

ქეთევან ხოზაძე

სახელმწიფო
და
კულტურის პოლიტიკა

გამომცემლობა „ენიკარსალი“
თბილისი 2018

წინამდებარე წიგნი ქართული კულტურის და მისი მართვის პრობლემატიკას ეთმობა, რომლის მიზანია, დღეს, მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური, სოციალ-ეკონომიკური და კულტურული პროცესების ფონზე, მკითხველს ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი კულტურის ისტორიის მთლიანობაში, „ახალი ხედვით“ გააზრებაში დაეხმაროს, რაც მსოფლიო კულტურის უდიდეს საგანმეურში, ქართული კულტურის რეალური ადგილის დანახვის შესაძლებლობას მისცემს. წიგნში განხილული უცხოური ლიტერატურის და მასალების ანალიზი ავტორის რამდენიმე წლის მუშაობის შედეგია (ძირითადი ნაწილის თარგმანიც). ვიმედოვნებთ, წიგნი საინტერესო იქნება როგორც დარგის სპეციალისტებისათვის, ისე სტუდენტებისათვის.

რედაქტორი: ნინო სანადირაძე

რეცენზენტი: ნანა ხაზარაძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა: მანანა ქუთათელაძე
ყდის დიზაინი - გეგა პაქსაშვილი

EDITOR: Nino Sanadiradze

Reviewer: Nana Khazaradze

Computer Software – Manana Kutateladze

Cover Design – Gega Paksashvili

დაფინანსებულია მეგობრების მიერ

ვეელა უფლება დაცულია. ამ წიგნის ნებისმიერი ნაწილის (ტექსტი, ფოტო, ილუსტრაცია თუ სხვა) გამოყენება არც ერთი ფორმითა და საშუალებით (ელექტრონული თუ მექანიკური) არ შეიძლება გამომცემლის წერილობითი ნებართვის გარეშე.
საავტორო უფლებების დარღვევა ისჯება კანონით

© ქ. ახოზაძე, 2018

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2018

თბილისი, 0179, 0. შავადაძის ბაზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: gamomcemlobauniversal@gmail.com; universal505@ymail.com

ISBN 978-9941-26-296-8

კულტურის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე კულტურის პოლიტიკის მეთოდოლოგიის შესწავლა განსაკუთრებულად აქტუალური და მნიშვნელოვანი პრობლემაა იმის გამო, რომ კულტურის პოლიტიკა, როგორც კვლევის საგანი, თავისთავად, საკმაოდ რთულ ფენომენს წარმოადგენს, მისი გააზრება განსაკუთრებულ მეცნიერულ მიდგომას ითხოვს. სირთულე კი იმითაა განპირობებული, რომ იგი მუდამყამ ცვალებადი ერთიანი სისტემაა, ისევე, როგორც თავით კულტურა.

ცნება “კულტურის პოლიტიკა” ორი სიტყვისაგან შედგება. ამ კონტექსტში მეორე ტერმინს “პოლიტიკა” უფრო მეტად მაკიაველის ახსნა ეთანადება. ის პოლიტიკას საზღვრავს, როგორც სამართლიან და ბრძნულ მმართველობის ცოდნას. სწორედ რომ სამართლიანი და ბრძნული მართვა სჭირდება კულტურას. ესაა წარმოების ძირითადი მიზნები, წარმოების მეთოდები, პოლიტიკური საქმიანობის საშუალებები და ფორმები, პერსპექტივა, პოლიტიკური კონტროლი კულტურის მაჩვენებლებზე, რისი საშუალებითაც შეიძლება ოპტიმალურად მიზნების მიღწევა.

წინამდებარე ნაშრომი სწორედ ასეთი კვლევის ცდაა.

კულტურის პოლიტიკა, როგორც მეცნიერების დარგი სულ ახლახანს ჩამოყალიბდა და მისი დამკვიდრება არც თუ ადვილად ხდება, რადგანაც ყოველ საზოგადოებას, განვითარების ყოველ კონკრეტულ ეტაპზე, გარკვეული სოციალური ამოცანები და მიზნები აქვს, რომელთა გადაწყვეტა და განხორციელება, უპირველეს ყოვლისა, იმ იდეაზეა დამოკიდებული, რომელიც საფუძვლად ამ საზოგადოების ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური სტრუქტურების ჩამოყალიბებას უდევს; აგრეთვე იმაზეც, თუ სოციალური პრაქტიკის პროცესში სოციალურად მნიშვნელოვანი რომელი ქმედება ხორციელდება.

ახალ ეტაპზე გადასვლისას, ახალი სოციალური აზროვნების ფორმირებისთვის, ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანაა საზოგადოების განვითარების როგორც თეორიულად, ასევე პრაქტიკულად არსებული მითური და უტოპიური შეხედულებების გადაღახვა ანუ მეცნიერული ანალიზის გაძლიერება სოციალური და ეკონომიკური პროცესების მართვისას. ვფიქრობთ, ასეთ დროს, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი როლი საზოგადოებრივ მეცნიერებებს ეკისრება.

გამოცდილებამ გვიჩვენა, რომ სოციალური ექსპერიმენტები (ანუ ყოველი რეფორმა და კანონი) მხოლოდ მეცნიერულად გაანალიზებულ თეორიულ დასკვნებზე დაყრდნობით უნდა მომზადდეს.

რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, საქართველოში არ არსებობდა კულტურის პოლიტიკური სტრატეგია და კულტურული მემკვიდრეობის

რესურსების ეკონომიკურ ჭრილში გააზრება. თემის აქტუალობა სწორედ ამითაა განპირობებული.

ქეთევან ახოზაძის ნაშრომის მიზანია კულტურული მემკვიდრეობის ტრადიციების და თანამედროვეობის საქართველოს (XX-XXI საუკუნეების) მაგალითზე არსებული გამოცდილებების კვლევა-განალიზება და კულტურის მნიშვნელობის გააზრება ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ-პოლიტიკურ აღმავლობისკენ სვლაში. ავტორი მიზანად ისახავს, კულტურის და კულტურული მემკვიდრეობის რესურსების ახლებურ გააზრებაში თავისი წვლილი შეიტანოს.

წიგნში ქართული კულტურის პერსპექტივები ახლებურადაა განალიზებული, რაც, როგორც ყოველ ცივილიზებული ქვეყანაში, გარკვეულ სტრუქტურებში უნდა იქნას მოქცეული და გარკვეული პოლიტიკით უნდა იყოს არა მარტო მართული, არამედ დაცულიც.

ეს ნაშრომი ბევრი საკითხის გააზრების საფუძველს იძლევა. მისასალმებელია ის ფაქტი, რომ ამ რეფორმათა ეპოქაში ასეთი კვლევა ჩატარდა და იმედია იგი რეალიზებული იქნება პრაქტიკაში.

ლია მელიქიშვილი

ეთნოლოგი

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული

აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი,

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.

In modern society, the state government is the main internal body that regulates development of culture and its processes. Also, it is the most important political institution so it must play a significant role in the development of culture, within its social function. Modern society is a very complex social phenomenon. It is considered that the state government is a legitimate use of force in a varied, variable and developing society.

The researchers in this field also believe that the government is political as much as it is a means of implementing state policy. The state and the government - these are not identical concepts, because the government is a part of the state and has both a normative and political character. Often it is called "legal authority", which needs to create laws that are necessary for everyone to live together in a peaceful, safe and respectful environment because community has a social sense of unity and it is very important. This unity will be strengthened by the overall values. However, these values are not equally acceptable for every person. Still, the order of social and civic life depends on legal norms, which take into account moral and behavioral norms adapted by the mores. Theoretically, these are easily managed, but the experts of the field assure us, that in real life the problem of the government consists in - regulating differences between values, as it comes up against conflicts between these latter, while conducting public policies, and has to make a choice.

We, people, have political, economic, social and cultural relations with the state. But we are not still able solve the main problem – what kind of government do we need? Or, how should we get such a government that we need? I want to remind you that we, citizens and the state - are mutually responsible. All of this has deep roots, spread throughout the culture of the nation.

The history reminds us that there are occasions when the dynamics of the state and culture are often not identical to each other, inevitably leading to conflict ... the state government, which mainly holds the levers and attempts to ignore the culture, often ends in a situation where the culture remains, and the governments and the states change. The history teaches us that those who did not consider the past mistakes were unfortunately destroyed.

We, people, mean by culture everything that is being created, is being used and distributed to all members of the community. Because culture is the result of social heritage, it ensures the hereditariness of social experience. One of the objects of study and research of social sciences is culture, which contains many disciplines; Each discipline seeks to research the diverse aspects of culture with different methods.

Scientists seem to agree that these disciplines study the values, the essence, the norms, which ensure the existence of various forms of people's activities and works, without which the social life is practically impossible. One of the main mo-

ments here is the existing problems in the spiritual life of society, which is irrational.

My work is related to the cultural heritage, traditions and their modernity in order to discuss the interconnections of existing traditions and modern processes in their functioning in the Georgian society, which manifest themselves through the socialization and inculturation of individuals in the process of spiritual development of the nation. Although, we cannot avoid analyzing all these issues through the eyes of the different disciplines, in our case, these various disciplines, will help form an idea of our national (Georgian) culture and understand what changes were adopted in culture management, what values were kept and what has been excluded from our cultural heritage, what functional role the culture has on social development; What does government think of cultural policies, its priorities, processes of strategic choices and ways of their management.

I do not want to repeat myself, but I have to mention that our topic is not a question for a single science; there are several interactive sciences involved in the work process - history, philosophy, psychology, anthropology, sociology, etc. It becomes easy, by their integration, to look at the issue from different perspectives and do overall analysis. Through such approach, the study of the existence of humans and society, its generalization, allows us to consider the path of ethno-cultural development of Georgian people through cultural heritage.

For us, the care for national cultural heritage is the main concern; the dignified care of each monument, in form of items or not; because it belongs to each of us and belongs to the nation and therefore it is the duty of everyone to protect it.

Our responsibility - of protection of national cultural heritage - is the guarantee of its long existence.

From today's perspective, when balance in the relations between generations has been violated, the passage has been given to indifference and nihilism, traditional norms of cultural transfer from generation to generation have been collapsed, cultural monuments destroyed by war and cataclysms; therefore, the issue of declaration of cultural riches, inherited values, has become more acute. Unfortunately, very recently, the existence of a number of international acts and legal documents and the use of protective mechanisms were not able to protect Carchemish (Jarabulus) in north Syria from ruin.

We forget: Cultural heritage is not a renewable resource and every minute of every day, it is in danger!

My attention is directed, precisely, to the problem of Georgian culture and its management and this monograph is also built on these issues that I present for your discretion. Its aim is to help the reader understand the "new vision" of the centuries-old history of the Georgian people in its entirety, as it stands against the background of the global political, social-economic and cultural processes, which will enable the reader to see the real place of Georgian culture in the large treasure of world culture.

В современном обществе государственная власть является главным внутренним органом, регулирующим культуру и протекающие в ней процессы. Кроме того, она представляет собой главнейшую политическую институцию, поэтому, в пределах своей социальной функции, она должна сыграть значительную роль в развитии культуры. Современное общество – весьма сложное социальное явление, а государственная власть – законное применение силы в неоднородном, изменчивом и развивающемся обществе. Исследователи этой отрасли также полагают, что власть политизирована в той степени, в какой она представляет собой средство осуществления государственной политики.

Государство и власть – это далеко не идентичные понятия, поскольку власть – составная часть государства, имеющая как нормативный, так и политический характер. Часто ее называют «авторитетом законности», призванным создавать такие законы, которые необходимы для обеспечения нашего с вами мирного сосуществования в безопасной, достойной среде, поскольку социум имеет социальное ощущение единства, что очень важно. В свою очередь, это единство укрепляют общие ценности. Хотя эти ценности не для всех людей одинаково приемлемы. И все-таки упорядочение общественной и государственной жизни опирается на правовые нормы, которые, разумеется, предусматривают моральные, нравственные и обычные нормы... Теоретически все это легко укладывается, но эксперты данной сферы убеждают нас в том, что в реальной жизни проблема власти состоит в вопросе урегулирования ценностей, поскольку при осуществлении публичной политики она [власть] сталкивается с межценностным конфликтом, и ей предстоит делать выбор.

У нас, у людей, имеются с государством политико-экономические, социальные и культурные отношения. Но мы все же никак не можем решить основную проблему: какая власть нам нужна? Или: как мы должны принять власть, которая нам нужна? Хочу напомнить, что и мы, граждане, и государство взаимобязаны. Все это имеет довольно глубокие корни, простирающиеся в культуре народа/нации.

История не даст соврать, что бывали случаи, когда динамика хода/развития государства и культуры не совпадали друг с другом, и конфликт между ними был неизбежен... Государственная власть, наделенная всеми основными рычагами управления и пытающаяся игнорировать культуру, часто заканчивается тем, что культура остается (она вечна), а власти и государства сменяются. История учит нас и тому, что тот, кто не учел ошибок прошлого, к сожалению, был уничтожен.

Мы, люди, под культурой понимаем всё, что создаётся, осваивается всеми членами социума и распределяется между ними. Поскольку культура есть результат социального наследия, постольку она обуславливает/обеспечивает

наследование людьми социального опыта. Объектом познания и исследования социальных наук является и культура, включающая множество дисциплин; каждая из этих дисциплин стремится к изучению многосторонних аспектов культуры разными методами.

Ученые вроде бы договорились и о том, что эти дисциплины познают ценности, сущность, нормы, посредством которых они обеспечивают существование разных форм деятельности и жизненно важных действий рода человеческого, без которых жизнь социума практически невозможна. Одним из основных моментов здесь являются иррациональные проблемы, существующие в духовной жизни общества.

Настоящий труд ставит целью представить культурное наследие и традиции прошлого в аспекте современности с тем, чтобы установить их взаимосвязь с процессами, протекающими в современном грузинском обществе, и их функционирование, проявляющееся в духовном развитии общества, социализации и инкультуризации личности в социуме. Хотя, следует заметить, что изучение всех указанных вопросов, минуя те или иные отрасли, нам никак не удастся. В нашем случае все эти дисциплины помогают нам создать впечатление о национальной, грузинской культуре; разобраться в том, какие трансформации произошли в плане управления национальной культуры; какие ценности сохранились, а какие были вытеснены из нашего культурного наследия; какова функциональная нагрузка культуры в развитии общества; что думает государство о культурной политике, каковы его приоритеты в этом направлении; как протекает процесс принятия стратегических решений и как государство должно управлять этим процессом.

Не хочу повторяться, но, тем не менее, не могу вновь не отметить то обстоятельство, что наша тема не ограничивается исследованием только одной какой-либо отрасли науки. В ходе работы были включены несколько смежных научных дисциплин: история, философия, психология, антропология, социология и т. д. Благодаря их интегрированию, была облегчена задача рассмотрения вопроса с разных точек зрения с целью получения целостного анализа. Подобный подход к изучению быта/бытия человека и общества, его обобщение позволяют нам посредством культурного наследия осмыслить путь этнокультурного развития грузинского народа.

Для нас главное – достойная забота о национальном культурном наследии, о каждом памятнике, о мельчайшей вещице, о любой иной форме проявления культурного артефакта, поскольку каждый из них является принадлежностью, собственностью каждого из нас и всего нашего народа в целом. Беречь национальное достояние – непреклонная обязанность всех граждан страны.

Наша ответственность за сохранение национального культурного наследия является гарантией его длительного существования.

Если взглянуть с высоты сегодняшнего дня, когда нарушен баланс во взаимоотношениях поколений, мы увидим, что, к сожалению, в обществе

процветают нигилизм и равнодушие, пошатнулись традиционные нормы передачи культуры из поколения в поколение, в результате войн и катаклизмов уничтожены памятники культуры. Поэтому острее встал вопрос деклариования доставшихся нам в наследство от наших предков культурных ценностей. К сожалению, ни провозглашение многочисленных международных актов и правовых документов, ни использование разного рода защитных механизмов не смогли уберечь в недалеком прошлом от уничтожения уникальный древнейший город Северной Сирии Кархемиш (совр. Джераблус).

Мы забываем: культурное наследие – это необновляемый ресурс, и ему каждый миг, каждый день грозит опасность исчезновения!

Именно проблематике грузинской культуры и её управления уделено внимание в моей монографии, построенной на основе изучения этих вопросов и представленной сегодня на ваш суд. Цель моей монографии – на фоне протекающих в нынешнем мире политических, социально-экономических и культурных процессов помочь читателю в осмыслении сквозь «новую призму» всей истории многовековой грузинской культуры, что позволит увидеть реальное место грузинской культуры в богатейшей сокровищнице мировой культуры.

სახელმწიფო ხელს უნდა უწყობდეს კულტურის განვითარებას, კულტურულ ცხოვრებაში მოქალაქეთა შეუზღუდავ მონაწილეობას, კულტურული თვითმყოფადობის გამოვლინებასა და გამდიდრებას, ეროვნულ და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებათა აღიარებას და საერთაშორისო კულტურულ ურთიერთობათა გაღრმავებას“.

საქართველოს კონსტიტუცია, თავი 2, მუხლი 34,1

თანამედროვე საზოგადოებაში, სახელმწიფო ხელისუფლება მთავარი შიდა ორგანოა, რომელიც კულტურის და მასში მიმდინარე პროცესების რეგულირებას ახდენს. ასევე, ის უმთავრესი პოლიტიკური ინსტიტუტებია, ამიტომაც მან კულტურის განვითარებისათვის, თავისი სოციალური ფუნქციის ფარგლებში, მნიშვნელოვანი როლი უნდა ითამაშოს. თანამედროვე საზოგადოება ძალიან რთული სოციალური მოვლენაა. მიიჩნევა, რომ სახელმწიფო ხელისუფლება კიდევ - ძალის კანონიერი გამოყენება არაერთგვაროვან, ცვალებად და განვითარებად საზოგადოებაში. ამ დარგის მკვლევრებს ასევე მიაჩნიათ, რომ ხელისუფლება იმდენადაა პოლიტიკური, რამდენადაც ის სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების საშუალებას წარმოადგენს.

სახელმწიფო და ხელისუფლება - ეს იდენტური ცნებები ნამდვილად არაა, რამეთუ, ხელისუფლება - სახელმწიფოს შემადგენელი ნაწილია და მას როგორც ნორმატიული, ისე პოლიტიკური ხასიათი გააჩნია. ხშირად მას „კანონისმიერ ავტორიტეტსაც“ უწოდებენ და რომელმაც რეალურად ისეთი კანონები უნდა შექმნას, რომელიც ჩემი, თქვენი და ყველას მშვიდობიანი თანაცხოვრებისათვისაა საჭირო - უსაფრთხო, ღირსეულ გარემოში, რადგან სოციუმს ერთიანობის სოციალური განცდა გააჩნია და ეს ძალიან მნიშვნელოვანია. ამ ერთობას კი საერთო ღირებულებები განამტკიცებენ. თუმცა, ეს ღირებულებები ყველა ადამიანისათვის ერთნაირად როდია მისაღები. და მაინც, საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი ცხოვრების მოწესრიგება სამართლებრივ ნორმებზეა დამყარებული, რომელიც თავისთავად მორალურ, ზნეობრივ, ადათობრივ ნორმებს ითვალისწინებს... თეორიულად ეს ადვილად ლაგდება, მაგრამ დარგის ექსპერტები გვარწმუნებენ, რომ რეალურ ცხოვრებაში ხელისუფლების პრობლემა - ფასეულობათა შორის დარეგულირების საკითხია, რადგან საჯარო პოლიტიკის განხორციელებისას ის აწყდება ფასეულობათა შორის არსებულ კონფლიქტს და მას უხდება არჩევანის გაკეთება.

ჩვენ, ადამიანებს, სახელმწიფოსთან პოლიტიკურ-ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული ურთიერთობები გვაქვს. მაგრამ მაინც ვერ

ვაგვარებთ ძირითად პრობლემას - როგორი ხელისუფლება გვჭირდება? ან, როგორ უნდა მივიღოთ ისეთი ხელისუფლება, რომელიც გვჭირდება? მინდა კვლავ შეგახსენოთ, რომ ჩვენც, მოქალაქეები და სახელმწიფოც - ურთიერთმოვალენი ვართ. ამ ყველაფერს ღრმა ფესვები აქვს და ის ერის კულტურაში განიშლება.

ისტორია გვახსენებს, რომ ყოფილა შემთხვევები. როცა სახელმწიფოს და კულტურის სვლის დინამიკა ხშირად არ ემთხვევა ერთმანეთს, მათ შორის კონფლიქტიც გარდაუვალია... სახელმწიფო ხელისუფლება, რომელსაც, ძირითადად, ბერკეტები ხელს უპყრია და ცდილობს კულტურის იგნორირებას, ხშირად მთავრდება იმით, რომ კულტურა რჩება, ხოლო ხელისუფლებები და სახელმწიფოები იცვლებიან. ისტორია იმასაც გვასწავლის, რომ ვინც წარსულის შეცდომები არ გაითვალისწინა, სამწუხაროდ, განადგურდა.

ჩვენ, ადამიანები, კულტურაში ვგულისხმობთ ყველაფერს, რაც იქმნება, ხდება მისი შეთვისება და განაწილება სოციაუმის ყველა წევრზე. რადგანაც კულტურა სოციალური მემკვიდრეობის შედეგია, ამიტომ იგი უზრუნველყოფს ადამიანებისგან სოციალური გამოცდილების მემკვიდრეობითობას. სოციალურ მეცნიერებათა შემეცნებისა და კვლევის ობიექტს - კულტურაც წარმოადგენს, რომელიც მრავალ დისციპლინას შეიცავს; თითოეული ეს დისციპლინა კი კულტურის მრავალფეროვანი ასპექტი კვლევას სხვადასხვა მეთოდით ცდილობს.

მეცნიერები თითქოს იმაზეც შეთანხმდნენ, რომ ეს დისციპლინები შეიმეცნებს ფასეულობებს, არსს, ნორმებს, რომლის დახმარებითაც უზრუნველყოფს ადამიანების სასიცოცხლო ქმედებების და მოღვაწეობის სხვადასხვა ფორმის არსებობას, რომლის გარეშეც სოციაუმის ცხოვრება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ერთ-ერთი ძირითადი მომენტი აქ არის არსებული პრობლემები საზოგადოების სულიერ ცხოვრებაში, რომელიც - ირაციონალურია.

ჩემი ეს ნაშრომი კულტურულ მემკვიდრეობის, ტრადიციების და მათი თანამედროვეობის ასპექტში წარმოდგენასთანაა დაკავშირებული, რათა განვიხილო არსებული ტრადიციების და თანამედროვე პროცესების ურთიერთკავშირი, ქართულ საზოგადოებაში მათი ფუნქციონირება, რომელიც ერის სულიერი განვითარების პროცესებში, პიროვნების სოციაუმში სოციალიზაციასა და ინკულტურიზაციაში ვლინდება; თუმცა ამ საკითხების სხვადასხვა დისციპლინის პრილიდან განხილვას ვერანაირად გვერდს ვერ აუვლით. ჩვენს შემთხვევაში, ეს სხვადასხვა დისციპლინაც გვეხმარება ეროვნულ, ქართულ კულტურაზე შევიქმნათ წარმოდგენა, გავერკვეთ - რა ცვლილება მოხდა ერის კულტურის მართვის მიმართულებით, რა ფასეულობები შემოგვრჩა და რა იქნა განდევნილი

ჩვენ კულტურულ მემკვიდრეობიდან, საზოგადოების განვითარებაში კულტურას რა ფუნქციონალური დატვირთვა აქვს; რას ფიქრობს სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკის შესახებ, რა პრიორიტეტები გააჩნია, როგორია სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი და როგორ უნდა მართოს ის.

არ მინდა განემეორდე, მაგრამ, შეუძლებელია არ ავლნიშნო კვლავ, რომ ჩვენი თემა არ არის ერთი მეცნიერების კვლევის საკითხი; მუშაობის პროცესში ჩართულია ურთიერთდამხმარე რამდენიმე მეცნიერება – ისტორია, ფილოსოფია, ფსიქოლოგია, ანთროპოლოგია, სოციოლოგია და ა.შ. ამიტომაც მათი ინტეგრირებით ადვილი ხდება საკითხის სხვადასხვა ჭრილიდან შეხედვა, რომ გაანალიზება მთლიანობაში მოხდეს. ასეთი მიდგომით, ადამიანის და საზოგადოების ყოფითობის შესწავლა, მისი განზოგადება, საშუალებას გვაძლევს შევეცადოდ, კულტურული მემკვიდრეობის საშუალებით, ქართველი ხალხის ეთნო-კულტურული განვითარების გზა გავიაზროთ.

ჩვენთვის ხომ ეროვნული კულტურული მემკვიდრეობის გაფრთხილება მთავარი, თითოეული ძეგლის, ნივთის თუ სხვა ფორმით გამოვლენის ღირსეულად მოვლა, რადგან ის თითოეული ჩვენთაგანის, ერის კუთვნილებად და ამიტომაც მისი დაცვა ყველას მოვალეობაა.

ჩვენი პასუხისმგებლობა - ეროვნული კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის - ხომ მისი ხანგრძლივი არსებობის გარანტიაა.

დღევანდელი გადასახედიდან, როცა თაობათა ურთიერთობებში ბალანსია დარღვეულია, გასაქანი გულგრილობას და ნიჰილიზმს მიეცა, თაობიდან თაობაში, კულტურის გადაცემის ტრადიციული ნორმები დაინგრა, ომისა და კატაკლიზმების შედეგად კულტურის ძეგლები - განადგურდა; ამიტომ, კულტურის ღირებულებების, მემკვიდრეობით მიღებული ფასეულობების დეკლარირების საკითხი უფრო მწვავედ დადგა. სამწუხაროდ, უამრავი საერთაშორისო აქტებისა და სამართლებრივი დოკუმენტების არსებობამ, ვერც დამცავი მექანიზმების გამოყენებამ, სულ ცოტა ხნის წინ, ჩრდილოეთ სირიაში - ქარხემიში (ჯერაბლუსი) განადგურებას ვერ გადაარჩინა.

გვაწიყდება: კულტურული მემკვიდრეობა რომ არაგანახლებადი რესურსია და მას ყოველ წამს, ყოველ დღე, საშიშროება ემუქრება!

სწორედ ქართული კულტურის და მისი მართვის პრობლემატიკას ეთმობა ჩემი ყურადღება და ამ საკითხებზეა ეს მონოგრაფიაც აგებული, რომელიც თქვენს სამსჯავროზე წარმოვადგინე. მისი მიზანია, დღეს, მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური, სოციალ-ეკონომიკური და კულტურული პროცესების ფონზე, მკითხველს ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი კულტურის ისტორიის მთლიანობაში, „ახალი ხედვით“ გააზრებაში დაეხმაროს, რაც მსოფლიო კულტურის უდიდეს საგანძურში, ქართული კულტურის რეალური ადგილის დანახვის შესაძლებლობას მისცემს.

კარი პირველი

კულტურული მემკვიდრეობა
და მისი მნიშვნელობა

თავი პირველი

კულტურული მემკვიდრეობის არსი

*დაცემა იწყება იქიდან, სადაც თავდება წარსულის ხსოვნა
ილია ჭაჭყავაძე*

კულტურულ მემკვიდრეობაში მეცნიერებმა გამოყვეს ორი ძირითადი მიმართულება: მატერიალური და სულიერი – სოციალური.

მატერიალური კულტურა - ეს ის შედეგია, რომელიც ადამიანმა თავისი მოღვაწეობის შედეგად ნივთიერი რეზულტატი მიიღო. ხოლო სულიერი კულტურა - სულიერებით ქმნილია, მაგალითად – ხელოვნება. ის ასევე, საზოგადოებაში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ პროცესებს წარმოაჩენს.

არავისთვის ახალს არ ვიტყვი იმით, რომ ბუნებაში ყველაფერი ცვალებადია. როგორც ამბობენ, დროის ცვლასთან ერთად, იცვლება და ვლინდება ერის განსხვავებული ინტერესები, ერის ცხოვრებისეული წესი, მის მიერ ათასწლეულების განმავლობაში შექმნილი ფასეულობები. სწორედ ამიტომ, დღესაც, აქტუალურია საუკუნეებრივი ცვალებადობის გამო, ჩვენი კულტურული მემკვიდრეობის, ღირებულებათა, თაობების მიერ შექმნილი და დატოვებული ტრადიციების და ინტერესების მეცნიერული კვლევა – ანალიზი.

კულტურის ფენომენის შესწავლა ყოველთვის ძალიან მაინტერესებდა, თუნდაც იმიტომ, რომ ძირითადი პროფესიით ხელოვნებათმცოდნე ვარ და ყოველთვის, როცა ვცდილობდი გამეაზრებინა კულტურის და კულტურული მემკვიდრეობის როლი ქართველი ერის, ჩემი ქვეყნის, ჩამოყალიბების და განვითარება-დამკვიდრების გზაზე, ანალიზის დროს მივდიოდი იმ დასკვნამდე, რომ საჭირო იყო ღრმად ჩამეხედა ქართველი ერის ეთნოგენეზში და იქიდან გამომდინარე გამერკვია რა ღირებულებები განსაზღვრავენ მის არსებობას და განვითარებას ათასწლეულების განმავლობაში.

იმისდა მიუხედავად, რომ ათასწლეულთა მანძილზე, ქართველი ტომები სხვადასხვა ქვეყნებიდან შემოსულ „კულტურულ ნაკადს“ ეზიარებოდნენ, არა მარტო თავად შექმნეს თვითმყოფადი და უდიდესი ღირებულების კულტურის ძეგლები, არამედ მნიშვნელოვანი წვლილიც შეიტანეს წინააზიურ ცივილიზაციაში.

სხვა ეთნოსების მგავსად, ქართველთა წარმოშობაც რთული, ხანგრძლივი ისტორიული პროცესი გახლდათ, რომელიც უშუალოდ საქართველოს ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა. მეცნიერებთა აღმოჩენებმა დაადასტურა, რომ ქართველური ენობრივი სისტემისა და ეთნოსის ჩამოყალიბება დაახლოებით ძვ.წ. V ათასწლეულის ბოლოდან იწყება.

ქართველურ ტომებში მსოფლალქმის და თვითშეგნების არქექტიპულობამ და ტრადიციამ პირობები შექმნა „...ჩამოყალიბებულიყო ერთიანი სიმბოლური სისტემა, რომელსაც საფუძვლად ეთნოსის მიერ საუკუნეებით შექმნილი და მის ცნობიერებაში გაფორმებული ერთიანი მსოფლალქმა ედო“ [ხაზარაძე, თოდაძე, ქუთათელაძე, ჯორჯიკია. 2009: 25].

ერისეთნოფსიქიკური მდგომარეობა, მის კულტურული ფსიქოლოგიის თავისებურებაზე მიგვანიშნებს. ქართველთა უდიდესმა კულტურულმა ტრადიციებმა, უნიკალურმა სულიერმა ფასეულობებმა, რომლის გადასარჩენად ქართველი თავს წირავდა, მოიყვანა ის დღევანდელ დღემდე. არ შეიძლება არ ავღნიშნო, რომ *კულტურას* ჩვენი ქვეყნის ისტორიის განვითარებაში, მისი სახელმწიფოებრიობის განვითარებისათვის, გონიერი და ბრძენი ქართველი მმართველები *მის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფუნქციას, იდეოლოგიურს* - თავისი გავლენისათვის, იდეებისა და იდეალების დაფუძნებისათვის, რეფორმებისათვის იყენებდნენ.

დღემდე, მასალის მასშტაბურობის გამო, არ არის გააზრებული სრული სურათი - ქართული კულტურის ფსიქოლოგიის და ქართული ეთნოფსიქიკის კუთხით ქართველი ხელოვანების, კრეატიული პიროვნებების შემოქმედებითი ფსიქოლოგია, რომელიც იმ უნიკალური კულტურული მემკვიდრეობის ავტორია, რომლითაც ასე ვამაყოთ; სრულყოფილად არც ტრადიციების როლია გააზრებული, თუ არ ჩავთვლით სტატიების რამოდენიმე კრებულს, სადაც სტუმარ-მასპინძლობის, სუფრის და რელიგიური ტრადიციების ანალიზია გაკეთებული.

ძალიან ძნელია ქართული ტრადიციების განვითარების გზის შესახებ ლიტერატურა მოიძიო, როგორი სახე მიიღო მან დღეს, რა როლი ითამაშა ერის განვითარებაში. რადგან, ყველა ქართველი, მეტ-ნაკლებად, თავისი ქვეყნის ისტორიას იცნობს და ახალი არ არის იმის აღიარება, რომ, ბედის უკუღმართობით, თავისუფლება - არა ერთხელ დავკარგეთ, მაგრამ როგორც კი ვიბრუნებდით დამოუკიდებლობას, იბრუნებდა და აღორძინებდა *ქვეყნის არსებობის ერთ-ერთ წამმართველ ძალას - კულტურას*.

კულტურა ერის სახეა. თითქოს, ამ ჭეშმარიტებას არავინ უარყოფს. თუმცა, სამწუხაროდ, მთლიანად კულტურის სფეროს და მისი დარგების მართვის კუთხით, დღეს დოგმად ქცეული, მოძველებულის ტერეოტიპებით გაჯერებული, არაჯანსაღი პროცესები მაინც მიმდინარეობს.

საქართველოში, უკანასკნელი 15 წლის მანძილზე, ძალზე „მოდური“ გახდა თემები: „კულტურის პოლიტიკა“, „კულტურული მემკვიდრეობა“... და, ამ მოდურობამ ერთგვარი დადებითი როლიც კი ითამაშა ამ დარგის და მიმართულების განვითარებისათვის.

სხვადასხვა დროს, ქართველი მოაზროვნეებიც, სხვა ქვეყნის მოაზროვნეების მსგავსად სვამენ კითხვას: რა არის ქართველის ცხოვრებისათვის საზრისი?! საკითხი ფილოსოფიურია. მას ბევრი ასპექტიდან უნდა დანახვა და ახსნა. ყველა თავისებურად ხსნის, მაგრამ ძირითადად თანხვედრა ხდება; დღევანდელი გადასახედიდან თუ შევხედავთ, საჭიროა სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბება, რომელიც ეროვნულ ორიენტირებზეა დამყარებული, რაც ურთულესი პროცესია და გასარკვევია: რა ტრადიციების შემქმნელია ის, რა ფასეულობებს ემყარება და როგორ დავიცვათ ეს ფასეულობები.

როგორც ავღნიშნე, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა მრავალსპექტრიანი და რთული პროცესია, რადგან საჭირო ხდება შეხედულებათა სისტემის ჩამოყალიბება და დაფუძნება, რომელსაც ისევ და ისევ მივყავართ სახელმწიფოებრივი აზროვნების შექმნის საკითხთან და რომელშიც უდიდესი ადგილი და როლი კულტურის პოლიტიკას ენიჭება. პრიორიტეტების განსაზღვრით, სწორედ კულტურის პოლიტიკის მიზანმიმართული ქმედებაა, რომ როგორც ტრადიციულის, ფასეულის დაცვას, ისე ერის განვითარებას შეუწყოს ხელი.

ჩვენს საზოგადოებაში, განსაკუთრებით უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში, სამწუხაროდ, ერის კულტურული მემკვიდრეობის უარყოფის არაერთი მცდელობა იყო.

წარსულის, ტრადიციების უარყოფამ - (რომელიც, უმეტეს შემთხვევაში, პოლიტიკური ლიდერების არცოდნის, უპატივცემულობის თუ ზედაპირული წარმოდგენის მიზეზით) თითქმის კატასტროფამდე მიიყვანა და დამანგრეველი როლი ითამაშა ქართული კულტურის განვითარებაზე. ამის შესახებ არა ერთხელ დავწერეთ, მივმართეთ სხვადასხვა ადრესატს, მაგრამ რაოდენ სამწუხაროა (ისედაც ურთულეს ისტორიულ-პოლიტიკურ-სოციალურ ფონზე), როცა ისევ სტერეოტიპებით მოაზროვნე ადამიანების ხელშია სახელმწიფო ბერკეტები და იმის მაგივრად, რომ ერის თვითმყოფადობის შესაწარმუნებლად ერის კულტურული აღორძინება მოხდეს (თან, როცა ამის რესურსი უზვად გაგვაჩნია), მიზანდასახულად ხდება ჩვენ კულტურულ მემკვიდრეობასთან უკვე ძაფზე ჩამოკიდებული სულიერი კონტაქტის თანდათანობით გაწყვეტა. საქართველოს სახელმწიფოს არსებობის და მისი ისტორიული განვითარების შედეგების ანალიზმა არა ერთხელ დაგვანახა, რომ გარკვეულ პერიოდში, ქართული პოლიტიკის კრაზის მიზეზი პოლიტიკოსთა წარმოდგენების და არსებული რეალობის შეუსაბამობაში უნდა ვეძებოთ [ჯიჯეიშვილი, 2009: 39].

როგორც უკვე ავღნიშნე, ჩემი ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის, მისი წარსულის და დღევანდლობის ურთიერთკავშირისადმი სიყვარული

დაინტერესი ჩემმა ოჯახმა, არჩეულმა პროფესიამ და თბილისის „მხატვრის სახლში“ მუშაობამ განაპირობა. „მართალია, ყოველთვის მაინტერესებდა ქართველი ხალხის უძველესი ტრადიციები, მაგრამ აქ, ამ წუთს, ჩემი რეალობა და ამ რეალობაში მიმდინარე პროცესებში მონაწილეობა იყო მთავარი; წარსულს მაინც „დღევანდელი დღის“ ანალიზი სწონდა. თუმცა, ამ ორი მომენტის ურთიერთკავშირი არასოდეს დამეიწყებია. ძველი, არქაული პერიოდის შესწავლამ მიმახვედრა, რომ კულტურული მემკვიდრეობა, ქართველთა წარსული, წინაპრების დაკანონებული ადათ-წესები და ტრადიციები - დღევანდელი ცხოვრების არსის განსაზღვრელია და ამ წარსულის კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულებათა დაცვას მოითხოვს.

ამიტომ მოხდა, რომ ჩემი იდეით და შემდეგ უკვე, მთელი „მხატვრის სახლის“ კოლექტივის ჩართვით, XX საუკუნის 80-იან წლებში გამოფენების ციკლი - „თაობათა გამოფენა“ - 50-იანელებიდან 80-იანელთა თაობების ჩათვლით, ქართული ფერწერის საუკეთესო ნამუშევრების ჩვენებით განხორციელდა. ამ ოთხმა ექსპოზიციამ ის ძირითადი ტენდენციები გამოავლინა, რომელიც არა მარტო XX საუკუნის ქართულ სახვით ხელოვნებას და კერძოდ, ფერწერას ახასიათებდა, არამედ, თითოეულ თაობას თავისი საერთო მახასიათებლებითა და განსხვავებებით წარმოაჩენდა. ამას მეორე სერიოზული პროექტი მოჰყვა - გერმანიის მიუნხენ-ლეიფციგის მსოფლიო ხელოვნების ენციკლოპედიასთან (www.Saur.de) თითქმის, მთელი 20-წლიანი თანამშრომლობა, რომელიც ქართული ხელოვნების, მისი კულტურული ტრადიციების და თანამედროვეობის პოპულარიზაციას ისახავდა მიზნად. ფაქტიურად, ჩემი მუშაობა ქართული კულტურის შესწავლისათვის - ერთიანი კულტურულ-ისტორიული პროცესების ჭრილში, აქედან დაიწყო [ახობაძე, N3(23), 2014: 83].

ამ პროექტებს საერთაშორისო სივრცეში გასვლაც დაემატა, როცა ქართველი მხატვრების ნამუშევრების პირველი კომერციული გამოფენა თბილისიდან გავიდა (ჩემი ამიდეა - პროექტის განხორციელებაში უდიდესი წვლილი რუსთაველის საზოგადოების მაშინდელ ხელმძღვანელს - თეიმურაზ გობრონიძეს, სამუზეუმო-საგამოფენო გაერთიანების გენერალურ დირექტორს - თეიმურაზ გოცაძეს და რუსეთში, საქართველოს საელჩოს კულტურის დარგის მთავარი მრჩეველს, რუსუდან ხანთაძე-ანდრონიკაშვილს მიუძღვით, რომელიც დაგვებმარა კულტურულ-კომერციულ ცენტრში „მზიური“ - ქართველი მხატვრების გამოფენა-გაყიდვები მოგვეწყო, რასაკვირველია, საქართველოს კულტურის სამინისტროს იმდროინდელი ხელმძღვანელი პირების მხარდაჭერით).

ქართულ სინამდვილეში, დღეს, კულტურის პოლიტიკის

მიმართულებით, სხვადასხვა ტიპის პრობლემა არსებობს, რომლებიდანაც სახელმწიფოს დონეზე არსებული წინააღმდეგობები გამოირჩევა:

- 2016 წლის 1 ივლისამდე არ არსებობდა ხანგრძლივი ნაციონალური კულტურის პოლიტიკა;
- მიუხედავად ახლადმიღებული სტატეგიული დოკუმენტისა - „კულტურის სტრატეგია 2025“ - მაინც ვერ მოხდა კულტურის განვითარების კონცეპტუალურ დონეზე გააზრება და მითუმეტეს, პოლიტიკის სწორი სტატეგიული მიმართულებით განვითარება.

ნაპოლეონს უთქვამს: „არაფერია იმაზე უფრო უზნეო, ვიდრე იმის კეთება რაც არ იგი“. დღეს კი, ალბათ უფრო მეტი უზნეობაა, საკუთარი უმეცრებით თუ შენივე ინტერესებიდან გამომდინარე დაანგრიო ის კულტურული მემკვიდრეობა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში შეუქმნია ქართველ ერს [ახობაძე. N3(23), 2014: 85].

სწორედ უამრავი პრობლემის დაგროვებამ გადამაწყვეტინა ამ პრობლემატიკის აქტუალობის შეხსენება და თქვენ სამსჯავროზე ისე გამომეტანა.

თავდაპირველად, ყურადღება კვლავ მინდა თვითონ ტერმინის – „კულტურული მემკვიდრეობა“, როგორც კატეგორიის გაგებაზე შევაჩერო, რადგან ის, დღემდე, ძალიან ზოგადი ფორმულირებით გვეძლევა.

მოძიებულ სამეცნიერო ლიტერატურაში, „კულტურული მემკვიდრეობის“ დღეისათვის არსებული დეფინიციები, ჯერაც არ არის ბოლომდე გახსნილი, გათავისებული. მისი სტრუქტურიდან გამომდინარე, როგორც ზემოთ უკვე ავღნიშნე, იყოფა მატერიალურ და არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობად, მაგრამ გარკვეულ ასპექტში, განსხვავების ეს ზღვარიც წაშლილია.

ევროპაში პირველი ხსენება არტეფაქტების, სიძველეების, ძეგლების დაცვის შესახებ საკანონმდებლო რეგულირების მოთხოვნა XV საუკუნით თარიღდება, თუმცა ჯერ ტერმინი „კულტურული მემკვიდრეობა“ არ არსებობს [Blake: 61-80].

თვით ტერმინი „კულტურული მემკვიდრეობა“ – ახალია და დაიბადა 1972 წელს, 16 ნოემბერს, იუნესკოს მე-17 გენერალურ კონფერენციაზე მიღებულ კონვენციაში „მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის“ შესახებ, სადაც პირველად მოყვანილია კულტურული მემკვიდრეობის შემადგენლობა და რომელიც ძალაში 1975 წელს შევიდა.

„კულტურული მემკვიდრეობა“ შეიცავს - მატერიალური კულტურის საგნებს, ძეგლებს, შენობათა და ტერიტორიების კომპლექსს, რომელსაც გააჩნია სხვადასხვა ფასეულობები, რომელიც შეიცავს სიმბოლურ, ისტორიულ, მხატვრულ, ესთეტიკურ, ეთნოგრაფიულ ან არქეოლოგიურ ფასეულობებსაც და აქვს სამეცნიერო და საზოგადო მნიშვნელობა.

მაგრამ ამ კონვენციაში არ არის საუბარი არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობაზე. და აი, 2003 წელს იუნესკომ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენციაც მიიღო.

არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობად მიიჩნიეს ზეპირი გადმოცემები, ტრადიციული მუსიკა, ცეკვა, რიტუალები, ფესტივალები და ხალხური რეწვა (კონვენცია „მსოფლიოს კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვა“ [www.unesco.ge]).

1972 წლამდე შექმნილ სამართლებრივ დოკუმენტებში და ნორმატიულ აქტებში „კულტურული მემკვიდრეობის“ მაგივრად შემდეგი ფორმულირებები გამოიყენებოდა: „კულტურული ფასეულობა“, „ძეგლი“...

ჩამოგითვლით რამდენიმე მათგანს: 1899 წლის ჰააგის კონვენცია, 1907 წლის „დებულება სახმელეთო ომის დროს კანონების და ჩვევების“ შესახებ, 1935 წლის ხელშეკრულება - „იმ დაწესებულებების დაცვის შესახებ, რომლებიც ემსახურებიან მეცნიერების და ხელოვნების აგრეთვე, ისტორიული ძეგლების დაცვის მიზნებს“. ასევე მნიშვნელოვანია 1935 წელს მიღებული ე.წ. „რერიხის პაქტი“ და სხვადასხვა დროს შექმნილი დოკუმენტი, სადაც განხილულია რეგულირების მექანიზმები, ზომები, მიმართულებები კულტურული ფასეულობების დაცვისათვის შეიარაღებული კონფლიქტების დროს, ნივთების უკანონო გატანა-შემოტანა და სხვ.

დღეისათვის, „კულტურული მემკვიდრეობის“ კატეგორიას დაემატა დეფინიციები: კულტურული მრავალფეროვნება (1989), კულტურული ლანდშაფტი (1992) და სხვ.

ცნობილი ფინელი არქიტექტორი და ქალაქის დაგეგმარების სპეციალისტი, მსოფლიოში აღიარებული ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი იუკა იოკილეტო, რომელიც ICCROM წლებია ხელმძღვანელობს, პირადად ჩაბმულია კულტურული მემკვიდრეობის სტრატეგიული დაგეგმარების პროცესში და მსოფლიოს მრავალ წამყვან უნივერსიტეტში კითხულობს ლექციებს. თავის სტატიებში ძალიან ხშირად ეხება „კულტურული მემკვიდრეობის“ დეფინიციის საკითხს. მანვე მოამზადა კულტურული მემკვიდრეობის კონცეფცია, რომელსაც ხშირად განახლებული სახით, წარუდგენს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის დაინტერესებულ ორგანიზაციას. მან ეს კონცეფცია შეიმუშავა მთელი რიგი დოკუმენტის დახმარებით, რომელიც დროის სხვადასხვა პერიოდში შეიქმნა, სხვადასხვა ორგანიზაციის მიერ.

იუკა იოკილეტო აღნიშნავს, რომ პრობლემა არსებობს ორ გაგებას შორის - „კულტურული ფასეულობა“ და „კულტურული მემკვიდრეობა“ და თუ როგორ უნდა გაიაზროთ თითოეულის, კონკრეტულ შემთხვევაში

(მათი გაგებიდან გამომდინარე) – დაცვა, შენახვა, გადარჩენა.

ICCROM- UNESCO-ს ბოლო წლების დოკუმენტებს იუკა იოკილეტო ანალიზს უკეთებს და დეფინიციასთან ერთად არსებული მემკვიდრეობის დაცვის თემას განსაკუთრებულად გამოყოფს.

მკვლევარს მიაჩნია, რომ ამ ტერმინების დეფინიცია ვერ მოხერხდება თუ განხილვას და ანალიზს არ დავიწყებთ უფრო ადრეული პერიოდიდან, როცა ანთროპოლოგებმა დაიწყეს შესწავლა „კულტურის“ კონცეფციის. ი. იოკილეტოს აზრით კვლევა XIX საუკუნის ინგლისელი კულტურის ისტორიის მკვლევრის, ედუარდ ბერნეტ ტაილორის განსაზღვრებიდან (1891) – „პირველყოფილი კულტურა“ უნდა დავიწყოთ.

ის კულტურას ხედავდა, როგორც რთულ მთლიანობას, შემდგარს „ცოდნის, რწმენის, ხელოვნების, მორალის, კანონების, წეს-ჩვეულებების და სხვა მახასიათებლებით, რომელიც შეითვისა ადამიანმა, როგორც საზოგადოების წევრმა“. ტეილორის დამსახურება იმაში მდგომარეობს, რომ კულტურას მისცა ფართო გაგება, რომელიც მრავალ ცხოვრებისეულ-საზოგადოებრივ გამოვლინებას მოიცავს [ბრიტანეთის ენციკლოპედია. 8. 1984:115].

სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს კულტურის, კულტურული მემკვიდრეობის მრავალფეროვანი განმარტება.

1952 წელს ამერიკელმა ანთროპოლოგებმა – ალფრედ კრიობერმა და ალფრედ კლაკჰონმა 1871–1919 წლების მანძილზე 7 სხვადასხვა განსაზღვრება შეაგროვეს, (სხვა წყაროებით 164 . ისინი უპირატესობას აძლევდნენ კულტურის შემდეგ განმარტებას: „აბსტრაგირებული – ქცევისაგან“ [მეჟუევი. 1977: 5].

ნიცშე თვლიდა რომ კულტურა ხალხის ცხოვრების სტილია, ლ. უაიტი მას ტრადიციების პრიზმით უყურებდა; ნ. ბერდიაევისათვის – „Живая судьба народов“, ლოსევისთვის – ყველაფერი უსაზღვროდ განზოგადოებული, ი. ლოტმანისთვის – კულტურა–მეხსიერებაა, ფ. ზლობინისთვის – ხელოვნება, ვ. ერასოვისთვის – როგორც ყველანაირი მოღვაწეობის სულიერი განზომილება...

კულტურის ფასეულობების განსაზღვრების არსის დადგენისათვის მკვლევარი მაურო ბუსანი უამრავ კითხვას სვამს, რადგან მიიჩნევს, რომ თვითონ განსაზღვრება – კულტურის ფასეულობა, თავისთავად ჯერ ჩამოუყალიბებელი და დაუდგენელია [The (Legal) Culture of Cultural property, by Mauro Bussani. P.401-402].

იუკა იოკილეტო ცდილობს დააკონკრეტოს კულტურული მემკვიდრეობის გაგება. „კულტურული მემკვიდრეობა ანიჭებს ყველა კონკრეტულ ადგილს ცნობადობას და წარმოადგენს ადამიანის გამოცდილების საცავს“ [Jukka Jokilehto, Definition of Cultural Heritage. References to documents in history, ICCROM, Working Group “Heritage and

Society/ Selected by J.Jokilehto (Originally for ICCROM, 1990) Revised for CIF: 15 January 2005: 4.] და ფიქრობს, რომ კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა, ნებისმიერი ქვეყნის კულტურის პოლიტიკის მთავარი მომენტია და უნდა განიხილებოდეს დროსა და სივრცეში.

UNESCO-ს საქმიანობა სწორედ ამ პრინციპს ეყრდნობა და მსოფლიოში აღიარება მოიპოვა იდეით – კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა. მან გააფართოვა „მემკვიდრეობის“ გაგება.

ი. იოკილეტო არამატერიალურ მემკვიდრეობასაც ეხება, „...რომელიც შეიცავს სიმბოლოებს და ნიშნებს, ზეპირსიტყვიერებას, გამოხატვის მხატვრულ და ლიტერატურულ ფორმებს, ენებს, ცხოვრებისეულ საშუალებებს, მითებს, რწმენას და რიტუალებს, ფასეულობათა სისტემებს, ტრადიციულ ცოდნას და ნოუ-ჰაუს“ [Jukka Jokilehto, Definition of Cultural Heritage. References to documents in history, ICCROM, Working Group “Heritage and Society/ Selected by J.Jokilehto (Originally for ICCROM, 1990) Revised for CIF: 15 January 2005: 5].

მისი აზრით, ინდუსტრიალიზაციამ, სწრაფმა ურბანიზაციამ, ატმოსფეროს დაბინძურების გაზრდამ, სხვადასხვა კლიმატურმა ფაქტორმა და მასობრივმა ტურიზმმა გააუარესა კულტურული მემკვიდრეობის სიტუაცია. მიაჩნია, რომ არამატერიალური მემკვიდრეობის გარკვეული ნიმუში კვდება და იკარგება, რადგან ეკონომიკური სტრუქტურების რღვევა იწვევს ცხოვრების წესის ცვლას. მაგრამ არის პოზიტივიც: – რადგან კულტურული მემკვიდრეობის ფასეულობებზე ინფორმირებულობა საზოგადოებაში გაიზარდა, რამაც მნახველების რაოდენობის ზრდა გამოიწვია. მკვლევარი კულტურის სფეროს დაფინანსების პოლიტიკასაც ეხება, განსაკუთრებით, კულტურული მემკვიდრეობის კუთხით. ასევე მიაჩნია, რომ ყველა ქვეყანა უნდა მივიდეს იმ დასკვნამდე, რომ საჭიროა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა. ეს კი აუცილებელია ჩვენი ცხოვრების და მომავალი თაობების უკეთესი პირობებისათვის [Jukka Jokilehto, Definition of Cultural Heritage. References to documents in history, ICCROM, Working Group “Heritage and Society/ Selected by J.Jokilehto (Originally for ICCROM, 1990) Revised for CIF: 15 January 2005, p. 5].

ამის გააზრებით, 1984–1988 წლებში, არა ერთმა სახელმწიფომ მიმართა UNESCO-ს და გახდნენ მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის კონვენციის (30 ქვეყანა) მონაწილე. მიუხედავად ამ ორგანიზაციის მუშაობის მიმართულებისა (1946 წლიდან დღემდე) და დამსახურებისა, რიგი წევრი ქვეყნების ხელმძღვანელებს UNESCO-ს ორგანიზაციასთან არაერთგვაროვანი თანამშრომლობა ჩამოყალიბდა. იყო კონფლიქტებიც, როცა ზოგიერთმა ქვეყანამ არა ერთხელ დატოვა ორგანიზაცია, ან სტატუსი შეიწერა – აშშ (1984 წელს პრეზიდენტ რონალდ

რეიგანის ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებით დატოვა ორგანიზაცია, 2003 წელს, პრეზიდენტ ჯორჯ ბუშის დროს აშშ-მა ორგანიზაციის სრულუფლებიანი წევრობა დაიბრუნა. ხოლო 2017 წლის 12 ოქტომბერს ტრამპის ადმინისტრაციამ განაცხადა, რომ დიდი გადასახადის გამო ტოვებს და ორგანიზაციაში, ვაშინგტონი დამკვირვებლის სტატუსით დარჩება), ისრაელი (2016 წელს თანამშრომლობა შეწყვიტა, ხოლო 2017 წლის 12 ოქტომბერს განაცხადა, რომ წევრობას შეიჩერებს), დიდი ბრიტანეთი (1985 წელს გავიდა, მაგრამ მთავრობის შეცვლის შემდეგ, 1997 წელს კვლავ სტატუსი აღიდგინა)...

საკაცობრიო მიზნად, ი. იოკილეთოს ჯერ „კულტურული მემკვიდრეობის“ სწორი დეფინიცია და შემდეგ კი მისი დაცვა მიაჩნია.

მწერალი დევიდ ტროსბი აღნიშნავს, რომ იდეების, აღმსარებლობის, ტრადიციების, მხატვრული და კულტურული შემოქმედების სხვადასხვა გამოვლინების მრავალფეროვნება ფართო სპექტრის კულტურული მომსახურების წარმოშობის საწინდარია და უწყობს ხელს. ამ კულტურულ მრავალფეროვნებას დინამიკა შეაქვს მსოფლიოს მხატვრულ და კულტურულ ცხოვრებაში, რომელიც ხელს უწყობს ეთნოკულტურული მემკვიდრეობის დაცვას [Trosby David. Economics and culture. Cambridge: University Press, 2001].

ცნობილი მკვლევარი, მეცნიერი ლ. პროტი ამ განსაზღვრებასთან, ტერმინის დეფინიციასთან დაკავშირებულ სიძნელეებზე წერს: იმ დროს, როცა სხვადასხვა სფეროს კულტურის ექსპერტებს საკმარისად ნათელი წარმოდგენა გააჩნიათ თავიანთი კვლევის საგანზე, კულტურული მემკვიდრეობის ოფიციალური განმარტება მეცნიერებისათვის ჯერ კიდევ ერთ-ერთ ურთულეს საკითხად რჩება [Prot. Vol. 5. 1989: 224-317].

გლაზგოს უნივერსიტეტის პროფესორი ჯ. ბლეიკი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ურთიერთობა ორ ცნებას შორის, „კულტურული ფასეულობა“ და „კულტურული მემკვიდრეობა“ გაურკვეველია, ზოგჯერ შეიძლება ის გახდეს ჩანაცვლებადი, მაგრამ კულტურულ ფასეულობების (საკუთრების) შესახებ იყენებს რა 1954 წლის ჰააგის კონვენციის ფორმულირებებს, მიდის დასკვნამდე, რომ კულტურის ფასეულობა არის კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილი, ელემენტი [Blake J. The International and Comparative Law Quarterli? Vol.49. #1. 2000: 67].

სრულიად განსხვავებული აზრი აქვს რუს მკვლევარს ს. მოლჩანოვს, რომლის თვალსაზრისით ტერმინი „კულტურული ფასეულობა“ უფრო უნივერსალურია, რადგან შეიცავს ხალხთა კულტურულ მემკვიდრეობას და წარმოადგენს კულტურული ფასეულობის განსაკუთრებულ შემთხვევას. მაგრამ, იქვე აღნიშნავს, რომ ამით პრაქტიკულად, ტერმინების ურთიერთჩანაცვლებას გაესმება ხაზი [Молчанов <http://www.patrimoni.ru/page4-113>].

რ. ტემპელი და გ. დეგლი აღნიშნავენ, რომ კულტურული მემკვიდრეობის ერთი განსაზღვრება არ არსებობს, სამაგიეროდ მისი ფორმის მრავალასპექტიანობა, მრავალვარიანტულობა არსებობს, რომელიც ახალ აქტუალურ პერსპექტივაში ყოველთვის ცვალებადია [Романова А.П., 2013: 229].

მკვლევარი პ. ჰოვარდი მიიჩნევს, რომ ფართო გაგებით, კულტურული მემკვიდრეობა ისაა, რაც ექვემდებარება დაცვას, შენახვას აწმყოში, მომავალში მისი შესაძლებელი გამოყენებისათვის [Howard P. London, 2003].

გასაგებია, რომ კულტურული მემკვიდრეობის ღრმა და მრავალასპექტიანი გააზრება ტერმინის ჩარჩოებში ძლიერ თავსდება. ახალმა მიდგომებმა მკვლევრებს მისი ინტერპრეტაციის, განმარტების საზღვრების გაფართოვები შესაძლებლობა მისცა. ამიტომ მიიჩნევენ ტ. კურიანოვა, რომ მოხდეს მისი ფართო, „მაქსიმალურად ზოგადი“ გაგების კატეგორიად განხილვა, რომელიც თავის თავში სხვადასხვა კონცეფციებს და განსაზღვრებებს აკუმულირებს. მისი აზრით, ვინაიდან, „კულტურული მემკვიდრეობის“ კატეგორიის ფორმირება დიდი ხნის განმავლობაში გაიწელა, საჭიროა ევოლუციის ძირითად ეტაპებს გავეყვით და მისი დაცვის და გადარჩენის ძირითადი ტენდენციები გამოვავლინოთ [Курьянова Т. С. 2011].

წარმოგიდგენთ სხვადასხვა მეცნიერებების მიერ ტერმინის განმარტების მცდელობას:

მ. მატეცკაიას კულტურული კაპიტალის ეკონომიკური თეორიიდან გამომდინარე, კულტურული მემკვიდრეობა როგორც ეკონომიკური ფასეულობა მოიაზრება. ის საზოგადოებრივ სარგებელსაც წარმოადგენს, რომელიც თავის თავში ესთეტიკურ, ისტორიულ, სოციალურ, სულიერ და საგანმანათლებლო ფასეულობებს მოიაზრებს [Матейская М. В. 2010: 137-145].

ნ. შვედოვას აზრით, კულტურული მემკვიდრეობა განისაზღვრება როგორც - სულიერი ცხოვრების, ყოფის მოვლენა, მიღებული მემკვიდრეობით, აღებული წინა თაობებისგან, წინაპრებისგან, წინამორბედებისგან [Ожигина, Шведова. 1999: 391].

რუსეთის სამუზეუმო ენციკლოპედია, რომელშიც გათვალისწინებულია რა სამუზეუმო საქმის რეალიზების განვითარება, ასევე კულტურის და ბუნებრივი ძეგლთა დაცვა, გვთავაზობს შემდეგ განმარტებას: კულტურული მემკვიდრეობა – ეს არის, კულტურის და ბუნების ობიექტების ერთობლიობა, რომელიც ასახავს საზოგადოების და ბუნების განვითარების ეტაპებს, რომელსაც აცნობიერებს სოციუმი როგორც ფასეულობებს, რომელიც უნდა იყოს დაცული და აქტუალური [http://www.museum.ru/dictionary].

განსაკუთრებული განვითარება „კულტურული მემკვიდრეობის“ თეორიამ საავტორო კონცეფციებში განიცადა.

ი. ა. ვედენინი „კულტურული მემკვიდრეობას“ თანამედროვე პრობლემების კუთხით (საუბარია მის გადარჩენაზე, დაცვაზე) განიხილავს და მატერიალური, ინტელექტუალურ-სულიერი ფასეულობების სისტემას აკუთვნებს, რომელიც შექმნილია და შემონახულია წინა თაობებით, რაც დედამიწაზე ბუნებრივი და კულტურული გენოფონდის დაცვისათვის და მისი შემდგომი განვითარებისთვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს [Веденин Ю.А. 1997: 4-9].

მკვლევარი მემკვიდრეობას არა მარტო ცალკეულ არქიტექტურულ და ისტორიულ-მემორიალურ ობიექტებს, არქეოლოგიურ ძეგლებს მიაკუთვნებს, ის მემკვიდრეობად სულიერ-ესთეტიკურ ფასეულობებს მიიჩნევს, რომლებიც ასახულია წიგნებში, გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებებში, წეს-ჩვეულებებში, მეურნეობის, წარმოების, ბუნების გამოყენების ტრადიციულ ფორმებში და ა.შ. ყველაფერი, რაც ასახავს ბუნების და კულტურის განვითარების ისტორიას, აღიარებულია ფასეულად სამეცნიერო, რელიგიურ-სულიერ, ესთეტიკურ, ეკოლოგიურ და საგანმანათლებლო ურთიერთობებში და როგორც ნაციონალური მონაპოვარი განიხილება.

რუსი მკვლევარი კ. რიბაკი ამ ტერმინის გაჩენას გლობალიზაციის პროცესებს უკავშირებს. ფიქრობს, რომ „კულტურული ფასეულობის“ ორიენტაციის შეცვლა უფრო ფართოზე – „კულტურული მემკვიდრეობაზე“, იმ მისწრაფებებთანაა დაკავშირებული, რომ კულტურული ფასეულობები გაერთიანდეს ერთიან კულტურულ სივრცეში. მიიჩნევს, რომ ეს უარყოფითი პროცესია, რადგან „ვიღაც ლიდერების, ან გარკვეული ჯგუფის მიერ არის თავს მოხვეული და თვითმყოფადი კულტურული გამოვლინებების გაუფერულებას, აღრევას, დაცემას იწვევს“ [Рибак К.Е. 2006: 29–35].

მისგან განსხვავებული თვალსაზრისი აქვს მ. ზოგუსლავსკის, რომელსაც ცნებები – „კულტურული ფასეულობა“ და „კულტურული მემკვიდრეობა“ - იდენტურად მიაჩნია, ხოლო ს. მაღჩანოვის თვალსაზრისით, ტერმინი „კულტურული ფასეულობა“ - უფრო უნივერსალურია.

კ. ხორუჟენკო განმარტავს, რომ – კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობა კაცობრიობის სულიერი გამოცდილების დაფიქსირების და გადაცემის ერთ-ერთი ფორმაა. ის კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის შემდეგ კომპონენტებს გამოყოფს: ენა, იდეალები, ტრადიციები, რიტუალები, ჩვეულებები, დღესასწაულები, ღირსესანიშნავი თარიღები, ფოლკლორი, ხალხური რეწვის და ხელით ნაკეთობები; ხელოვნების ნაწარმოებები, სამუზეუმო, საარქივო,

საბიბლიოთეკო ფონდები, კოლექციები, ხელნაწერები, წერილები, პირადი არქივები, ხელოვნების, არქიტექტურული და სამეცნიერო ძეგლები, ღირშესანიშნავი ნიშნები, ნაგებობები, ანსამბლები, ღირშესანიშნავი ადგილები და ისტორიული წარსულის სხვა მტკიცებულებები. მისი აზრით, კულტურული მემკვიდრეობა სინთეზური გაგებაა, რომელიც კულტურის მრავალფეროვნების გამოვლინებას მოიცავს [Хоруженко К.М. 1997: 640].

თავის შრომებში, მკვლევარი ე. ა. ბაღერი, იხილავს თუ რამდენად მისაღებია ესა თუ ის კულტურა და კულტურული მემკვიდრეობის დეფინიციის განსაზღვრისათვის განმარტებას იძლევა. მკვლევარი ამას შემდეგნაირად ითავისებს: ურთიერთობების, კავშირების და წარსული ისტორიული ეპოქების სულიერი წარმოების რეზულტატების ერთობლიობა. ვიწრო გაგებით კი – წარსული ეპოქებიდან კაცობრიობისათვის მიღებული კულტურული ფასეულობების ერთობლიობა, ათვისებული კრიტიკულად, განვითარებადი და გამოყენებული თანამედროვეობის კონკრეტულ-ისტორიული ამოცანების შესაბამისად, საზოგადოებრივი პროგრესის ობიექტურ კრიტერიუმებთან შესაბამისობაში [Баалер Э.А. 1987: 160].

ეტყობა, მსოფლიოს მკვლევრები ჯერაც ვერ თანხმდებიან საერთო ფორმულირებაზე, რომელიც დღესაც ასე აქტუალურია.

კულტურული მემკვიდრეობის საგანია სხვადასხვა კულტურული სუბიექტის კანონზომიერება და განვითარება, მათი გადარჩენის პროცესების არსი და შინაარსი, ტრადიციების ათვისება და შეცვლა, ფასეულობების, ნორმების შესწავლა და რეგულირება, რომელიც სახელმწიფოებრივ, რეგიონალურ, გაერთიანებების, კლუბების, არასამთავრობო ორგანიზაციების და სხვათა დონეზე უნდა ხდებოდეს. მათი მიზანი ადამიანის ჩამოყალიბებისათვის და განვითარებისათვის უსაფრთხო კულტურული გარემოს, ეკოლოგიური კულტურის და სულიერად მდიდარი გარემოს შექმნა უნდა იყოს.

კულტურული მემკვიდრეობის შემენების ობიექტი – კულტურაა, როგორც ადამიანების ისტორიული და სოციალური გამოცდილება, სოციო-კულტურული გამოცდილება, ტრადიციებით და ნორმებით, ჩვეულებებით და კანონებით გამყარებული.

საგულისხმოა, რომ კულტურის დაყოფა სულიერ და მატერიალურ სფეროებად პირველად ისევ ციცერონმა მოახდინა: ის ორივე, ადამიანის მიერ არის შექმნილი და საწყისი არის სულიერი, რომელსაც მატერიალურ ფორმას აძლევს.

სწორედ ამიტომ მიიჩნევს ნ. ბერდიაევი, რომ ყველანაირი კულტურა სულიერიდან მოდის. მატერიალური ფორმა საჭიროა როგორც ტექნიკური

ნაგებობისთვის, ისე მხატვრული ნაწარმოებისათვის – ქანდაკება, ფერწერა და ა.შ. მატერიალური და სულიერი კულტურის ერთიანობაა არქიტექტურული ძეგლები, რომლებიც ერთდროულად არიან ხელოვნების ნიმუშებიც და ემსახურებიან პრაქტიკულ მიზნებს: თეატრის შენობები, ტაძრები, სასტუმროები, ხანდახან საცხოვრებელი სახლები.

დღეს, ბევრ ქვეყანაში, პრიორიტეტულია ტრადიციული ღონისძიებები, ძველი ენები, რომლებიც კვდომას განიცდიან. ამიტომ დიდი ადგილი ტრადიციების შესახებ მასალის შეგროვებას და მეთოდოლოგიურ კვლევებს ეთმობა. დარგის მეცნიერები ცდილობენ გააღრმავონ კულტურული მემკვიდრეობის გაგება, განსაკუთრებით კი მატერიალური მემკვიდრეობის; ფართო საზოგადოებისათვის კულტურული მემკვიდრეობის ხელმისაწვდომობა გაზარდონ და რაც მთავარია, თანამედროვე ცხოვრებაში, კულტურული მემკვიდრეობის ჩართულობა გაიზარდოს.

UNESCO-ს რეკომენდაციებიც ხომ ძირითადად კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას შეეხება.

ამ თემის აქტუალობა იმაში დევს, რომ კულტურის და კულტურული მემკვიდრეობის როლის გადაფასება როგორც სოციუმის ცხოვრებაში, ისე თითოეული ჩვენთაგანის ცხოვრებაშიც - დღეს ხდება!

რუსი ფილოსოფოსი, მკვლევარი და მწერალი ნ. ბერდიაევი წერს, რომ „არა პოლიტიკაში, არა ეკონომიკაში, არამედ კულტურაში ხორციელდება საზოგადოების მიზნები“. რადგანაც, როგორც ბერდიაევი მიიჩნევს, არ არსებობს ამაზე ცხარე თემა არც შემეცნებისათვის, არც ცხოვრებისთვის; კულტურის თემა, მისი თვალსაზრისით, არის – რა ბედი გველის ხვალ?! არაფერი ისე არ აღელვებს ადამიანს, როგორც თავის ბედი. კულტურა არ არის ახალი ცხოვრების განხორციელება, ახალი ყოფიერება, ის არის – ახალი ფასეულობების ხორცშესხმა [А.А. Радутин. 1998: 81].

მსოფლიოში მიმდინარეობს უამრავი საინტერესო, ზოგჯერ ურთიერთსაწინააღმდეგო, თანამედროვე სოციოკულტურული პროცესები, მათ შორის, გლობალიზაციაც. ამიტომ, მკვლევრები ფიქრობენ, რომ უკვე დროა, კულტურული მემკვიდრეობა გამოვყოთ როგორც დამოუკიდებელი კატეგორია.

თავი მეორე

კულტურული მემკვიდრეობის როლი და მახასიათებლები

კულტურის გავრცელების ფორმები საუკუნეების მანძილზე დროსა და სივრცეში იცვლებოდა. მისი მრავალფეროვნება კაცობრიობის შემაღლენელი ჯგუფებისა, საზოგადოებების უნიკალურობასა და მრავალგვარობაში ვლინდება. წარმოადგენს რა ურთიერთგაზიარების, ნოვატორობისა და შემოქმედების წყაროს, კულტურული მრავალფეროვნება ისევე აუცილებელია კაცობრიობისათვის, როგორც ბიომრავალფეროვნება - ბუნებისათვის. ამ თვალსაზრისით, *იგი კაცობრიობის საერთო მემკვიდრეობას წარმოადგენს*, ამიტომაც ამაჟამინდელი და მომავალი თაობებისათვის იგი აღიარებული და შენარჩუნებული უნდა იყოს.

როგორც მკვლევარი ნ. სანადირაძე აღნიშნავს, ვინაიდან კულტურული მემკვიდრეობა მსოფლიოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი არაგანახლებადი რესურსია, ამიტომაც ადამიანების მოთხოვნილებებსა და მემკვიდრეობის დაცვის ინტერესებს შორის წონასწორობის აღსადგენად განსაკუთრებული ძალისხმევაა საჭირო.

კულტურული მემკვიდრეობა სხვადასხვა ვითარებაში არსებული სხვადასხვა ტიპის ობიექტებისაგან შედგება. ამასთან, იგი არა მხოლოდ ცალკეულ მნიშვნელოვან ძეგლებს, ისტორიულ არეალებსა და ბაღ-პარკებს მოიცავს, არამედ ადამიანის მიერ შექმნილ გარემოს, როგორც ერთ მთლიანს. კულტურული მემკვიდრეობის რესურსები, მათი კონტექსტიდან გამომდინარე, შეიძლება ასოცირებულ იქნენ სხვადასხვა ღირებულებასთან, რომელიც, თავის მხრივ, განაპირობებს სხვადასხვა შემთხვევაში მათი მკურნალობის სპეციფიკას [სანადირაძე, 2011: 108 - 131].

როგორც ამერიკელი ანთროპოლოგი, გრეგორი ბეიტსონი აღნიშნავს, კულტურული მემკვიდრეობის ტრანსლაციის დროს ადამიანი ყოველთვის ცდილობს მომავალ თაობას თავისი მშობლების უნარ-ჩვევები და ფასეულობები გადასცეს, მაგრამ ეს მცდელობა ყოველთვის განწირულია წარუმატებლობისთვის, რამეთუ კულტურული ტრანსმისია დამოკიდებულია ცოდნაზე და არა დნმ-ზე. დღეისათვის მსოფლიო მემკვიდრეობა - ბუნებრივი ან ადამიანის მიერ შექმნილი ობიექტებია, რომელთა განსაკუთრებული ისტორიული ან ეკოლოგიური ფასეულობის გამო, პრიორიტეტული ამოცანები - მათი შენახვა და პოპულარიზაციაა. მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში მხოლოდ ის ძეგლები ხვდებიან, რომლებსაც, კომისიის აზრით, ისტორიის, ხელოვნებისა და მეცნიერების თვალსაზრისით უნივერსალური მნიშვნელობა აქვთ. არჩევის გადაწყვეტისას გათვალისწინებულია ძეგლის ორიგინალურობა, აუთენტურობა (ისტორიული ნამდვილობა) და მისი ერთიანობა

(მთლიანობა). გარდა ამსამი კრიტერიუმისა ძეგლი უნდა აკმაყოფილებდეს იუნესკოს ერთ ან რამდენიმე კრიტერიუმს ათიდან.

შეგახსენებთ, რომ მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა არის ადამიანის ხელით ან ადამიანის ზემოქმედების შედეგად შექმნილი ნებისმიერი სახის მხატვრულ-ესთეტიკური, ისტორიულ-მემორიალური ღირებულების მქონე უძრავი ან მოძრავი ობიექტი. ხოლო არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობად კი ითვლება ზეპირი გადმოცემები, ტრადიციული მუსიკა, ცეკვა ფესტივალები, რიტუალები და ა.შ.

კულტურული მემკვიდრეობის ტიპები სამ ძირითად ჯგუფად იყოფა, ეს კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების მმართველობითი ამოცანების ეფექტურად გადაჭრისათვისაა საჭირო - ისტორიული და კულტურული ღირებულების მქონე ცალკეული ძეგლები, ძეგლთა ანსამბლები¹ და კომპლექსები მათი მიმდებარე ბუნებრივ-ისტორიული გარემოთი.

მართვის ტრადიციულ ობიექტებს მიეკუთვნებიან ისტორიული და კულტურული ძეგლები, რომლებიც, ასე თუ ისე, სამეცნიერო-მეთოდური და ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზითაა უზრუნველყოფილი. ძეგლი ყოველთვის მოიცავს კონკრეტულ ისტორიულ, ესთეტიკურ, მეცნიერულ, მემორიალურ, მხატვრულ ან სხვა კულტურულ ღირებულებას და შეიძლება ცალკეულ ნაგებობას, ასევე ნაგებობათა ანსამბლს და კომპლექსს წარმოადგენდეს. ნებისმიერი უძრავი ძეგლი კონკრეტულ ადგილზე განსაზღვრულ ისტორიულ და კულტურულ გარემოში იქმნებოდა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი ღირებულება განისაზღვრება არა მხოლოდ ფიზიკური მდგომარეობით, არამედ გარემომცველი ბუნებრივ-ისტორიული ფონის დაცულობითაც. მემკვიდრეობის ეს კატეგორია (ისტორიული და კულტურული ძეგლები) მთელ რიგ ქვე-კატეგორიებად იყოფა, მათ შორის კი ძირითადია ცალკეული ობიექტები და ანსამბლები.

უძრავი ძეგლები, ამ დროისთვის არსებული კანონმდებლობის მიხედვით, იყოფა ოთხ ჯგუფად:

ისტორიული ძეგლები;

1. არქეოლოგიური ძეგლები;
2. არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის ძეგლები;
3. მონუმენტური ხელოვნების ძეგლები;
4. კულტურული ლანდშაფტები.

კულტურული ლანდშაფტი ისტორიულად თანასწორ სისტემას წარმოადგენს, რომელშიც ბუნებრივი და კულტურული კომპონენტები ერთი მთლიანობის სახითაა წარმოდგენილი. კულტურული ლანდშაფტის

1. მთლიან ნაგებობათა ერთიანი კომპლექსები.

მაგალითად შეგვიძლია განვიხილოთ სამონასტრო კომპლექსები, ბრძოლის ველები, არქეოლოგიური კომპლექსები, ქალაქური ტიპის კომპლექსები და სხვ. მსოფლიო მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ დოკუმენტებში, რომლითაც იუნესკო ხელმძღვანელობს, კულტურული ლანდშაფტი როგორც ბუნებისა და ადამიანის ერთიანი შემოქმედება - ისეა გააზრებული. კულტურული ლანდშაფტები საზოგადოების განვითარების ევოლუციას ბუნებრივი გარემოს, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული პროცესების ზემოქმედებით ასახავენ.

ცოცხალი ტრადიციული კულტურის ფორმები:

კულტურული მემკვიდრეობის მატერიალური ფორმები, თავისი ფუნქციებითა და სტრუქტურით, შეიძლება მოცემული იყოს როგორც არქეოლოგიური ფაქტი და ასევე, როგორც დინამიურად მდგრად მდგომარეობაში მყოფი. საუბარია კულტურული ტრადიციების ცოცხალ მატარებლებზე. კერძოდ, ცოცხალ კულტურულ ღირებულებებზე, რომელიც მუდმივად თვითგანახლებადია და საჭიროებს მისი სამეურნეო და სოციალ-კულტურული ასპექტების ხელშეწყობას.

ცოცხალი ტრადიციული კულტურა ინახება და მოქმედებს კონკრეტულ ტერიტორიაზე. მისი შინაარსი და გამოვლინების ხასიათი კონკრეტულ ადამიანებზეა დამოკიდებული. ასეთი კულტურული ლანდშაფტი გარდა მატერიალური შემადგენელი ნაწილისა, მოიცავს მენტალურ მხარესაც, რომელიც განისაზღვრება ფოლკლორული ტრადიციებით, რელიგიური წარმოდგენებით, ისტორიული მოვლენებისადმი დამოკიდებულებით, ე.ი. ცოცხალი კულტურის არსებობით.

ცოცხალი კულტურის სფეროს მიეკუთვნება - ბუნებათსარგებლობის, მხატვრული ჩანაფიქრების, ხალხური რეწვისა და ტექნოლოგიების ტრადიციები, აგრეთვე, საცხოვრებელი გარემოს მოწყობისა და საკრალიზაციის ტრადიციები, რელიგიური ადათები, ფოლკლორი. ცოცხალი ტრადიციული კულტურის სხვადასხვა ფორმისა და გამოვლინების დაცულობით, გარკვეულწილად, განისაზღვრება მემკვიდრეობის მთელი კულტურული კომპლექსის მდგომარეობა. ეს ყველაფერი კი კომპლექსის ხელმძღვანელობის მიერ გათვალისწინებული უნდა იქნას.

კულტურულ მემკვიდრეობას თავისი ღირებულებების კრიტერიუმები გააჩნია, რომლებიც განსაზღვრავენ, თუ რის გამოა დაცული ესა თუ ის ძეგლი და რა ინფორმაციულ ღირებულებას შეიცავს ის. ღირებულებების კრიტერიუმები გამოხატავენ დაცვის საგნის ამა თუ იმ თვისებას, რომლისკენაც შემდეგ მიმართულია ძეგლის დაცვის სისტემა და რა თქმა უნდა, ეს სისტემა უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო ნორმებს.

კრიტერიუმები თავიდან დაყოფილი იყო, ცალკე კულტურული

მეგლებისთვის 6 ვარიანტულ, 2 აუცილებელ კრიტერიუმად და ბუნებრივი მემკვიდრეობისთვის კი - 4 ვარიანტულ და 2 აუცილებელ კრიტერიუმად. შემდეგ კი იუნესკოს ექსპერტების ინიციატივით გაერთიანდა და ერთიანი სისტემა შეიქმნა. ახალი სისტემა მოიცავს 3 აუცილებელ და 10 ვარიანტულ კრიტერიუმს. ამ 10-დან 6 კულტურულ მემკვიდრეობას მიეკუთვნება, 4 კი ბუნებრივს. აუცილებელი კრიტერიუმებია: ძეგლის ორიგინალურობა, ავთენტურობა და ერთიანობა. 10 ვარიანტულ კრიტერიუმს კი შემდეგ განვიხილავთ.

გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციამ 1992 წელს პროგრამა - „მსოფლიო მემკვიდრეობა“ დააარსა, რომელიც მსოფლიოს დოკუმენტურ მემკვიდრეობას იცავს.

კულტურული მემკვიდრეობის გადაცემა კულტურის მატარებელი ორი ცოცხალი სუბიექტის უშუალო კონტაქტის შედეგად ხდება. იმდენად, რამდენადაც ნებისმიერი კულტურის განვითარებაში კულტურის ძირითად ფასეულობათა სისტემის შენარჩუნებას ვგულისხმობთ დროში: ამ გზით ხალხის, ერის, ჯგუფების თაობათაშორისი ელემენტარული ურთიერთობებით - ისტორიული კატაკლიზმების (რევოლუციები, ომები, კონფლიქტები) მიუხედავად, კულტურის სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებაა შესაძლებელი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ხდება “კულტურული ჯაჭვის” გაწყვეტა, რომლის დროსაც მოულოდნელად იცვლება ხალხის ცხოვრების წესი. კულტურული ტრანსმისიის² მემკვიდრეობით ყოველი ახალი თაობა დაგროვილ გამოცდილებას მემკვიდრეობით იღებს, მიღწევებს და კულტურის განვითარებას იქიდან აგრძელებს, სადაც მისი წინამორბედი თაობა შეჩერდა.

2. პროცესი, რომლის მეშვეობით კულტურა გადადის მომდევნო თაობებზე ინფორმაციის გადაცემის არაგენეტიკური (სწავლების) გზით.

თავი მესამე

მრავალფეროვნება, ადამიანი და თანამედროვეობა

ტრადიცია - კულტურის და ყოფის არსებობის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმაა. წარსულის მემკვიდრეობაზე ზრუნვა კი სხვალინდელ დღეზე ზრუნვაა. ამიტომაც კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-მზრუნველობა დღეს ჩვენი ერის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და მთავარი ამოცანაა, რადგან ყველამ ვიცით, რომ ახალი კულტურა ძველის მიღწევებზე, გამოცდილებაზე, მათი ტრადიციების გათვალისწინება-გამოყენების შედეგად იქმნება. ჩემი დაკვირვებით, ტრადიციები, რომლებიც ქართველების ხასიათს, მისი ყოფის მნიშვნელოვან მომენტებს ასახავენ, რჩება ერში და მისი ამ ყოფის აუცილებელი ნაწილი ხდება. ეს კი ახალ სიტუაციებში, ერის განვითარების ახალ ისტორიულ ეტაპზე - ახალი ტრადიციების შექმნა-დანერგვის ნიადაგს ქმნის. ვახუშტი ბაგრატიონის მიხედვით - ქართველობას წარმოაჩენს რელიგია, მწიგნობრობა, ენა, ხუროთმოძღვრება [ქართლის ცხოვრება. ტ. IV. 1973: 291-292].

არსებობს კულტურული ტრადიციები, თავისი მატერიალური-სულიერი ფასეულობებით და არსებობს დღევანდელობა, თანამედროვე აღქმით, ცნობიერებით, ქცევის ნორმებით, კულტურით; ყველაფრით იმით, რისიც შემქმნელნი და მატარებლებიც თავად ვართ. ამიტომ აქ წარმოდგენილი მასალა, კვლევის მხოლოდ ერთ-ერთი გზაა, როცა გვსურს გავიგოთ კულტურული მემკვიდრეობის განვითარების, მისი ფუნქციონირების დინამიკა: წარსულის - დღევანდელობასთან, ტრადიციის - ნოვატორობასთან.

კაცობრიობის მანძილზე კულტურა სტიქიურად, კანონზომიერად, ეტაპობრივად ვითარდებოდა, ახასიათებდა ჩავარდნები და აღმასვლა, შერწყმა და გავრცელება, ცვლილება და ტრანსფორმაცია, ასიმილაცია და კონსერვაცია, საბოლოოდ კი ყოველთვის ახერხებდა გავლენის მოხდენას საზოგადოებაზე. ამ შემთხვევაში, არა ცალკეული შემოქმედებითი აქტი იგულისხმება, არამედ შემოქმედება და შემოქმედებითი პროცესი, საუკუნეების მანძილზე ადამიანისა და საზოგადოების მიერ შემოქმედებით შეთანხმებათა სისტემების ერთობლიობა, როგორც ადამიანის უნივერსალური დამოკიდებულება სამყაროსადმი, რომლის მეშვეობითაც იგი ქმნის „ახალ სამყაროს“ და საკუთარ თავს [სანადირაძე. 2011: 5].

კულტურა კრებითი არსებითი სახელია ყველა იმ შემოქმედებითი და კულტურულ-ისტორიული გამოხატვისა და მომსახურებისათვის, რომლებიც იწარმოება, წარედგინება ან ვრცელდება. ამ განსაზღვრებაში იგულისხმება დიზაინი და არქიტექტურა, სათეატრო ხელოვნება და ვიზუალური ხელოვნება, მუსიკალური და საოპერო ხელოვნება,

კინემატოგრაფია, მულტიმედია, კიბერხელოვნება, კულტურული მემკვიდრეობა და სხვა კულტურული გამოხატვის ფორმა-საშუალებები.

მიიჩნევა, რომ კულტურის განმარტება, როგორც კულტურული ღირებულების საგანი 6 ძირითადი მახასიათებლისგან შედგება და ესენია:

1. ესთეტიკური ღირებულება;
2. სულიერი ან რელიგიური ღირებულება;
3. სოციალური ღირებულება;
4. ისტორიული ღირებულება;
5. სიმბოლური ღირებულება;
6. ნამდვილობის, ორიგინალობის, უნიკალურობის ღირებულება [Throsby, 2001. VOL. 6, NO. 2, summer 2003: 104].

კულტურული მემკვიდრეობა, თითოეული ქვეყნის ეთნიკური იდენტობის, ისტორიული საწყისების და ერის შინაგანი კულტურის ინფორმაციის მატარებელი ქვაკუთხედი, რომელიც სხვადასხვა იმ კომპლექსური დეტალით არის წარმოდგენილი, რასაც ზოგადად კულტურის დეფინიცია მოიაზრებს თავი თავში [Throsby, 2001. vol. 6, no. 2, summer 2003: 108-131].

კულტურული მემკვიდრეობის თანამედროვე ცნება არის ახლანდელი საზოგადოების, მისი ღირებულებებისა და მოთხოვნების განვითარების შედეგი. წარსულში ძირითადი ყურადღება მიმართული იყო ხელოვნების ცალკეული ნიმუშებისა და უმნიშვნელოვანესი ძეგლებისკენ; დღეს კი კულტურული მემკვიდრეობა აღიქმება მისი უფართოესი გაგებით და მოიცავს ნებისმიერ ნიშანს, რომელიც ასახავს ადამიანის ქმედებებსა და მიღწევებს კაცობრიობის არსებობის განმავლობაში.

სამწუხაროდ, საქართველოში კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში შექმნილი ვითარება რომ „არსობრივად ეწინააღმდეგება ქვეყნის მიერ აღებულ საერთაშორისო ვალდებულებებს“ ამის შესახებ ICOMOS საქართველოც აღნიშნავს თავის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე [http://rcchd.icomos.org/ge/?l=G&m=4-4&ID=5&AID=36&l2,].

როგორც მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა [საქართველოს კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ, 2007 წლის 8 მაისი, მუხლი 3] ისე არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა [რაციფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2007 წლის 4 დეკემბერის N 5535 – II ს დადგენილებით. პარიზი, 2003 წ. 17 ოქტომბერი] კულტურის, როგორც მთელის, შემადგენელი ნაწილია.

კულტურული მემკვიდრეობა თავის თავში მოიაზრებს: იმას, რაც წინა თაობებისაგან „მზა ფორმით“ გადაეცა მომავალ თაობებს და იმასაც, რაც მემკვიდრეობის საფუძველზე შეიქმნა, სახე ეცვალა და ახალ განზომილებაში ჩამოყალიბდა.

არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა კულტურათა მრავალფეროვნების შენარჩუნების მთავარ ფაქტორად განიხილება და სწორხაზოვანი განვითარების გარანტად. არამატერიალურ, მატერიალურ და ბუნებრივ კულტურულ მემკვიდრეობას შორის კავშირითიერთკავშირი მეტად მჭიდროა, ასე მაგალითად: ჩურჩხელა არის მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა, მისი დამზადების წესი კი წარმოადგენს არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობას. იგივე შეგვიძლია ვთქვათ ქვევრის ღვინოზე.

არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა საზოგადოების, ცალკეული ჯგუფებისა და ზოგიერთ შემთხვევაში, კერძო პირების მიერ მათი კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილად აღიარებული ადათ - წესები, წარმოდგენისა და გამოსახვის ფორმები, ცოდნა და ჩვევები, ასევე მათთან დაკავშირებული სხვადასხვაგვარი ინატრუმენტი, საგანი, არტეფაქტი და კულტურული სივრცეა.

არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძირითადი სფეროებია:

1. ზეპირი ტრადიციები და გამოხატვის ფორმები (ლეგენდები, იგავი, ზეპირი გამდმოცემები, თქმულებები და ა.შ.);
2. საშემსრულებლო ხელოვნება, მათ შორის სიმღერა, ცეკვა, სახიობა და ა.შ;
3. საზოგადოებრივი პრაქტიკები (ხალხური თამაშობები, დღესასწაულები, კულინარია და ა.შ;
4. გარე სამყაროსთან დაკავშირებული გამოცდილება (ხალხური მედიცინა, ბუნების მოვლენებთან დაკავშირებული ადათ - წესები და ა.შ.);
5. ხელოსნობის დარგები და ტექნიკები (ხალხური რეწვა, თექა, მეტალი, თიხა, ფარდაგი).

უკვე ავღნიშნე, რომ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა გაფანტული, ადაპტირებული და შემონახულია ხალხში, ხალხისგან გავრცელებული ადათ-წესების, ჩვეულებების, ზეპირი გამდმოცემების, სიმღერის, თამაშობებისა და სხვა სახით, ასევე ისინი დოკუმენტირებულნი არიან კერძო და სახელმწიფო მუზეუმებში, სამეცნიერო და კვლევით ინსტიტუტებში, ასევე სხვა დაწესებულებებში.

გაერთიანებები, კერძო მოსახლეობის სათემო გაერთიანებები, ჯგუფები და, ზოგ შემთხვევაში, ცალკეული პირები, კულტურათა გამრავალფეროვნებისა და შემოქმედებითი საქმიანობის საშუალებით, მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის შექმნა, დაცვასა და აღდგენაში.

ამჟამად, არამატერიალური ძალის მქონე მრავალმხრივი

საკანონმდებლო აქტი არ არსებობს, მის შესახებ მოქმედი საერთაშორისო შეთანხმებები, რეკომენდაციები და რეზოლუციები ერთიანად უნდა შეივსოს ახალი დებულებებით. ეს ყოველივე კი საჭიროა იმისთვის, რომ მოხდეს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და მათი მომავალი თაობებისთვის გადაცემა. არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის „დაცვა“ სპეციალური ზომების მიღებას იმ მიზნით გულისხმობს, რომ უზრუნველყოფილი იყოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის სიცოცხლისუნარიანობა, მათ შორის მისი იდენტიფიკაცია, დოკუმენტირება, კვლევა, შენარჩუნება, დაცვა, პოპულარიზაცია, მისი როლის ამაღლება და უმთავრესად, ფორმალური და არაფორმალური განათლების მეშვეობით მისი გადაცემა, ასევე ასეთი მემკვიდრეობის სხვადასხვა ასპექტის აღორძინება (საერთაშორისო კონვენცია „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“). საზოგადოების მიერ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის აღიარება, პატივისცემა და მისი როლის ამაღლება სხვადასხვა საშუალებით ხდება:

1. საგანმანათლებლო, საინფორმაციო და შემეცნებითი პროგრამებით, აგრეთვე საზოგადოების, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდების ინფორმირებით;
2. დაინტერესებული გაერთიანებებისა და ჯგუფებისათვის კონკრეტული საგანმანათლებლო და შემეცნებითი პროგრამების შეთავაზებით;
3. საზოგადოების ინფორმირებით, იმ საფრთხის შესახებ, რომელიც ემუქრება ამგვარ მემკვიდრეობას, ასევე წინამდებარე კონვენციის შესაბამისად განხორციელებული ღონისძიებებით;
4. ინფორმაციის მიწოდებით ისეთი ბუნებრივი სივრცეებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების შესახებ, რომელთა არსებობა აუცილებელია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის წარმოჩენისთვის.

კულტურულ მემკვიდრეობას საზოგადოდ აღიარებული მატერიალური და სულიერი ღირებულებები მიეკუთვნება, რომელიც საზოგადოების მიერაა დაცული, რათა სოციალური და ეთნიკური იდენტურობა შეინარჩუნოს და იგი მომავალ თაობას გადასცეს. ამის მთავარი მიზანი კი კაცობრიობის განვითარებისაკენ სწრაფვაა [„კულტურულ მემკვიდრეობას სახელმწიფო იცავს კანონით“ - საქართველოს კონსტიტუცია მუხლი 34, პუნქტი მე-2].

კულტურული მემკვიდრეობა, სხვადასხვა ვითარებაში არსებული, განსხვავებული ტიპის ობექტებისგან შედგება. ამასთან, იგი არა მხოლოდ ცალკეულ მნიშვნელოვან ძეგლებს, ისტორიულ არეალებსა და ზაღ-

პარკებს მოიცავს, არამედ ადამიანების მიერ შექმნილ გარემოს, როგორც ერთ მთლიანს. კულტურული მემკვიდრეობის რესურსები, მათი კონტექსტიდან გამომდინარე, შეიძლება, სხვადასხვა ღირებულებასთან გაავიგივოთ, რომლებიც, თავის მხრივ, ერთმანეთისგან განსხვავებულ შემთხვევებში მათი მკურნალობის სპეციფიკას განაპირობებენ. ობიექტის, მისი ღირებულებებისა და მკურნალობის განსაზღვრასთან დაკავშირებული ცნებები მკაფიოდ უნდა იყოს განმარტებული, რათა თავიდან ავიცილოთ შინაარსის მცდარი გაგება. კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი - ეს არის კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ან მოძრავი ობიექტი (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრული უძრავი ან მოძრავი ნივთი), რომელსაც ამ კანონით დადგენილი წესით მიენიჭა ძეგლის სტატუსი. ძეგლის კლასიფიკაცია სახეობებად ხდება მისი ტიპოლოგიის, ისტორიული, კულტურული, მხატვრული, ესთეტიკური, მემორიალური, სულიერი, მეცნიერული და სხვა ღირებულებების მიხედვით.

როდესაც კულტურული მემკვიდრეობის როლზე ვფიქრდებით და გვინდა იმის გარკვევა - თუ რა ფუნქციას ასრულებს ის დღევანდელ ყოფიერებაში, ვრწმუნდებით, რომ ამაზე პასუხის მიგნება არც თუ ისე ადვილია. არსებული რთული პროცესებით დატვირთული ყოველდღიურობა ბევრ თავსატეხს გვიჩენს, თუმცა წარსულის კულტურულ ტრადიციებთან მუდმივად გვაბრუნებს. ტრადიციების და თანამედროვეობის ურთიერთობის საკითხმა დღევანდელ რეალობაში უამრავ პრობლემატიკასთან პირისპირ დაგვაყენა. საკითხის ახალი კუთხით გადახედვაც მოითხოვა. ვიდრე ამ ურთიერთობაში გავერკვევით, გავიხსენოთ რა იგულისხმება ტრადიციებში, რას წარმოადგენს ტრადიციული საზოგადოება და ა.შ.

ტრადიციული საზოგადოება - სოციოლოგიაში და კულტუროლოგიაში ერთიანი თეორია მისი რაობის შესახებ, არ არსებობს. ის გაგებულია უფრო, როგორც „ასიმეტრიული, თანამედროვე საზოგადოების სოციო-კულტურულ მოდელთან“.

არსებული ლიტერატურის მიხედვით, ტრადიციული (აგრარული) საზოგადოება, ეს არის საზოგადოება, რომელიც არეგულირებს ტრადიციებს. ტრადიციების დაცვა ამ საზოგადოებაში წარმოადგენს უფრო დიდ ფასეულობას, ვიდრე განვითარება. ამ საზოგადოებრივ წყობას ფენის, კლასის იერარქიის ხისტი არსებობა სტაბილური სოციალური საზოგადოებით ახასიათებს, რომლის ცხოვრების რეგულაცია, ეფუძნება ტრადიციებს, წეს-ჩვეულებებს. ასეთ საზოგადოებაში გარკვეული თემი ცდილობს ცხოვრების სოციო-კულტურული საფუძვლები შეუცვლელი სახით შეინარჩუნოს. ტრადიციული საზოგადოება - აგრარული საზოგადოებაა.

ტრადიციულ საზოგადოებას, როგორც წესი ასევე ახასიათებს: ტრადიციული ეკონომიკა, აგრარული წყობის უპირატესობა, სტრუქტურის სტაბილურობა, ფენობრივი ორგანიზაცია, დაბალი მობილობა, მაღალი სიკვდილიანობა (არა ყოველთვის), დაბალი სიცოცხლის ხანგრძლივობა, ნატურალური მეურნეობის ბატონობა, კასტურ-ფენობრივი დაყოფა საზოგადოების, მმართვეის ფორმა – მონარქია, ეკლესიის მნიშვნელოვანი გავლენა საზოგადოების ცხოვრებაზე.

ტრადიციული ადამიანი სამყაროს და მის ცხოვრებისეულ წესს როგორც ერთ მთლიანობას აღიქვამს, წმინდას და შეუცვლელს. ადამიანის ადგილი და სტატუსი ასეთ საზოგადოებაში ტრადიციებით და სოციალური წარმომავლობით განისაზღვრება.

ტრადიციულ საზოგადოებაში უპირატესობა კოლექტიურ მითითებებს ეძლევა, ინდივიდუალიზმი არა არის მოწონებადი, რადგან თავისუფალმა ინდივიდუალურმა ქმედებებმა შესაძლოა დადგენილი წესრიგის დარღვევამდე მიგვიყვანოს. მთლიანობაში, ტრადიციულ საზოგადოებებს ახასიათებს - კოლექტიური ინტერესების კერძოზე უპირატესობა, ფასდება არა ინდივიდუალური ნიჭიერება, არამედ იერარქიაში ის ადგილი, რომელიც მას უკავია.

ტრადიციული საზოგადოება არ არის პლურალისტური, არამედ ავტორიტარულია. ეს მათ სჭირდებათ, რომ არ შეიცვალოს ტრადიციები და დაცული იქნეს. აქ არ არის მნიშვნელოვანი საბაზრო გაცვლა, ხოლო საბაზრო ეკონომიკის ელემენტები მკაცრად რეგულირდება. ეს იმითაა გამოწვეული, რომ თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობისას მაღლდება სოციალური მობილობა და საზოგადოების სოციალური სტრუქტურა იცვლება; გადანაწილების სისტემამ შესაძლოა დაარეგულირის ტრადიციები, მაგრამ საბაზრო ფასები – არა. იძულებითი გადანაწილება ეწინააღმდეგება „არასანქცირებულ“ გამდიდრებას, გაერთიანებას როგორც ცალკეული ადამიანების, ისე ფენების.

ტრადიციულ საზოგადოებაში ადამიანების უმრავლესობა მთელი არსებობის მანძილზე ლოკალურ თანასაზოგადოებაში (მაგალითად სოფელში) ცხოვრობს, სუსტია კავშირი „დიდ თანასაზოგადოებასთან“, სამაგიეროდ, სანათესაო კავშირებია ძლიერი. ტრადიციული საზოგადოების მსოფლმხედველობა (იდეოლოგია) ტრადიციებსა და ავტორიტეტზეა დამყარებული. ტრადიციული საზოგადოება მყარია. როგორც ცნობილი დემოგრაფი და სოციოლოგი ანატოლი ვიშნევსკი (1935) წერს „... მასში ყველაფერი ერთმანეთთან კავშირშია და ძალიან ძნელია ამოიღო ან შეცვალო რაიმე ერთი ელემენტიც კი“.

ბევლად, ტრადიციული საზოგადოების შეცვლა ძალიან მდორედ, ნელა მიმდინარეობდა, ეს თაობათა ცვლის ფონზე გრძელდებოდა, რომელიც,

ფაქტიურად, ცალკეული ადამიანისათვის შეუმჩნეველი იყო. ამ მდორე დინებაშიც კი ჩქარი განვითარების პერიოდები დგებოდა, მაგრამ ამ ცვლილებების შეფასება დღევანდელი საზომით – ძალიან ნელია, რადგან ის, ციკლური დინამიკის ფლობით, შედარებით სტატიკურ მდგომარეობას კვლავ უბრუნდებოდა.

ტრადიციულ საზოგადოებასთან დაშორებას ვაჭრობის განვითარება იწვევს. ჩქარი ტრანსფორმაცია ტრადიციულმა საზოგადოებამ მხოლოდ XVIII საუკუნიდან, სამრეწველო რევოლუციის გამო განიცადა. ჩქარი ცვლილებები და ტრადიციებთან დაშორება ტრადიციული ადამიანისათვის ფასეულობების და ორიენტირების რღვევას იწვევს, ცხოვრების აზრის დაკარგვის ტოლფასია. რადგან ახალ პირობებთან და ცვლილებებთან არ შედის ტრადიციული ადამიანის სტრატეგიაში, ამიტომ საზოგადოების ტრანსფორმაციას, ნაწილობრივ, მოსახლეობის ნაწილის მარგინალიზაციასთან მივყავართ. ეს ცვლილებები მისაღებად უფრო მტკივნეულია, თუ დომინირებული ტრადიციების საყრდენი – რელიგიაა. ამ შემთხვევაში, ცვლილებებთან წინაარმდეგობამ შეიძლება ფუნდამენტალიზმამდე მიგვიყვანოს. ტრადიციული საზოგადოების ტრანსფორმაციის დროს ავტორიტარიზმი ძლიერდება და დემოგრაფიული ზრდა მთავრდება (იზრდება მცირეზავშიანი ოჯახების რაოდენობა) [Травин Д., Маргания О., 2004: 665].

მაგრამ XX საუკუნის დასაწყისში, გერმანელმა მეცნიერებმა მ. ვებერმა (1864-1920), გ. ზიმელმა (1858-1918) და კ. მანხეიმმა (1893-1947) კულტურის სოციოლოგიურ ანალიზზე გაამახვილეს ყურადღება. ამ საკითხებზე მუშაობდა აგრეთვე ფილოსოფოსი მაქს შელერი (1874-1928) და მაქს ვებერის ძმა – ალფრედ ვებერი (1868-1958), რომელმაც კულტურის სოციოლოგიის თავისი ვარიანტი წამოაყენა.

ა. ვებერმა, ისე როგორც ო. შპენგლერმა (1880-1936) „კულტურა“ და „ცივილიზაცია“ - ერთმანეთისაგან გაჰყო. მან ეს ორი ცნება როგორც საზოგადოებრივი ყოფის ორი სხვადასხვა ასპექტი წარმოადგინა. კულტურას მიეკუთვნებოდა - „სულიერება“: რელიგია, ხელოვნება, ფილოსოფია, ზნეობა. ხოლო ცივილიზაცია, მისი თვალსაზრისით – სამეცნიერო-ტექნიკური ასპექტია [http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/49424, журнал Знание-Сила, № 9, 2005, «Демографические странности»]. ა. მატეცკაია მიიჩნევს, რომ ვებერის ეს მოსაზრება მოძველებულია და დღეს ის, უკვე, ფილოსოფიის ისტორიის საკუთრებაა.

XX საუკუნის შუა წლებში ჩნდება ამერიკელი სოციოლოგის ტალკოტ პარსონსის (1902-1979) „სოციალური ქცევის სტრუქტურა“, რომელიც დიდხანს იყო გაბატონებული და არც დღეს დაუკარგავს გავლენა, თუმცა გაჩნდა აბსოლუტურად ახალი მოსაზრებები. ტ. პარსონსთან კულტურას

ძალიან მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა. მისი აზრით, *სოციალური ფაქტორებისა და ცვლილებების განმსაზღვრელი სწორედ კულტურა იყო* მიუხედავად მისი თეორიის კრიტიკისა, დღეს მაინც გამოყოფენ კულტურის მისეულ გავლენას – კულტურა არის ავტონომიური და ამავე დროს ურთიერთკავშირში სოციალურ სტრუქტურასთან, პიროვნებასთან.

XX საუკუნის ერთ-ერთმა უდიდესმა სოციოლოგმა, ამერიკელმა მკვლევარმა *რობერტ მერტონმა* (1910-2003) სოციოლოგიის სტრუქტურა და კულტურა ერთმანეთისაგან მკაცრად გამოყო და ამ ორ სფეროს შორის შესაძლებელი შეუსაბამოებები აღნიშნა. იელის უნივერსიტეტის პროფესორი *ჯეფრი ალექსანდერი* (1947) „კულტურის სოციოლოგიის“ საინტერესო პროექტის ავტორადაა მიჩნეული, რომელიც კულტურის ტრადიციული სოციოლოგიური ანალიზისაგან განსხვავდება.

90-იან წლებში, ამერიკაში გაჩნდა სოციოლოგების მთელი ჯგუფი (სიმბოლური ინტერაქციონიზმი), რომელთა შეხედულებებიც, ამერიკელმა მკვლევარმა *ნორმან დენზინმა* (1941) კულტურის ანალიზისათვის სცადა გამოეყენებინა. მისი აზრით, კულტურა – ეს ინტერდისციპლინარული პროექტია, სადაც კულტურა პოლიტიკური ბრძოლის არენად იქცევა.

ისეთ დროს, როდესაც საზოგადოების განვითარების პროცესი წინააღმდეგობრივ ფაზაშია (ვგულისხმობ დღევანდელ საქართველოში მიმდინარე პროცესებს), როცა ფასეულობების გადასინჯვა და გადაფასება ძალიან აქტუალურ პროცესშია, თუ დავფიქრდებით, რამ შეიძლება მეტნაკლებად დააღაგოს ეს პროცესები, მრავალი ფაქტორიდან, ჩემი აზრით, ალბათ, უნდა გამოვყოთ მოზარდი ახალგაზრდობის აღზრდა ჯანსაღი ტრადიციების გათვალისწინებით და გამოყენებით, რომლებიც მეტნაკლებად შემოინახა ქართულ სოციალურ სფეროში.

შეიძლება, ქართულ პედაგოგიკის მასშტაბებზე, როგორც დამოუკიდებელ სკოლაზე საუბარი გაგვიჭირდეს, განსხვავებით, არსებული დასავლეთის და რუსული პედაგოგიკის გვერდით, მაგრამ თუ თვალს გადავავლებთ ქართული მოაზროვნე ელიტის დანატოვარ საგანძურს, გავაანალიზებთ მას, უამრავ ღირებულ მასალას აღმოვაჩენთ, თუ რას ფიქრობდნენ ისინი ამ საკითხებზე და რა რეკომენდაციები დაგვიტოვეს (*ილია ჭავჭავაძე, ვაჟა ფშაველა, არჩილ ჯორჯაძე, დიმიტრი უზნაძე* და სხვ).

ქართულ ლიტერატურაში, საბედნიეროდ, მოიძებნება მასალა, რომელიც მომავალი თაობის აღზრდის ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიურ პრობლემებს ეხება. თუ ამ კუთხით შევხედავთ ახალგაზრდა თაობის აღზრდის საკითხს, ამის გამოვლენაში და შესწავლაში დაგვეხმარება სოციალურ სფეროში არსებული ასეთი პედაგოგიური ტრადიციები, რომელსაც დაუკავშირებთ პრობლემის თანამედროვე, დღევანდელ მდგომარეობას

– სკოლის დახმარებით მოზარდთა ეროვნული აღზრდის საკითხს. კარგი იქნებოდა, თუ შემუშავდებოდა აღზრდა– განათლების ისეთი მოდელი, რომელიც ახალგაზრდობას აღზრდიდა ქართული სოციალური პოზიტიური ტრადიციებზე. ვერ ვიტყვი, რომ ეს თემა ჩვენი საზოგადოებისათვის ან სახელისუფლო ინსტიტუციებისათვის უცხო იყოს. თეორიულად, ყველამ შესანიშნავად იცის, რომ პატრიოტული აღზრდა სოციალურ არსებული ტრადიციებით, ძალიან მნიშვნელოვანი ასპექტია განათლებაში.

მაგალითები: ავიღოთ თუნდაც, განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2006 წლის 28 სექტემბრის N 841 ბრძანება: „ეროვნული სასწავლო გეგმის (ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებისთვის) დამტკიცების შესახებ“. პირველ თავში შესანიშნავადაა განხილული, რომ „ქართული ენისა და ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიის, საქართველოს გეოგრაფიისა და სამოქალაქო აღზრდის სწავლებას განსაკუთრებული როლი უნდა დაეკისროს საქართველოს მოქალაქეების გაზრდაში....საქართველოს ისტორია ერთიანდება საგნობრივ ჯგუფში სამოქალაქო აღზრდას, რელიგია და საზოგადოებას და საქართველოს გეოგრაფიასთან ერთად, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ამ საგნის როლს პატრიოტული აღზრდის საქმეში...“

სამწუხაროდ, დღეს, 10 წლის შემდეგ კანონის მიღების დროსთან შედარებით, უფრო სავალალო მდგომარეობა მივიღეთ. მოვიყვან რამდენიმე მაგალითს:

- სტუდენტები მუშაობენ იმისათვის, რომ სწავლისათვის საჭირო თანხა გადაიხადონ და ლექციებზე ვერ დადიან, რომ ცოდნა მიიღონ, იმიტომ რომ მუშაობენ;
- საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სტუდენტების ნაწილი ისტორიულ პიროვნებებს ვერ ანსხვავებს: „აზო-ფარნავაზ მეფე ჰგონიათ“
- იგივე სტუ-ს საუნივერსიტეტო სავალდებულო საგნებიდან ამოღებული იქნა საქართველოს ისტორიის საგანი....და ა.შ.

უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში იცვლება მთავრობები, ხორციელდება რეფორმები სხვადასხვა მიმართულებით, გავერთიანდით ბოლონიის პროცესის განმახორციელებელი ქვეყნების ჯგუფში, თითქოს უფრო მობილური გახდა სწავლების პროცესიც, ვდებთ მემორანდუმებს სხვადასხვა ქვეყნის უნივერსიტეტებთან, მაგრამ რა ემართება განათლების ხარისხს?! ქართული საგანმანათლებლო მოდელი ვერ ჩამოყალიბდა, რომელიც დღევანდელი პრობლემების მოგვარებაზე იქნებოდა გათვლილი. ყოველ წელიწადს ხარისხის დეპარტამენტებიდან მოთხოვნილი დოკუმენტების რაოდენობა და ფორმები იცვლება...და იზრდება, ოღონდ სტუდენტების ცოდნის ხარისხის დონე %-ად მაინც

დაბალია. ამის ახსნა მრავალი მიზეზით შეიძლება (მიზეზები კი უამრავია, რომელიც ჯერ ოჯახიდან, შემდეგ კი ბაღიდან, სკოლიდან, საზოგადოებიდან მოდის. საკითხი ურთულესია, რომელიც ამ წიგნის ფორმატში არ არის გათვალისწინებული, მაგრამ ვერც გვერდს ვერ აუვლიდი). მთავარი ის კი არაა რომ მოსწავლე-ახალგაზრდას ზოგადი განათლება მიეცეთ, უმნიშვნელოვანესია, რომ ისინი ზნეობრივ პიროვნებად აღიზარდონ. ამიტომ პატრიოტული აღზრდა სწორედ ძალიან ადრე უნდა დაიწყოს. საშობლოს სიყვარული ეს ლამაზად ნათქვამი სიტყვები როდია. ცნობილია აღზრდის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული დეფინიცია - „აღზრდა – ეს არის მიზანმიმართული ფორმირების პროცესი, რათა მომზადდეს მომავალში ზავშვის მონაწილეობა სოციალურ და კულტურულ ცხოვრებაში, შესაბამისად აღნიშნულ პროცესში აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს სოციალური/კულტურული ნორმატიული მოდელები“. ბაღი, სკოლა და უმაღლესი სასწავლებელი მოზარდი-ახალგაზრდობის სოციალიზაციას ახდენს, ეხმარება თვითდამკვიდრებაში.

გავიხსენოთ, წლების წინ, 2004 – 2012 ნაციონალური მოძრაობის მმართველობის პერიოდში განხორციელებული მსგავსი ტიპის რამდენიმე პროექტი, როდესაც პატრიოტულ თემაზე ლექსის და სიმღერის შექმნისათვის - კონკურსი გამოცხადდა. მთელი საჯარო სკოლის მოსწავლე ახალგაზრდობა ინტენსიურად დადიოდა კონცერტებზე, ზეპირად სწავლობდნენ ლექსებსა და სიმღერებს, რომელშიც მათი თაობის სული ჩანდა.

მაგალითი: 2008–2011 წლებში, ჩემი საჯარო სკოლაში მუშაობის პერიოდის დაკვირვებით და გაანალიზებით ასეთი სურათი მივიღე: მოსწავლეებმა, სხვადასხვა შეფასების ქულების მიუხედავად, დაახლოებით 95% ზეპირად იცოდა ნიკო გომელაურის ლექსები, მაგრამ შესაძლებელია ვერც კი გაეხსენებინათ დავით გურამიშვილის ან ბესიკის თუნდაც ერთი ქმნილება. ინტენსიურად დადიოდნენ „ფრანის“ და „გზაჯვარედინის“ კონცერტებზე, ფესტივალებზე, რომელსაც ღია ცის ქვეშ მუზეუმი მასპინძლობდა. სწორი პოლიტიკური გათვლის შედეგად, მოზარდებში ჩაიდო ეროვნული, პატრიოტული მუხტი. სამწუხაროდ, ეს პროცესები შემდგომში არაერთგვაროვნად, არაჯანსაღად განვითარდა.

ვიდრე ამ თემას დავხურავ, მინდა მაგალითად მოვიყვანო პუბლიცისტური დისკუსია თემაზე - „პატრიოტიზმი და კოსმოპოლიტიზმი“, რომელიც მსოფლიოს წამყვან სოციოლოგებს, ფილოსოფოსებს, ფსიქოლოგებსა და პედაგოგებს შორის გაიმართა. ეს დისკუსია ქართულად ითარგმნა და დაიბეჭდა - სოლიდარობა №1(34) [nplg.gov.ge:gsdl/cgi-bin/library.exe...], დუის სკოლის მიმდევარი მარტა ნუსხაუმი

(მის შესახებ კვლავ მექნება საუბარი მესამე თავში) ფიქრობს, რომ „...თავორი მართალი იყო, როდესაც მიაჩნდა, რომ ნაციონალიზმი და ეთნოცენტრული პარტიკულარიზმი საფუძველში ერთმანეთისთვის უცხო კი არა, მონათესავენი არიან, რომ ნაციონალისტური გრძნობების მხარდაჭერას, საბოლოოდ, ერის შემკვერელი ფასეულობების ნგრევამდე მივყავართ, რადგან ის სამართლიანობისა და სამართლის მნიშვნელოვან უნივერსალურ ფასეულობებს ღამაში კერპით ანაცვლებს ...პოლიტიკასა და განათლებაში ნაციონალიზმის მომხრეები ხშირად მიდიან ხოლმე კოსმოპოლიტიზმთან მცირე დათმობაზე. მათ შეუძლიათ ამტკიცონ, რომ, მაგალითად, თუმცა ერები განათლების სისტემაში და პოლიტიკური განხილვებისას მთლიანობაში ზოგად ეროვნულ ფასეულობებს უნდა ეყრდნობოდნენ, ადამიანის ძირითადი უფლებებისადმი ერთგულება განათლების ნებისმიერი ეროვნული სისტემის შემადგენელი ნაწილი უნდა იყოს, და, რომ ასეთი ერთგულება რადიკალიზაციას ხელს შეუწყობს მრავალი ერის შემჭიდროებას“. მ. ნუსმაუმს მიაჩნია, რომ მოსწავლე-ახალგაზრდობამ „...საკუთარი ერის ისტორიის შესწავლისა და ამჟამინდელი მდგომარეობის განხილვის გარდა - ბევრად მეტი უნდა იცოდნენ დანარჩენი მსოფლიოს შესახებ“. მისთვის მოქალაქეობის (ფართო გაგებით და არა დემოკრატიული/ეროვნული მოქალაქეობის) განათლების ძირითად მიზნად დასახვის სასარგებლოდ ოთხი მოსაზრება მოჰყავს:

1. კოსმოპოლიტური განათლება საშუალებას გვაძლევს, უკეთ გავიცნოთ საკუთარი თავი;
2. მეტი წარმატების მიღწევას შევძლებთ იმ პრობლემების გადაჭრაში, რომლებიც საერთაშორისო თანამშრომლობას საჭიროებს;
3. ჩვენ დანარჩენი მსოფლიოს წინაშე ვაღიარებთ რეალურ მორალურ ვალდებულებებს, რომლებიც წინააღმდეგ შემთხვევაში აუღიარებელი დარჩებოდა;
4. ჩვენ თანმიმდევრულად და ლოგიკურად ვიმსჯელებთ იმ განსხვავებებზე, რომელთა დაცვისთვის მზად ვართ.

მას ოპონენტი ჰილარი პატნემის (1926-2016, ამერიკელი ფილოსოფოსი, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი) სახით გამოუჩნდა, რომელიც დისკუსიაში ებმება და თავის სტატიის ამოსავალ წერტილად კითხვაზე - უნდა გავაკეთოთ თუ არა არჩევანი პატრიოტიზმსა და უნივერსალურ გონებასშორის? - პასუხსაქცევს. ის ხაზს უსვამს, რომ „...ნამდვილი მსჯელობა ყოველთვის დაკავშირებულია ამა თუ იმ ისტორიულ ტრადიციასთან“ და აგრძელებს მსჯელობას: „...ყოველი ჩვენგანი ჩვენი განსაკუთრებული მემკვიდრეობით უნდა ცხოვრობდეს, მისგან გამომდინარე აფასებდეს მოვლენებს, განხილვისა და გარედან კრიტიკისთვის ღიად ინარჩუნებდეს

მას. დასწორედ ამიტომ, პატრიოტიზმი თავის საუკეთესო გამოვლინებებში - მემკვიდრეობით მიღებულ ტრადიციებში საუკეთესოს ერთგულებაში - შეუცვლელია. ამიტომ ჩვენ არ უნდა ვაკეთებდეთ არჩევანს პატრიოტიზმსა და უნივერსალურ გონებას შორის; კრიტიკული ინტელექტი და საუკეთესოსადმი ერთგულება ჩვენს ტრადიციებში, მათ შორის ჩვენს ეროვნულ და ეთნიკურ ტრადიციებში, ერთმანეთზეა დამოკიდებული“.

დისკუსიას შეუერთდა ამერიკელი სოციოლოგი, პოლიტოლოგი, „მემარცხენე აზრის“ ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი იმანუელ ვალერსტაინი(1930)სტატიით „არცპატრიოტიზმი,არცკოსმოპოლიტიზმი“. მისი აზრით - „პატრიოტიზმისა და კოსმოპოლიტიზმის ღირსებები არ არის აბსტრაქტული და, რა თქმა უნდა, არც უნივერსალურია. ჩვენ ვცხოვრობთ მსოფლიოში, რომელიც უკიდურესი უთანასწორობით გამოირჩევა. შედეგად, ჩვენი შესაძლებლობები განსხვავებულია და სოციალურ მდგომარეობაზეა დამოკიდებული, „მსოფლიოს მოქალაქეთა“ მოქმედების შედეგები კი დროისა და ადგილის შესაბამისად ძალიან განსხვავებულია“. განათლების შესახებ ი. ვალერსტაინის შეფასებით ასეთია: „რაც შეეხება განათლებას, ჩვენ ის კი არ უნდა ვიცოდეთ, რომ მსოფლიოს მოქალაქეები ვართ, არამედ ის, რომ უთანასწორო მსოფლიოში ჩვენს განსაკუთრებულ ნიშებს ვიკავებთ, და, რომ მიუკერძოებლობა და გლობალურობა, ერთი მხრივ, და ვიწრო ინტერესების დაცვა, მეორე მხრივ, ურთიერთსაწინააღმდეგო კი არა, ერთმანეთთან რთულად შეთავსებული პოზიციებია. ზოგიერთი შეთავსება სასურველია, სხვები - არა. ზოგი სასურველია აქ, მაგრამ არა იქ, ახლა, და არა მაშინ. ამის გაგებით ჩვენ შევძლებთ უკეთ ჩაწვდეთ ჩვენს სოციალურ რეალობას“.

მარტა ნუსბაუმის პოზიციას ემხრობა ამერიკელი პოლიტიკური ფილოსოფოსი და „საჯარო ინტელექტუალი“, პოლიტიკური ჟურნალის „Dissent“ მთავარი რედაქტორი მაიკლ უოლცერი სტატიამი - „მიჯაჭვულობის სფეროები“. თუმცა, ის მარტა ნუსბაუმის ძირითად დებულებებს მხოლოდ განათლების მიმართულებით ეთანხმება: „ვფიქრობ, ვეთანხმები მარტა ნუსბაუმის ყველა მოსაზრებას „კოსმოპოლიტურ განათლებასთან“ დაკავშირებით; ისინი სავსებით გონივრული და ჯანსაღია. ნაკლებად დამაჯერებლად მეჩვენება მისი ზოგადი მსოფლმხედველობა - შესაძლოა იმიტომ, რომ მე არ ვარ მსოფლიოს მოქალაქე, ისეთი, როგორც მას ენდომებოდა, რომ ვყოფილიყავი... მიუხედავად იმისა, რომ კოსმოპოლიტური განათლება არცთუ ურიგო რამ იქნებოდა, ნუსბაუმის მსჯელობიდან ჩემთვის გაუგებარია, თუ რა შეუძლია მას მასწავლოს ისეთი, რაც მსოფლიოს ყოველმა მოქალაქემ უნდა იცოდეს. მაგრამ მას შეუძლია მასწავლოს ის, რაც ამერიკის მოქალაქეებმა უნდა იცოდნენ: განა ეს არ არის საკმარისი? განა მე (ჩემს ყველა დანარჩენ

იდენტობასთან ერთად) არ შემიძლია ვიყო კოსმოპოლიტი ამერიკელი?" და ასკვნის რომ, ფაქტიურად, ორივე მიმართულება - „ერთიც და მეორეც სახიფათოა; კამათისთვის სხვა ტერმინებია საჭირო“-ო.

დისკუსიას, კიდევ ერთი ცნობილი ადამიანი, ოქსფორდის უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, კოიტოს, კლუგეს და ტემპლტონის პრემიების მფლობელი, კანადელი ფილოსოფოსი ჩარლზ მარგრეივ ტეილორი (1931) შეუერთდა. მის სტატიაში „რატომ სჭირდება დემოკრატიას პატრიოტიზმი“ ავტორს „რჩება შთაბეჭდილება, რომ ნუსხაუმი კოსმოპოლიტურ იდენტობას პატრიოტიზმის ალტერნატივად გვთავაზობს. თუ ეს ასეა, მაშინ იგი ცდება, რადგან თანამედროვე მსოფლიოში პატრიოტიზმი აუცილებელია. ეს აუცილებლობა ორი კუთხით შეიძლება განვიხილოთ. უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოებები, რომელთა ჩამოყალიბებისკენაც მივისწრაფით - თავისუფალი, დემოკრატიული, თანასწორობისკენ მისწრაფების მქონე საზოგადოებები - თავიანთი მოქალაქეების მხრიდან ძლიერი იდენტიფიკაციას მოითხოვენ. სამოქალაქო-პუმანისტურ ტრადიციაში ყოველთვის აღინიშნებოდა, რომ თავისუფალ საზოგადოებებს, რომლებიც თავიანთი წევრების სტიქიურ მხარდაჭერას ეყრდნობიან, სჭირდებათ მიჯაჭვულობის ძლიერი გრძნობა, რასაც მონტესკიემ ვერტუ უწოდა. ეს მით უფრო სამართლიანია თანამედროვე წარმომადგენლობითი დემოკრატიის სახელმწიფოებისთვის, მაშინაც კი, თუ იქ „ახლების თავისუფლება“ პოლიტიკური თავისუფლების ფასეულობებს ერწყმის. მათში განსაკუთრებით ძლიერია პატრიოტიზმის მოთხოვნა, რადგან ისინი იმავე დროს „ლიბერალური“ საზოგადოებები არიან, რომლებიც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ნეგატიურ თავისუფლებას და პიროვნების უფლებებს. სამოქალაქო დემოკრატია მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია მუშაობა, თუ მისი წევრების უმრავლესობა დარწმუნებულია, რომ მათი პოლიტიკური საზოგადოება მნიშვნელოვანი საერთო საქმეა და მასში თავისი მონაწილეობა დემოკრატიის შენარჩუნებისთვის აუცილებლად მიაჩნია.... მოკლედ, მიზეზი იმისა, რომ ჩვენ არამარტო კოსმოპოლიტიზმი გვკირდება, არამედ პატრიოტიზმიც, ისაა, რომ თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოები საერთო თვითმმართველობას საჭიროებენ....“ დისკუსიის დასასრულს ის მიმართავს მ. ნუსხაუმს: „მე მინდა ვთქვა, რომ ჩვენ არა გვაქვს სხვა არჩევანი - ერთდროულად კოსმოპოლიტებიც უნდა ვიყოთ და პატრიოტებიც. ეს უნივერსალური სოლიდარობისთვის გახსნილ პატრიოტიზმისთვის ბრძოლის აუცილებლობას ნიშნავს, სხვა, უფრო ჩაკეტილის წინააღმდეგ. არ ვიცი, დაეთანხმება თუ არა მარტა ნუსხაუმი ამ საკითხის ასეთ განხილვას, მაგრამ ჩემი აზრით, ეს მომენტი მეტად მნიშვნელოვანია“.

დისკუსია ისევ მარტა ნუსბაუმის პასუხით დამთავრდა - „პასუხი კრიტიკოსებს“. წარმოგიდგენთ რამდენიმე ამონარიდს: კოსმოპოლიტიზმის დასაცავად დაწერილ ჩემს სტატიაში არსებითად სწორედ იმას ვამტკიცებ, რომ ჩვენ მათ ნაკვალევს უნდა გავყვეთ და, მიუხედავად ყველა სირთულისა, შევეცადოთ, ავაშენოთ საზოგადოება, რომელშიც ეს ნორმა სამართლებრივი და ინსტიტუციური მექანიზმებით იქნება განმტკიცებული ადამიანების გონებასა და გულში. ადამიანის პიროვნება, რომელსაც აქვს პრაქტიკული გონება და სხვა ძირითადი მორალური თვისებები - ჩვენი მორალური ღირსების არსი და საფუძველია, და ეს ღირსება ყველას ერთნაირი გვაქვს... კოსმოპოლიტიზმი არ მოითხოვს, რომ ჩვენ თანაბარი ყურადღება დავუთმოთ მსოფლიოს ყველა კუთხეს. კოსმოპოლიტური ტრადიციის მიმდევარი არცერთი დიდი მოაზროვნე არ უარყოფდა, რომ ჩვენ შეგვიძლია და განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ კიდევ საკუთარ ოჯახებს და საკუთარ რელიგიურ და ეროვნულ ერთობებს. ცხადია, რომ უამისობა უბრალოდ შეუძლებელია, რადგან ეროვნული სახელმწიფო განსაზღვრავს ჩვენი ყოველდღიური საქმიანობის ძირითად პირობებს და ჩვენ ყველანი განსაზღვრულ ოჯახებში დავიბადეთ. კოსმოპოლიტები ამადგილობრივ მიჯაჭვულობებს დამატებით განზომილებას ანიჭებენ. მაგრამ კოსმოპოლიტის ასეთი ქცევა განპირობებულია არა იმით, რომ ადგილობრივი უკეთესია per se, არამედ იმით, რომ მხოლოდ ადგილობრივ დონეზე არის შესაძლებელი საკუთარი ქვეყნის სარგებლიანობის დანახვა. თუ ადამიანი შეეცდება მცირე სარგებლობა მოუტანოს მსოფლიოს ყველა ადამიანს, ამით ის მსოფლიოს ბევრად ნაკლებ სარგებელს მოუტანს, ვიდრე თანამემამულეებზე ზრუნვით მოუტანდა..... მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ჩვენ ჩვენი ქვეყანა ან ოჯახი სინამდვილეში სხვა ადამიანების შეილებსა და ოჯახებზე მნიშვნელოვანი გვგონია - ჩვენ ყველანი ერთნაირი მორალური ღირსებების მქონე ადამიანებად ვრჩებით.... თანასწორი ღირსების აღიარება პრაქტიკულ გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ ვრეაგირებ სხვებზე და რას ვლაპარაკობ მათზე. ზუსტად ასევე, მორალურ საკითხებში შემძლია მეტი ყურადღება დავუთმო ადგილობრივს. მაგრამ თანასწორი ადამიანური ღირსების აღიარება გარკვეულად ზღუდავს სხვებთან ჩემს ურთიერთობებს. რა შეზღუდვებია ეს? შეიძლება ჩემს ქალიშვილს მივალეზინო ძვირადღირებული განათლება კოლეჯში, როდესაც მთელ მსოფლიოში ბავშვები შიმშილობენ და მათ დასახმარებლად ეფექტიანი სააგენტოები არსებობს? შეუძლიათ კი ამერიკელებს მშვიდად დატკბნენ თავიანთი ცხოვრების მაღალი დონით, როდესაც ყველა საფუძველი არსებობს ვიფიქროთ, რომ მსოფლიოს არ შეუძლია უზრუნველყოს მოხმარების ასეთი დონე? ეს რთული შეკითხვებია და მათზე პასუხის

გაცემა სულაც არ არის ადვილი. ჩემი იდეა ისაა, რომ ჩვენ ასეთი შეკითხვები უნდა დავსვათ და ბევრი რამ უნდა ვიცოდეთ და გვესმოდეს, რათა მათ გააზრებული პასუხები გავცეთ. ასეთი შეკითხვების დასმით ჩვენ ვაღიარებთ ადამიანური მრავალფეროვნების ფასეულობას. კოსმოპოლიტური იდეალი ადამიანური კულტურების, ენებისა და ცხოვრების ფორმების მრავალფეროვნებით აღფრთოვანებას გულისხმობს“. მისი აზრით „...მრავალფეროვნების ფასეულობის აღიარება გულისხმობს ზოგადი საჯარო კულტურის მხარდაჭერას, კულტურისა, რომელიც სამართალს კეთილდღეობაზე მაღლა აყენებს“. ნუსხაუმი მიიჩნევს, რომ „... ძნელია იპოვო ხელოვნების სერიოზული ნიმუში, რომელიც - გარკვეულ დონეზე - არ ეხებოდეს საერთოს მოთხოვნათა საკითხს და ჩვენ მიერ ამ მოთხოვნათა ტრაგიკულ და კომიკურ მიუღებლობას. ძველ ათენში დაწერილი ტრაგედიები ბერძნულ ეთნიკურობას არ ეძღვნება, თუმცა კი, რა თქმა უნდა, მათში მოქმედება ადგილობრივი ლიტერატურული და მუსიკალური ტრადიციების შესაბამისად ვითარდება და ამ ტრადიციებთან დაკავშირებული ადამიანებისთვის უფრო გასაგებია - მათში დრამატიზებულია ადამიანური ღირსების აღიარებისკენ სწრაფვა“ [სოლიდარობა №1(34), nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe...]. როგორც ხედავთ, ეს საკითხი მთელი მსოფლიოს მოაზროვნეებს აფიქრებთ.

როგორც უკვე ავღნიშნე, ტრადიცია ეს - თაობიდან თაობაზე გადაცემული ადათები, წესები, ყოფაქცევის ნორმებია, რომელიც ნებისმიერ ერს გააჩნია და იცავს მათ. ტრადიციის არსი, მისი დროსთან კავშირია, რომელიც იმდენად ძლიერია, რომ დროს მისი გაუფასურება არ შეუძლია. იგი ადამიანის ფსიქიკაში ღრმად იდგამს ფესვებს და მერე მისი მოსპობა, თითქმის შეუძლებელია. დრო პერიოდულად ახდენს ტრადიციების გადაფასებას ხოლმე საზოგადოების ცვლილებასთან ერთად, თუმცა ის რაც ღირებულია და დროს უძლებს რჩება, ხოლო რასაც ყავლი გასდის და დრომოჭმული ხდება, გადის მოხმარებიდან.

ფაქტები ისტორიიდან: საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1975 წლის წლის 24 ნოემბრის დადგენილებით საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმმა სოციალურ და კულტურულ ტრადიციათა პრობლემების სამეცნიერო - საკოორდინაციო ცენტრი ჩამოაყალიბა, რომელსაც რესპუბლიკის მასშტაბით „მავენ ტრადიციებისა და წეს-ჩვეულებების წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერების ღონისძიებათა შესახებ“ სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის კოორდინაცია დაევალა. დაარსდა გამოცემათა სერია „ტრადიცია და თანამედროვეობა“, სადაც კვ. ჯემოთ აღნიშნული დადგენილების მიხედვით შექმნილი სამეცნიერო-პოპულარული ლიტერატურა გამოქვეყნდა. სარედაქციო კოლეგია ავტორთა საყურადღებოდ მითითებას იძლევა: „... ნაშრომი პირდაპირ

უნდა უპასუხებდეს მავნე ტრადიციების წინააღმდეგ ბრძოლისა და ახალი საბჭოური ტრადიციების დანერგვა-განმტკიცების კონკრეტულ ამოცანებს და ატარებდეს ძირითადად მეცნიერულად დასაბუთებული პრაქტიკული რეკომენდაციების ხასიათს“.

მსგავსი პროცესი XIX საუკუნის II ნახევრის ქართული პერიოდიკის ფურცლებზეც გაჩაღდა.

„...მთავარი ყველასთვის გასაგებია - მავნე, დრომოკმული უნდა დაიგმოს! - წერს ვ ჩიქოვანი [ჩიქოვანი.1979:3]. მოგვიანებით ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებები გაჩნდა: ზოგს ჯერ ძველი ტრადიციები მოჰყავთ მაგალითებად, მერე მათი მათი „...გადაგდების აუცილებლობის მოწოდებით მთავრდება, ზოგი ავტორი მეტ შორსმჭვრეტელობას იჩენს და გრძნობს რა დაგმობილი ტრადიციების შედეგად წარმოქმნილ ვაკუუმს, მათი თანამედროვე ექვივალენტის ძებნაში ნაუცბადედად მოფიქრებული ახალი ტრადიცია-დღესასწაულების შემოღებას გვთავაზობს“ [ჩიქოვანი.1979:3].

ამ საკითხებზე კუროიზოულია პოლემიკა XX საუკუნის 70-იანი წლების ქართულ პრესაშიც. მოვიტანთ რამდენიმე მაგალითს: გაზეთი „კომუნისტი“, 07.02.1976 - სადაც საუბარია, რომ ქირის და ლხინის სუფრა 400-500 კაცის ნაცვლად უნდა იყოს 40-50 ადამიანით „ლიმიტირებული“, ან კიდევ - შემოთავაზება დაწესდეს სიცილის, იუმორის დღე, ქართული ესტადის დღე, მრავალშვილიანი ოჯახის დღე, სასულე ორკესტრის დღე, მშობლის დღე, საგუნდო სიმღერის დღე და ა.შ (გაზეთი „თბილისი“, 07.01.1976). „ჩვენს მოდემას შრომის დროს შრომა, ლხინის დროს ლხინი და გლოვის დროს გლოვა სჩვეოდა იმთავითვე, მაგრამ ყველაფერში ზომიერების დაცვა უყვარდა. ჩვენ შრომისმოყვარეობა... შევინარჩუნეთ, მაგრამ ამ გრანდიოზული მასშტაბური ქორწილების, ქელებების გამართვა რომ დავიწყეთ, მაშინ ვულღატეთ წინაპრების დადგენილ საუკუნეებ გამოვლილ ტრადიციებს...“ (გაზეთი ახალგაზრდა კომუნისტი“, 17.01.1976). შედარებისათვის: აკაკი წერეთელი: „ ყოველგვარი ჩვეულება, რაც კი საუკუნეების განმავლობაში კანონიერად შეუსისხლბორცვია ხალხს - რთულია და მისი ცალ-გვერდად შეხება შეცდომაა... იქ სადაც დამჯდარი დარბაისლობა და მოფიქრებაა საჭირო, აჩქარება და აფუცფუცება არ გამოდგება“ (გაზეთი „ივერია“, 1901, N161). ვ. ჩიქოვანის აზრით, ამ გაზეთების განხილვა-ანალიზი გვიჩვენებს, რომ „მრავალ სტატიაში საქმე ისეა წარმოდგენილი, თითქოს წინაპართა ზომიერ და უნაკლო ყოფა-ცხოვრების წესი და ნირი ჩვენმა თანამედროვეებმა აურ-დაურიეს და ასე უღალატეს მამა-პაპათა ანდერძს“. მისი აზრით, ცვ დადგენილების მიღების შემდეგ პრესა არაკომპეტენტური, სტერეოტიპული აზროვნებისა და მიდგომის სტატიებით გაივსო, რომლებიც „განზრახ გვერდს უვლის

სინამდვილეს“ და არარსებულის პროპაგანდას და მაგალითად მის დასახვას ცდილობს [ჩიქოვანი.1979: 5].

ვ.ჩიქოვანი აღნიშნავს, რომ „ისტორიისადმი... თვითნებური მოპყრობა“, ამ საკითხის განხილვაში სპეციალისტების გარდა საზოგადოების ფართო წრის ჩართვამ გამოიწვია „ტრადიციის და თანამედროვეულის“ კვლევაში ურთიერთგამომრიცხავი მოსაზრებების აღმოცენება, „მოგვწონს-არმოგვწონს“ უბიექტური დამოკიდებულებების ჩვენება“... სახელმწიფოს გზავნილი, მისი დაკვეთა რომ სწორად განეხორციელებინათ, მეცნიერები იძულებული გახდნენ „დაეკმაყოფილებინათ“ დამკვეთის სურვილები, თუნდაც ნაწილობრივ. იმის გამო, რომ „მავნე ტრადიციებით“ მონათლული მიდგომა წინა პლანზე წამოწეულიყო, აი როგორი განმარტებების მიცემა უწევდათ მათ: „მიუხედავად იმისა, რომ ტრადიცია-წესჩვეულებების შესწავლა ეთნოგრაფიის ერთ-ერთ ძირითად საგანს წარმოადგენს... ნაშრომთა უმრავლესობა ე.წ. ტრადიციული სულისკვეთებით არის დაწერილი... მათზე დაყრდნობით პრაქტიკულ ღონისძიებათა რეკომენდაციების შედგენა თითქმის შეუძლებელია.“ თურმე, მათი ნაკლი იმაში მდგომარეობდა, რომ „ამ სახის ნაშრომები კერძო მოვლენათა გენეზისის და განვითარების საკითხების შესწავლას ისახავენ მიზნად და ჩვეულებრივ გადმონათათა აღმოფხვრის ასპექტი, მითუმეტეს ინოვაციის პრობლემა, სულ უგულვებელყოფილია...“ [ჩიქოვანი.1979: 7], ამას კი იმით ხსნის, რომ აქამდე ეს ეთნოგრაფთა კვლევის მიზანი არ იყო და მათ კომპეტენციაში ეს არ შედიოდა, თურმე ისინი მოვლენებს წმინდა ისტორიულ ჭრილში იხილავდნენ, მაგრამ რადგან საქართველოს კპ ცკ დადგენილებით მათ ეზრძანათ ამ საკითხებითვის მავნე კუთხით ბრძოლა გამოეცხადებინათ, ეს საბაზი გახდა ეთნოგრაფიაში „ახალი ასპექტებით“ კვლევა დაწყებულიყო. ვ. ჩიქოვანი თითქოს იბოდიშებს, რომ ადრე ხალხის ყოფა-ცხოვრების კონკრეტულ მოვლენებს, ინსტიტუტებს მეცნიერები იკვლევდნენ და ყურადღებას არ ამახვილებდნენ „... ტრადიციის მოქმედების შედეგზე და თვითონ ტრადიცია რას წარმოადგენდა“. თითქოს ეს იყო მთავარი მიზეზი, რომ სრულად ვერ მოხერხდა მათ მიერ ტრადიციის სტრუქტურის და მისი მოქმედების მექანიზმის შესწავლა, ასევე, „... ტრადიციის ფუნქციები კულტურის ელემენტთა ტრანსლაციის სოციალური კონტროლის, პიროვნების სოციალიზაციის და საკრალიზაციის დროს“ ვ. ჩიქოვანი ვერ უკარგავს ღვაწლს წინამორბედ მეცნიერებს და აღნიშნავს: „... რადგან ცოდნა და გაანალიზება იმისა, თუ რა გააკეთეს ჩვენმა წინამორბედებმა, დიდი ფაქტობრივი მასალის შემოქმედებითი განხილვის საშუალებას იძლევა და გამორიცხული არ არის მასში თანამედროვე ვითარებაში გამოსაყენებელი რაციონალური ელემენტების აღმოჩენაც“ [ჩიქოვანი.1979: 8].

როგორც მეცნიერები მიიჩნევენ, ბრძოლა ძველსა და ახალს, ტრადიციასა და თანამედროვეობას შორის, პროგრესის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. ძველიდან მიღებული დადებითი თუ უსარგებლო მემკვიდრეობითობას ახალი საზოგადოება ცდილობს რანგირება გაუკეთოს, „...მეტნაკლები აქტიურობით განთავისუფლდეს“ [ჩიქოვანი.1979: 9].

თავის დროზე, თერგდალეულების ასპარეზზე გამოჩენამ ქართული აზროვნების განვითარებაში დიდი ცვლილება შემოიტანა, რადგან თავისუფლებისათვის მათი ბრძოლა (მკვეთრად გამოხატული ეროვნული ხასიათის), თითქოს სხვა მიმართულებას ატარებდა, მაგრამ მათ არც ყოფითი, ტრადიციების სფერო დარჩათ უყურადგებოდ, რაც გამოიხატა იმაში, რომ დაიწყეს ტრადიციებში, წეს-ჩვეულებებში არსებული უარყოფითი მხარეების მხილება, ის იმდროინდელი პრესის ფურცლებზე გადანაცვლეს და პუბლიცისტიკის ერთ-ერთ წამყვან თემად აქციეს მაშინ, როცა უმკაცრესი ცენზურა არსებობდა და ასეთი „შემოვლითი ხერხებით“ პრობლემების პოლიტიკური მნიშვნელობის შენიღბვა მოახერხეს. მაგნე ტრადიციების განხილვის დროს, საკითხზე გენეზისის თანამედროვე ცხოვრებაში თანაარსებობის კუთხით მსჯელობდნენ. მეფის მთავრობა ამ კამპანიის მიზანს კარგად ხვდებოდა, რომ თითქოს ეს „პუბლიცისტური ბრძოლა“ ძველ ტრადიციების წინააღმდეგ იყო მიმართული, რათა უმნიშვნელო კულტურულ-სოციალური გარდაქმნებისთვის მიეღწიათ. მეფის მთავრობა ყველა სახის ტრადიციებს ერთნაირად არ აფასებდა. განსაკუთრებით მტრულად იყო განწყობილი ყივნობის, იარაღის ტარების ჩვეულების, ქუჩაში ზურნა-დუღუკის დაკვრის ტრადიციებისადმი, რადგან მისი ოფიციალური ვერსიით - ეს ტრადიციები საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვას ხელს უშლიდა, ამიტომ ჯერ ფორმა-შინაარსის შეცვლა სცადეს, რასაც საპირისპირო შედეგი მოჰყვა. ვ. ჩიქოვანი თვლის, რომ ქართველობამ ყივნობის დღესასწაულში თანამედროვე, ახალი ხერხების შეტანა მოახერხა, პოლიტიკური ჟღერადობა მისცა და ეს ძირძველი ტრადიცია მეფის ხელისუფლებასთან საბრძოლველად გამოიყენა. ამიტომ ცდილობდა იმპერიული რუსეთის მთავრობა არარუსი ხალხების ეროვნული კულტურის ყოველგვარი გამოვლინება ჩაეხშო და ამიტომაც, ძალდატანებითი ასიმილაციის პოლიტიკას ახორციელებდა [ჩიქოვანი.1979: 21-24].

დ. ჯანელიძე თავის წიგნში „ქართული თეატრის ხალხური საწყისები“ წერს, რომ ყივნობაში ხალხმა მეფის და გენერლების გამასხარავება დაიწყო [ჯანელიძე დ. 1948: 340].

ამიტომ, XIX ს. საქართველოში ქართული ეროვნული კულტურის თვითმყოფადობის წარმოჩენა, მისი პოპულარიზაცია დაიწყო, რომელშიც

ჩაერთო მთელი მისი ინტელექტუალური რესურსი, იწერებოდა პუბლიკაციები, ტარდებოდა კვლევები, ქვეყნდებოდა ეს მასალები და კამათობდნენ... ამიტომაც არის საინტერესო XIX ს-ის პერიოდიკა. საინტერესო, როგორც ეთნოგრაფიული მასალების სიმდიდრით, ისე როგორც ისტორიული წყაროს კუთხით. ამ პერიოდში, რელიგიურ წეს-ჩვეულებებთან დაკავშირებით რამდენიმე საინტერესო გამოკვლევა და ძველ რწმენა-წარმოდგენების შესახებ სტატიები, კორესპოდენციები და ა.შ. არსებობს.

ისტორიკოსების თვალსაზრისით, ზოგი ტრადიცია, რომლის წინააღმდეგ, ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში, პროგრესული ქართველები იბრძოდნენ, უმრავლეს შემთხვევაში სახელმწიფო და საეკლესიო სამართლის კანონებით იყო მოსილი და გამყარებული, ამიტომაც რეფორმების ჩატარება, ხშირად, ნაკლებ ეფექტური იყო. მაგალითად, XIX ს-ში მავნე ტრადიციების წინააღმდეგ ხევში ჩატარებულმა ღონისძიებებმა, უამრავი წინააღმდეგობა გამოავლინა და პროგრესულად მოაზროვნე ქართველები დაარწმუნა, რომ რეფორმების გატარება ასეთი ადვილი საქმე არ იქნებოდა და მათ დიდ ძალისხმევას მოსთხოვდა. ამისთვის საკმარისია, გადავხედოთ ი.ჭავჭავაძის, აკ. წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას და სხვათა წერილებს. კ. კეკელიძის სახელობის ქართულ ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, ვაჟა-ფშაველას არქივში ინახება დოკუმენტი, სადაც მოცემულია დრომოკმული ტრადიციების წინააღმდეგ 25 „ქადაგება-დარიგების“ ტექსტი, ან „დროების“ ფურცლებზე გამოქვეყნებული მისი წერილები სადაც ამბობს, რომ „...ო, ჩვეულებაც, რა ხარ? შენა ხარ პირველი ბუნებითი კანონი. კაცის გულში იდგამ ხოლმე თავიდანვე ფესვებს და ამიტომ გაქვს ეგეთი ძალა... შენზე ძლიერი არა მოვლენა არ არის კაცის ცხოვრებაში...“ [ჯანელიძე დ. 1948: 340].

2008 წელს საქართველო მიუერთდა იუნესკოს 2003 წლის კონვენციას „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის (აკმ) დაცვის“ შესახებ, რითიც აიღო ვალდებულება მოახდინოს საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული აკმ-ს ელემენტების აღრიცხვა, იდენტიფიცირება, ფიქსირება და საკანონმდებლო დონეზე დაცვა. კონვენციის თანახმად, არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა საქართველოს ტერიტორიაზე ქართულ და ყველა სხვა ხალხის, კულტურულ მემკვიდრეობას თავისი მრავალფეროვანი გამოვლინებით მოიცავს.

არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა შემოქმედებითი პროცესია, რომელიც კონკრეტულ თემთან, საზოგადოების ჯგუფთან, მათ საცხოვრებელ ტერიტორიასთანაა კავშირში.

ჩვენი ქვეყნისათვის უმნიშვნელოვანესია საქართველოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების (მათ შორის საქართველოს ფარგლებს გარეთ არსებული ქართული ნიშნის

მქონე) მოძიება, ფიქსაცია, დაცვა, პოპულარიზაცია, აღორძინება, განვითარების ხელშეწყობა; საქართველოს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დასაცავად, ახალგაზრდობის ჩართულობის უზრუნველყოფა; საქართველოს კულტურის პოლიტიკაში არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ასახვის ხელშეწყობა და მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური, სოციალური, სამართლებრივი, თვითმმართველობის, და ა.შ. საკითხების გამოვლენისა და რეგულირების ხელშეწყობა.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველომ UNESCO-ს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენციის (მიღებულ იქნა 2003 წელს) რატიფიცირება 2008 წელს მოახდინა, იმპლემენტირების პროცესი 2011 წლიდან დაიწყო. როგორც უკვე ავღნიშნე, არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა ადამიანის, თემის ყოფითი კულტურაა, რომელიც მჭიდრო კავშირშია როგორც თავად მის მატარებლებთან, ასევე იმ კულტურულ სივრცეებთან, ლანდშაფტებთან, სადაც ხდება მისი პრაქტიცირება. ყოველივე ეს ვლინდება საზოგადოების ჯგუფებისა და ცალკეული პირების სოციალურ და კულტურულ ტრადიციებში, ყოფაში და გვევლინება მათი კულტურული იდენტობის ერთგვარ ღერძად. სახელმწიფოს მიზანს კი უნდა წარმოადგენდეს საზოგადოების თითოეული ჯგუფის, თემის კულტურული იდენტობის შენარჩუნებით, საქართველოს კულტურული მრავალფეროვნების უზრუნველყოფა.

კარი მეორე
კულტურის პოლიტიკა
და მისი არსი

თავი პირველი

კულტურის პოლიტიკის მნიშვნელობა და მისი ფუნდამენტური ღირებულებები

თანამედროვე საზოგადოებაში სახელმწიფო ხელისუფლება რომ უმთავრესი პოლიტიკური ინსტიტუტაცაა და თავისი სოციალური ფუნქციის ფარგლებში, კულტურის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი როლი სწორედ მან რომ უნდა შეასრულოს - ამის შესახებ წიგნის პირველ თავში ვისაუბრე.

ვიდრე კულტურის პოლიტიკის ტერმინის წარმოშობის და მისი მნიშვნელობის, ღირებულებებისა და როლის შესახებ მსჯელობას გავაგრძელებ, მინდა კიდევ ერთხელ შეგახსენოთ, რომ სიტყვა „კულტურა“ (ლათინური *Cultura*) პირველად ყველაზე ადრეულ - მარკუს პოტციუს კატონ უფროსის (ძვ.წ. 234-148 წ.) ლათინურ პროზაულ წყაროში, მიწათმოქმედებისადმი მიძღვნილ ტრაქტატში (*De Agri Cultura*, დაახლ. ძვ.წ. 160 წ.) ჩნდება. თუმცა, მკვიდრდება მას შემდეგ, როდესაც მარკუს ტულიუს ციცირონის (რომაელი ორატორი და ფილოსოფოსი, ძვ.წ. 106-43) ნაწარმოებში „ტუსკულანის დისკუტები“ (ძვ. წ. 45) წარმოჩინდა. სადაც ახსნილია, რომ ფილოსოფია - ადამიანის „სულის კულტურაა“.

შემდგომში, კულტურის ცნებამ უფრო ფართო მნიშვნელობა შეიძინა და XVII საუკუნეში, გერმანელმა იურისტმა სამუელ პუფენდორფმა (1632-1694) თავის ნაშრომში (1684) ის გამოიყენა როგორც დამოუკიდებელი კატეგორია და პირველმა მოგვცა მისი განსაზღვრება.

XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან მოყოლებული, ტერმინი „კულტურა“ ფართოდ გამოიყენებოდა ევროპულ მეცნიერებაში და გულისხმობდა ხელოვნურად შექმნილ სამყაროს, რომელიც ადამიანის მოღვაწეობის შედეგი იყო. ანუ, სხვა სიტყვებით რომ გამოვხატოთ, ესაა - საზოგადოების მატერიალური და სულიერი განვითარებით მიღწეული კულტურული მემკვიდრეობა; ისტორიის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ერის ყოფითობა, მისი სულიერების გამოვლინების სხვადასხვა ფორმები (რელიგია, ხელოვნება, სამართალი, ფილოსოფია და სხვ.).

ტერმინისათვის „კულტურა“ - მისი კატეგორიის განსაზღვრებისათვის ათასობითვარიანტი შეიქმნა და დაიწერა, სადაც, მიდგომებიც და გაგებებიც - სხვადასხვაა. სრულყოფისათვის, ჩვენთვის ყველა ასპექტს მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ მაინც, ალბათ, გამოვყოფთ *აქსიოლოგიურ* (ფასეულობების), *ფსიქოლოგიურ-სოციოლოგიურ* ასპექტებს. აქსიოლოგიურს იმიტომაც, რომ ადამიანის მიერ შექმნილი კულტურა არის - მატერიალური და სულიერი ფასეულობების ერთობლიობა. რაც შეეხება ფსიქოლოგიურს, იმიტომ რომ ნათელი გახდეს ადამიანის ფსიქიკის თავისებურებების და

კულტურის კავშირი; ხოლო სოციოლოგიური – რომ გავიგოთ, თუ როგორ უზრუნველყოფს კულტურა სოციუმში ადამიანებთან თანაცხოვრებას.

კულტურა - მარტო რეზულტატი როდია. კულტურა - ადამიანის პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესიცაა, რადგან ის, პარალელურად, კაცობრიობის ერთიანი, უნივერსალური მახასიათებლების, ცალკეულ ხალხთა, საზოგადოებათა განსხვავებების მატარებელია.

როცა ადამიანებს, სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებს შორის საერთო ინტერესები ყალიბდება, ამ სოციალიზაციის პირობებში მათ მიერ კულტურული ფასეულობების შეძენა ხდება. ფასეულობები ჩვენს არსებობას მნიშვნელობას ანიჭებს. სოციალიზაციის პროცესი თავის თავში ტრადიციებს შეიცავს, ანუ – პიროვნების მიერ სოციო-კულტურული მემკვიდრეობის გამოცდილების ათვისებას.

ვფიქრობ, სწორედაც რომ, ტრადიცია - სოციო-კულტურულ მემკვიდრეობად გვევლინება, რომელიც მატერიალურ და სულიერ ფასეულობებს შეიცავს. ისინი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში საზოგადოების ყოფის სხვადასხვა სფეროებშია შემონახული და მათ შორის უმნიშვნელოვანესი, თაობიდან თაობას გადაეცემა.

კულტურული მემკვიდრეობა, მეტ-ნაკლებად სტაბილური, მუდმივი კულტურული ფორმაა, რომელიც კულტურულ ტრადიციას ქმნის და თავისთავად, რთული სტრუქტურული ფორმისაა. კულტურულ მემკვიდრეობას, სწორედ ეს სტაბილური კომპონენტები ქმნიან. ჩვენი ტრადიციების სისტემა ჩვენივე საზოგადოების მდგრადობასა და მთლიანობას ასახავს. არსებული ტრადიცია - ჩვენი კულტურის და ყოფის არსებობის ერთ-ერთი ფორმაა.

ზოგი მეცნიერი, ტრადიციას „საზოგადოებრივი ურთიერთობების განზოგადოებულ ფორმას“ უწოდებს [Н. Серинбаев. 1965:89], ზოგიც „საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ფუნქციონირების ფორმას, რომელიც წარმოდგენილია „მდგრადი, განმეორებადი და გადაცემადი მასობრივი იდეების და პრინციპების სახით“ [Н.З.Солнцев. 1977: 19].

მაგრამ შემოქმედებითი განვითარების მიზნით, ევოლუცია მოითხოვს, ტრადიციულ გამოცდილებაზე ზოგჯერ უარი თქვას, რასაც მეცნიერები „ნოვატორობას“ უწოდებენ. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ეს ორი რამ – ურთიერდაკავშირებული და ურთიერთშეთავსებადია. მათი კავშირი გულისხმობს და თან გარატია – ისტორიული გამოცდილების გაზიარების, შენარჩუნების, დაცვის და განვითარების. განსაკუთრებით მაშინ, როცა თანამედროვეობას ახლებური ხედვა-მიდგომა და შესაძლებლობები შეუძლია ამ ტრადიციებში მონახოს.

დღევანდელობაში მიმდინარე ცვლილებები, ტრადიციებთან ახლებურ მიდგომას თავისთავად იწვევენ, რათა „ძველის“ ადაპტაცია

„ახალ“ პირობებთან მოხერხდეს, რომ არსებობა შეძლოს. როცა კულტურის სფეროში ცვლილებები მუდმივად ხდება, ის არა მარტო ტრადიციებში აისახება, არამედ ახალი სისტემები, ფორმები, ფენომენი იქმნება. ამ პროცესს მეცნიერები – „კულტურის გენეზისს“ უწოდებენ და კაცობრიობის განვითარებისათვის აუცილებელ პირობად მიიჩნევენ. მათი თვალსაზრისით, ამ პროცესებში, პიროვნების შემოქმედებითი ძიებები როგორც სამეცნიერო–ტექნიკურ–კულტურული გზითაა მთავარი, ისე კულტურათა შორის დიალოგის გზით. ამ დროს ურთიერთშემოქმედება ხდება, ურთიერთობა მყარდება, რაც ხელს უწყობს, რომ ურთიერთ კულტურული მემკვიდრეობის საუკეთესო ასპექტები ახლი ხედვით მიიღონ და გაითავისონ, შეცვალონ ან შეავსონ.

ასეთ დონეზე გააზრებული ურთიერთობები, კულტურული მემკვიდრეობის ინდივიდუალურ თავისებურებებს იცავს და ერთმანეთთან ურთიერთობებსაც სრულყოფილს ხდის.

კულტურის პოლიტიკის მართვის განხორციელების პროცესში, ჩვენი ქვეყნის კულტურას, მის კულტურულ მემკვიდრეობას - არასწორი გადაწყვეტილებები სერიოზულ ზიანს აყენებს. არადა, კულტურის პოლიტიკის ფუნდამენტური ფუნქცია - თაობებს შორის სოციალური გამოცდილების ტრანსლაციაა, რომელიც კულტურული მემკვიდრეობის კომპლექსში განიხილება. ასევე პრინციპიალურია, სოციალური ნორმების ტრანსფორმაცია რომ მოხდეს, ისეთი პრაქტიკული ქმედებები განხორციელდეს, რომელიც ქართველი ერის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის და განვითარებისათვის იქნება მიმართული. ნუთუ ასე ძნელია იმის გააზრება, რომ კულტურული მემკვიდრეობა კულტურის პოლიტიკის რესურსიც და ხან, თანა-ინსტრუმენტიცაა?!

ალბათ დროა, ყველა სფეროში ჩვენი კულტურის, ეროვნული მემკვიდრეობის დასაცავად, ხმა ამოვიღოთ!

პრობლემებს პრობლემები ემატება. ბოლო 30 წელია არავინ სახელმწიფოებრივ დონეზე არ ჩაღრმავებულა მის შესწავლა–გააზრებაში და არც დღეს გამოსავალი არსაიდან არ ჩანს. უფროსი და საშუალო თაობები ამ ქვეყნიდან დაუფასებელი მიდიან; ჩვენი ქვეყნის საგანძურის დიდი ნაწილი მუზეუმების ოთახებში და ყუთებშია გამოკეტილი; ეროვნული სიმდიდრე ქვეყნის გარეთ იფანტება; უნიჭიერესი ახალგაზრდა თაობა საზღვრებს გარეთ ცდილობს თავის რეალიზებას; განათლების სისტემა დანგრეულია და სისტემურ ცვლილებას ვერავინ ბედავს, თუ ვერ აკეთებს?! საჭიროა სისტემური ანალიზი (ამ საკითხებზე არაერთხელ გვისაუბრია სხვადასხვა ტრიბუნიდან), იმისათვის რომ რთულ, გაურკვეველ პირობებში მივიღოთ გადაწყვეტილება, რომელიც ფაქტებითაა გადატვირთული და რთულია შესაფასებლად. ამიტომ ვთვლი (თანამოაზრეებთან ერთად), რომ

პრობლემების გადასაჭრელად ალტერნატიული ვარიანტების მოძებნაში, სისტემური ანალიზის პროცედურები და მეთოდები დაგვეხმარება....

თუ საქართველოს ხელისუფლება, აღმასრულებელი ფუნქციის მატარებელ - კულტურის და მეცნიერების სამინისტროსთან ერთად, ადგილობრივ პროფესიონალთა რესურსს არ გვენდობიან, გამოიყენონ ამერიკელი, კალიფორნიელი ექსპერტების დონ ადამსის და არლენ გოლდბარდის რჩევა, რომ სწორი კულტურის პოლიტიკისათვის სულ სამი ქცევაა საჭირო:

1. კულტურული მემკვიდრეობის ფასეულობების, კულტურული *პრიორიტეტების და მიზნების განსაზღვრა*;
2. ინოვაციების და მასზე *თანხების ხარჯვის პროექტების შემუშავება*, რაც ხელს უწყობს, ზუსტადაც, კულტურის პოლიტიკის ფორმირებას;
3. *პოლიტიკის მონიტორინგი* - ეს პროცესი აუცილებელია, რადგანაც ყველა სოციალურ ქმედებაზე, იმ მოთხოვნებზე, რომელიც სოციალური მოდის კულტურის გავლენას ხელს შეუწყობს.

მეცნიერები თანხმდებიან, რომ სახელმწიფო, კულტურის პოლიტიკის შექმნაში, უნდა მონაწილეობდეს, მაგრამ ამისათვის ძირითად მიმართულებას კარნახობენ, რომლისკენაც უნდა იყოს მიმართული სახელმწიფო პოლიტიკის ყურადღება, ასევე, შესრულების ინსტრუმენტებზეც მიუთითებენ. *ამისთვის კი დაინტერესება და ნებაა საჭირო!*

გვიჩქრობ, რომ სოციალურ პრობლემებზე და „პოლიტიკურ სანახაოებზე“ გადართული ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეთა უმრავლესობას დღემდე არ აქვს მკაფიო წარმოდგენა იმაზე, ჩვენი სახელმწიფოს ხელისუფალთ კულტურის სფეროში რა მიზნები და განზრახვა გააჩნიათ.

თუ მთავრობა აღიარებს, რომ კულტურა ნაციონალური სიმდიდრეა და ეს განცხადება მხოლოდ ნათქვამის დონეზე არ დარჩება, მაშინ იმედია, მოიმუშავებს ის რესურსი ადამიანებისა, რომლებიც სამომავლოდ მაინც, საქართველოში კულტურის პოლიტიკის სწორი განვითარებისათვის საჭირო მექანიზმებს შეიმუშავებენ და განახორციელებენ.

„კულტურის პოლიტიკა“-ს თავისი ჩამოყალიბების და განვითარების ისტორია გააჩნია. გაჩნდა XVIII საუკუნის ბოლოს, ევროპაში, როგორც სახელმწიფო მართვის ცალკეული მეთოდი. თავიდან ის ცენტრალიზებულ ხასიათს ატარებდა, რომელშიც წამყვანი - სახელმწიფო იყო. მის ქვემოთ

კულტურის დაწესებულებების მთელი ქსელი მოდიოდა.

მიუხედავად იმისა, კულტურა - ადამიანის გაჩენის თანამზლევია, კულტურის მართვის ელემენტები გაჩნდა მხოლოდ მაშინ, როცა კულტურის რეალური განვითარების პროცესების მართვის აუცილებლობა აღმოცენდა. კულტურის რესურსებს ისტორიული განვითარების ყველა ეტაპზე იყენებდნენ. ზოგჯერ, სხვადასხვა დროსა და სახელმწიფოში, კულტურა საზოგადოების ცხოვრებისათვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი იყო. და რადგანაც, საზოგადოება კულტურის გარეშე არ არსებობს, აქედან გამომდინარე, ვერც კულტურის პოლიტიკის გარეშე იარსებებს. მაგრამ ეს ყოველთვის ასე არ არის. რადგანაც აპრიორში, კულტურის არსებობა, სულაც არ ნიშნავს, რომ მის განვითარებაში აუცილებლად უნდა არსებობდეს: მიზნები, ამოცანები, შესაბამისი მექანიზმები. და, თუ ამ კუთხით განვიხილავთ - „კულტურის პოლიტიკის“ გაგება სწორედ აქ ჩნდება.

მსჯელობას თუ გავყვებით, მივალთ ფორმულირებამდეც, რომ - ეს შეგნებული ქმედებაა, ყველა იმ საკითხზე, რომელიც სოციალურ კულტურის განვითარების რეგულირებისათვისაა საჭირო - მიღებული იქნას მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები. უფრო მარტივად რომ ვთქვათ: სახელმწიფოს ქმედებაა, რომელიც კულტურის სფეროსაკენ, ხელოვნებისაკენაა მიმართული, რადგან განვითარებულ ქვეყნებში, თანამედროვე კულტურის პოლიტიკა, კულტურის მხარდაჭერის და განვითარების მიზნით - სახელმწიფოს მოღვაწეობაზე, მის საქმიანობაზე დაფუძნდა. ეს კი ნიშნავს, რომ სახელმწიფო საზოგადოებასთან ურთიერთობის მოდელს კულტურით ახორციელებს. ევროპულ ქვეყნებში, სხვადასხვა დროს, ძირითად პრიორიტეტებს სახელმწიფო განსაზღვრავს და საზოგადოებას, მისი განხორციელებისათვის, მექანიზმებს გვთავაზობს. ეს კი, თავისთავად, უკვე კულტურის განვითარებისათვის - გარანტიაა.

სოციოლოგები და მთელი რიგი მკვლევრები იმ საერთო აზრამდე მივიდნენ, რომ „კულტურის პოლიტიკა“ - მიზნების, პრაქტიკული ამოცანების და საშუალებების ურთიერთდაკავშირებულ სისტემას წარმოადგენს, რომლებიც საზოგადოების გარკვეული ჯგუფისადმია მიმართული. ეს პოლიტიკა შეიძლება სხვადასხვა ჩარჩოებში განხორციელდეს (მთავრობის, ქალაქის, რაიონის, გაერთიანების, საწარმოს, სკოლის და ა.შ.), მაგრამ, თუ ის გულისხმობს დიდვადიან მიზნის არსებობას, იმ შემთხვევაში - არადამოუკიდებლად, რადგანაც რთულ ერთიან სისტემას წარმოადგენს.

ამ საკითხებზე დღესაც მიმდინარეობს სამეცნიერო კვლევა-ძიება, რომელიც არაერთგვაროვნად ვითარდება. რაღაც ერთი ასპექტის განხილვა მეორის გაჩენას იწვევს, ეს კი, დამატებით, გარკვეულ პრობლემას აღმოაჩენს. ამიტომ, სამაგალითოდ და სახელმძღვანელოდ, ბოლომდე

სახელმწიფო ინსტიტუტების მიერ კულტურის მართვის სფეროში ერთი, გარკვეული იდეალური კონცეფცია არც არის შემუშავებული, თუმცა, აპრობირებული მექანიზმები და მეთოდოლოგია დღეს უკვე არსებობს.

მაგალითად, XX საუკუნეში მაქს ვებერის კონცეფციების ჩარჩოებში, გაგება - „ფორმალური რაციონალიზმი“ და „ბიუროკრატია“ ძალიან პოპულარული იყო, რომელიც რიგი ევროპული სახელმწიფოებისთვის მართვის მოდელის შემუშავებაში - საფუძველი გახდა. ეს გულისხმობდა, რომ „სახელმწიფო“ - კულტურის პოლიტიკის მთავარი სუბიექტია, ხოლო შემოქმედი და კულტურის ინსტიტუტები - მეორეხარისხოვანი.

საერთოდ, არსებობს პრინციპული განსხვავება კულტურის პოლიტიკის - ა) თეორიულ-მეთოდოლოგიურ დონეზე და ბ) მართვის გადაწყვეტილებების დონეზე, რადგანაც ითვლება, რომ ეს არა მარტო განსხვავებული გაგებებია, არამედ სხვადასხვა საგნობრივი სფეროებიც.

საერთოდ, კულტურის პოლიტიკის ობიექტის, სუბიექტის და მომხმარებლის კატეგორია და მისი მიზნებიც, პრინციპში, დღესაც დასადგენია, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია.

ყველამ კარგად ვიცით, რომ საზოგადოება მუდმივად განვითარებადია და ამის დამადასტურებელია მასში არსებული კულტურის დონე. მაგრამ თუ კულტურის დონე საზოგადოების დონეს განსაზღვრავს, რა არის კულტურის დონის განმსაზღვრელი? (ეს საკითხი არაერთი მეცნიერის კვლევა-ძიების საგანია).

თუ კარგად გავიაზრებთ, პასუხიც მოვა: ინდივიდის კულტურის დონე მისი თვითშემეცნების ხარისხით განისაზღვრება, ხოლო საზოგადოების, მთლიანობაში - კულტურის დონეს განსაზღვრავს სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული კულტურის პოლიტიკა. რას ნიშნავს ეს და რაში გამოიხატება?!

მკვლევარი ა. ფლიერი მიიჩნევს, რომ რადგან კულტურის პოლიტიკა ეს სახელმწიფოსა და კულტურას შორის - პირდაპირი ურთიერთობაა, სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ქმედებები, რომელსაც დღეს კულტურის პოლიტიკას ვუწოდებთ, კულტურის დაცვა-განვითარება-გავრცელებისკენაა მიმართული და ამიტომ, საზოგადოების პროგრესული განვითარების აუცილებელი პირობაა.

კულტურის სფეროს განვითარებისათვის სახელმწიფოს პოლიტიკა არის: არსებული პრინციპების და ნორმების შერწყმა, რომელიც ამ საზოგადოებაში არსებობს და რომლითაც სახელმწიფო თავის საქმიანობაში ხელმძღვანელობს, რომ განავითაროს, დაიცვას და გაავრცელოს კულტურა. ანუ, კულტურის პოლიტიკა იმ მექანიზმების მოდელირებას უნდა ახდენდეს, რომლებიც მიმდინარე პროცესისთვისაა დამახასიათებელი და საზოგადოების განვითარებას იმ მიმართულებით შეუწყობს ხელს, საითკენაც თვითონ საზოგადოება მიისწრაფვის.

მთავრობა კი ამ მიმართულებებით მუშაობის დროს, გარკვეულწილად ვალდებულია - მათი ეფექტური და სწორი მართვა წარმართოს, რომელიც სწორედამ ამ ქმედებებში ვლინდება.

ამ პროცესებზე ნეგატიურ ზემოქმედებას, ძალადობას, კულტურის რესურსების არამიზნობრივად გამოყენებას - ქვეყნისთვის სავალალო შედეგებამდე მიყვავართ [Флиер А. Я. 2000].

კიდევ ერთხელ შევჩერდები ზემოთ განხილულ საკითხებზე:

კულტურის ობიექტი - კულტურის დაცვა და განვითარებაა, რომელიც ასევე, ქვეყნის საერთო ნაციონალური სტრატეგიაა, რომლის პროცესის მართვას კულტურის დაცვის და განვითარებისთვის არსებული ინსტიტუტები ახორციელებს.

კულტურის სუბიექტები:

არსებობს სხვადასხვა კლასიფიკაცია:

საზოგადოება და სახელმწიფო;

ან:

- საზოგადოებრივი ინსტიტუტები და გაერთიანებები;
- სახელმწიფო ინსტიტუტები;
- ნაციონალური კულტურები და სუბკულტურები;
- რეფერენტული (ეტალონი) პიროვნებები და ჯგუფები.

ან:

- ხელოვანი, რომელიც ქმნის კულტურის პროდუქტით ბაზარს;
- მოსახლეობის გარკვეული ფენა;
- მთლიანი საზოგადოება;
- სახელმწიფო.

მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ ყველა სუბიექტს *თავისი ინტერესი* გააჩნია.

მაგალითად:

მხატვარს - შექმნას კულტურული ფასეულობები, რეალიზაცია გაუკეთოს კულტურის პროდუქტს;

მოსახლეობის გარკვეულ ფენას - მათი ინტერესი იმ კონკრეტული დრო-სივრცის მოთხოვნებიდან გამომდის, რომელიც ქვეყნის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზეა დამოკიდებული;

საზოგადოებას - კულტურის სრულყოფა და განვითარება მისივე სასიკეთოდ;

სახელმწიფოს - შეაჯამოს და შეათანხმოს ყველა სუბიექტის ინტერესი, გამოიყენოს ყველა მექანიზმი, რომელიც საკანონმდებლო კუთხით იქნება დარეგულირებული და კულტურის მოხმარების საშუალებით, თითოეული მოქალაქისათვის, უსაფრთხო, ეკოლოგიურად დაცული გარემოს არსებობას ხელი შეუწყოს.

რაც შეეხება კულტურის პოლიტიკის სხვა სუბიექტს: როგორც კულტურის სფეროს ორგანიზაცია-დაწესებულება, მასში იგულისხმება: მუზეუმები, ბიბლიოთეკები, შემოქმედებითი გაერთიანებები, კოლექტივები, კავშირები, გალერეა, საკონცერტო დარბაზები, თეატრები, სააგენტოები და სხვ...

ბიზნეს სექტორს - საქართველოს მაგალითზე შეიძლება განვიხილოთ: თიბისი ბანკის საგალერეო-საგამომცემლო საქმიანობა, ლიტერატურული კონკურსი, ფილმების სტუდია, მაგთის თანამედროვე ხელოვნების მუზეუმის ფონდების შექმნა, საგამომცემლო პროდუქცია და სხვ.

საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს - ისინი იქმნება თანამოაზრე ადამიანთა ჯგუფის მიერ, რომლებიც მუშაობენ კულტურის საკითხებზე. წესით, ისინი გადაწყვეტილებების მიღებაზე, გავლენის მოხდენას სამთავრობო, მუნიციპალურ, რეგიონალურ დონეზე უნდა ახერხებდნენ.

მოქალაქეებს - საბოლოო სიტყვა, მიიღონ თუ არა რაიმე წამოწყება, მათზე უნდა იყოს. კარგი იქნებოდა, თუ სხვა ქვეყნების გამოცდილებებს გავიზიარებთ - როცა კულტურული პროექტების თანადადმფინანსებელი, თუნდაც მიზერული თანხით მოქალაქე თვითონ ხდება (ამის საუკეთესო მაგალითები არსებობს).

მასმედიას - რომელიც თავისი არსით, კულტურის პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტია. სამუხაროდ, საქართველოში მიმდინარე მნიშვნელოვან პროცესებში, ჯეროვნად ვერ არის ჩართული.

ექსპერტებს - ისინი, ვინც კულტურის განვითარების ტენდენციებზე და პრობლემებზე ფლობენ ინფორმაციებს, შეუძლიათ როგორც სამთავრობო, ისე საზოგადოების გადაწყვეტილებების მიღებაზე ზემოქმედება მოახდინონ. არსებობს ევროპული ქვეყნების გამოცდილება, სადაც ექსპერტთა გაერთიანებები და ისინი კულტურის და ხელოვნების სფეროში არსებული მნიშვნელოვანი პროექტების განხორციელებისთვის თანხების მოძიებას ახერხებენ და ამ პროექტებში მის აკუმულირებასაც [Флиер А. Я. 2000].

კითხვაზე - მაინც ვინ გეგმავს და იღებს გადაწყვეტილებას? პასუხი თავისთავად ლაგდება:

სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები, კულტურის ინსტიტუტები:

1. ინსტიტუტები - რომლებიც შექმნილია კულტურული მემკვიდრეობის დასაცავად: არქივები, ბიბლიოთეკები, მრავალპროფილიანი მუზეუმები, სახელმწიფო ისტორიულ-კულტურული, დაცული ტერიტორიები, ნაკრძალები...
2. ინსტიტუტები - რომლებიც კულტურის და ხელოვნების სფეროში მხატვრული შემოქმედების განვითარებისთვის საჭირო საკითხებს წყვეტენ: შემოქმედებითი კავშირები და

გაერთიანებები, არქიტექტურულ-მხატვრულ-სარესტავრაციო სახელოსნოები, კინოსტუდია და კინო-გაქირავების დაწესებულებები, თეატრები, საკონცერტო სტრუქტურები, ცირკი, წიგნის საგამომცემლო და სავაჭრო ორგანიზაციები, მხატვრული პროფილის საშუალო და უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებები და სხვ.

მაინც, რა პრინციპები უნდა ახასიათებდეს კულტურის პოლიტიკას და რა სოციალური ბაზა გააჩნია მას?!

1. ისტორიულ განვითარებასთან წინააღმდეგობაში რომ არ შევიდეს - აღქმული უნდა იქნას საზოგადოების წიაღში, განვითარებისკენ მიმდინარე პროცესების ძირითადი მიმართულებები და ტენდენციები, მნიშვნელოვანზე სწორი ორიენტაციის გაკეთება, განვითარებისათვის წინსვლის ძიებაში იყოს...
2. სწორად განსაზღვროს კულტურის პოლიტიკის ობიექტი, კულტურის პოლიტიკის განხორციელებაში იყოს მოქნილი, რადგან საქართველოს მრავალეროვან და მრავალკონფესიურ ხასიათს, ასევე სოციალური ფენების ინტერესებსაც უნდა ითვალისწინებდეს.
3. სწორად განსაზღვროს კულტურის პოლიტიკის სუბიექტი, ვინც ახორციელებს კულტურის პოლიტიკას.
(რაც შეეხება საზოგადოებას - ის კულტურის პოლიტიკის როგორც ობიექტი, ისე სუბიექტია).
4. კულტურის პოლიტიკა უნდა იყოს ხელმისაწვდომი, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ის საზოგადოების ცნობიერებაზე, ქცევებზე, შეგნებებზე, ჩვევებზე, ფასეულ ორიენტაციებსა და პრიორიტეტებზე ზემოქმედებს.

აქ უკვე ერთეობა კულტურის პოლიტიკის ინსტრუმენტები. ამ ინსტრუმენტებს ქმნის და წარმოადგენს: იმდენად არა კულტურულ-- შემოქმედებითი ინსტიტუტები, რომლებიც რეალურად კულტურის, კულტურის სახეების შემქმნელებად გვევლინებიან, არამედ მეცნიერება, აღზრდა-განათლება, პუბლიცისტიკა-ლიტერატურა, რომელშიც ფასეულობათა ნორმატიული, საზოგადოებიდან წამოსული მოთხოვნა ყალიბდება:

- კულტურის და ხელოვნების ფასეულობათა მუდმივი აღწერა; (რადგან, მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ ცივილიზაცია თვითონ ახდენს გაცხრილვას გამოუსადეგარიდან მისთვის მისაღები, ინოვაციური პროცესების, რომლის ინტეგრირებასაც შემდეგ თავის კულტურაში ახდენს).

- ჩვენი კულტურული მემკვიდრეობის ნაციონალური ტრადიციების ღრმა შესწავლა და დაცვა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ერთმნიშვნელოვანი დასკვნა გავაკეთოთ, რომ კულტურის პოლიტიკის საშუალებები - კულტურის სუბიექტების, მიზნების განხორციელებისთვის საჭირო არსებული მეთოდების და ინსტრუმენტების ერთიანობაა. ხოლო, კულტურის პოლიტიკის მიზანი კი: სახელმწიფოში ყველა სუბიექტის ინტერესების თანხვედრა (აუცილებელი ფაქტორია), რომლიდანაც ყალიბდება შემდეგი მიზნები:

- ადამიანზე, ინდივიდზე, საზოგადოებაზე ორიენტირებული კულტურული ფასეულობების სისტემების განვითარება;
- დაეხმაროს ადამიანებს სამყაროს და მატერიალურ-სულიერი ფასეულობების ორიენტირების ადეკვატურად აღქმაში, რადგან იქ ვლინდება მათთვის საჭირო და აუცილებელი სოციალურ-ეკონომიკური ინტერესები;
- სხვა კულტურებთან ერთიერთობა და ამ კულტურების მრავალფეროვნებისადმი ტოლერანტობის აღზრდა, რადგან მხოლოდ სხვა კულტურებთან შედარების დროსაა შესაძლებელი კულტურის იზოლაციის საშიშროება დავინახოთ და გავიაზროთ;
- დემოკრატიულ-პლურალისტური მსოფლმხედველობის განვითარება.

კულტურის პოლიტიკის ძირითადი ამოცანები გამოიხატება შემდეგი ფორმულირებით: კულტურის დაცვა, მხარდაჭერა და ბაზრის განვითარება, თავისი კულტურის პროდუქტით და მომსახურების სფეროთი. იგი ასევე გულისხმობს:

- კულტურის სუბიექტებს შორის თანაცხოვრებისათვის და ურთიერთობისათვის საჭირო ძირითადი პრინციპების შემუშავებას;
- პროფესიონალური კადრების შექმნას, რომლებიც ამ კულტურის პოლიტიკას განახორციელებენ;
- იდენტობის პარამეტრების გარკვევა-დადგენას;
- კულტურის სფეროს საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფას;
- სოციალ-კულტურულ კომუნიკაციებში (იგულისხმება ენა და ტექნოლოგიები) ინოვაციის მოძიებას;
- ძირითადი მიმართულებების პროგნოზირებისათვის კვლევას, დაგეგმას.

სხვადასხვა ქვეყანას, ამ ამოცანების რეალიზაციისათვის, გარკვეული გამოცდილება გააჩნია, შექმნილია პროგრამები, სადაც განსაზღვრულია:

- პრიორიტეტების სისტემა;

- კულტურის პოლიტიკის სუბიექტების პასუხისმგებლობა;
- კულტურის სფეროსათვის ფინანსების გამოყოფაც და განაწილებაც;

კულტურის პოლიტიკის პროგრამების რეალიზება მთელი რიგი ადმინისტრაციულ-საორგანიზაციო, ფინანსური და მართველობითი ქმედებებით ხდება. ეს კი თავისთავად, ქვეყნისათვის მისაღებ კულტურის პოლიტიკის მოდელს ქმნის [Фланер А. Я. 2000].

მართალია, უკვე ვისაუბრე როგორ ქმნის სახელმწიფო ხელისუფლება კულტურის პოლიტიკის მოდელს და რა გზა უნდა გაიაროს ამისთვის, მაგრამ ვფიქრობ საჭიროა კიდევ ერთხელ შევჯერდეთ, რომ:

- იქმნება კულტურის პოლიტიკის კონცეფცია;
- განისაზღვრება პრიორიტეტები;
- ფორმირდება ძირითადი მიზნები და ამოცანები;
- იქმნება მართვის სტრუქტურა;
- იქმნება და მუშავდება მეთოდები საზოგადოების კულტურული ცხოვრების რეგულირებისთვის;
- იქმნება და მუდმივად განახლება- სრულყოფა ხდება საკანონდებლო ბაზის, რომელიც თანხმობაშია საერთაშორისო აქტებთან და ნორმატიულ დოკუმენტებთან;
- კულტურათა ინტერაქცია;
- აუცილებელია, საერთაშორისო გამოცდილებების გაცნობა, გააზრება და გათვალისწინება და ისე მოარგო შენი ქვეყნის ინტერესებს...

ყოველივე ამასთან ერთად, სავარაუდოდ, საინტერესოა ისიც გავარკვეოთ, რა შეიძლება იყოს კულტურის პოლიტიკის პრიორიტეტები.

ყველა ქვეყანას და არსებულ საზოგადოებას - თავისი პრიორიტეტები გააჩნია. შესაძლებელია მეტ-ნაკლებად საერთო კომპონენტები გამოვყოთ:

- ხელოვნება;
- ისტორია;
- ზნეობა;
- ეკოლოგია;
- ჯანმრთელობა;
- პოლიტიკა და ა.შ.

ამ პრიორიტეტებს ქვედა დინეებიც გააჩნია და ხშირად ისინი გადამკვეთიტიარიან. მაგალითად: დღეს, როცა დანგრეულია და დევალვაცია მოხდა ზნეობრივი იდეალების, სიკეთის, სინდისის, თანადგომის - ვთვლი, რომ პოლიტიკა საზოგადოების ცხოვრებაში ზნეობრივი ფასეულობების, მორალის გამოხატულების ინსტრუმენტი გახდა. დღეს, ასევე სუსტია მატერიალური ბაზა კულტურის და ხელოვნების დაფინანსებისთვის, კვალიფიკირებული პროფესიონალების რაოდენობა

და პროფესიონალიზმი არასაკმარისია, როცა მართვა კომპეტენტური არც ერთ დონეზე; მცდელობის მიუხედავად ორიენტირების გამოკვეთა ვერ ხერხდება; ასევე დაბალია ზნეობრივი კულტურის დონეც, მისი გამოხატულებაც: სოციალური დახმარებები, შეწყალება, ნაყიდ „ინდულგენციებს“ ამოფარებული „ქველმოქმედება“ და ა.შ.

ადვილი მისახვედრია, რომ წინსვლა მართო პოლიტიკური განცხადებებით არ ხდება. მას უნდა კულტურის სფეროს მართვის ახალი კონცეფცია ახლდეს. სამწუხაროდ, ჩვენ ვერ ვხედავთ, რომ ეს პროცესი დამრულია. ისტორიის მსვლელობას თუ გადავხედავთ, თავის დროზე ვებერის პოპულარულ „ბიუროკრატიულ“ სტილს დღეს რ. მიტჩელის მიერ რეკომენდირებული „კრეატიული მართვის“ კონცეფცია ჩაენაცვლა, რაც მისი აზრით, მენეჯმენტის ენაზე, ნიშნავს, რომ - მართვა ქსელური სტრუქტურების საშუალებით, ფორუმებით, ადმინისტრაციული და ინსტიტუციონალური სისტემებით ხორციელდება, რაც ინოვაციის მიმართ ღიაობა და მოქნილობაა.

დავუბრუნდეთ საქართველოს მაგალითს. კულტურის პოლიტიკის განვითარება ძლიერ რთულ, ურთიერთსაწინააღმდეგო პროცესების ფონზე მიმდინარეობს. ეს ნაწილობრივ იმითაცაა გამოწვეული (როგორც არაერთგზის ავლნიშნე), რომ ათასწლეულების განმავლობაში დაგროვილ ფასეულობათა შორის შეჯახება ხდება, თავისი კულტურული ტრადიციებით, ქმნილებებით, შემოქმედებითი, პრაქტიკული პროცესების, რომელიც თავისთავად, უკვე, ახალი სულიერი და მატერიალური ფასეულობების შექმნას ითხოვს, მაგრამ საზოგადოების უმრავლესობას მხედველობიდან გამორჩა - კულტურის ფაქტორი (გაიხსენეთ თუნდაც საარჩევნო ციებ-ცხელების დროს პარტიების მიერ წარმოდგენილი პროგრამები, სადაც კულტურა ან ჩამონათვალშია, ან საერთოდ იგნორირებულია), ის მთავარი - რომ, სწორედ, კულტურის განვითარება წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს სოციუმის ღირსეული და ხარისხიანი ცხოვრებისათვის. რადგან, ვიმეორებ, კულტურა როგორც სოციალური ინსტიტუტი - თავისი თანამედროვე პირობებით, მოქალაქეების ცხოვრების ხარისხზე ზემოქმედებს.

მსოფლიომ, კულტურა სწორედამ რომ, უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად აღიარა, რომლის გარეშეც ხარისხიანი საარსებო გარემოს შექმნა შეუძლებელია. ამ გარემოში კი ადამიანს, გარდა სოციალური გარანტიებისა, ყოფითობის ნაწილია.

საზოგადოების სოციალური განვითარება, სახელმწიფოსაგან კულტურის სფეროში გარკვეული მიდგომების გამომუშავებას ითხოვს, რომელიც ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სოციალურ ინსტიტუტს წარმოადგენს. ეს განვითარება ასევე ითხოვს სხვადასხვა დარგთან და ქვედარგთან კულტურის კავშირს და შერწყმას.

სახელმწიფოებრივი მიდგომა - კულტურის პოლიტიკის საერთო ეროვნულ დონეზე შემუშავებაში და ქვეყნის სხვადასხვა ტერიტორიულ კუთხეში, რეგიონალური განვითარების სტრატეგიის შემუშავება-განვითარებაში თავისი ბიო-ეკოლოგიურ-ფსიქო ტრადიციების გათვალისწინებით გამოიხატება.

საქართველოში მთელი პროცესის მხოლოდ ერთი რგოლი განხორციელდა - 2017 წლისათვის, კულტურის პოლიტიკის ხანგრძლივი განვითარების სტრატეგიული დოკუმენტი შეიქმნა!

დავუბრუნდეთ ისევ ისტორიას. „კულტურის პოლიტიკა“, როგორც ტერმინი, პირველად 1967 წელს მონაკოში იუნესკომ გამოიყენა, სადაც გაკეთდა მოხსენება: „პოლიტიკა კულტურის სფეროში – წინასწარი მოსაზრებები“.

ექსპერტები იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ მოღვაწეობის სხვადასხვა თვალსაზრისის გათვალისწინებით, კულტურის დარგში სახელმწიფო ქმედება მრავალ პრინციპზე და პროცედურაზე (იგულისხმება ფინანსური და ადმინისტრაციული) უნდა ყოფილიყო დაფუძნებული, რომელიც აუცილებლად ზემოქმედებს კულტურაზე.

მკვლევრები შეჯერდნენ იმ აზრზე, რომ კულტურის სფეროში პოლიტიკის განხორციელება ან არგანხორციელება არის „... შეგნებული და გააზრებული ქმედება საზოგადოებაში, რომელიც მიმართულია სხვადასხვა განსაზღვრული კულტურული მიზნების მისაღწევად, რომელშიც ჩართულია და გამოყენებული ყველა სულიერი და ფიზიკური რესურსი, რომელიც იმ განსაზღვრულ მომენტში გააჩნია სოციუმს და რომელსაც განაგებს იგი“ [<https://en.unesco.org/countries/Georgia>].

სწორედ ამიტომ, როცა კულტურის სფეროში მიზნების მიღწევაზე ვსაუბრობთ, ძალაუფლებურად გაგება – „კულტურის პოლიტიკა“ და მასთან დამოკიდებულებაც ჩნდება.

ზოგი მკვლევრის თვალსაზრისით, ტერმინი „კულტურის პოლიტიკა“ ფიქტიურია, რადგან კულტურა და პოლიტიკა ერთმანეთს არ ეთანხმებიან და არ შეეფერებიან, რადგანაც ერთი – წარმოსახვითია, მეორე კი – ქმედითი.

მაგალითები:

საფრანგეთის ისტორიას თუ გადავხედავთ, განმანათლებლების დროს და შემდეგ, საფრანგეთის რევოლუციის პერიოდში, ხელისუფლების ადმინისტრაციული, საკანონდებლო და ინტელექტუალური ელიტა იმაზე ფიქრობდა და მუშაობდა, რომ ქვეყანაში საზოგადოებაზე გავლენის მოსაპოვებლად, კულტურის ინსტრუმენტები და საშუალებები, კონკრეტული მექანიზმები გამოემუშავებინათ.

ამით, კიდევ ერთხელ მინდა გავიმეორო და ხაზი გავუსვა, რომ

კულტურის პოლიტიკა, როგორც პროცესი ადრეული დროიდან არსებობს, გვიანდელია უკვე მისი მნიშვნელობის გააზრება. დიახ, კულტურის პოლიტიკის არსის გააზრება შედარებით ახალი პროდუქტია და რომ, თავისი ჩამოყალიბების დასაწყისს ეტაპზე, კულტურის პოლიტიკა ცენტრალიზებული ხასიათის იყო: სახელმწიფოს ქმედებებზე და მის გადაწყვეტილებებზე დამოკიდებული.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ცენტრალიზებული კულტურის პოლიტიკის მიზანია: სხვადასხვა ინსტრუმენტის შექმნით, კულტურის ფასეულობების საშუალებით - მოქალაქეებზე სახელმწიფო ძალაუფლების ზემოქმედების გაძლიერება.

საფრანგეთშივე კულტურული დაწესებულებების მთელი ქსელი შეიქმნა, რომლის მიზანიც - საზოგადოებისთვის სახელმწიფო ხელისუფლების ქმედებების ტრანსლაცია იყო.

არ უნდა დაგვავიწყდეს ის, რომ ამ დროის კულტურის პოლიტიკის საფუძველია: „კულტურის მოთხოვნის“, „კულტურის მოხმარების“ გაზრდა, ე.ი. კულტურის საშუალებით - პოლიტიკური მიზნების აღსრულება.

რაც შეეხება აშშ-ს, იქ ტენდენციები, პროცესები საპირისპიროდ განვითარდა. სახელმწიფო ხელისუფლებამ კულტურის და ხელოვნების პრობლემებისგან თავიდანვე დისტანცია დაიჭირა, რამაც ძალიან საინტერესო განვითარება ჰპოვა და ეს პროცესი დღემდე გრძელდება.

კულტურის პოლიტიკის მიმდინარე პროცესებში მნიშვნელოვანი გარდასახვა და დინამიკა XX ს-ის II ნახევარში შეიმჩნევა და დღესაც გრძელდება. განსაკუთრებით, ეს ევროპული ქვეყნების ტრადიციებს შეეხება, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის დროს დაიწყო.

წამყვან ქვეყნებში, მოაზროვნე ადამიანები იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ კულტურა და ხელოვნება უძლიერესი რესურსია საზოგადოების განვითარებისთვის.

ამაზე წერს ჩარლზ ლენდრი და მისი თანამოაზრე ფრანსუა მატარასსო, რომლებმაც ეს საკითხები თანამედროვე კულტურის პოლიტიკის ანალიზის საშუალებით განიხილეს და აღნიშნეს, რომ XX ს-ის 60-იან წლებში, კულტურის პოლიტიკის ნებისმიერი გამოვლინება სახელმწიფოს, ხელისუფლების მხრიდან თავისთავად საინტერესო და მნიშვნელოვანი იყო. მათი პოლიტიკის მთავარი გზავნილია: საზოგადოების სასიკეთოდ კულტურის და ხელოვნების როლის გაძლიერება.

იმისთვის, რომ საზოგადოების განათლებისათვის ინფორმაციის მიღწევადობა გაზრდილიყო, სპეციალური საგანმანათლებლო პროგრამები შეიქმნა; დაიშვა უფასო შესვლა მუზეუმებში, კულტურის პოპულარიზაციას სახელმწიფო ტელე-რადიო საშუალებებით

ახორციელებდა. სახელმწიფო, თავისი ქვეყნის მოქალაქეების კულტურის დონის ამაღლებით, რეალურად იყო დაინტერესებული.

ეს იდეა, თავის დროზე, XX ს-ის 40-იან წლებში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ (UN) წამოაყენა.

XX საუკუნის 50-იანი წლებიდან, რამდენჯერმე შეიცვალა მიდგომა: კულტურის დემოკრატია („კულტურა ყველასათვის“) 70-იან წლებში კულტურის დემოკრატიზაციის („კულტურა თითოეულისათვის“) იდეამ ჩაანაცვლა; შემდეგ, 80-90-იან წლებში გაჩნდა „ინსტრუმენტული“ მიდგომა, რომელმაც დეცენტრალიზაციასთან ერთად სხვა სფეროებიდან კულტურის ინვესტირებისათვის ახალი გზები და პარტნიორები გააჩინა (მაგ. ბიზნესის სფეროს წარმომადგენლები).

უკვე, XX ს-ის 70-იან წლებში, მსოფლიოს ქვეყნების თანამეგობრობის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი გახდა ის, როგორც ავღნიშნე, რომ კულტურის განვითარების სტრატეგია კულტურული ფასეულობების კრიტერიუმების ხელმისაწვდომობაზე და მატერიალური კეთილდღეობის ზრდაზე დაეფუძნებინა. ამიტომ, მეცნიერებმა, დარგის ექსპერტებმა კულტურის პოლიტიკის ახალი პარადიგმების ძიება დაიწყეს; წინა პლანზე - თავისი ფასეულობებით, ტრადიციებით, საინტერესო ძიებებით, მოვლენებით და მათი განვითარებით, კულტურული იდენტობის საკითხი წამოიწია. ამის შედეგი იყო, ამვე პერიოდში, უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო დოკუმენტის - „ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების დაცვის და ხელშეწყობისათვის“ შექმნა, - 1966 წლის პაქტი (არაერთხელ გავამახვილე თქვენი ყურადღება), რომელსაც საქართველოც მიერთებულია, თუმცა ძალიან ხშირად, მივიწყებული რჩება.

დადგა XX ს-ის 80-იანი წლები და მეხიკოს 1982 წლის მსოფლიო კონფერენცია მიემდგვნება კულტურის პოლიტიკას. მან მსოფლიოს უკარნახა თავისი ფორმულა-ლოზუნგი: „*კულტურა არის ფუნდამენტური ელემენტი ყველა ადამიანის და ყველა საზოგადოების ცხოვრებაში*“. მასზე დაყრდნობით, გაერომ (UN) მიიღო გადაწყვეტილება, რომ 1988-1997 წლებში კულტურის მსოფლიო განვითარების დეკადა ჩაეტარებინა, რათა კულტურული ფასეულობების განვითარების უზრუნველსაყოფად საჭირო მექანიზმების გაცნობიერება მომხდარიყო. სწორედ 80-იანი წლებიდან დაიწყო მართვის ახალი მოდელის ჩამოყალიბება, რომელიც დეცენტრალიზაციის პრინციპებზე იყო დაფუძნებული. ეს მოდელი, ხელისუფლებას და რეგიონებს შორის, თანამშრომლობის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენდა.

1985 წელს ევროკავშირმა მიიღო და მხარი დაუჭირა პროგრამას - „ევროპის კულტურის დედაქალაქი“. ეს პროგრამა სტიმული გახდა, საზოგადოების განვითარებისთვის, კულტურის რესურსების მეშვეობით,

ახალი მიდგომა ჩამოყალიბებულიყო. პროგრამის მიხედვით, ყოველ წელს „ახალი ევროპული კულტურის დედაქალაქის“ არჩევა კულტურის რესურსის გასააქტიურებლად ხდება - სწორედ ეს არის უმნიშვნელოვანესი.

XX საუკუნის 1980-იანი წლების ბოლოს და 90-იანის დასაწყისში კულტურის პოლიტიკისადმი მიდგომების ახალმა ინსტრუმენტებმა და ახალმა აზროვნებამ დაიწყო ჩასახვა: კულტურის ფუნდამენტური ღირებულება განისაზღვროს მისი უნარით - გამოადგეს სხვადასხვა პოლიტიკურ მიზნებს და სტრატეგიებს, რომლებიც საზოგადოების განვითარებისთვის სოციალური პრობლემების მოგვარებისაკენ იქნება მიმართული.

დარგისმკვლევრები-ფ.მატარასსოდაჩ.ლენდრიწერენ: „80-იანწლებში, პოლიტიკოსები და ხელოვნების მოღვაწეები დაინტერესდნენ კულტურის პერსპექტიული ინვესტიციებით. აღმოჩნდა, კულტურული მოღვაწეობის გამოცოცხლება ხელს უწყობს სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებას და კეთილდღეობას, აღმავლობას“... ეს აღიარებულია იუნესკოს 1996 წლის მოხსენებაში - „ჩვენი შემოქმედებით მრავალფეროვნება“ და 1997 წლის ევროპის საბჭოს მოხსენებაში - „სწრაფვა მთლიანობისკენ“.

ასევე, ეს მიდგომები, სხვადასხვა ქვეყანაში ჩატარებულ რიგი კვლევების შედეგებშიც (განსაკუთრებით ინგლისში და საფრანგეთში) ჩანდა. კულტურასთან მიმართებაში, ამ დოკუმენტებმა ახალი ხედვა, ახალი მიდგომები მოიტანა და გაჩნდა კონცეფცია, რომ - კულტურა არის საზოგადოების განვითარების საშუალება, იარაღი. თუ ჩავუღრმავდებით ამ საკითხს, დავინახავთ, რომ საზოგადოების კეთილდღეობისთვის გაკეთებული კულტურის სფეროში ჩადებული ინვესტიციის რეალური შედეგი - სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტური წინსვლაა.

1998 წელს სტოკჰოლმის კონფერენციაზე, იუნესკომ (UNESCO), წევრ-სახელმწიფოებს შესთავაზა: საჭიროა, კულტურის პოლიტიკისადმი დამოკიდებულების, ხედვის შეცვლა, რომ კულტურის პოლიტიკა მათი ქვეყნების განვითარების სტრატეგიის ღერძად გადაიქცეს და შეთავაზება კონფერენციის დეკლარაციის შედეგებში აისახა კიდევაც.

ამ განცხადებას 1999 წელს გაგრძელება მოჰყვა. მას შემდეგ, როცა მსოფლიო ბანკმა (ფლორენციის შეხვედრაზე) მხარი დაუჭირა ამ იდეას და განაცხადა, რომ განვითარებადი ქვეყნებისათვის თანხებს იმ შემთხვევაში გამოყოფს, ვინც კულტურას, ნაციონალური განვითარების სტრატეგიასა და პროგრამებში, როგორც ფუნდამენტურს, განმსაზღვრელს - ისე ჩათვლიდა.

ახლა განვიხილოთ საკითხი, თუ რა ითვლება კულტურის პოლიტიკის ფუნდამენტურ ღირებულებებად.

ნებისმიერი მატერიალური ნივთი განსაზღვრული ეპოქის და მის

წიაღში არსებული სოციალური ფენების კულტურის მაჩვენებელია. კულტურული მემკვიდრეობის ეს ნივთები ადამიანის ყოფას იმ გარკვეულ ისტორიულ პერიოდში, მის წეს-ჩვეულებებს, ადამიანის მიერ კულტურაში რეალიზებულ ფასეულობებს ასახავენ. ამ ნივთებით უამრავი ინფორმაციის მიღებ შეგვიძლია. მეცნიერების თვალსაზრისით, ადამიანის ქცევა-მოღვაწეობის სხვადასხვა ტიპებს თავისი განსხვავებული საბაზისო ფასეულობები გააჩნია.

უკვე ვიცით, რომ კულტურის პოლიტიკა - ეს არის ზემოქმედება კულტურაზე, მისი დაცვის ან შეცვლის მიზნით. საქართველოს ფუნდამენტური კულტურული ღირებულებები კულტურის სამინისტროს დაკვეთით, რამდენიმე წლის წინ (2012) ექსპერტების მიერ შემუშავებულ კულტურის კონცეფციის სამუშაო ვარიანტში ასეთნაირად არის ჩამოყალიბებული:

1. „შემოქმედებითი მოღვაწეობის თავისუფლება, სრული დამოუკიდებლობა და კულტურული მრავალფეროვნება საქართველო აღიარებს, რომ ადამიანს აქვს ნებისმიერი სახის შემოქმედებითი მოღვაწეობის უფლება, თავისი ინტერესებისა და უნარის შესაბამისად. საქართველოს სახელმწიფო არ ერევა შემოქმედებით პროცესში, დაუშვებელია შემოქმედებითი საქმიანობის ცენზურა, შემოქმედებით ნაწარმოებზე ყადაღის დადება და მისი გავრცელების აკრძალვა, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს ლახავს სხვა ადამიანის უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, აღვივებს ეროვნულ, ეთნიკურ, რელიგიურ და რასობრივ შუღლს, ქადაგებს ომსა და ძალადობას. საქართველო უზრუნველყოფს თავის ტერიტორიაზე მცხოვრები ყველა ადამიანისა და ჯგუფის კულტურული თვითმყოფადობისა და კულტურული თვითგამოხატვის მრავალფეროვნების დაცვასა და ხელშეწყობას. კულტურული მოღვაწეობა საქართველოში არის ადამიანის შეუვალი უფლება, განურჩევლად მისი ეროვნული, ეთნიკური, რელიგიური თუ ენობრივი კუთვნილებისა.

2. ენა

კულტურა გადაიცემა ენის საშუალებით. ქართული ენა არის საქართველოს სახელმწიფო ენა. საქართველოს სახელმწიფო ზრუნავს სახელმწიფო ენის საყოველთაო სწავლებაზე, რათა საქართველოში მცხოვრებმა ყველა პირმა შეძლოს სამოქალაქო ცხოვრებაში სრულფასოვანი ჩართვა. საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ და ეროვნულ ჯგუფებს აქვთ უფლება, სახელმწიფო ენის სწავლასთან ერთად, შეინარჩუნონ და

განავითარონ საკუთარი ენა, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოს კულტურული მრავალფეროვნების გამოვლენას.

3. კულტურული მემკვიდრეობა

კულტურულ მემკვიდრეობად აღიარებულია ადამიანის მიერ ან ადამიანის ბუნებაზე ზემოქმედების შედეგად შექმნილი ისტორიული მნიშვნელობის მქონე მხატვრულ-ესთეტიკური, სამეცნიერო, ტექნოლოგიური, მემორიალური, სოციალური და სხვა ღირებულების მქონე მატერიალური (უძრავი და მოძრავი) და არამატერიალური კულტურის ძეგლები. კულტურულ მემკვიდრეობას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ინდივიდუალურ და საერთო იდენტობის ფორმირებაში, ხელს უწყობს სოციალურ და ტერიტორიულ ერთობას და აქვს ეკონომიკური ღირებულება. აუცილებელია საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული მრავალფეროვანი კულტურული მემკვიდრეობის სრულფასოვნად შესწავლა, შენარჩუნება და გადაცემა მომავალი თაობებისათვის. კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულებების სრულად წარმოსაჩენად საჭიროა მისი გამოვლენა, დაცვა, განვითარება და მდგრადი გამოყენება. საქართველოს განსაკუთრებული ზრუნვის საგანია ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მდებარე კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა. ქვეყნისათვის მნიშვნელოვანია საქართველოს საზღვრებს გარეთ არსებული ქართული კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა, განვითარება და პოპულარიზაცია.

4. ხელოვნება და ხელოვანი

საქართველო აღიარებს ხელოვნებას, როგორც კულტურის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ნაწილს. ხელოვნება, როგორც საზოგადოების შემოქმედებითი, სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული კაპიტალი, სახელმწიფოს განვითარების ერთ-ერთი სტრატეგიული რესურსია და მეცნიერებისა და განათლების პარალელურად განიხილება. ხელოვანი წარმოადგენს ფიზიკურ პირს, რომელიც ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგად აყალიბებს იდეებს, ქმნის ღირებულებებსა და კულტურას. მხატვრული შემოქმედება ადამიანის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი და ღირებული უნარია.

5. კულტურათაშორისი დიალოგი

კულტურათაშორისი დიალოგი, ადგილობრივი თუ საერთაშორისო მასშტაბით, წარმოადგენს შესაძლებლობას

ხელოვანებისათვის და ასევე კულტურის სფეროში მოღვაწე ორგანიზაციებისათვის - დაამყარონ კომუნიკაცია, გაიზიარონ გამოცდილება და ჩაერთონ მრავალმხრივ საკომუნიკაციო პროცესში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კულტურათაშორისი დიალოგი ევროინტეგრაციის სტრატეგიული მიმართულებისათვის და მშვიდობისა და ეროვნებათა შორის ნდობის შექმნის პროცესისათვის, ასევე კულტურათა ურთიერთგამდიდრებისა და განვითარებისათვის“ [www.culture.gov.ge/ კულტურის პოლიტიკის კონცეფცია, 2012].

არაერთხელ დამჭირდა იმის ახსნა, რომ განვითარებული საზოგადოება კულტურისა და კულტურის პოლიტიკის გარეშე არ არსებობს...

ცხოვრებისეულმა გამოცდილებამ უკანასკნელი რამდენიმე ათეული წლის მანძილზე დაგვანახა, რომ ქვეყნის წინსვლა პოლიტიკური განცხადებებით ვერ განხორციელდა, პროცესი თითქოს დაძრულია, მაგრამ სამწუხაროდ, ჩვენ ვერ ვხედავთ, რომ მოვლენები სწორი გზით წარიმართა და არც შედეგებია საიმედო. არ მინდა, ვინმეს ეგონოს, რომ მწვავე კრიტიკა ადვილია ან სახალისო. სამუშაო პროცესების სამართავად - ის აუცილებელია! მიუხედავად მცდელობებისა, დღემდე ვერ მოხერხდა ამ საკითხებზე, დისკუსიაში, დარგის სპეციალისტებთან სახელმწიფოს ჩაბმა....

ექსპერტ-მკვლევარების თვალსაზრისით, განვითარებულ ქვეყნებში, სახელმწიფოს მოღვაწეობაში კულტურის პოლიტიკას ნაკლები ადგილი უჭირავს, რადგან აქ, კულტურაზე მნიშვნელოვნად ზემოქმედებს ბიზნესის სფერო, რომლის ხელშიცაა მნიშვნელოვანი თანხები და მარეგულირებელიც თვითონ არის და დამკვეთიც, ვიდრე განვითარებად ქვეყნებში, სადაც კულტურული თვითმყოფადობისათვის, კულტურული იდენტობისათვის სწრაფვა და ბრძოლა იზრდება. განვითარებად ქვეყნებში, სახელმწიფოა მთავარი ინსტიტუტი, რადგანაც ის ერთადერთია, რომელსაც შეუძლია კულტურის განვითარება უზრუნველყოს, რომელიც აუცილებლად თანახმიერებაში უნდა იყოს ქართველი ხალხის ეროვნულ მოთხოვნებთან. კულტურა აღიარებულია უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად, რომელიც ადამიანს ხარისხიან საარსებო გარემოს უქმნის, სადაც, როგორც უკვე ავღნიშნე, მას სოციალური გარანტიების გარდა, კულტურასთან ურთიერთობის, შემოქმედების პირობებიც აქვს და მისი ყოფის უმნიშვნელოვანესი ნაწილიცაა.

თავი მეორე

კულტურის პოლიტიკის ძირითადი შედეგები, კონვენციები და საერთაშორისო გამოცდილება

კულტურის პოლიტიკის განხორციელების მიზნით, ძალიან დიდი მნიშვნელობა საკანონმდებლო მხარეს აქვს. კანონი, საორგანიზაციო-შემოქმედებითი საქმიანობის პროცესების ჩარჩოებს პირდაპირ განსაზღვრავს. მაგრამ, ამ საკითხს ცალმხრივად ვერ განვიხილავთ. საქართველოში, კულტურის სფეროში, კანონები - პრობლემების მოგვარებას სრულყოფილად ვერ უზრუნველყოფს. ამიტომ, თუ გავითვალისწინებთ სხვა ქვეყნების გამოცდილებას, ალბათ აჯობებდა შერეული, ურთიერთგადამკვეთი კანონებიც გამოგვეყენებინა, რადგან ეს მთელი სისტემა საკანონმდებლო აქტების, არა მარტო ქვეყნის შიგნით, არამედ საერთაშორისო თვალსაზრისითაც, რადგან ასეთი მიდგომების და აზროვნების გარეშე, ერთიან სივრცეში მუშაობა და განვითარება შეუძლებელია. ყოველივე ამის გათვალისწინება კი პირიქით, კულტურის სწორი ფუნქციონირებისა და განვითარების საშუალებას იძლევა. შეიძლება განვმეორდე, მაგრამ დემოკრატიულ საზოგადოებაში კულტურის პოლიტიკა - ადამიანის უფლებების დაცვასთან დამყარებულ ქმედებებზეა დაფუძნებული, მას ემატება ხელისუფლების მიერ განხორციელებული პოლიტიკური კურსი და მისი მართვა კი დაწესებული ნორმების, კანონების დაცვა-აღსრულებას ემყარება. ჩვენ პრაქტიკაში მაგალითი გვაქვს ისტორიიდან, როცა პოლიტიკური ხელისუფლება კულტურას და კულტურულ ფასეულობებს თავისი ინტერესებისათვის იყენებდა. საკმარისია გავიხსენოთ - ნერონი, ნაპოლეონი, ჰიტლერი და სხვ. კულტურის პოლიტიკა, ისეთი ფორმით, როგორიც დღესაა, ყველა ცივილიზებული სამყაროსათვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხად მიიჩნევა.

ბოლო წლებში, საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან იყო რეალური ქმედებები (განსაკუთრებით გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP), რომელთა დახმარებით, საქართველოში უამრავი საგანმანათლებლო პროექტი განხორციელდა სამოქალაქო განათლების კუთხით; ტარდებოდა ტრენინგები, სემინარები, გამოიცა სახელმძღვანელოები.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ადამიანის უფლებების დაცვის ღირებულებებითიქმისყველაცივილიზაციისდაკულტურისტრადიციის ნაწილია. მრავალ კულტურაში, ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში მყოფი ჩვეულებითი ღირებულებები არსებობს; ამიტომაცაა მოქალაქეებს, მესამე სექტორს და ხელისუფლებას შორის დიალოგი საჭირო, რათა პატივი ვცეთ ტრადიციებს, რომელთა შენარჩუნება უნდა მოხდეს საყოველთაოდ

ადიარებულ უფლებათა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ფონზე. როცა ტრადიციებზე ვსაუბრობდი, ავღნიშნე, რომ საზოგადოებას ყველაზე კარგად შეუძლია თავისი კულტურის ტრადიციის ზოგიერთი ელემენტი შეცვალოს და ისიც ასე იქცევა: ადამიანები თვითონ იღებენ გადაწყვეტილებას – ტრადიციის რომელი ელემენტი შეინარჩუნოს ერისთვის და რომელი არა. გაეროს ოფიციალურ დოკუმენტებში ვკითხულობთ, რომ საერთოდ, „...სახელმწიფოს არ აქვს უფლება შეზღუდოს რაიმე ჯგუფის ქმედება, მხოლოდ იმიტომ რომ ამ ჯგუფს განსხვავებული სოციალური, რელიგიური ან კულტურული საფუძველი გააჩნია“...ჩვენ შემთხვევაში, იგულისხმება კულტურის სფერო.

კულტურული უფლებები ადამიანის ღირსების დაცვას უზრუნველყოფს სხვა მიმართულებებთან ერთად. მაგრამ, საქართველოში არსებული სიტუაციებიდან გამომდინარე, წლების განმავლობაში, ყურადღება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებებისადმი უფრო იყო მიპყრობილი და ინფორმაცია, მოქალაქეებთან უფრო აქტიურად იყო მიწოდებული. ამიტომ, ეს მიმართულებები უფრო გააზრებული და გაგებულია საზოგადოებაში, ვიდრე კულტურული უფლებები, რომლის სტატუსის და განხორციელების გაუმჯობესების მიზნით, ალბათ მეტი ძალისხმევა და ყურადღება გვჭირდება.

ზოგადად, ადამიანის საერთაშორისო უფლებები დაკავშირებულია სახელმწიფოს და ხალხს შორის ურთიერთობასთან. ეს საჭირო და აუცილებელია სრულფასოვანი ცხოვრებისთვის. პაქტის - „ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ“ (მიღებულია და დიახელმოსაწერად, სარატიფიკაციოდ და შესაერთებლად გენერალური ასამბლეის 1966 წლის 16 დეკემბრის 2200A(XXI) რეზოლუციით ძალაშია: 1976 წლის 3 იანვრიდან, 27-ე მუხლის შესაბამისად) ხსენება. მასში, ბევრ სხვა სიცოცხლისთვის საჭირო საკითხთან ერთად, საზოგადოების კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლება, მეცნიერების პროგრესის და საკუთარი შემოქმედებითი იდეებისგან სარგებლობის მიღების უფლებაა განხილული.

თუმცა, ამ პაქტის წინამდებინა მნიშვნელოვანი დოკუმენტი უსწრებდა: 1948 წელს გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ ისტორიული მნიშვნელობის დოკუმენტი - „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია“ მიიღო, სადაც ადამიანის სხვა მნიშვნელოვანესს უფლებათა (სულ 30 მუხლისაგან შედგება) შორის, ადიარებულია უფლება:

მუხლი: 27

„1. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მონაწილეობდეს საზოგადოების კულტურულ ცხოვრებაში, ტკებოდეს ხელოვნებით, მონაწილეობდეს მეცნიერულ პროგრესში და სარგებლობდეს მისი

სიკეთით...

3. ყველა ადამიანს აქვს უფლება დაცული იყოს მისი მორალური და მატერიალური ინტერესები, როგორც შედეგი იმ მეცნიერული, ლიტერატურული ან მხატვრული ნაშრომებისა, რომელთა ავტორის იგი წარმოადგენს“.

დოკუმენტის პრეამბულაში კი წერია: „...რომლის შესრულებას უნდა ელტვოდეს ყველა ხალხი და სახელმწიფო, რათა ყოველი ადამიანი და საზოგადოების ყველა ორგანო, ნიადაგ გაითვალისწინებს რა ამ დეკლარაციას, მისიწრაფოდეს სწავლა-განათლების მეშვეობით ხელი შეუწყოს ამ უფლებათა და თავისუფლებათა პატივისცემას და მათი საყოველთაო და ეფექტიანი აღიარება - განხორციელების უზრუნველყოფას...“

კიდევ მუხლი:22

„ყოველ ადამიანს, როგორც საზოგადოების წევრს, აქვს სოციალური უზრუნველყოფის უფლება და უფლება განახორციელოს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ დარგებში, ნაციონალური ძალისხმევისა და საერთაშორისო თანამშრომლობის მეშვეობით და ყოველი სახელმწიფოს სტრუქტურებისა და რესურსების შესაბამისად ის უფლებები, რომელიც აუცილებელია მისი ღირსების შენარჩუნებისა და თავისუფალი განვითარებისათვის“.

და ბოლოს, მუხლი:29

„1. ყოველ ადამიანს აქვს მოვალეობანი საზოგადოების წინაშე, რადგან მხოლოდ საზოგადოებაშია შესაძლებელი მისი პიროვნების თავისუფალი და სრული განვითარება“.

ხელისუფლების გადაწყვეტილებაზე რომ ჩვენი რეაგირება გამოვხატოთ და გავლენა მოვახდინოთ - ჯერ თანამოაზრეების გაერთიანება, ამ საკითხზე ერთად მუშაობა, შემდეგ კი საზოგადოებამდე შემუშავებული გეგმით, მასმედიის საშუალებებით - ინფორმაციის მიწოდებაა საჭირო. ბოლო რამდენიმე წელია სხვადასხვა ტრიბუნიდან კულტურის სფეროში არსებულ პრობლემებზე ვამახვილებთ ყურადღებას, მისი მოგვარების შესაძლო გზებზე ვწერთ, მაგრამ, როგორც ხშირად ხდება – საზოგადოების იმ ფენას, რომელსაც ნაკლებად აქვს საშუალება მთავრობის მიერ განხორციელებულ საქმიანობაზე ზემოქმედება მოახდინოს, ხელისუფლების მიერ შემუშავებული ცუდი პროგრამებით ყველაზე მეტად ზარალდება.

სამწუხაროდ, ჯერჯერობით საქართველოში, კულტურის სფეროში უკვე არსებული სახელმწიფო სტრატეგიული კულტურის პოლიტიკის დოკუმენტისა (დამტკიცებულია 2016 წლის 1 ივლისს) - სახელმწიფო, კულტურის პოლიტიკის მართვის საკითხებში, მაინც ჩამოუყალიბებელია.

ამის გამო, მიმდინარე პროცესების ანალიზიდან მიღებული შედეგებით თუ ვიმსჯელებთ, ჩვენი ხელისუფლება არაგონივრულად იყენებს მის ხელთ არსებულ რესურსებს, არ უთმობს სათანადო დროს, ხშირ შემთხვევაში არც ინდომებს, რომ განახორციელოს მისი ქვეყნის ადამიანებისთვის ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების პაქტით მონიკებული უფლება. არადა, ქვეყანაში ნამდვილად არსებობს იმის რესურსი, რომლის ქვეყნის სასიკეთოდ გონივრული დაგეგმა და გამოყენება შესაძლებელია.

თუ ხელისუფლებას, ნებისმიერ დროს, თვითონ არ ძალუძს გადაწყვეტილებების მიღება მიზნების დასახვისა და განხორციელებისთვის კულტურის სფეროს განვითარებისა და პროგრესისთვის, იმის უნარი მაინც უნდა შესწევდეს, რომ საზოგადოების ნაწილთან, ვინც ამ საკითხების კვლევითაა დაკავებული, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, ცალკეულ ექსპერტებთან კონსულტაციების გზით განსაზღვროს - სამომავლო შედეგების მისაღწევად რა უნდა გაკეთდეს?!

მაგალითისათვის ავიღოთ უკანასკნელი ორი ათეული წელი. ჩვენთვის, ქვეყნის უმრავლესობისათვის - ხელისუფლება ვერ აყალიბებს და ვერ ახორციელებს ეფექტურ კულტურის პოლიტიკას. არაკომპეტენტურობის გამო ვერ უზრუნველყოფს სათანადო პროგრამების და შესაძლებლობების შეთავაზებას, ამ სფეროში თავისი ქმედითუუნარობის გამო.

მინდა კვლავ შეგახსენოთ, რომ როდესაც სახელმწიფო ამა თუ იმ საერთაშორისო დოკუმენტის რატიფიცირებას ახდენს, ეს მას მოვალეს ხდის ამ ვალდებულებებთან. ეს დოკუმენტები და მათი აღიარებით, საშუალებას და უფლებას გვაძლევს, რომ მოქალაქეები კულტურულ ცხოვრებაში აქტიურად ჩაებათ, გამოვიყენოთ, ვისარგებლოთ მეცნიერული პროგრესის შედეგებით და მონაწილეობა მივიღოთ:

„ვისარგებლოთ მეცნიერული, ლიტერატურული, ხელოვნების და სხვა წაწარმოებებიდან გამომდინარე მატერიალური თუ მორალური ინტერესების დაცვით“.

გარდამავალი პერიოდის ძირეულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა ცვლილებებმა საქართველოს შემოქმედებით და კულტურულ ცხოვრებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა. კულტურისადმი დამოკიდებულებები, XX საუკუნის დასასრულსა და XXI საუკუნის დასაწყისში თითქმის შეიცვალა. ე.წ. ელიტარულ ხელოვნებასა და საზოგადოების ფართო მასებს შორის დაიწყო ბარიერის რღვევა. კულტურის სფეროში არსებული თანამედროვე ტენდენციები და ინფორმაცია თანამედროვე ხელოვნების შესახებ - ხელმისაწვდომი ხდება და აღარ არის აკრძალული; თანამედროვე ხელოვნებაში წაშლილია მანამდე არსებული საზღვრები: აღარ არის შეზღუდული მასალით, მეთოდოლოგიითა და ტრადიციული ფორმებით

და ხშირად იყენებს მულტიდისციპლინარულ დისკურსს. მიუხედავად კულტურის სფეროში ხელმისაწვდომობის დაშვებისა, ძირეული ცვლილებები მაინც გაძნელებულად მიმდინარეობდა და მსოფლიო თანამედროვე ხელოვნებაში მიმდინარე პროცესებმა და ტენდენციებმა სათანადო გავლენა, სამწუხაროდ, ქართულ ხელოვნებასა და კულტურაზე ვერ ან ნაკლებად მოახდინა.

საქართველოში კულტურის პოლიტიკის მნიშვნელობაზე საუბარი დაახლოებით 2000-იანი წლებიდან დაიწყო.

მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის, როგორც ავლნიშნე, კულტურის პოლიტიკის სტრატეგიის დოკუმენტი 2016 წლის 1 ივლისიდან ძალაშია (უდაოდ, ეს უკვე წინგადადგმული ნაბიჯია), მოუქნელია და დახვეწას ითხოვს, რადგან სამწუხაროდ, მაინც ძალაში რჩება ძველი მიდგომები. ისიც, მსგავსად არსებული დოკუმენტებისა „...კულტურის სფეროსთვისაა განპირობებული და არ გულისხმობს ზოგადად გლობალურ გაგებას ქვეყნის კულტურის რესურსების განვითარების, გამოვლენისა და მმართველისათვის [სანადირაძე ნ. კონფერენციის მასალები, 2015; ახობაძე, 2014:].

სხვადასხვა მკვლევარების თვალსაზრისით, კულტურის პოლიტიკის შემუშავებისა და შემდგომი გამართული მუშაობისთვის რესურსების პოლიტიკის დაგეგმვა და გააზრება უმნიშვნელოვანესი. სწორი კულტურის პოლიტიკის განხორციელებისათვის, უკვე ვისაუბრეთ ამერიკელი, კალიფორნიელი ექსპერტების დონ ადამსის და არლენ გოლდბარდის მოსაზრებებზე. ახლა განვიხილოთ თუ როგორ ხდება კულტურის რესურსების გამოყენება, ამ რესურსების მეპინგი საქართველოში.

თავი მესამე

კულტურის რესურსების გამოყენება-მართვის მნიშვნელობა რესურსების მეპინგი

კულტურის პოლიტიკის შედეგიანი განხორციელებისათვის, კულტურის რესურსების გამოყენების და მართვის საკითხი დღეს უფრო და უფრო მნიშვნელოვანი ხდება და „...კულტურის და ხელოვნების მენეჯმენტის მკვლევარებსა და სამეცნიერო ჯგუფებში ...ახალ ტენდენციებს ამკვიდრებს. კულტურის რესურსები თავისთავად გულისხმობს, არამარტო კულტურის სფეროს მიმართულებებს, არამედ კულტურის სფეროს პროდუქტებსაც“, თანაც განსაკუთრებულ შესაძლებლობას მწარმოებელსა და მომხმარებელის შორის ურთიერთსარგებლოს მომტან ურთიერთობას ანიჭებს, როგორც ეკონომიკურ და სოციალურ რესურსს“

[სანადირაძე, 2015: 177].

კულტურის განვითარებას, თავისთავად, სხვა ფაქტორებთან ერთად, კულტურის რესურსების არსებობაც განაპირობებს. როგორც მკვლევარი ნ.სანადირაძე მიიჩნევს, კულტურის სფეროს რესურსებს თავისი მახასიათებლები გააჩნია, რომლის სწორი გააზრებაც ძალზედ მნიშვნელოვანია. ესენია:

- კულტურა როგორც ღირებულება;
- კულტურა როგორც კონკრეტული ელემენტების ერთიანობა;
- კულტურა როგორც ცხოვრებისადმი ადაპტაციის მეთოდი;
- კულტურა როგორც სოციალური ნორმა;
- კულტურა როგორც სოციალური მეხსიერება;
- კულტურა როგორც სოციალური კომუნიკაცია;
- კულტურა როგორც ენა;
- კულტურა როგორც საქმიანობა;
- კულტურა როგორც შემოქმედება;
- კულტურა როგორც სოციალური გამოცდილება“ [სანადირაძე, 2015: 178].

კულტურის რესურსები, დღევანდელი გადასახედიდან, „...ისტორიულ კულტურულ შესაძლებლობებს წარმოადგენს“ [სანადირაძე, 2015:178; ბრიუსელის მე-13 ასამბლეის კრებული], რომლებიც მთლიანად, მატერიალური და არამატერიალური კულტურის ძეგლებს, ნიმუშებს, ეროვნულ მონაპოვარს მთელი თავისი ტრადიციებით, არტეფაქტებით მოიცავს - სინთეზში, კულტურის სფეროს სხვადასხვა ტიპის მომხმარებელთან და მონაწილესთან ერთად.

კულტურის რესურსებიდან წარმოებული კულტურის პროდუქტების თავისებურებები, როგორც ნ. სანადირაძე აღნიშნავს, ისევ ღირებულებათა სისტემაშია საძიებელი და რომ, მათი გამოყენება იზრდება, ვითარდება. კულტურის რესურსების სწორ მართვას შეუძლია ეკონომიკის სფეროში შემოქმედებითობა და ინოვაციები გაზარდოს [სანადირაძე, 2015:179].

ჩვენ უკვე ვიცით, რომ სიტყვას “კულტურა” - მრავალი განმარტება და აზრობრივი დატვირთვა (რამდენი განსხვავებული კულტურაც არსებობს) გააჩნია. იმ კონკრეტულ შემთხვევაში, როცა საუბარია „კულტურულ მეპინგზე, “კულტურა” “იდენტიურობის” კონტექსტში გამოიყენება, რომელიც შეიძლება იყოს პირადი ან კორპორატიული. როგორც მკვლევრები მიიჩნევენ, კულტურული მეპინგი “სამოქმედო მოგზაურობაა”, რომელიც კორპორატიული ან თქვენი პირადი ძლიერი მხარეების იდენტიფიცირებისათვის ტარდება, მოკვლევის ან დაბრუნების მიზნით. როგორც მრავალმა კვლევამ აჩვენა, მას შემდეგ, რაც ეს სიძლიერეები იდენტიფიცირებულია, ისინი შეიძლება გამოყენებულ იქნას

მრავალფეროვანი შედეგების განსასაზღვრად. წარსულში კულტურული მეპინგი ზოგიერთი პროფესიონალის მიერ „სათემო განვითარების“ სექტორში გამოყენებული იყო, როგორც საზოგადოებრივი აქტივების (რესურსების აღწერის) „მეპინგის“ გზა. თუ როგორ განხორციელდებოდა ის, დიდწილად დამოკიდებული იყო იმაზე - თუ ვინ და რატომ აკეთებდა. ყველაზე ხშირად ის გამოყენებული იყო როგორც თემების რესურსების იდენტიფიცირების საშუალება და იხსენიებოდა როგორც „სათემო მეპინგი.“ თუ გვკითხვენ, რა არის კულტურული მეპინგი, პირველ რიგში ჩვენ უნდა ვთქვათ, რომ ის მოიცავს კულტურის ფასეულობათა მეპინგს, თუ ვინ ხარ შენ, იქნება ეს ერი, ორგანიზაცია, საზოგადოება, ჯგუფი, სკოლა, ასოციაცია, ბიზნესი თუ ინდივიდი - თქვენი უნიკალური რესურსების განსაზღვრებისათვის.

კულტურა ამ შემთხვევაში განისაზღვრება, როგორც თქვენი ინტელექტუალური საკუთრება, ყოფის თქვენი განსაკუთრებული გზა, თქვენი არსებობის მიზანი, ბიზნესი რომელშიც თქვენ ხართ (ან გინდათ რომ იყოთ). ეს არის პროცესი, რომელსაც აქვს მიზანი და გარკვეული „სისტემის“ საშუალებით კულტურული მეპინგის შედეგები შეიძლება იყოს გამოყენებული მდგრადი მომავლის შესაქმნელად. სწორედ ამისათვის, 2006 წელს, ჯენიფერ ჯოი ფილდსმა დაარსა კომპანია „კულტურული მეპინგი“, როგორც სოციალური წამოწყება, სადაც თვითონ ჯენიფერი 1986 წლიდან კროს-კულტურული ჰარმონიის ხელშეწყობისთვის სოციალური მეწარმედ მუშაობდა. კულტურული მეპინგის თვალსაზრისით, კომპანიის მიზანია: კულტურის რესურსების გამოყენების ჩართვით, სათემო ბიზნესის განვითარებას შეუწყოს ხელი, რათა ადამიანებმა თავიანთი ხედვის თუ მიზნის განხორციელება შეძლონ [Jenifer Joi Field. What is Cultural Mapping? culturalmapping.com].

ჯენიფერის ორგანიზაციის წარმომადგენლები მიიჩნევენ, რომ კულტურული მეპინგი არის ბიზნესი, რომელიც სხვებსაც საშუალებას აძლევს ასევე აკეთონ ბიზნესი!!! ისინი უამრავ ტრენინგს ატარებენ, შექმნეს პროექტები, ამზადებენ „...ინდუსტრიის ექსპერტებს, როგორ უნდა მიაღწიონ ზემოაღნიშნულს, რადგან წარმატებული თანამშრომლობა ადგილობრივ თემთან მდგრადი განვითარების გზაა“ [<http://www.culturalmapping.com/index.html>].

მაგალითი: კანადის მთელ ტერიტორიაზე, ყველა მუნიციპალიტეტში და ზოგადად, საერთაშორისო მასშტაბით, კულტურული მეპინგი აღიარებულია როგორც დაგეგმვისა და ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი, რომელიც განისაზღვრება როგორც: საზოგადოების კულტურული რესურსების იდენტიფიკაციის, აღწერის, კლასიფიკაციისა და ანალიზისთვის სისტემური მიდგომა. მისი გამოყენება

სამ კატეგორიად იყოფა:

დაგეგმვის ინფორმირება – კულტურული რესურსების განსაზღვრა და აღწერა, საინფორმაციო ბაზის შექმნა, რომელიც ნებისმიერ მუნიციპალიტეტში სამომავლო დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღებაში შეიძლება იყოს გამოყენებული. მაგალითად: კულტურის სფეროს დაგეგმვა და განვითარება, ტურიზმი, მიწათსარგებლობის დაგეგმვა, ეკონომიკური განვითარება და სხვ.

საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების მიზნით – კულტურული მემკვიდრეობის ხელშეწყობის რესურსების საერთო მონაცემთა ბაზის შექმნას, რაც, თავის მხრივ, ამ რესურსების მარკეტინგისა და რეკლამირების ხელშეწყობის მიზნით, შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, ასევე ტურისტებისათვის.

კულტურის სფეროს განვითარების ხელშეწყობა - ექსპერტთა აზრით, მრავალ თემში კულტურული სექტორი გამოირჩევა გათიშულობით, რაც მათი კულტურული საქმიანობის დიფერენციაში გამოიხატება. მაგ., ხელოვნება, მემკვიდრეობა, ბიბლიოთეკები და კულტურული ბიზნესი და ა.შ. ძლიერი საინფორმაციო ბაზის შექმნა ხელს შეუწყობს კულტურული ჯგუფების ფართო სპექტრში თანამშრომლობას და სხვადასხვა აქტივობებს [<http://www.culturalmapping.com/index.html>].

მაგალითი: ქალაქმა სენტ ტომასმა - სათემო სტრატეგიული გეგმა დაასრულა, რომლითაც კულტურის, მემკვიდრეობის, ბუნებრივი გარემოს, ბუნებრივი მემკვიდრეობის რესურსების იდენტიფიცირება მოახდინა და ქალაქის მაცხოვრებლების ცხოვრების ხარისხისა და საერთოდ, საზოგადოების კეთილდღეობისთვის სათემო ჯგუფები განსაზღვრა. გეგმის ნაწილი ქალაქის სტრატეგიული განვითარების მხარდასაჭერად მიზნებისა და ქმედებების ჩამოყალიბებას მოიცავდა. ამ მიზნებიდან ორი კულტურული განვითარების მნიშვნელოვან როლს აღწერს:

- ხელოვნების, კულტურის პროგრამებისა და მომსახურების ხელშეწყობა;
- ქალაქის საამაყო ისტორიის საფუძვლის შექმნა და მემკვიდრეობის ხელშეწყობა.

ამ კუთხით სტრატეგიული გეგმა გვთავაზობს, რომ ქალაქმა განახორციელოს ისეთი კულტურული გეგმის შემუშავება, რომელიც მოიცავს მემკვიდრეობას, მუსიკას, ხელოვნებას და ა.შ. თან სენტ ტომასში, უფრო კოორდინირებულ კულტურულ მომსახურებას და კულტურის განვითარების სტრატეგიას ისახავს მიზნად. სანამ ქალაქი კულტურული დაგეგმვის პროცესს დაიწყებს, მნიშვნელოვანია კულტურული რესურსების იდენტიფიცირება და აღწერა, რაც სათემო კულტურული

გეგმის საფუძველია. ამ კულტურული რესურსების იდენტიფიცირების პირველი ნაბიჯები ინტერაქტიული კულტურული მეპინგის საშუალებით განხორციელდა.

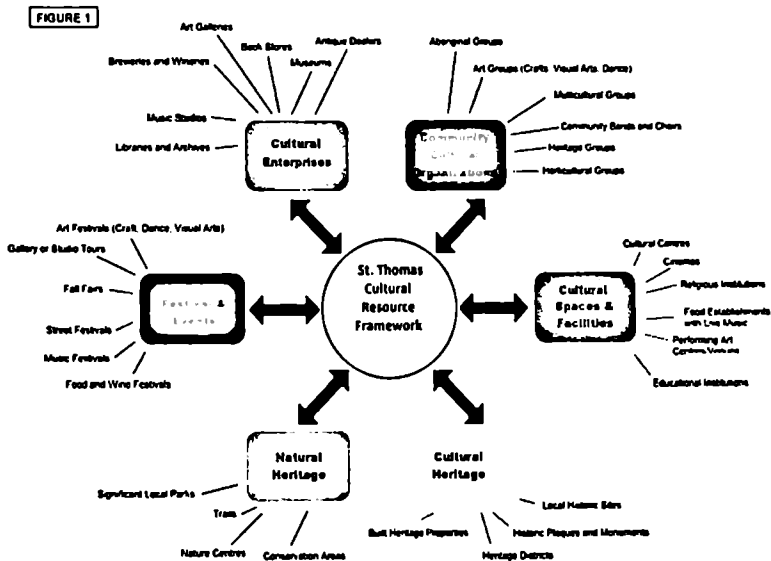
ქალაქის კულტურული მეპინგის პროექტი ასეთი იყო:

ნაბიჯი 1 – პროექტის დასაწყისი

- ონტარიოს პროვინციის ფინანსური დახმარებით, ქალაქმა წამოიწყო კულტურული მეპინგის პროექტი;
- ქალაქმა შეინარჩუნა ავთენტურობა. ადგილობრივი რესურსების განვითარებისათვის. Millier Dickinson Blais Inc. - ის განყოფილება შეიქმნა, რომელმაც ქალაქის ტექნიკური საორგანიზაციო კომიტეტი და პროექტის კონსულტანტი განსაზღვრა.

ნაბიჯი 2 – ჩარჩო- პროექტის ჩამოყალიბება

შეიქმნას სენტ ტომასის კულტურული რესურსების ჩარჩო (სურათი N1):

სურათი 1 - სენტ ტომასის კულტურული რესურსების ჩარჩო

ნაბიჯი 3 - მონაცემების შეგროვება

მონაცემები შეგროვდა შემდეგი გზებით:

- info Canada -ს გამოყენება;
- Google ინტერნეტ კვლევები;
- ქალაქის საინფორმაციო ბაზა;
- სათემო კვლევა, რომელიც მთელი ქალაქის მასშტაბით ადგილობრივ ბიზნესს და ონლაინ რეჟიმს მოიცავდა.

ნაბიჯი 4 – საზოგადოების ჩართულობა

- სენტ ტომასის მემორიალურ არენაზე სათემო ფორუმი გაიმართა, სადაც სათემო ფორუმის სემინარზე მონაწილეობის მიზნით საზოგადოების ის წარმომადგენლები მოიწვიეს, რომელთა გამოცდილებაც კულტურული რესურსების მეპინგს შეეხებოდა.

ჩართულობის მისაღწევად სხვადასხვა მედია-საშუალება იყო გამოყენებული:

- ქალაქის ვებ-გვერდზე განთავსდა პროექტის გვერდი;
- შეიქმნა ქალაქის Facebook გვერდი;
- E-mail რეკლამა კონსულტანტისგან და სავაჭრო პალატიდან;
- პრეს-რელიზები;
- სათემო კვლევები;
- რადიო-მაუწყებლობა;
- რეკლამა ქალაქის ჟურნალებსა და ყოველკვირეულ ახალ ამბებში;
- პოსტერები საზოგადოებრივ ადგილებში.

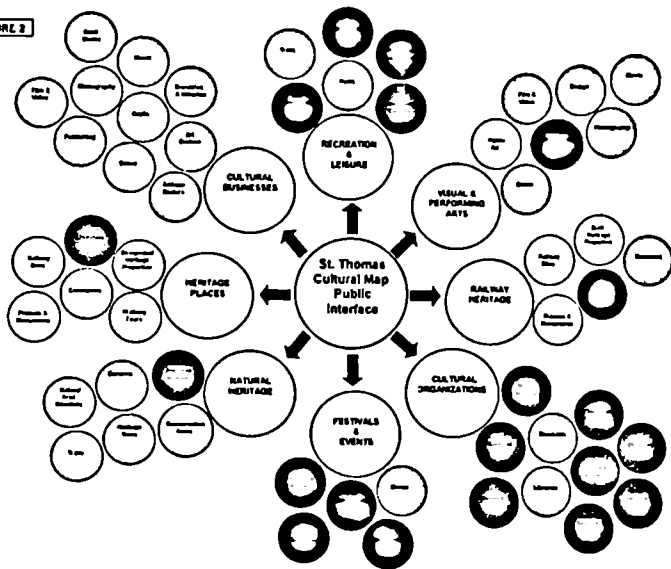
ნაბიჯი 5 - კულტურული რესურსების მონაცემთა დამუშავება

- სარეკლამო და სათემო ფორუმიდან მიღებული ყველა ინფორმაციის გამოყენების გზით, ქალაქის თანამშრომლებმა და ტექნიკური სამმართველოს კომიტეტის წევრებმა მონაცემები განიხილეს და საჭირო დამატებები და ცვლილებები შეიტანეს.

- მონაცემების ბაზის მეორე განხილვა განხორციელდა მონაცემთა გადასაჯგუფებლად, თავდაპირველი კულტურული ჩარჩო-კატეგორიების შენარჩუნებით, მაგრამ ახალი თემების დამატებით, რომელიც ქალაქის უნიკალურ კულტურულ რესურსებს ასახავდა.

სურათი N2 სენტ ტომასის კულტურული რესურსების რუკის საჯარო ინტერფეისს ასახავს, აჩვენებს შერჩეულ თემებს და სუბკატეგორიების ორგანიზებას.

FIGURE 2

ნაბიჯი 6 - ინტერაქტიული რუკა

- პროექტის მიმდინარეობის დროს ინტერაქტიული რუკა შეიქმნა, რომელიც მონაცემთა ბაზას ასახავდა.
- ქალაქის კულტურის რესურსების ადვილად იდენტიფიცირებისა და შესწავლისთვის, რუკა ბიზნესისთვის, სათემო ჯგუფებისა და საზოგადოებისთვის როგორც გზამკვლევი გამოიყენება.
- რუკაზე კულტურის რესურსები ცრემლის ფორმის სიმბოლოთი წარმოდგენილია, რომლის ფერი სენტ ტომასის კატეგორიებისა და ქვე-კატეგორიების კულტურულ ჩარჩოს განსაზღვრავს.
- რუკის მომხმარებელთათვის შემუშავებული ზოგიერთი ინსტრუმენტი საძიებო სიტყვებს, საინფორმაციო ფანჯარას, ანოტაციას და ჩანახატებს, სოციალური მედიის და Google-ს გამოყენებით გაზიარების ინსტრუმენტებს მოიცავს.

ნაბიჯი 7 - სემინარი და დასკვნითი ანგარიში

სემინარი – ქალაქის თვითმმართველობამ საკრებულოს წევრებთან და ქალაქის საბჭოსთან ერთად სამუშაო შეხვედრა გამართა იმის გასაგებად, თუ როგორ მუშაობს კულტურის რესურსების რუკა და როგორ უნდა შენარჩუნდეს იგი.

კულტურული მემკვიდრის დასკვნითი ანგარიში – კონსულტანტმა

“ქალაქ სენტ ტომასის მეპინგ პროექტის” ანგარიში წარადგინა.

სენტ ტომასის კულტურის ეკონომიკა

კანადის მასშტაბით, ხარისხობრივად მზარდ ადგილობრივ ეკონომიკაში, შემოქმედებისა და კულტურის მნიშვნელობა იზრდება. მრავალი სათემო გაერთიანება უკვე აღიარებს, რომ ნიჭიერ ადამიანებს ადგილმდებარეობის ხარისხის ამაღლება და მიმზიდველი გარემოს შექმნა შეუძლია, რაც საბოლოო ჯამში, მომხიბვლელია ბიზნეს-ინვესტიციებისთვის. კულტურული რესურსები და გამოცდილება სტუმრებისათვისაც ასევე მიმზიდველია და ტურიზმის განვითარებას უწყობს ხელს, რაც ყველა თემში ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის მნიშვნელოვანი კომპონენტია.

კულტურული რუკის მდგრადობა - მონაცემთა ბაზის განვითარება შედარებით ადვილია, მაგრამ ბევრად რთულია მისი შენარჩუნება და განახლება, რათა მრავალი ინდივიდისათვის და დაინტერესებულ მხარისათვის განახლებული ინფორმაცია (რომელიც განახლება სამ დონეზე უნდა ხორციელდებოდეს) ხელმისაწვდომი იყოს.

მუნიციპალიტეტის თანამშრომლების მიერ ინფორმაციის განახლება – სხვადასხვა განყოფილების თანამშრომლებს კულტურული რესურსების მართვის დიდი გამოცდილება და ცოდნა აქვთ, ამიტომ მათ ახალი ჩანაწერის დამატება-რედაქტირება, არსებული ჩანაწერის შეცვლა ან წაშლა შეუძლიათ;

მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი პარტნიორების მიერ ინფორმაციის განახლება – „Umbrella Groups” წარმოადგენს სხვადასხვა კატეგორიის/კულტურული რესურსების სხვადასხვა დისციპლინას, როგორიცაა მაგალითად: კულტურული მემკვიდრეობის ისტორიული საზოგადოებები, შემოქმედებითი კულტურული საწარმოებისათვის სავაჭრო პალატები და სხვ. მათ არსებული მონაცემების ბაზების პერიოდული განახლებისათვის, შეუძლიათ გამოცდილი პერსონალი იქირაონ.

მონაცემთა ბაზაში არსებული კერძო ორგანიზაციების მიერ განახლება – კონკრეტულ კულტურულ ჯგუფებს ან ორგანიზაციებს საშუალება ეძლევათ განახლონ არსებული ჩანაწერი თავისი მოღვაწეობის შესახებ ელექტრონული ფოსტით ან მარტივი ინტერნეტ-დიზაინის ინსტრუმენტის საშუალებით.

ახალი რესურსების შემოწირულობა – იმის გამო, რომ «კულტურის რესურსების მეპინგი ქალაქში არასდროს განხორციელებულა» უნდა არსებობდეს ინსტრუმენტები და შეთანხმებები, რათა ადამიანებს მიეცეთ ახალი იდეებისა და წინადადებების წარდგენის საშუალება, იმ შემთხვევაში თუ მუნიციპალიტეტი გასცემს თანხმობას [Cultural Mapping Project | St Thomas stthomas.ca/content/cultural-mapping-project].

მაგალითი საქართველოს რეალობიდან:

პროექტი „სიღნაღი კულტურისათვის“ - 2014 წელს განხორციელდა.

მასალები მომზადდა და პროექტის განხორციელებაში მონაწილეობდა: სათემო განვითარების ცენტრის (CDC), სათემო კავშირი „ნუკრიანის“ (CUN) და კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრის (CTC) ერთობლივი პროექტის „სიღნაღი კულტურისათვის“ ფარგლებში, აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის (EWMI) პროგრამის „საქართველოში საჯარო პოლიტიკის, ადვოკატირებისა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება“ (G-PAC) მხარდაჭერითა და ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დაფინანსებით, რომელიც შემდეგი ძირითადი კომპონენტისაგან შედგებოდა:

- სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების აღნუსხვა და თემატური განვითარების კონცეფციების შემუშავება; საქართველოში, კულტურის მართვის სფეროში მუნიციპალური კომპეტენციების კვლევა;
- მუნიციპალური და რეგიონული კულტურის პოლიტიკისა და მართვის ასპექტების საერთაშორისო გამოცდილების შესწავლა;
- სიღნაღის მუნიციპალიტეტისათვის კულტურის პოლიტიკის შესამუშავებლად რეკომენდაციების მომზადება.

მომზადდა სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების რუკა, რომელიც მუნიციპალიტეტში არსებული კულტურული პოტენციალის კატეგორიზაციის, კომპლექსური შესწავლისა და სისტემატიზაციის პირველი მცდელობაა და იგი პარტნიორი ორგანიზაციების, ადგილობრივი კულტურის სამსახურების წარმომადგენლების, ქართველი და უცხოელი დარგობრივი ექსპერტების ერთობლივი ძალისხმევით შედგება.

მაინც რას გულისხმობს რესურსების აღწერის პროცესი?

ექსპერტების აზრით, სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების აღნუსხვის სტრატეგია კულტურის კარტოგრაფიის საერთაშორისო მეთოდოლოგიას ეყრდნობა. შეგიძლიათ, ანგარიშში სიღნაღში არსებულ კულტურულ რესურსებს გაეცნოთ, რომელიც მათ შვიდ ძირითად კატეგორიად აჯგუფებს. თითოეული კატეგორიის მიხედვით იდენტიფიცირებული რესურსები უნიფიცირებული, სტანდარტიზებული ანკეტების მიხედვითაა აღრიცხული, გაერთიანებულია. რესურსების ერთიან ელექტრონულ ბაზაში.

დღეისათვის, რუკა, სიღნაღის მუნიციპალიტეტში არსებულ ორასზე მეტ რესურსს შეიცავს, მაგრამ უნდა ვიცოდეთ, რომ რესურსების კარტოგრაფიაზე მუშაობა უწყვეტი, დინამიკური პროცესია. იგი მუდმივ განახლებას, შევსებას ითხოვს და ხელს შეუწყობს:

- რეგიონისა და მუნიციპალიტეტის განვითარების სტრატეგიაში

კულტურის განვითარების მნიშვნელობის წინ წამოწევას;

- პრიორიტეტებისა და აქტუალური საკითხების იდენტიფიკაციას;
- ადგილობრივი რესურსების მართვისა და განვითარების ქმედითი მოდელების შემუშავებას;
- არსებული კულტურის რესურსების პოპულარიზაციას.

ეს მაგალითი გასათვალისწინებელია სხვა რეგიონებისა და ქალაქებისათვის, რადგან კულტურის კარტოგრაფია და კულტურის რესურსების რუკა - გულისხმობს: თვითმყოფადი კულტურის რესურსების იდენტიფიკაციასა, აღრიცხვას ქვეყნის სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული განვითარებისათვის. კულტურის რესურსების კარტოგრაფიის საშუალებით ადგილობრივი თემი და ინტერესთა ჯგუფები მონაწილეობას იღებენ კულტურული პრაქტიკისა და რესურსების აღნუსხვის საქმეში, რადგანაც ექსპერტთა თვალსაზრისით, რეგიონალური თუ მუნიციპალური კულტურის რესურსებზე საუბრისას არა მარტო მატერიალური მემკვიდრეობის ძეგლები და არტეფაქტები, ან ცნობილი და გამოვლენილი არამატერიალური მემკვიდრეობის შესაძლებლობებია ყურადსაღები, არამედ ადგილზე დაფუძნებული არამატერიალური მემკვიდრეობის დარგობრივი ცოდნა-შესაძლებლობები [სიღნაღი კულტურისათვის - მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსები და კულტურის პოლიტიკის რეკომენდაციები. 2014: 34].

მკვლევარი ანა მარგველაშვილი მიიჩნევს, რომ „...ესა თუ ის რეგიონი, ქალაქი, მუნიციპალიტეტი საკუთარი კულტურის რესურსების აღწერის პროცესში თავად განსაზღვრავს, თუ რა ობიექტები შეიძლება მოხვდეს კულტურის რესურსების დოკუმენტში. ეს დიდწილად დამოკიდებულია საზოგადოების იდენტობასთან და საკუთარი გარემოს აღქმასთან. შესაბამისად პროექტის „სიღნაღი - კულტურისათვის“ პირველ ეტაპზე სწორედ მუნიციპალური კულტურის რესურსების ძირითადი კატეგორიებისა და ქვეკატეგორიების განსაზღვრა და შესაბამისად, ინფორმაციის თავმოყრა განხორციელდა. დარგობრივმა ექსპერტებმა სხვადასხვა რესურსის/მიმართულების განვითარების კონცეფციები დაამუშავეს... მომზადდა მუნიციპალური კომპეტენციების მიმოხილვა კულტურის მართვის სფეროში და საერთაშორისო გამოცდილების ანალიზი; შემაჯამებლად კი შემუშავდა რეკომენდაციები სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის პოლიტიკის შემუშავების მიზნით“ [სიღნაღი კულტურისათვის. მარგველაშვილი, 2014: 10].

ექსპერტის აზრით, სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურული რესურსების რუკის არსებობა, „...ხელს შეუწყობს მუნიციპალურ დონეზე კულტურის განვითარების საკითხის წინ წამოწევასა და კულტურის მიმართულებით მუნიციპალიტეტის განვითარების პოლიტიკის

ფორმირებისათვის პრიორიტეტებისა და აქტუალური საკითხების იდენტიფიკაციას, ასევე, სიღნაღის მუნიციპალიტეტში არსებული კულტურული რესურსების მდგომარეობის ანალიზს, მათი განვითარებისა და მართვის სისტემის გაუმჯობესებას, მათ პოპულარიზაციას, კულტურის ტურიზმის მიმართულებით სერვისების განვითარებას და ალტერნატიული ტურების შემუშავებას [სიღნაღი კულტურისათვის. მარგველაშვილი, 2014: 11].

ამ პროექტის ფარგლებში, სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების რუკა - არსებული კულტურული პოტენციალის კატეგორიზაციის, კომპლექსური შესწავლისა და სისტემატიზაციის პირველი მცდელობა აღმოჩნდა.

სამუშაო ჯგუფმა შეიმუშავა რაიონის (საუბარია სიღნაღზე) კულტურის რესურსების აღნუსხვის სტრატეგია, რომელიც კულტურის კარტოგრაფიის საერთაშორისო მეთოდოლოგიას ეყრდნობა და ისინი შვიდ კატეგორიად დააჯგუფა [სიღნაღი კულტურისათვის. 2014: 30].

აქ, თითოეული კატეგორიის მიხედვით იდენტიფიცირებული რესურსები უნიფიცირებული, სტანდარტიზებული ანკეტების მიხედვითაა აღრიცხული და რესურსების ერთიან ელექტრონულ ბაზაშია გაერთიანებული, რომელიც, როგორც უკვე ავლნიშნე, ორასზე მეტ რესურსს შეიცავს. რეალურად, ეს პროცესი მუდმივგანახლებადია და როგორც ექსპერტები ვარაუდობენ, ხელს შეუწყობს ამ რეგიონში კულტურის განვითარებას, რომელიც თავისთავად გამოიწვევს სიღნაღის მუნიციპალიტეტში არსებული კულტურის რესურსების პოპულარიზაციას.

შეჯამებისათვის, ავლნიშნავ, რომ კულტურის კარტოგრაფია თვითმყოფადი კულტურის რესურსების იდენტიფიკაციას და აღრიცხვას გულისხმობს, რომელიც უცილობლად საჭიროა რაიონის, რეგიონის თუ მხარის კულტურულ-ეკონომიკური და სოციალური განვითარებისათვის. და რაც მთავარია, ამ პროცესებში თემის თუ სხვადასხვა ინტერესთა ჯგუფების ჩართულობაც ხდება [სიღნაღი კულტურისათვის. 2014: 34-35].

კულტურის განვითარებისათვის კულტურული რესურსების მეკინგი ერთ-ერთი ეფექტური ინსტრუმენტია. მისი დახმარებით შესაძლებელია ინფორმაციის მოპოვება არსებული კულტურული რესურსების შესახებ და განსაკუთრებით ეფექტურია კულტურისა და ეკოტურიზმის, კულტურული ინდუსტრიის განვითარებისათვის.

„კულტურის რესურსების შემუშავებისა და კარტოგრაფიის მეთოდოლოგია სამი ძირითადი ეტაპისაგან შედგება:

- პირველი ეტაპი რესურსების კლასიფიკაციის კონცეპტუალური ჩარჩოს შემუშავებას გულისხმობს. ამ ეტაპზე ძირითადი ამოცანაა კულტურის რესურსების ძირითადი კატეგორიებისა

და ქვე-კატეგორიების გამოყოფა, რომელთა მიხედვით, შემდგომ, ხდება იდენტიფიცირებული რესურსების გაერთიანება და სტატისტიკური ანალიზი.

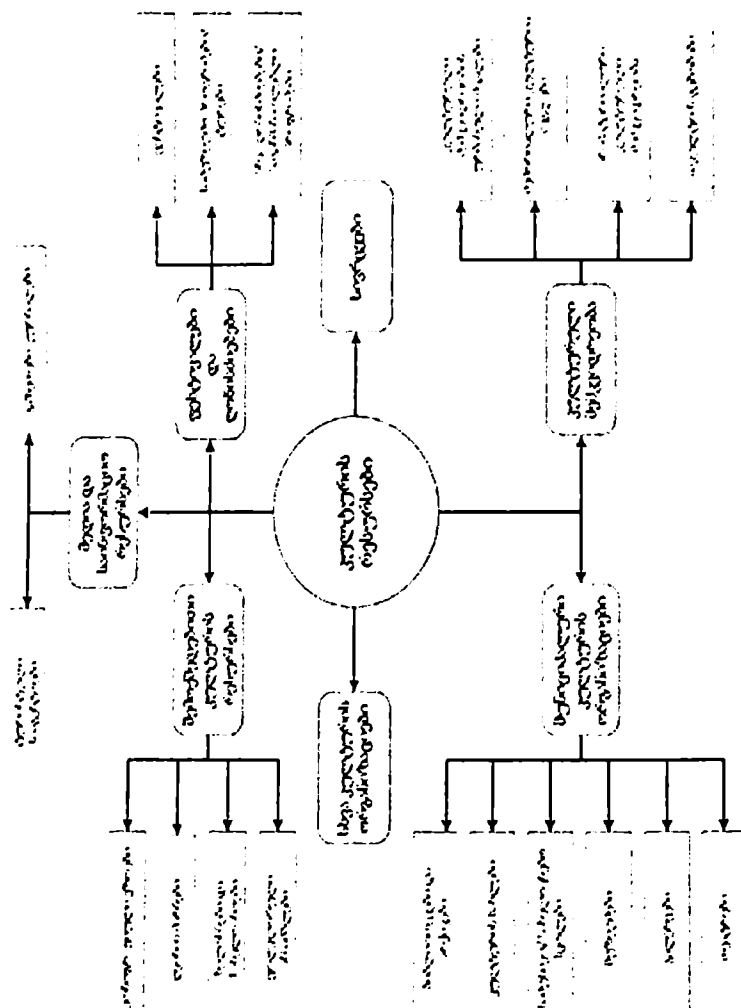
- მეორე ეტაპზე, განსაზღვრული ტაქსონომიის მიხედვით, გროვდება ინფორმაცია, როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისებრივი მეთოდების გამოყენებით. საველე სამუშაოებს წინ უძღვის მონაცემების შეგროვებისათვის ინსტრუმენტების (კითხვარებისა და ანკეტების) შემუშავების პროცესი. მატერიალური რესურსებისა და რუკებისათვის იქმნება სპეციალური საინფორმაციო ველების ნუსხა, ხოლო არახელშესახები რესურსების აღწერისთვის – სახელმძღვანელოები ჩადრმავებული ინტერვიუებისა და დოკუმენტების ანალიზისათვის. ხელშესახები რესურსების აღრიცხვის ანკეტები უნდა ქმნიდეს შესაძლებლობას რესურსების ადგილმდებარეობის განსაზღვრისათვის. შესაბამისად, მთავარ საინფორმაციო ველს, სწორედ რესურსის მისამართი წარმოადგენს.
- რესურსების რუკის შემუშავების კიდეც ერთ მნიშვნელოვან ეტაპს წარმოადგენს მონაცემების GIS პლატფორმაში ინტეგრირება. კულტურული პოტენციალი მუნიციპალიტეტის ფარგლებში მუდმივად იცვლება და ვითარდება. შესაბამისად, კულტურის რესურსების კარტოგრაფია მოიაზრება, როგორც მუდმივმოქმედი პროცესი, სადაც ყველა დაინტერესებულ მხარეს შეუძლია მონაწილეობის მიღება – მონაცემთა განახლება, დაზუსტება და გაფართოება (მოცემული პროექტის ფარგლებში შექმნილი საინფორმაციო ბაზა წინაპირობას ქმნის ინფორმაციის GIS სისტემაში გადასატანად) [სიღნაღი კულტურისათვის. 2014: 35].

კულტურის რესურსების რუკა მნიშვნელოვანი ინფორმაციის წყაროა სხვადასხვა დაინტერესებული ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და პირებისათვის, ტურისტებისათვის, რიგითი მოქალაქეებისათვის. რუკის ელექტრონულ ფორმატში არსებობა მასალის ხელმისაწვდომობას უზრუნველყოფს ყველასათვის, რუკის დახვეწისა და განახლების პროცესში ყველა დაინტერესებული მხარისა და საზოგადოების აქტიური ჩართულობისათვის - პირობებს ქმნის. პროექტის ფარგლებში სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების რუკაზე მუშაობის პროცესი სათემო კავშირ „ნუკრიანის“, სიღნაღის სახელოვნებო და საგანმანათლებლო მომსახურების ცენტრისა და საერთაშორისო ფონდებთან თანამშრომლობისა და ტურიზმის სამსახურის ერთობლივი მრგვალი მაგიდით დაიწყო, რომელზეც ხაზი გაესვა მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების შესახებ არსებული ინფორმაციის კონსოლიდაციის მნიშვნელობას და შემუშავდა კულტურის რესურსების SWOT ანალიზის დოკუმენტი. რუკაზე მუშაობის ყველა ეტაპზე პროექტის

განმახორციელებელ გუნდს ეხმარებოდნენ მუნიციპალური სამსახურები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, სხვადასხვა დაინტერესებული პირები, საერთაშორისო და დარგის ექსპერტები...[სიღნაღი კულტურისათვის. 2014: 36].

ეხლა დავუბრუნდეთ კულტურის პოლიტიკის ისტორიულ კრილში გააზრების პრობლემატიკას. კულტურის პოლიტიკის ბაზისი ნათლად, ძირითადად აშშ-ს და საფრანგეთის კულტურის პოლიტიკის შედარებით ანალიზში წარმოდგინდება.

მაინც რატომ საფრანგეთი?! მკვლევრების აზრით, ევროპულ ქვეყნებში დომინანტი კულტურის პოლიტიკაში და მისი განმსაზღვრელი ვექტორი სწორედ რომ საფრანგეთზე გადის.

სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსები

თავი მეოთხე

კულტურის პოლიტიკის თანამედროვე და ისტორიული რაკურსი

უკვე გავიგეთ, რომ თანამედროვე სამყაროში, „კულტურის პოლიტიკა“- კულტურის განვითარებაში სახელმწიფოს მონაწილეობაა, თანაც, კულტურული მოღვაწეობის მარეგულირებელ-მაკოორდინირებელ სუბიექტს წარმოადგენს და პირდაპირ უკავშირდება კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას, ფუნქციონირებას. სწორედ მან უნდა უზრუნველყოს-საზოგადოების ყველაფენისათვის მისი ხელმისაწვდომობა და ყველა სახის შემოქმედების მხარდაჭერა განახორციელოს. ასევე, სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს სხვა ქვეყნებში ურთიერთობისა და ურთიერთგავლენისათვის კულტურის გატანა; სახელმწიფო, აფინანსებს რა კულტურას (საბიუჯეტო), პრაქტიკულად, კულტურის ყველა სფეროში მორალურ, იურიდიულ და ადმინისტრაციულ მხარდაჭერას გამოხატავს. თუ ისტორიულ მასალას გადავხედავთ, შეგვიძლია მაგალითები უხვად ვიპოვოთ (თუნდაც, ძველი საბერძნეთის მმართველნი) იმის შესახებ, თუ როგორი ძლიერი კავშირი არსებობდა კულტურას და პოლიტიკას შორის. გავიხსენოთ ალექსანდრე დიდი, მაკედონელი, რომლის იმდროინდელი მსოფლიოს დაპყრობის პოლიტიკამ ელინისტური კულტურა გვჩაუქა. საკმარისია იმ უამრავი შედეგის წარმოდგენაც, რომლებიც ამ დროს შეიქმნა. საზოგადოების მოთხოვნას სახელმწიფო უნდა ისმენდეს და პასუხობდეს, რადგანაც კულტურის სფეროს მოღვაწეობა კულტურის პოლიტიკის შემადგენელია.

კვლევის პროცესში, ვფიქრობ, არც ერთი მეთოდოლოგია არ არის უნივერსალური; ისინი, ამა თუ იმ საკითხის განზოგადებისა და შესწავლისათვის, მხოლოდ საშუალებებს წარმოადგენენ, რადგან თითოეული მათგანი მკვლევარს ახლის მიგნებაში, ან ძველის ახლებურად გააზრებასა და წარმოჩინებაში უწყობს ხელს.

ფრანგმა მეცნიერმა აბრაამ ანტუან მოლმა (1930), რომელმაც თავისი გენიალური „კულტურის სოციოდინამიკა“ დაწერა, კულტურის პოლიტიკის 2 მოდელი და 4 ჯგუფი ჩამოაყალიბა და შემოგვთავაზა, რომელიც კლასიფიკაციის ორ ურთიერთსაწინააღმდეგო მიდგომას ეფუძნება. ესენია:

1. სოციოსტატიკური;
2. სოციოდინამიკური.

პირველი კულტურის პოლიტიკის ხასიათს, მნიშვნელობას, მის ძირითად მიზნებს, ინსტიტუტებს აღწერს, რომელიც მოლის თვალსაზრისით, ყველა არსებული კულტურული რეალობის მეტ-

ნაკლებად მახასიათებელია.

მეორე მოდელი - კულტურის სფეროში ცვლილებების უწყვეტ ხასიათს უსვამს ხაზს (უფრო ვრცლად მოგვიანებით განვიხილავთ); საზოგადოების სხვადასხვა ისტორიულ-კულტურულ პერიოდში კულტურის სფეროში პროცესის დინამიკის ფიქსირების საშუალებას იძლევა - როგორც მისი შინაარსობლივი, ისე ფორმის თვალსარისით.

გერმანელი მკვლევარი ანდრეას ბუზანტი, რომელიც ბონის კვლევით ინსტიტუტს ხელმძღვანელობს, კულტურის პოლიტიკის განვითარების 2 ძირითად მოდელს გვთავაზობს.

პირველი დამყარებულია კულტურის და ხელოვნების საზოგადოებრივი მხარდაჭერის ტრადიციულ იდეაზე, ხოლო მეორე - საბაზრო მოდელზე (ორიენტირებულია ბაზარზე). პირველს ის უწოდებს - საზოგადოებრივი მხარდაჭერის იდეას, მეორეს - დამოუკიდებელი თვითგადარჩენის იდეას. ამ მოდელმა სპეციალისტების წრეში ბევრი კამათი გამოიწვია.

ბელგრადელი კულტუროლოგი მ. დრაგიჩევიჩ-შეშიჩი კულტურის პოლიტიკის 4 მოდელს გვთავაზობს:

1. ლიბერალური;
2. სახელმწიფო ბიუროკრატიული ან საგანმანათლებლო;
3. ეროვნულ-განმანათავისუფლებელი;
4. გარდამავალი პერიოდის კულტურის პოლიტიკის მოდელი.

დღეისთვის, მსოფლიოში კულტურის პოლიტიკის რამდენიმე მოდელი ჩამოყალიბდა, რომლიც სახელმწიფოს და კულტურის ურთიერთობებზეა დამოკიდებული და ურთიერთსაწინააღმდეგო მნიშვნელობით გამოირჩევიან:

- ფრანგული მოდელი - რომელისთვისაც სახელმწიფო მთავარი ძალაა, რომელიც მაქსიმალურად მონაწილეობს ქვეყნის კულტურის პოლიტიკის განვითარებაში;
- ამერიკული მოდელი - სადაც სახელმწიფოს და კულტურის ურთიერთობა მინიმუმამდეა დაყვანილი (გამონაკლისს წარმოადგენს საგარეო პოლიტიკის კურსში კულტურის როლი, მისი მონაწილეობა).

მიუხედავად წარმოჩენილი ორი ფუნდამენტური მოდელისა, თანამდროვე მსოფლიო იცნობს კულტურის პოლიტიკის შემდეგ მოდელებსაც:

1. ლიბერალური მოდელი - სახელმწიფოს მხრიდან კულტურაში ჩაურევლობის „ნეიტრალურ“ მოდელს გულისხმობს. კულტურის პოლიტიკას საბაზრო ეკონომიკა, ფონდები და კერძო სექტორი განსაზღვრავს. სახელმწიფო კულტურის სფეროს

განვითარებისთვის კომერციულ სექტორს, ფონდებსა თუ კერძო პირებს საკანონმდებლო ინიციატივებითა და საგადასახადო პოლიტიკით უჭერს მხარს (აშშ).

2. ელიტური მოდელი - სრულ დამოუკიდებლობას გულისხმობს, როდესაც სახელმწიფო ქმნის სპეციალურ ინსტიტუციას (ART COUNCIL) და მას კულტურასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს სრულ ავტონომიასთან ერთად (დიდი ბრიტანეთი) გადასცემს. უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი დეცენტრალიზებული მოდელი გერმანიასაც აქვს, სადაც კულტურის პოლიტიკის კომპეტენცია მთლიანად ფედერალურ ერთეულებზეა (გერმანია 16 ფედერაციული მიწისგან შედგება) გადანაწილებული და მას კულტურის საბჭოები განკარგავენ.
3. ბიუროკრატიული მოდელი - გულისხმობს სახელმწიფოს უშუალო მონაწილეობას ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში. ანუ კულტურა, როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვა სფეროები - ცენტრალიზებულია, სახელმწიფო განაგებს კულტურას და კულტურის დემოკრატიზაციის პროცესებზე საუბარი აბსურდულია (სოციალისტური ბანაკის ქვეყნები).
4. პრესტიჟულ-საგანმანათლებლო - ანუ ფრანგული მოდელი.
5. შერეული ანუ ემანსიპირებული მოდელი - განვითარებად ან პოსტსაბჭოთა (უკვე დამოუკიდებელი) ქვეყნებისთვის არის დამახასიათებელი, სადაც გარდამავალი პროცესების დაუსრულებლობის გამო ქვეყნის მთავარი აქცენტები მხოლოდ ტრადიციულ კულტურულ ღირებულებებზეა გადატანილი, კულტურა კვლავ იდეოლოგიური და პოლიტიზირებულია და კულტურაზე ხელმისაწვდომია ცენტრალიზირებული (საქართველო) [Флинер А.Я.2000:12].

მიუხედავად გავრცელებული მოდელების სხვადასხვაგვრობისა, ძირითადია ორი ტიპი: ფრანგული და ამერიკული. ამ მოდელების განსაკუთრებულობა ორი ქვეყნის განვითარების სპეციფიკაში უნდა ვეძებოთ. სხვა დასავლეთის ქვეყნები, შუალედურ მდგომარეობას ირჩევენ ამ ორ მოდელს შორის.

განვიხილოთ ჯერ ამერიკული მოდელი.

აშშ - არავისთვის ახალი არ არის. ფედერალური ტიპის სახელმწიფოს წარმოადგენს და რომ ახალგაზრდა ნაციაა, აშშ-ს ხალხის იდენტობის საფუძველში - ინდივიდუალური ინიციატივების და პასუხისმგებლობის ფასეულობები დევს, *self made man* - ანუ, ჩემი თავი თავად შევქმენი. ამერიკის მოსახლეობა ეთნიკურად მრავალფეროვანი და სწრაფ მზარდია. აშშ-ში ჩასული ემიგრანტები *meltingpot*-ში ხვდებიან და იქცევიან ერთ

მთლიანად. მაგრამ, როგორც მკვლევრები მიიჩნევენ, ამან სასურველი რეზულტატი არ მოიტანა. თავისი მრავალრიცხოვანი ეთნიკური ხასიათით, ბოლო დრომდე, ვერ ხერხდებოდა ინგლისური ენის ოფიციალურ, ფედერალურ დონეზე დამკვიდრება. რამდენადაც გასაკვირი არ უნდა იყოს, მხოლოდ 1986 წელს, კალიფორნიამ მისცა ინგლისურ ენას ოფიციალური სტატუსი და შემდეგ 22 შტატმა დაუჭირა მხარი.

აშშ, ანალიტიკოსების მტკიცებით, საფრანგეთისგან (შედარებას ამ ორ ქვეყანაზე ვაკეთებთ, რადგან ისინი არიან დომინანტები მსოფლიოში) განსხვავებით, როგორც ერი-სახელმწიფო ერთიანი კულტურით - ვერ შედგა [ახოზაძე., N4(24). 2014: 114].

მოგვხსენებთ, რომ კონკრეტული საზოგადოება თავის კულტურას საუკუნეების განმავლობაში ქმნის და მას თაობებს გადასცემს. ასევე იქმნება პარალელურად, სხვა კულტურები. სოციოლოგიაში კულტურას რთულ და დინამიურ წარმონაქმნად განიხილავენ, რომელსაც სოციალური ბუნება გააჩნია და სოციალურ ურთიერთობებში გამოიხატება. იგივე სოციოლოგია კულტურის განვითარების დინამიკასაც (პროგრესი ხდება თუ რეგრესი) იკვლევს;

ფრანგი მკვლევარი ოგიუსტ ჟირარი, თავის წიგნში „Cultural Development: experiences and policies“ მიიჩნევს, რომ კულტურის პოლიტიკა, ეს მაქსიმალური და პრაქტიკული მიზნების სისტემაა, რომელსაც სოციალური ჯგუფი მის მიერ გამოყენებული საშუალებებით მიჰყვება და რომელსაც, აგრეთვე, ხელისუფლებაც იყენებს (ადამიანური რესურსი, სახსრები, კანონი). ისინი მჭიდროდ არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან და ერთ სისტემაში მოიაზრებიან [Augustin Girard. 1984; 2007: 11].

მსოფლიო, XX-XXI საუკუნეების მიჯნაზე, ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. მიმდინარე პროცესებმა, ნაციონალური ხასიათიდან გლობალური დატვირთვა შეიძინეს. მეცნიერება და ტექნიკა ჩქარი ტემპებით ვითარდება; მიუხედავად არაერთგვაროვანი პროცესებისა, ეს საქართველოს მაგალითზეც შეიძლება დავინახოთ, რომელიც მსოფლიო პროცესების პაწაწუნა მოდელია. როგორც ჩემი ქვეყნის ერთი მოქალაქე და საზოგადოების წევრი, ბოლო ოცი წელია თვალს ვადევნებ, როგორ მიმდინარეობს რადიკალური ცვლილებები (არაერთგვაროვანი, ზოგჯერ კურიოზულიც) არა მარტო სოციალურ-ეკონომიკურ-პოლიტიკურ დონეზე, არამედ კულტურაში. თითქოს სულიერი აღორძინებისადმი სწრაფვის მცდელობაა. ყოველ შემთხვევაში, ამის მოთხოვნა ნამდვილად ჩანს. პიროვნების, ინდივიდის მნიშვნელობა თანამედროვე საზოგადოებაში გაიზარდა. ფაქტია, რომ ამ ფონზე, მსოფლიო პოლიტიკაში კულტურის როლიც იზრდება. ევროპული და განვითარებული ქვეყნების ხელისუფლები სულ უფრო დიდ როლს ანიჭებენ კულტურის პოლიტიკის

განვითარებას. მათ უკვე დიდი ხანია გაითავისეს, რომ კულტურის პოლიტიკა სწორი მართვა - წარმატების საწინდარია არა მარტო ეროვნული ღირსებების დასაცავად, არამედ, ქვეყნის გარეთ დიპლომატიური ურთიერთობების დასარეგულირებლად. მათ კარგად ესმით, რომ პოლიტიკის სწორი კურსი, საკმაოდ დიდი იდეოლოგიური იარაღია, შინ და გარეთ, არა მარტო ეროვნული ინტერესების დასაცავად, არა მარტო სახელმწიფო უშიშროებისათვის, არამედ - მას შეუძლია, მსოფლიო პროცესებზე მოახდინოს ზეგავლენა. სამწუხაროდ, საქართველო მხოლოდ უმნიშვნელოდ არის ჩართული ასეთ კულტურულ პროგრამებში, მაგრამ მცდელობა მაინც არის.

ამერიკელმა ანთროპოლოგმა, სოციოლოგმა და კროსს-კულტურული კვლევის სკოლის დამაარსებელმა ჯორჯ მერდოკმა (1897-1985), 1959 წელს შეისწავლა რა კულტურის უნივერსალიები, გამოჰყო 70 ასეთი უნივერსალია, რომელიც ყველა კულტურული ელემენტისთვის საერთოა: ასაკობრივი გრადაცია, სპორტი, სამკაული, კალენდარი, სისუფთავის დაცვა, საკმლის მომზადება, მკითხაობა, განათლება, ენა, კანონი, ნათესავები, მაგია და სხვ. ის მიიჩნევს, რომ ეს უნივერსალიები იმიტომ ჩნდება, რომ ყველა ადამიანი ერთნაირად აგებულია, ერთნაირი პრობლემები და იდეები აქვთ, სადაც არ უნდა იმყოფებოდნენ [Кравченко А.И., 2002: 496].

აშშ-ს ელიტა, ქვეყნის შიგნით, კულტურის მართვაში სახელმწიფოს „შეჭრის“ ან მონაწილეობის წინააღმდეგია. ის დარწმუნებულია, რომ სახელმწიფოს ჩარევა შემოქმედებითი ინიციატივების, მხატვრული შთაგონების ჩახშობას გამოიწვევს და „კარგი გემოვნების რაღაც ეტალონს...“ თავს მოახვევს [www.Grandars.ru/college/sociologiya/kultura-i-politika.htm].

სწორედ ამიტომაც, ამერიკაში ფედერალურ დონეზე, არ არის კულტურის სამინისტრო, არც სხვა სახელმწიფო უწყებები (გამონაკლისი არსებობს, რადგან მასზეა ქვეყნის იმიჯის, საგარეო დიპლომატიის, კულტურის პოლიტიკის საგარეო კურსის მართვა). ამას, დამოუკიდებლად, აკეთებს – შტატი და ქალაქი. სოციოლოგები წერენ, რომ გამოკითხვით, ამერიკელები მიიჩნევენ, რომ ქვეყანაში საერთოდ არ არის კულტურის პოლიტიკა, მაგრამ - ეს ასე არ არის.

აშშ-ს ხელისუფლება კულტურის სფეროში თავის სტრატეგიას სამი მიმართულებით ახორციელებს:

პირველი – იგი მთლიანად მოიცავს კულტურას (ანთროპოლოგიური გაგებით) თავისი მახასიათებელი დინამიკით, რომელიც ბუნებრივად ყალიბდება, ვითარდება და არ სჭირდება გარედან ჩარევა.

მეორე – ის ემთხვევა კულტურის ინდუსტრიის პროდუქტს „მასკულტურას“, რომელიც ეკონომიკის ცალკე სექტორს აყალიბებს და საბაზრო კანონებს ემორჩილება. დღეს ითვლება, რომ ამერიკული

მასკულტურა არის დომინანტი მსოფლიოში და ეს ბატონობა სულ უფრო გლობალური ხდება. მასკულტურის დომინანტობას იწვევს ის უდიდესი ფაქტორი, რომ ამ პროცესში სახელმწიფო ჩარევა და მით უმეტეს, მონაწილეობა არც აუცილებელია და არც საჭირო.

მესამე – ტრადიციული მხატვრული კულტურა, კლასიკური ხელოვნება. აქ კი სახელმწიფოს ჩარევა ან დახმარება, უკვე აუცილებელი ხდება. ამ მიდგომით, 1887 წელს, მიიღეს კანონი, რომ ხელისუფლებამ სახვითი ხელოვნების და კულტურისთვის შესაბამისი სუფსიდიები გამოყო. 1960–იან წლებში ფართოვდება დოტაციების პრაქტიკა.

ამერიკაში სამი სააგენტოა დაკავებული სუბსიდიებით:

1. ხელოვნების და კულტურის ნაციონალური ფონდი;
2. ჰუმანიტარული მეცნიერებების ნაციონალური ფონდი;
3. მუზეუმების და ბიბლიოთეკების ინსტიტუტი.

ხელოვნებას და კულტურის სხვადასხვა სფეროებს ფინანსურ დახმარებას კერძო ფონდები (განსაკუთრებით როკფელერის) და კერძო ბიზნეს-სექტორი უწევს.

ოფიციალური მონაცემებით, აშშ-ში ხელოვნების და კულტურის სუბსიდირება 2002–2003 წწ. 60 მლნ. დოლარით შეამცირეს; პრეზიდენტ ბუშის დროს ეს მონაცემები უფრო გაუარესდა და 2004 წელს შეადგინა 2002 წლის ბიუჯეტის $\frac{1}{2}$; 2000–2001 წლებში შემცირდა კერძო დაფინანსებებიც. ყველამ ხელოვნებაზე და კულტურაზე შეამცირა ხარჯები და 1990–იან წლების დონეს დაუბრუნდნენ. ამას დამატა ისიც, რომ საგადასახადო შეღავათები იმათთვის გაუქმდა, ვინც ქველმოქმედებით იყო დაკავებული [Филимонов Г.Ю. <http://www.dissertat.com/content/vneshnyaya-kulturnaya-politika-ssha-kak-komponent-miyagkoi-sily>].

აშშ რომ თავისი მულტიკულტურული საზოგადოებით უნიკალურია, ეს გასაგებია; მაგრამ მან ამ კულტურის ახლებური ფორმირება მოახერხა. სოციოლოგი და ჟურნალისტი გ. ფილიმონოვი მიიჩნევს, რომ ამერიკის მაღალი კულტურა დიდნაწილად არის “ევროპული კულტურის ასლი ან გაგრძელება”. ერთადერთ გამონაკლისად სახვითი ხელოვნება შეიძლება ჩავთვალოთ, მასაც კრიტიკოსები - „სუროგატულ კულტურას“ უწოდებენ.

სამაგიეროდ, ამერიკელი სოციოლოგებისა და ანალიტიკოსების დონ ადამსისა და არლენ გოლდბარდის თვალსაზრისით - აშშ-ში სახელმწიფო კულტურის შიდა პოლიტიკაზე ზრუნავს, რომელიც ევროპიდან მოსული ტრადიციების (ოპერა, ბალეტი, სიმფონიური ორკესტრი...) შენარჩუნებაში გამოიხატება. ამერიკელებს ყველაფერში – შედეგი აინტერესებთ: ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ამერიკაში მიმდინარე კულტურის პოლიტიკის ყველა პროცესი, ერთნაირად სწორად მიმდინარეობს და ჩვენთვის სამაგალითოდ გამოდგება. თვითონ ამერიკელი მკვლევრებიც ასე ფიქრობენ. მათი

აზრით, კულტურის სფეროში მიმდინარე პროცესების მიმართ არასაკმარისი კვლევა და რეაგირება ხდება ქვეყნის შიგნით არსებულ ეთნიკურ ჯგუფებში, თემებში. სამწუხაროდ, ამერიკაშიც არსებობს ისტორიულად ისეთი ფაქტები, როცა ადგილობრივი ინდიელების ტრადიციებზე არა მარტო ზემოქმედება ხდებოდა, არამედ აგრესიული და ძალადობრივი ასიმილაცია დომინირებულ კულტურასთან. ეს პროცესი ოდნავ გამოსწორდა XX ს-ის მეორე ნახევარში. არის მეორე ასპექტიც, არანაკლებ მნიშვნელოვანი, რომელიც ჩემი კვლევის მიზანს არ წარმოადგენს, მაგრამ არ შეიძლება არ ავღნიშნო – რასიზმი, რომელიც თუ ადრე აფროამერიკელებზე და ინდიელებზე ვრცელდებოდა, დღეს აზიის და ლათინური ამერიკის ქვეყნებიდან გამოსულ ეთნიკურ ჯგუფებზე გადავიდა – აღნიშნავს გ. ფილიმონოვი [<http://www.dissercat.com/content/vneshnyaya-kulturnaya-politika-ssha-kak-komponent-mayagkoi-sily>].

შეგახსენებთ, რომ დღეს აშშ-ში, მთავარი, ცენტრალური რგოლი, ვინც ქვეყნის შიდა კულტურის პოლიტიკას წარმართავს, ამ ეტაპზე კერძო და არასამთავრობო სექტორი რჩება. მაგრამ გარკვეულ ისტორიულ პერიოდში [ფრანკლინ რუზველტის (1882-1945) პრეზიდენტობის დროს - 1932-1945], სახელმწიფო ქვეყნის კულტურის პოლიტიკის წამყვანი იყო.

კულტურის პოლიტიკის რეალიზაციისთვის ერთ – ერთი ძირითადი დაწესებულებაა კულტურის და განათლების ბიურო (*Bureau of Educational and Cultural Affairs*), რომელიც სახელმწიფო დეპარტამენტის სტრუქტურაშია. არამერიკელი მკვლევრები აქცენტს იმ საკითხზე აკეთებენ, როცა აშშ-ს კულტურის პოლიტიკაში წინა პლანზე საგარეო პოლიტიკა და არა შიდა. მაგრამ, მინდა ავღნიშნო, რომ თუ დღეისათვის, აშშ-მ სახელმწიფოს როლი ქვეყნის შიგნით კულტურის პოლიტიკაში შეამცირა, სამაგიეროდ გააძლიერა შტატის და ადგილობრივ დონეზე.

მაშინ, რა უნდა ვთქვათ საქართველოზე, როცა (90-იანი წლების ბოლოს და 2003 წლამდე) ქველმოქმედებაზე საგადასახადო შეღავათებიც არსებობდა და განბაჟებისთვის მხოლოდ 3% იყო გადასახადი, ან სათანადო დოკუმენტების წარდგენის შემდეგ, სულ განთავისუფლებდნენ; ხოლო ნაციონალური მოძრაობის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ, საქველმოქმედოდ გამოგზავნილი საქონლის განბაჟება 18% გახდა, როგორც კომერციული ტვირთი. ამას ხელი შეუწყო იმანაც, რომ ზოგიერთმა არასამთავრობო ორგანიზაციამ, ამერიკიდან ქველმოქმედებისთვის გამოგზავნილი საგნები: ჰიგიენის და ყოფითი ქიმიის, კოსმეტიკის საშუალებები, ჩასაცმელი, ფეხსაცმელი, სამკაულები და ა.შ. ბიზნეს-საშუალებად აქციეს და ამით სხვა არასამთავრობო ორგანიზაციების (NGO) იმიჯი საერთოდ გააფუჭეს.

2008 წლიდან დაწყებულმა მსოფლიო ფინანსურ-ეკონომიკურმა

კრიზისმა, კულტურა და ხელოვნება „არსებობის ზღვართან“ მიიყვანა.

ნიუ-იორკის კულტურის კომისიის წევრი კ. ლევინი ამ შექმნილ სიტუაციას კრიტიკულად აფასებს და გამოთქვამს შიშს, რომ თუ ასე გაგრძელდა, შესაძლებელია ხელოვნების და კულტურის დაფინანსება სულ შეწყდეს.

როგორც აღმოჩნდა, არც ევროპაშია საქმე უკეთესად. უსახსრობის გამო, მნახველებისთვის ვერსალის შენობის 1/5 დაიხურა; იქვე, დაიხურა ვერსალის შესანიშნავი თეატრალურ-საკონცერტო დარბაზიც, რომელიც თავისი აკუსტიკით, ერთ-ერთი საუკეთესოა მსოფლიოში [Яндекс, директ: <http://encyclopaedia.big.ru/enc/culture/LUVR.html>].

ალბათ, არ არის მტკიცება საჭირო, რომ აშშ-ს საგარეო პოლიტიკამ და მისმა კულტურის პოლიტიკამ, ზოგადად, დიდი ზეგავლენა მოახდინა სხვადასხვა დროს, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ყოფაზე, მენტალზე, აზროვნებაზე... დღემდე მეცნიერები კამათობენ ტერმინის – „ამერიკული კულტურა“ - შესახებ და არაერთგვაროვანი, ხან ურთიერთგამომრიცხავი აზრი აქვთ.

XX ს-ის მეორე ნახევარში, „ცივი ომის“ პერიოდში, ამერიკის სახელმწიფოს „არაოფიციალური“ იდეოლოგიური იარაღია – კულტურა, თავისი ყველა მიმართულებით. იწყება მისი აღზევება და კულმინაციას საუკუნის ბოლოს აღწევს, რომელიც მკიდროდ „მიკრული“ გლობალიზაციის პროცესებთან აღმოჩნდა და ხშირ შემთხვევაში, დომინანტი ძალაც. მსოფლიოს ამიტომაც გაუჩნდა შიში ამერიკული კულტურის ექსპანსიისადმი. შიში, რომ ამერიკული კულტურა მსოფლიოში, ისტორიულ და კულტურულ მრავალფეროვნებას გაანადგურებს და ერთიანი „კულტურის სტერეოტიპის უნივერსალურ სტანდარტს“ შექმნის. აშშ-ს შიდა სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკა მის საგარეო კურსისგან და ფუნქციებისგან - არსით განსხვავდება. მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ ამის მიზეზი უნდა ვეძებოთ იმაში, რომ კულტურის პოლიტიკა - ქვეყნის შიგნით არასრულყოფილადაა გამყარებული ან, განსაზღვრული სულაც არ არის.

შემოქმედის წახალისება კულტურის პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ასპექტია. აშშ-ში, ასეთ დროს, სახელმწიფოს როლი შეზღუდულია, რადგან კერძო ბიზნეს-სექტორი განკარგავს მას, ხოლო სსსკ-ში და პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში ამ როლს სახელმწიფო ინსტიტუტები ასრულებდნენ. დღეისათვის, რადგან საქართველოში შემოქმედსა და სახელმწიფოს შორის ბალანსი დარღვეულია, შემოქმედის წამახალისებლად, ძირითადად, უკვე კერძო სექტორი გვევლინება. აშშ, სახელმწიფო და არასახელმწიფო დონეზე, მსოფლიო კულტურის პოლიტიკის წინსვლაში დღესაც დიდ როლს თამაშობს. მისი კულტურული ექსპანსიის მიმართულებებში

მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს: უამრავი საგანმანათლებლო და კულტურის პროექტები, თავისი დაფინანსებებით აშშ-დან. ამ პროგრამებს, მრავალი შინაარსობლივი დატვირთვა აქვს:

- შეიქმნას ამერიკაზე პოზიტიური დამოკიდებულება;
- ფუნდამენტი ჩაეყაროს სხვადასხვა კულტურის ურთიერთობას და ურთიერთგაგებას;
- გრანტები, კვლევების ფინანსური დახმარება;
- დამფინანსებელი ფონდები, ანუ დონორები, პირდაპირ თუ ირიბად, სხვადასხვა მექანიზმებით ერევიან სხვა ქვეყნების შიდა პოლიტიკაში (ამის ნათელი მაგალითია ჩვენი ქვეყანა).

ზოგი მკვლევარი ფიქრობს, რომ ახალგაზრდა მეცნიერების სწავლის გრანტებით დაფინანსება ამერიკაში „გონების“ გაღინებას იწვევს და ეს არის ამერიკული ჭკვიანი „საკადრო პოლიტიკა“. და ბოლოს, იქ, კულტურის პოლიტიკას მართავს და მხარს უჭერს არასახელმწიფოებრივი უწყებები, ფონდები, სპონსორი ორგანიზაციები და ა.შ.

ეხლა, მეორე, ფრანგული მოდელი განვიხილოთ:

2011 წელს, საფრანგეთის პრესაში ამერიკის „კულტურული ექსპანსიის“ შესახებ ხმაურიანი წერილები ჩნდება. ამ პროცესში მთავრობაც ჩაერთო და დაიწყო კამპანია ამერიკული „კულტურული ექსპანსიის“ წინააღმდეგ. ძირითადი გზავნილი – „ფრანგული იდენტობის დაცვა“ იყო, რომელსაც გლობალიზაცია ემუქრება. ამ პერიოდში, სახელმწიფოს მხრიდან გაიზარდა სუფსიდიები (განსაკუთრებით ნაციონალურ კინო-ინდუსტრიაში), მუნიციპალიტეტებმა მკაცრი გადაწყვეტილებები და დადგენილებები მიიღეს და დიდი ჯარიმა დააწესეს მათთვის, ვინც რეკლამებში არაფრანგულ, ინგლისურ ან სხვა ენებს გამოიყენებდა. პოლიტოლოგი ს. კოსენკო, რომელიც საფრანგეთში, ლოზანის საპატიო კონსულის მოადგილედ მუშაობდა და საფრანგეთის კულტურის პოლიტიკის ფუნდამენტალური კვლევა ჩაატარა, მიიჩნევს, რომ საფრანგეთმა ისტორიულ კატაკლიზმებს გაუძლო, ევროპაში სულიერების „შუქურა“ დარჩა და „ვერსალის სისტემის“ შექმნით, ტრადიციული და ეფექტური სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკით დიდ შედეგებს მიაღწია – თავისი ნაციონალური იდენტობის შენარჩუნებისთვის და კულტურაში სპეციფიკური ნაციონალური ინტერესების დასაცავად, მაშინ, როცა, იტალიაში და გერმანიაში ისინი მშვიდად „დაუწვნენ“ ამერიკულ მოედანს [Косенко С.И. М. МГИМО, 2011: <http://mgimo.ru/about/news/issues/225895/>].

ვფიქრობ, არავის არ სჭირდება იმის მტკიცება, რომ საფრანგეთის კულტურა ერთ-ერთი მდიდარია ევროპაში და თავისი ფასეულობებით, მსოფლიო სულიერების საგანძურში საპატიო ადგილი უკავია. ეს ფორმატი ყველა გვარ-სახელის ჩამოთვლას ვერ გაუძლებს, ამიტომ მოვიტან რამდენიმე ფაქტს საფრანგეთის ისტორიიდან. დავიწყოთ ფრანგული

ენით:

საფრანგეთს აქვს კანონი ნაციონალური ენის დაცვისთვის და ის ერთადერთი ქვეყანაა, რომელშიც მოქმედებს ეს კანონი. ნაციონალური ფრანგული ენის კანონს, დღევანდელ სახემდე ვიდრე მოვიდოდა, ძალიან საინტერესო ისტორია აქვს. მკვლევრები ფიქრობენ, რომ კულტურის პოლიტიკა, ზოგადად აქედან იწყებს თავის არსებობას.

საფრანგეთის მეფემ ფრანსუა I 1530 წელს დაარსა ლექტორთა სამეფო კოლეგია, რომელიც შემდგომში „კოლეჟ დე ფრანს“-ად იქცა. ის ლათინურ ენას ეწინააღმდეგებოდა.

1539 წელი – ოფიციალურ დოკუმენტებში, ლათინურის მაგივრად საბოლოოდ ფრანგული ენა გაამყარეს.

იმავე დროს შეიქმნა სახელმწიფო არქივის სამმართველო, რომელიც დღემდე კულტურის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია და მის ისტორიულ საფუძველს წარმოადგენს.

1635 წელი – კარდინალი რიშელიე ფრანგულ აკადემიას ქმნის.

1637 წელი – აკადემიის წევრი რენე დეკარტი აქვეყნებს „მსჯელობა მეთოდზე“, რომელმაც ფრანგული ენა ფილოსოფიის ენად აქცია. ლუი XIII და ლუი XIV დროს ყველაზე კომფორტულად და იდეალურად თავს ხელწვანები გრძნობენ;

მაგალითები ისტორიიდან: თუ როგორ გახდა ფრანგული რენესანსი წინაპირობა საფრანგეთში კულტურის პოლიტიკის ჩამოყალიბებისათვის.

დავიწყით იქიდან, რომ ტერმინი „ფრანგული რენესანსი“ მკვლევრების მიერ გამოიყენება საფრანგეთის კულტურის მიღწევების ასაღწერად XV ს-ის ბოლოდან XVII საუკუნის დასაწყისამდე. ფრანგული რენესანსი ევროპულ რენესანსთანაა დაკავშირებული, რომელიც XIV ს-ში იტალიაში ჩაისახა.

ფრანგული აღორძინების განვითარებას კი შარლ VIII მეფობის პერიოდში ფრანგების იტალიაში შეჭრამ შეუწყო ხელი (1494) და ანრი IV ნავარელის სიკვდილამდე (1610) გაგრძელდა.

როგორც ზემოთ ავლინებზე, ფრანსუა I (1515-1547) და მისი შვილის, ანრი II მეფობის პერიოდი (1547-1559) ფრანგული აღორძინების მწვერვალად ითვლება. ანრი II უცაბედმა ტრაგიკულმა გარდაცვალებამ (რაინდული ტურნირის დროს) სახელმწიფოს სათავეში მისი ქვრივი, ეკატერინე მედიჩი და მისი შვილები მოიყვანა: ფრანსუა II, შარლ IX, და ანრი III.

მიუხედავად ასეთი აღმავლობისა, ქვეყანა კათოლიკეებსა და ჰუმანოტებს შორის საშინელ რელიგიურ ომში იყო გახვეული.

საფრანგეთის რენესანსის დრო აბსოლუტიზმის დასაწყისს, ჰუმანიზმის განვითარებას და „ახალი მსოფლიოს“ კვლევას ემთხვევა.

იტალიიდან ნასესხები და ახალი, საკუთარი მეთოდებით, ეროვნული მახასიათებლების წინ წამოწევით განვითარდა - საგამომცემლო-ბეჭდვითი საქმე, არქიტექტურა, ფერწერა, სკულპტურა, მუსიკა, მეცნიერება, ხალხური ლიტერატურა, შემუშავდა ეტიკეტის ახალი წესები და დიდი ყურადღება ორატორული ხელოვნების განვითარებას დაეთმო.

ფრანგული რენესანსი ჩაისახა და განვითარდა იმდროს, როცა ქვეყანაში სამეფოს გაერთიანება დასრულდა, განვითარდა ვაჭრობა, რომელმაც პარიზი პოლიტიკურ და კულტურის ცენტრად აქცია და რომლისკენაც ყველაზე ღრმა პროვინციიდანაც ილტვოდნენ.

XVI საუკუნიდან მოყოლებული, საფრანგეთის სამეფო კარი, მთელ დასავლეთ ევროპაში, ერთ-ერთი ბრწყინვალე ხდება. საბედნიეროდ, ფრანსუა I პოეტური ნიჭი და უნარი ჰქონდა, ამიტომ შეეძლო, ასევე, სხვების წერის ნიჭიც შეეფასებინა.

იტალიაში მსვლელობის დროს, მეფე და მისი და, მარგარიტა ნავარელი, თავიანთ გარემოცვასთან ერთად, დიდ ყურადღებას ანტიკურ მემკვიდრეობას უთმობდნენ. კერძოდ, ანტიკურ ქანდაკებებს, კლასიკურ ლათინურ ენას.

XV საუკუნეში საფრანგეთში ჩამოდიან ცნობილი იტალიელი მწერლები, პოეტები, მხატვრები, ფილოლოგები. მათ შორის არიან: ფაუსტო ანდრედინი - პოეტი, იოან ლასკარისი - ბერძენი პოეტი, იულიუს ცეზარ ს კალიგერი - ფილოლოგი, დესიუსელი და პავლე ემილი - ისტორიოგრაფები; იტალიური გავლენით, ფრანსუა I-მა გადაწყვიტა მრავალი სასახლე აეგო. მან შემოიკრიბა მხატვრები, მათ შორის გენიალური ლეონარდო და ვინჩი (1452-1519, რომელიც ამბუაზის სასახლეში გარდაიცვალა). ჩამოდის მხატვარი ანდრეა დელ სარტო, სკულპტორი ფრანჩესკო პრიმატიჩო, როსო ფიორენტინო და სხვ.

საფრანგეთის მდიდარი თავად-აზნაურების შვილები, ახალგაზრდობა, კულტურის გასაცნობად, შესასწავლად იტალიაში მიისწრაფვის.

სამეფო კარი და მაღალი საზოგადოების წრე ანტიკური კულტურის აღორძინებას ხელს უწყობდა და სახელოვანი ოჯახებიდან გამოსულ ცოდნამოწყურებულ ახალგაზრდობას მფარველობდა. ასეთები იყვნენ: ანა ბრეტონელი, მეფე ფრანსუა I და მარგარიტა ნავარელი; ისინი მათთვის ხელგაშლილი მეცენატები და კეთილი მეგობრები იყვნენ.

სწავლას მოწყურებული ასეთი ახალგაზრდებიდან გამოირჩეოდა კლემან მარო - ახალი ფრანგული პოეზიის ფუძემდებელი, ნიჭიერი პოეტი, მრავალი სიმღერის და ეპიგრამის ავტორი, რომელიც იტალიიდან იმის გამო დაბრუნდა, რომ პავიასთან ბრძოლაში მძიმედ დაიჭრა და ძლივს გადაურჩა სიკვდილით დასჯას. ის მარგარიტა ნავარელმა გადაარჩინა. ორჯერ გაიქცა საფრანგეთიდან „თავისუფალი აზრების“ გამო და ბოლოს,

ტურიზმი გარდაიცვალა. მისი ლექსები სორბონმა შეიტანა აკრძალულთა სიაში. მარო იბრძოდა შემოქმედებაში იტალიური გავლენა გადაელახა და მისთვის ნაციონალური ელფერი მიეცა.

ამ პერიოდში ისახება და ვითარდება ლიონის პოეზიის სკოლა, „გალიის ბრწყინვალეობა“; მათი გამორჩეული წარმომადგენელია ლუიზა ლაბე.

მარგარიტა ნავარელი ადრევე ჩაუდგა სათავეში მოწინავე მოაზროვნეთა და პოეტთა ცენტრს და მათი მფარველი გახდა. მის გარემოცვაში იყო მწერალი ფრანსუა რაბლე, ავტორი რომანის - „გარგანტუა და პანტაგრულის“. ასევე, ზონავანტურ დეპერეი (1536-1541). სწორედ ამ პერიოდში, მან თავისი ნოველების კრებული - „ახალი გართობები და მხიარული საუბრები“ შექმნა.

მარგარიტა ნავარელის ასევე მდივანი - ანტუან ლე მასონი იყო, რომელმაც 1545 წელს „დეკამერონის“ ახალი თარგმანი წარმოადგინა. თავადაც, მარგარიტა ნავარელი ლექსებს წერდა, სადაც მისი ეპოქის სულია ასახული; საინტერესოა 72 ნოველისგან შემდგარი კრებული „გეპტამერონი“ (რაც ნიშნავს „შვიდდღიანს“), რომელიც 1542-1547 წლებში დაწერა, როგა ის ჯერ სამეფო კარის ინტრიგებისგან ცოტათი შორსაა. მისი თანამედროვეების სიტყვებით, მარგარიტა ბევრს მოგზაურობდა თავის პატარა სამეფოში; მისი ნოველები კარგად ასახავენ ადამიანის იდეალებსა და რეალურ ცხოვრებას შორის ტრაგიკულ წინააღმდეგობებს.

რაც შეეხება ფრანსუა რაბლეს - ის ნიჭიერი მწერალი იყო, ბევრს მოგზაურობდა, სწავლობდა გლეხების, ხელოსნების, ბერების, თავადაზნაურობის ცხოვრების წესს, კარგად იცნობდა უბრალო ადამიანების სამეტყველო ენას. თავის ერთადერთ რომანში, სატირის საშუალებით, თავისი დროის ადამიანებს აღწერს.

ფრანგი ხალხისთვის დამახასიათებელი თვისებების ასახვით: მხიარული ხასიათი, სიმამაცე, შრომისმოყვარეობა, ნატიფი იუმორი.. - ვითარდებოდა ხალხური შემოქმედება, რომელიც თავისი საუკეთესო სახეებით ლიტერატურას ერწყმოდა.

XVI საუკუნიდან ძლიერდება ფრანგული სალიტერატურო ენის „მაღალისტილი“. ფრანგმა პოეტმა ჟოაშენ დიუ ბელემ 1549 წელს პროგრამა-მანიფესტი „ფრანგული ენის განდიდება და დაცვა“ გამოსცა, მასავით მოაზროვნე პოეტები შემოიერთა, როგორიც იყო - პიერ დე რონსარი, მოიგონა ამ ლიტერატურული გაერთიანებისათვის სახელი - „პლეადა“ (გამოიყენა ბერძნული პოეტი-ტრაგიკოსების ჯგუფის დასახელება). ეს იყო ფრანგული პოეზიის სკოლა, რომელშიც შედიოდნენ ჟოაშენ დიუ ბელე, პიერ დე რონსარი, ჟან ანტუან დე ბაიფი, რამე, ბელო... ისინი შუა საუკუნეების მემკვიდრეობაზე უარს ამბობენ და ანტიკურ ხელოვნებას

აღიარებენ.

უკვე ანრი II დროს „პლეადა“ აღიარა სამეფო კარმაც და რონსარი სამეფო პოეტი გახდა. წერს სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოებებს - ოდა, სონეტი, პასტორალი, ექსპრომტი.

პიერ დე ლა რამე (პეტრე რამუსი) - ფილოსოფიური სკოლის წარმომადგენელია. არისტოტელეს მოწინააღმდეგე. მას ეკუთვნის ცნობილი ფრაზა: „არისტოტელეს ყველა გამონათქვამი ტყუილია“, რომელიც გახდა ახალი ევროპული ფილოსოფიის აზროვნებისთვის ამოსავალი წერტილი. ის თავისი დროის უდიდესი მათემატიკოსია, რომელმაც შრომა - „მათემატიკის კურსი“ დაწერა; მისი ფილოსოფიური ნაწარმოებებიდან ცნობილია „დიალექტიკა“.

ბონავენტურ დეპერიე - ფილოლოგი, მთარგმნელი, მარგარიტა ნავარელის მდივნად მუშაობდა. 1537 წელს სატირული დიალოგების წიგნი „მსოფლიოს ჩხარუნა წინწილა“ (პავლე მოციქულის სიტყვები) ანონიმურად გამოაქვეყნა, რომელიც აიკრძალა, ავტორი ერეტიკოსად შერაცხეს, სამეფო კარიდან განდევნეს და სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა.

მისი თანამედროვე დეპერიე ეტიენ დოლე - იმათი დამცველი იყო, ვისაც კოცონზე წვაგდნენ. საზოგადოების მაღალ ფენასთან კარგი ნანგნობობა იცავდა მას ინკვიზიციისგან, თუმცა 1546 წელს მაინც დაადანაშაულეს, რომ მისი პლატონის თარგმანი სულის უკვდავებაზე ქრისტიანულ სწავლებას არ შეესაბამებოდა და ამის გამო თავის წიგნებთან ერთად კოცონზე დაწვეს.

ჟაკლეფევრ დ'ეტაპლ - ფილოლოგი, ენციკლოპედისტი, ფილოსოფოსი, თეოლოგი, მათემატიკოსი, ასტრონომი. განათლება მიიღო ფლორენციაში და გახდა ფრანგული მათემატიკის სკოლის და კოსმოგრაფიის დამაარსებელი. XV საუკუნის ბოლოს და XVI საუკუნის დასაწყისში მან გამოაქვეყნა არისტოტელეს შრომების კომენტარები, რათა ახლებურად შეეხედათ მისთვის.

1512 წელს გამოიცა პავლეს გზავნილების კომენტარები, რომელმაც ქრისტიანული თბუღლებათა სწავლების გაგებისათვის კრიტიკული ანალიზის აუცილებლობას დასაბამი მისცა. ფრანგულად თარგმნა ბიბლია, რომელიც მანამდე მხოლოდ ლათინურად იყო, მაგრამ სორბონმა ეს ცუდად შეაფასა და ერეტიკოსი უწოდა. ამან ლეფევრი შეაშინა, რადგან გაანალიზა, რა შეიძლებოდა ამას მოჰყოლოდა. დ'ეტაპლის გარშემო შემოკრებილ მოსწავლეებს შორის, რომლებიც ქრისტიანობის მიმდევრები იყვნენ და სწავლობდნენ სახარების ტექსტებს - გამოირჩეოდა ფართო განათლების და აზროვნების მქონე გიიომ ბიუდე, რომელიც საფრანგეთში, შემდგომ, ჰუმანისტური მოძრაობის ბელადი გახდა; მან დიდი ღვაწლი

შეიტანა მათემატიკის, საბუნებისმეტყველო მეცნიერების, ხელოვნების, ფილოსოფიის, რომაული და ბერძნული ფილოლოგიის განვითარებაში. მისმა ნაშრომმა „შენიშვნები პანდექტის 24 წიგნისთვის“ - ფილოლოგიის კუთხით, რომაული სამართალის წყაროების ანალიზს საფუძველი ჩაუყარა. ნაშრომში „ესეს შესახებ და მის ნაწილებზე“ - ორი კულტურის - ანტიკურის და ქრისტიანულის იდეებია განვითარებული. საფრანგეთის დიდებაზე ფიქრით, რომ ეს დიდება ნელ-ნელა ქრება, მან ვალდებულება დააკისრა სახელმწიფოს და ძალაუფლების მქონე პირებს და დაწერა წიგნი - „დარიგებები ხელმწიფეს“. ბიუდეს ხელდასმით შეიქმნა ფონტებლოს ბიბლიოთეკა, რომელიც მოგვიანებით პარიზში გადაიტანეს და შემდგომ, საფრანგეთის ნაციონალური ბიბლიოთეკის საფუძველი გახდა. ის ბევრს ესაუბრებოდა მეფე ფრანცისკს, რომელსაც დააარსებინა სამეფო კოლეჯი პარიზში - კოლეჟ დე ფრანს-ი, სადაც ასწავლიდნენ ბერძნულს, ლათინურს და ძველ ებრაულ ენებს.

სამწუხაროა, რომ აღორძინების ფრანგულმა თეატრმა ვერ მიაღწია განვითარების ისეთ მაღალ დონეს, როგორც იტალიურმა, ინგლისურმა და ესპანურმა.

ეტიენ ჟოდელი - გახდა პირველი ტრაგედიის დამდგმელი, კლასიკურ, ე.წ. ანტიკურ სტილში. „დატყვევებული კლეოპატრა“ - ასე ერქვა ტრაგედიას.

საფრანგეთის აღორძინების ადრეული პერიოდის არქიტექტურამ განიცადა იტალიური გავლენა, მაგრამ გოთიკის ტრადიციების განვითარებით, შექმნა ახალი ტიპის არქიტექტურული ნაგებობები - ფრანცისკ I სასახლე ბლუაში, სასახლეები: აზე-ლე-რიდო, შენონო, შამბორი... შენობის პომპეზური გაფორმებისათვის გამოიყენებოდა უამრავი რამ. მწვერვალად არის აღიარებული ლუვრის ახალი სამეფო სასახლე, რომელიც ააგო არქიტექტორმა პიერ ლესკომ და სკულპტორმა ჟან გუჟონმა.

ჟან გუჟონმა დასაწყისი მხატვრული განათლება საფრანგეთში მიიღო, შემდეგ - იტალიაში, სადაც ანტიკურ სკულპტურას სწავლობს. საფრანგეთში დაბრუნებული ქმნის თავის შედეგს „დიანა“. ეს იყო ვალენტუას ჰერცოგინიას - დიანა დე პუატიეს პორტრეტი. სტატუა იდგა ანეს სასახლეში. დიანა გამოსახულია შიშველი და მწოლიარე მშვილდით ხელში, რომელიც ეყრდნობა ხელით ირემს, მისი თმები შეკრულია, რაშიც ჩაწულია ძვორფასი ქვები, იქვე მასთან ახლოს კი ძაღლის ფიგურაა. მეფეს სკულპტურა ისე მოეწონა, რომ სხვა შეკვეთებიც მისცა. ანეს სასახლის გარდა გუჟონმა მხატვრულად მორთო ეკუტანის სასახლეც, სასტუმრო კარნავალე პარიზში, პარიზის რატუშა, სადაც ჩამოვიდა ხეში ნაკვეთი პანო

„12 თვე“, კარები - სენტ-ანტუანის 4 ბარელიეფით: „სენა“, „მარნა“, „უაზა“, „ვენერა“, რომელიც ტალღებიდან გამოდის. ყველა ეს ნამუშევარი ინახება ლუვრში. მისი ბოლო ნამუშევარი იყო „ნიმფების ფანტანი“ პარიზში და ის, დღემდე აღიარებულია ფრანგული არქიტექტურის საუკეთესო ნიმუშად.

საინტერესოა ფრანსუა კლუეს პორტრეტები.

ხელისუფლების უშუალო მხარდაჭერით, კულტურის სფეროს გარდა ფრანგები წარმატებებს აღწევენ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებშიც: ბერნარ პალისი, იმ დროის უდიდესი მეცნიერ-ქიმიკოსი, რომელმაც აღმოაჩინა ფერადი მოჭიქული კერამიკის დამზადების ტექნოლოგია.

უდიდესია მიღწევები მათემატიკაშიც. მათემატიკოს ფრანსუა ვიეტას თეორემას დღესაც ასწავლიან სკოლებში. სამედიცინო სფეროში დიდი წარმატებები ჰქონდა ამბრუაზ პარეს, რომელმაც ქირურგია სამედიცინო დისციპლინად აქცია [კრავჩენკო. 2002; ბობკოვა მ.ს. 2006].

ასე ყალიბდება ფრანგული კულტურის პოლიტიკის სახე. საბოლოო ინსტიტუციონალური ფორმა საფრანგეთის კულტურის პოლიტიკამ მიიღო პრეზიდენტ დე გოლის დროს, რომელმაც 1959 წელს კულტურის საკითხებზე სამინისტრო შექმნა.

2010 წელს საფრანგეთის კულტურის მინისტრად ინიშნება ფრედერიკ მიტერანი, რომელიც ერთ-ერთ უძლიერეს ჩინოვნიკად ითვლება. მან სერიოზული რეფორმები (მათ შორის, საკადროც) ჩაატარა. საფრანგეთის საგარეო კულტურის პოლიტიკის გასაძლიერებლად საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან ურთიერთობა გააძლიერა.

XX – XXI საუკუნეების მიჯნაზე, გლობალიზაციის ფონზე კულტურის თვითმყოფადობის შენარჩუნება აქტუალური ხდება. სხვა ქვეყნებისთვის, რომლებიც თავიანთი ნაციონალური თვითმყოფადობისთვის ზრუნავენ, საფრანგეთის კულტურის პოლიტიკის მაგალითი, ეს არის ეფექტური ინსტრუმენტი - ერის გაძლიერებისთვის და ფაქტორი - ნაციონალური თვითმყოფადობის და დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისთვის. კულტურის პოლიტიკა ფრანგული ფენომენია, მას ღრმა ფესვები აქვს საფრანგეთის ისტორიაში და ის, თანმიმდევრულად ვითარდებოდა.

კულტურა, თავისი მრავალფეროვნებით, ფრანგების ნაციონალური თვითშეგნების მთავარი მომენტია. საფრანგეთის უდიდესი დამსახურება იმაშიცაა, რომ სხვა ყველაფერთან ერთად, ის მაგალითია, თუ როგორ შეუძლია პროგრესულ სამამულო პოლიტიკას, ნაციონალური მახასიათებლები გარე კულტურული ექსპანსიისაგან ეფექტური ინსტრუმენტებით დაიცვას და საკუთარი ქვეყნის მთავრობისგან მხარდაჭერის იმედი ჰქონდეს. პარადოქსია, თან მწარე რეალობაც, რომ მიუხედავად ყველაფრისა, სულ ცოტა ხნის წინ, უახლოეს წარსულში, საფრანგეთის მთავრობამ კულტურაზე გამოყოფილი თანხები შეამცირა

[Рубинский Ю. И. <http://na5ballov.pro/lib/istlic/730-rubinskiy-yui-franciya-vremya-sarkozi.html>].

ჟურნალის „Власть“ ელექტრონულ ვერსიაში აღმოვაჩინე მონაცემები, რომ ჯერ კიდევ 5 წლის წინ, საფრანგეთი, სახალხო დიპლომატიის და კულტურული პროგრამებისთვის (17 \$ მოდიოდა ერთ სულ მოსახლეზე, ამერიკის 65 ცენტთან უპირატესობაში ერთ მოსახლეზე) თანხების გამოყოფით, პირველ ადგილზე იყო ევროპაში, მას მოსდევდა კანადა, დიდი ბრიტანეთი, შვედეთი [Власть. журнал, №2, 2012: 22-27].

თავი მეხუთე

კულტურის პოლიტიკის მოდელების ტიპოლოგია

დღევანდელ სოციალურ მეცნიერებათა მკვლევრებს კულტურის პოლიტიკის მთელი რიგი ტიპოლოგიური მოდელები აქვთ შემუშავებული, რაც შეიძლება ავხსნათ იმით, რომ კულტურის მიზნებისადმი, მართვის მექანიზმების განხორციელებისადმი და მიღებული შედეგებისადმი განსხვავებული მიდგომები არსებობს.

წინა პარაგრაფში უკვე შევეხე მსოფლიოში კულტურის პოლიტიკის მოდელების პრობლემატიკას. აშშ-ს და ფრანგულის მოდელის განვითარების გზის წარმოდგენის შემდეგ, მინდა უფრო დაწვრილებით შევეხო სხვა მოდელებსაც, (რომლებიც ზემოთ, მცირედად წამოვადგინე).

განვიხილოთ თითოეული:

1. **ლიბერალური მოდელი** - ამ მოდელს ახასიათებს სახელმწიფოს მხრიდან „ნეიტრალიტეტი“, ანუ სახელმწიფო არ ერევა კულტურის სფეროში; კულტურის პოლიტიკას საბაზრო ეკონომიკა, ფონდები და კერძო სექტორი განსაზღვრავს.

კულტურის პოლიტიკის ასეთი მოდელი აქვს აშშ-ს. ლიბერალური მოდელის მიხედვით, სახელმწიფო - კომერციულ სექტორს, ფონდებს, კერძო პირებს უღვივებს სურვილს, კულტურის სფეროში რაც შეიძლება მეტი „ფული ჩადონ“.

კულტურის კვლევის ექსპერტები ამტკიცებენ, რომ სწორედ აშშ-ში არსებული საგადასახადო შეღავათების წყალობით, დიდია კერძო სპონსორებისა და ფონდების რიცხვი და სწორედ ეს განაპირობებს იმ ფაქტს, რომ, არსად სხვაგან, არც ერთ სხვა ქვეყანაში ისეთი მაღალი არ არის სოციალურ-კულტურული სფეროსთვის გამოყოფილი თანხები, როგორც აშშ-ში.

თუმცა ამ მოდელს თან ახლავს ერთი საშიშროება!

რადგანაც კულტურის დაფინანსება კერძო ფულზეა დამოკიდებული, ის მკიდროდ არის დაკავშირებული ქვეყანაში არსებულ ეკონომიკურ მდგომარეობასთან. ეკონომიკური კრიზისის დროს კი კულტურის დაფინანსება - მცირდება.

2. ელიტური მოდელი - ასეთი მოდელის მიხედვით, სახელმწიფო ქმნის სპეციალურ ორგანოს სამხატვრო საბჭოს (ART COUNCIL) და მას კულტურასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს სრულად გადასცემს. ანუ, საბჭოს თავად სახელმწიფო ქმნის, მაგრამ არ ხელმძღვანელობს მას და სრულ ავტონომიას აძლევს. ამიტომ, ელიტური მოდელი თავისთავში შეიცავს კულტურის დემოკრატიზაციას. ასეთი მოდელი მუშაობს დიდ ბრიტანეთში.

ამ მოდელის სპეციფიკური ფორმაა კულტურის დეცენტრალიზებული პოლიტიკა. კულტურის დეცენტრალიზაციის მაგალითია გერმანია, რომელიც 16 ფედერაციული მიწისგან შედგება, სადაც კულტურის პოლიტიკის კომპეტენცია მთლიანად „გადაბარებულია“ ფედერაციულ მიწებზე და მას კულტურის საბჭოები მართავს.

3. ბიუროკრატიული მოდელი - ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში სახელმწიფოს უშუალო მონაწილეობას გულისხმობს. კულტურაც, ისე როგორც საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვა სფეროები - ცენტრალიზებულია.

რადგანაც პირამიდული მოდელის სათავეში სახელმწიფო დგას და ის განაგებს კულტურას, ასეთი მოდელი კულტურის დემოკრატიზაციიდან შორსაა.

აღსანიშნავია, რომ XXI-ე საუკუნეში ასეთი მოდელი სულ უფრო იშვიათად გვხვდება.

ეს მოდელი ყოფილი სოციალისტური ქვეყნებისთვის იყო დამახასიათებელი. ასეთი მკაცრად ცენტრალიზებული მოდელი საბჭოთა კავშირს ჰქონდა.

ხელოვანთათვის ასეთი მოდელი - ჩიხია. მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად ცენტრალიზებული მოდელი დაფინანსების სტაბილურობის გარანტიაა, ის იწვევს კულტურის სტაგნაციას.

მკვლევრების აზრით, როცა შემოქმედი ადამიანი მუდმივად სახელმწიფოს გარანტირებული დაფინანსების იმედზეა, ნოვატორობა კვდება და კულტურაში „სიჩუმე“ ისადგურებს.

4. პრესტიჟულ-საგანმანათლებლო - ეს მოდელი მიღებულია საფრანგეთში. სიტყვა პრესტიჟიდან ჩანს, რომ კულტურა ასეთი მოდელისთვის პრესტიჟულია და დიდი ყურადღება ეთმობა ქვეყნის იმიჯს. ამიტომაც, პოპულარიზაციისა და იმიჯის გაფრთხილებისათვის, საფრანგეთში ძლიერადაა განვითარებული კულტურული ტურიზმი, რისი დიდი პოტენციალი საქართველოშიც გვაქვს და დარწმუნებული ვარ,

თუ კულტურა ქვეყანაში პრიორიტეტად იქცევა, კულტურული ტურიზმი საქართველოში დიდ წარმატებებს მიაღწევს.

5. ემანსიპირებული მოდელი - ზოგჯერ მას „შერეულ მოდელსაც“ ეძახიან. იგი უმეტესწილად განვითარებად ან პოსტსაბჭოთა (უკვე დამოუკიდებელი) ქვეყნებისთვისაა დამახასიათებელი. ექსპერტთა კვლევებიდან იკვეთება, რომ ასეთ ქვეყნებში საზოგადოებრივი ცხოვრების ახალი ერაა დაწყებული და ამის გამო, მთავარი აქცენტები მხოლოდ ტრადიციულ კულტურულ ღირებულებებზეა გადატანილი. რადგანაც ქვეყნის კულტურული ღირსება ტოტალიტარიზმის პირობებში ითრგუნებოდა, ემანსიპირებული ქვეყნები ეროვნული კულტურის განსაკუთრებულ პოპულარიზაციას ცდილობენ, თუმცა, ისევე ექსპერტების აზრით, კულტურის პოლიტიკის ასეთ მოდელს აქვს საშიშროება - შოვინიზმის ჩიხში შევიდეს.

სულ რამდენიმე წლის წინ, საქართველოში თანამედროვე ქართული ხელოვნების განვითარებისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის კულტურის პოლიტიკის დოკუმენტის შესაქმნელად მუშაობა დაიწყო. გარდა ამისა, მიზანი ნაციონალური კულტურის პოპულარიზაცია და ხელშეწყობა იყო.

დაიწყო საზღვარგარეთის პროგრესული ქვეყნების გამოცდილებების შესწავლა, არსებული მოდელების განხილვა და ფიქრი, რომელი მოდელი უფრო მისაღებია და შეესაბამება საქართველოს ტრადიციებს, სინამდვილეს. გაჩნდა იმედი, რომ სახელმწიფოებრივ დონეზე თითქოს შეიცვალა აზროვნება და დამოკიდებულება კულტურის სფეროსადმი - რომ კულტურა ქვეყნისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის სფეროა. თითქოს გავიაზრეთ, რომ კულტურის პოლიტიკის შემუშავება ხელს შეუწყობდა:

- ქვეყნის შიგნით - ერთ-ერთ პრიორიტეტად კულტურა ქცეულიყო;
- ქვეყნის გარეთ - ქართული კულტურის, ისტორიული საგანძურის მსოფლიოში სივრცეში პოპულარიზაციას და ინტეგრაციას.

ამ უდიდესი მნიშვნელობის დოკუმენტის შექმნაში ჩაერთო საზოგადო მოღვაწეები, კულტურის სფეროს მუშაკები, ხელოვანები, კულტურის მკვლევრები, არასამთავრობო სექტორი, ჟურნალისტები, აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლება, ასევე ყველა დაინტერესებული პირი, ვისაც შეეძლო ამ საკითხებთან დაკავშირებით კომპენტენტური რჩევის და იდეის მიწოდება. უდიდესი სამუშაო ჩატარდა, გათვალისწინებული იქნა უცხოელი ექსპერტების გამოცდილება და მთავრობამ ეს სტრატეგიული დოკუმენტი დაამტკიცა. ჩვემა ქვეყანამ სწორედ შუალედური მოდელი აირჩია.

როგორც ითქვა, კულტურის პოლიტიკა უნდა სრულყოფას განიცდიდეს. ეს მუდმივად განვითარებადი პროცესია. ყველა ქვეყანა ცდილობს თავისი მოდელი შექმნას, რომელიც გარეთ არსებული სხვადასხვა გამოცდილების შეჯერებაა საკუთარ რეალობასთან.

როგორ ქმნის სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკის მოდელს, რა გზა უნდა გაიაროს ამისთვის - ამაზე უკვე ვისაუბრე, ახლა კი მივუბრუნდები აბრაამ მოლის „კულტურის სოციო-დინამიკას“. როგორც უკვე აღვნიშნე, მან კულტურის პოლიტიკის 2 მოდელი და 4 ჯგუფი შემოგვთავაზა.

- სოციო-სტატიკური;
- სოციო-დინამიკური.

სოციო-დინამიკური კულტურის პოლიტიკის ტიპი აბრაამ მოლმა 2 ქვეტიპად დაჰყო:

- პროგრესული;
- კონსერვატული.

პირველი, აქტიურად, პოზიტიური ცვლილებებით განვითარებადი ტიპია, რომელიც კულტურის განვითარებისათვის ინოვაციების დანერგვას ეყრდნობა, ხოლო მეორე - მოლის თვალსაზრისით, ეყრდნობა ტრადიციათა შენარჩუნების პრინციპს. ეს რაღაც დონემდე, ალბათ მნიშვნელოვანია, მაგრამ კონსერვატულ ტრადიციებზე დაციკვლამ სტაგნაციამდე შეიძლება მიგვიყვანოს.

აბრაამ მოლის მიხედვით, სოციოსტატიკური მოდელი იშლება კიდევ 3 ქვედატიპად:

1. პოპულისტურ-დემაგოგიური;
2. პატერნალისტურ-დოგმატური;
3. ეკლექტური.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი: პოპულისტურ-დემაგოგიურის არსია: მაქსიმალური რაოდენობის ადამიანების კულტურული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ხოლო, სახელმწიფოს როლი გამოიხატება იმაში, რომ კულტურის განვითარებისთვის პირობები შექმნას და დაარეგულიროს.

ეკლექტურის არსია: კულტურის პოლიტიკა ინდივიდუალობაზე ორიენტირებული ღირებულებების მოხმარებაზე იქმნება, რომელიც შესაბამისობაშია სახელმწიფოში საზოგადოების მიერ აღიარებულ კულტურულ სახეებთან, ნიმუშებთან, პრიორიტეტებთან და ხელმისაწვდომობის ხარისხთან.

პატერნალისტურ-დოგმატური - (paternus - ფრანგ, მამობრივი) ეს ერთიერთობის ისეთი სისტემაა, როცა ხელისუფლება მოქალაქეთა მოთხოვნებს აკმაყოფილებს, ამის საფასურად კი თვითონ კარნახობს ქვეყნის

მოდელებს, როგორც საზოგადოს, ისე პირადულს. ასახავს შეზღუდულ პერსპექტივებს, როცა ხდება ერთადერთი კოდექსის - ეთიკის კოდექსის მიღება; ინტერესები შეზღუდულია და გამოცდილების მხოლოდ ის ფორმებია მიღებული, რომლებიც უკვე ტრადიციად დამკვიდრდა. მაგალითად: როგორც ჰქონდა სსრ კავშირს პატარა ქვეყნებთან, ვითომ გვერდებოდა და თან გვაკონტროლებდა. ან, პატრიარქალური ოჯახი, სადაც მამა მუდმივად აკონტროლებს შვილებს) არსი: განახორციელოს სხვადასხვა სახის რეგულაციები კულტურის სფეროში, რომელიც მმართველი ელიტისთვისაა მნიშვნელოვანი. სახელმწიფო კი კულტურის განვითარებას საკუთარი სახსრებით, საშუალებებით, სახელმწიფო პროგრამებით უზრუნველყოფს. თუმცა ა. მოლის ამ თეორიას რუსი მკვლევარი ა. დოლგინი აკრიტიკებს [Долгин А., 2002.; Флиер А.Я.; 2000;]

რუსულ კულტუროლოგიაში ამ დარგის მკვლევრების მიერ კი შემდეგი მოდელებია მიღებული [Флиер А.Я.; 2000; Востряков. Л.Е. Культурная политика: www.culture29.ru/.../0bfb4cb9753cded37c6339eae422bbc7.pdf; www.cpolicy.ru/analytics/80.html]:

მაგალითად პატრონი - მხარდაჭერას უწევს კულტურულ მოღვაწეობას და სახელმწიფო თავის სუბსიდირებას სხვადასხვა საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო ფორმებით ატარებს. ამის მაგალითია ინგლისი.

არქიტექტორი - როგორც ინჟინერი, სახელმწიფო ქმნის სპეციალურ ინფრასტრუქტურებს - სამინისტრო, უწყებები, დეპარტამენტები, ფონდები, სუბსიდირებას ახდენს და ამის გადაწყვეტილებას იღებს სამთავრობო უწყებები, მაგრამ იმ სოცსტანდარტების ფარგლებში, რომელიც არსებობს...

შთამავგონებელი - სახელმწიფო არ ერევა კულტურული ცხოვრების პროცესებში, ის ქმნის პირობებს კულტურული მოღვაწეობის, მისი პროდუქტის რეალიზაციისთვის, აწესებს საგადასახადო შეღავათებს, სტიმულირებს კულტურის და ხელოვნების სფეროს ფინანსირებას სხვადასხვა პირების და ორგანიზაციების მხრიდან.

ინჟინერი - სახელმწიფო იყენებს არსებულ რესურსებს. აფინანსებს კულტურის სფეროში აღზრდას და განათლებას. მხარს უჭერს საბიუჯეტო სახსრების გამოყენებით [Ерцов Е.С.; 2000; culture_site_Publications_EoC_EoC2004-1_07StudFiles.newpreview/3049024/].

ამას დროთა განმავლობაში შემდეგი მოდელები დაემატა:

ლიბერალური - ძირითადად, ამერიკულ მოდელს უწოდებენ ასე, როცა კულტურის სფეროს ფინანსირება ხდება კერძო პირების, ფონდების, სააგენტოების მხრიდან და სახელმწიფოს კულტურის ავტონომიაში ჩარევის უფლება არ აქვს. განსაზღვრულია კულტურის ფასეულობათა

ბაზარი.

ნაწილობრივ სახელმწიფოებრივი მოდელი - ახასიათებს კულტურის დემოკრატიზაცია, რომელიმე მმართველ ორგანოსთან ან კულტურულ-მხატვრულ უწყებასთან ახდენს თავისი ვალდებულებების დელეგირებას. ასეთად ითვლება დიდი ბრიტანეთი და ირლანდიის კულტურის პოლიტიკის მოდელი. დეცენტრალიზაცია, როცა რეგიონი თვითონ წყვეტს რა სჭირდება. ამ მოდელ იყენებს გერმანია.

სოციალისტური, ბიუროკრატულ-საგანმანათლებლო მოდელი - როცა ხორციელდება პოლიტიკურ-იდეოლოგიური და ფინანსური აბსოლუტიზმი სახელმწიფოს მხრიდან კულტურასა და ხელოვნებაზე. ასეთი იყო სსრკ და დღეს - ჩინეთი და ჩრდილოეთ კორეა.

პრესტიჟულ-საგანმანათლებლო/ ნაციონალური მოდელი - როცა სახელმწიფო პასუხისმგებელია აღწეროს და შეადგინოს ნაციონალური კულტურული ფასეულობების ნუსხა და დაიცვას მისი პრესტიჟი. პრიორიტეტი ნაციონალური კულტურის განვითარება გახადოს. შეზღუდოს სხვა ქვეყნების ზეგავლენა მის კულტურაზე. ასეთი მოდელი აქვს საფრანგეთს.

ნაციონალურ-ემანსიპირებული მოდელი - რომლის პრიორიტეტია აღორძინება, დაცვა კულტურის თვითმყოფადობის, რომელიც ადრე ითრგუნებოდა. ასევე ელემენტარული კულტურის განვითარება, მაგალითად: წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაცია. აქიგულისხმება აფრიკის ქვეყნების კულტურის პოლიტიკა, რომლებიც ყოფილი კოლონიები არიან და განიცდიდნენ ტოტალიტარული რეჟიმის ზეწოლას.

გარდამავალი პერიოდის მოდელი - ასეთი მოდელი, ძირითადად, პოსტ-ტოტალიტარულ სივრცეში ყალიბდება. ამ დროს, ხანდახან სახელმწიფო რაიმე მიზნის მისაღწევად მთლიანად იხსნის პასუხისმგებლობას. ამ მოდელს საქართველოს მაგალითი შეესაბამება უფრო, თუმცა, ბოლო წლებში ჩართულობის მცდელობა შეინიშნება [culture_site_Publications_EoC_EoC2004-1_07; StudFiles.net/preview/3049024/].

თავი მეექვსე

კულტურის პოლიტიკის საერთაშორისო გამოყენება მართვის და საკანონმდებლო დონეზე (ევროპის ქვეყნების მაგალითზე)

ჩვენ, განვიხილეთ კულტურის პოლიტიკის ორი დომინანტი და სხვადასხვა აპრობირებული მოდელი. მაგრამ, საინტერესოა, როგორ ვითარდება ეს ხაზი ევროპის სხვა ქვეყნებში?

შევვცდები, მაგალითები წარმოგიდგინოთ:

ინგლისსა და გერმანიაში, ანალიტიკოსების აზრით, შუალედური მოდელი მუშაობს (ფრანგულ-ამერიკულ მოდელებს შორის).

ინგლისის სახელმწიფო ხელისუფლება ქვეყნის კულტურის განვითარებაში თუნდაც ნაწილობრივ ჩარეულიყო, უარს არასოდეს არ ამბობდა. მაგალითად, ბრიტანეთის მუზეუმი, პირველი სახელმწიფო მუზეუმი - კულტურული მემკვიდრეობის, კულტურული ფასეულობების კვლევით, დაცვით და გავრცელებითაა დაკავებული, რომელიც დააარსეს 1759 წელს, იმაზე ადრე, ვიდრე ლუვრი.

ბრიტანეთის ცენტრალური ხელისუფლება კულტურაში პირდაპირ ჩარევა-მონაწილეობაზე თავს იკავებს (ურჩევნია შუამავლის როლი ითამაშოს). აქ სუბსიდიებს ანაწილებს არა სახელმწიფო, არამედ კოლეგიალური ორგანოები, რომლებიც თავიანთ ქმედებაში და გადაწყვეტილებების მიღებაში თავისუფლები არიან. ასეთებია: ბრიტანული საბჭო და დიდი ბრიტანეთის სამხატვრო საბჭო.

1992 წელს შეიქმნა ნაციონალური მემკვიდრეობის დეპარტამენტი, რომელიც სახელმწიფო სხდომებში მონაწილეობს და დაახლოებით ისეთი ფუნქცია აქვს, როგორც კულტურის სამინისტროს (არა ისეთი, ქართული გაგებით, როგორც საქართველოში არსებობს და ფუნქციონირებს). ის ახორციელებს ბრიტანულ საგარეო კულტურის პოლიტიკასაც; მისი ზედამხედველობის ქვეშ არის ყველა საჭირო ოფისი, ბი-ბი-სი, თვით ბრიტანეთის ბიბლიოთეკა, უფრო დიდ ყურადღებას უთმობს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას, ვიდრე თანამედროვე სახვითი ხელოვნების და კულტურის სხვადასხვა მიმართულების მხარდაჭერას.

გერმანია: ამერიკის მსგავსად, ფედერალური მოწყობისაა. კულტურის სამინისტრო არც აქ არის ფედერალურ დონეზე. შიდა კულტურის პოლიტიკის მართვა და სხვა ფუნქციები (კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა, მხატვრული საკუთრების დაცვა, მხატვართა სოციალური დახმარება და სხვ.) ფედერალური ხელისუფლების კომპეტენციისთვის არის მიკუთვნებული, მაგრამ მაინც არ მუშაობს ფედერალურ დონეზე. კულტურაზე გამოყოფილი თანხები ქალაქ-კომუნებში გადადის, სადაც ამ თანხის 40% ხმარდება მის განვითარებას და მიუხედავად, ამ მხრიდან არსებული წინააღმდეგობისა, ხელისუფლება ცდილობს გაზარდოს სუფსიდიები ხელოვნებასა და კულტურაზე.

ცნობილია, თავის ქვეყანაში არსებული კულტურული მემკვიდრეობა სრულყოფილად რომ დაიცვას - მსოფლიოს არც ერთ ქვეყანას არ შეუძლია. ამიტომ ყოველი მათგანის ხელისუფალნი ცდილობენ ააგონ ამ ძეგლების დაცვის საკუთარი, ეფექტური მოდელი. ამიტომაც გაჩნდა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის რამოდენიმე ასეთი მოდელი:

ინგლისი: მთავრობას არ აქვს განმსაზღვრელი როლი ამ ძეგლების

დასაცავად. ამას ძირითადად ახორციელებს საზოგადოებრივი ორგანიზაციები და ადგილობრივი ხელისუფლება.

ნორვეგია, ფინეთი: ამ პროცესს განკარგავს გარემოს დაცვის სამინისტრო.

აშშ: უდიდესს როლს საზოგადოებრივი ორგანიზაციები თამაშობს, ისეთი როგორიცაა მაგალითად - „აშშ ნაციონალური ტრასტი“, რომლის ხელმძღვანელობით ორგანოში გაერთიანებულია ცნობილი საზოგადო მოღვაწეები და მაღალჩინოსანი სახელმწიფო მოხელეები.

იტალია, საფრანგეთი: მემკვიდრეობის დასაცავად სპეციალიზირებული სამინისტროებია შექმნილი, ხოლო სახელმწიფო, კულტურის პოლიტიკის წარმართვისათვის მთავარი სუბიექტია ამ სფეროში.

საქართველოში: კულტურული მემკვიდრეობის რამდენი ძეგლია, მეტნაკლებად აღწერილი და სისტემაში მოყვანილია.

კულტურის პოლიტიკა - ეს დინამიური მოვლენაა, რომელიც ვალდებულია, ხან კი იძულებული, მოერგოს ცვალებად სოციალურ პირობებს.

ევროპისათვის, ისტორია - ეს აბსოლუტური ფასეულობაა. ჩვენ - ბოლომდე ჯერ კიდევ ვერ ჩავეწვდით! დასავლეთის ქვეყნებში, უმრავლეს შემთხვევაში, კულტურის პოლიტიკა საკმაოდ მკაცრია. საქართველოში - ან უარყოფილია, ან ჩვენი ხელისუფლება ისეთ ინტერპრეტაციას აკეთებს როგორც პოლიტიკური კურსის მსვლელობაში ან ეკონომიკური პოლიტიკიდან გამომდინარე აწყობს.

მაგალითები:

ინგლისში ისტორიულ ზონაში ახალშენებლობის ნებართვის მიღება ეს ძალიან დიდი ფული ღირს და თითქმის ერთი წელიწადია საჭირო დასტურის მისაღებად, რადგან იქ ეროვნულ საგანძურად სოფლის პეიზაჟიც კი ითვლება. და თუ, კანონის ავლით შეეცდებით შეიჭრათ ამ სივრცეში, უდიდესი ჯარიმები გელოდებათ.

საფრანგეთში, ინგლისში, იტალიაში - სახელმწიფო ფულს ხარჯავს იმ ძეგლებზე, რომელიც კერძო საკუთრებაშია, მაგრამ ფლობელმა უნდა წარადგინოს ახსნა-განმარტება, რაზე დაიხარჯება სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილი თანხა.

რასაკვირველია, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების და ღირშესანიშნაობების დაცვის სფეროში, არც ევროპა მისულა უცბად ასეთ მოწესრიგებულ პოლიტიკამდე.

XX საუკუნიდან მოყოლებული, ევროპა ამაზე ფიქრობს და პრეროგატივებს აყალიბებს. ასევე, XX საუკუნის დასაწყისიდან, ევროპამ სფეროს საკანონდებლო ბაზის და მისი განხორციელების მექანიზმების შექმნაც დაიწყო. რუსეთმა კი მხოლოდ 1978 წლიდან, როცა კანონი

„ისტორიის და კულტურის ძეგლების დაცვისა და გამოყენების შესახებ“ მიიღო. 1990-იან წლებში, „პერესტროიკის“ ერაში გა-სახელმწიფოებრივობა სხვა ობიექტებთან ერთად კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ძეგლებისაც დაიწყო. თავიდან ამ პოლიტიკამ ვერ იმუშავა, რადგან ქონების გადაცემის გარდა სახელმწიფოებრივი, სხვა ფორმების მექანიზმები არ იყო შემუშავებული. ამიტომ, პრივატიზაციის პროცესი შეაჩერეს. ამან კი - ძეგლების განადგურების ხარჯზე, არაერთგვაროვანი პროცესების განვითარება გამოიწვია.

მემკვიდრეობის დაცვის ეფექტური სისტემის შექმნა და ყოველივე ეს შეათანხმო კულტურის პოლიტიკის ყველა სუბიექტთან - საკმაოდ რთული პროცესია.

მსგავსი პრობლემები აღმოჩენილი იქნა საფრანგეთშიც, ესპანეთშიც, დიდ ბრიტანეთშიც, იტალიაშიც. ყველაზე მწვავედ კი ამან თავი იტალიაში იჩინა. განსაკუთრებით მაშინ, როცა კომპანია „პატრიმონიო“ შეიქმნა. უნდა აღინიშნოს, რომ იტალიაში მსოფლიო კულტურული საგანძურის 40% თავმოყრილი და ამ ახლადშექმნილ კომპანიას, რომელსაც ამ ფასეულობის დაცვის მართვა მიანდეს - 100% გამკონტროლებლად ეკონომიკის სამინისტრო დაენიშნა. კომპანიაში - „პატრიმონიო“ როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სტრუქტურები შევიდა. ამ ამბის გაცხადების შემდეგ, რომში საპროტესტო გამოსვლები დაიწყო. ეს პროტესტი გამოიწვია იმან, რომ ძეგლები უნდა შეეფასებინათ და ეს პროტესტის მონაწილეებისათვის პირდაპირი მაჩვენებელი იყო იმის, რომ ძეგლების პრივატიზაცია დაიწყებოდა.

კარლო ჩამპის (1920-2016), იტალიის რესპუბლიკის პრეზიდენტს (1999-2006) მოუწია საჯარო გამოსვლები და იმის მტკიცება, რომ არაფერი დაემართებოდა არც კოლიზეუმს და არც სხვა ძეგლს. მან შეადგინა „საპრეზიდენტო მეგა-პაქტი“, რომელიც ეყრდნობოდა: მინისტრთა კაბინეტის დეკრეტს, რომელსაც მხარს პარლამენტი უჭერდა. მან პირობა დადო, რომ სახელმწიფო ობიექტების სტატუსი - ხელშეუხებელია! მაგალითად: უფიცის გაღერვა არ გაიყიდებოდა. ეს გამყარებულია კონსტიტუციის 9 მუხლით, სადაც ხელშეუხებლად მიჩნეულია - კულტურული, არქეოლოგიური, მხატვრული ობიექტები, ნაციონალური ბიბლიოთეკები, სანაპიროები და ტყეები. მაგრამ მათი მოვლა კერძო სექტორს ფულის ჩადებით შეუძლია, რათა მიიღოს მოგება.

პროტესტის ორგანიზატორები შიშობდნენ, რომ კერძო სექტორზე ძეგლების გადაცემა - კატასტროფაა, მით უმეტეს, თუ ის უცხოელია.

კომპანია „პატრიმონიო“-ს მიზანი - სახელმწიფოს ზედამხედველობის ქვეშ მემკვიდრეობის დაცვაა, მაგრამ კერძო სექტორის ფინანსებით!

ამ კომპანიამ ძეგლები უნდა მიიყვანოს იმ დონეზე და დაიცვას,

რომ ტურისტისათვის მიმზიდველი გახადოს. კომპანიამ იტალიის კულტურული მემკვიდრეობა 2 ტრილიონ ევროდ შეაფასა.

ისმება კითხვა: რა არის ეს? მცდელობა, რომ გაიყიდოს ძეგლები? თუ, მათი დაცვისათვის ახალი მოდელების შექმნა? აღიარება რომ ძეგლი არამართო კულტურული, არამედ ეკონომიკური ღირებულების მატარებელიცაა? თუ მემკვიდრეობის დასაცავად ეკონომიკური რენტაბელობის უზრუნველყოფის ახალი საშუალებების ძებნა? [Зарубежное законодательство...Веденин Ю.А. и др., <http://libed.ru/knigi-nauka/965262-1-zarubezhnoe-zakonodatelstvo-oblasti-sohraneniya-kulturnogo-prirodnogo-naslediya-informacionniy-sbornik-sostavite.php;www.search.rsl.ru>].

სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს კვლევები, სადაც ამის პასუხები შეიძლება ევროპის სხვადასხვა ქვეყნების და ასევე, იტალიის კულტურის პოლიტიკის პრიორიტეტებში და მექანიზმებში ვიპოვოთ.

იტალიაში, ჯერ კიდევ 1902 წელს პარლამენტმა მოიწონა კანონპროექტი, რომელიც ზღუდავდა ქვეყნის შედეგების კატალოგში ძეგლების შეყვანას. ამ კანონმა მალე შეწყვიტა არსებობა, მაგრამ მრავალი ქვეყნისათვის მიზაძვის მაგალითი გახდა. 1939 წელს იტალიამ მიიღო კანონი N 1089 – „მხატვრულ და შემოქმედებით ინტერესების მქონე საგნების დაცვის თაობაზე“.

საფრანგეთი - მემკვიდრეობის რეგლამენტირება ხდება „ისტორიული ძეგლების“ 1913 წლის 31 დეკემბრის კანონით.

გერმანია - იმ მიწებზე, სადაც არ არსებობს ახალი საკანონმდებლო აქტები, მაგ. როგორც „ქსენის მიწაზე“ – 1974 წლის „კულტურის ძეგლების დაცვის“ კანონი, კვლავ მოქმედებენ XVIII საუკუნეში მიღებული კანონები - 1799 წლის 5 თებერვლის პრუსიული საერთო სამართალი მიწის შესახებ, პირველი ნაწილის მერვე ტიტულის 33 პარაგრაფი. ძეგლების დაცვის შესახებ ახალი კანონები გააჩნია შემდეგ მიწებს:

ჰამბურგი - 1920 წლის კანონი „ძეგლთა დაცვის შესახებ“, ახალი რედაქცია 1973 წლის 3 დეკემბერი;

შლეზვიგ-გოლშტეინი - 1958 წელს მიღებული და 1972 წელს განახლებული - კანონი „კულტურის ძეგლების დაცვის შესახებ“;

ბადენ-ვგორტემბერგი - 1971 წლის „კანონი „კულტურის ძეგლების დაცვის შესახებ“;

ბავარია - 1973 წელს მიღებული კანონი „ძეგლების დაცვისა და გადარჩენის შესახებ“.

ქსენი - 1974 წლის 30 სექტემბერი, კანონი „კულტურის ძეგლებთან დაცვის“ შესახებ (4 ნაწილი, 31 პარაგრაფი).

აქ კანონმდებლობის რეგულირების საუკეთესო და მთავარ მოდელად აღიარებულია ჰესენის მიწის კანონი „კულტურის ძეგლებთან დაცვის“ შესახებ, სადაც მოცემულია ცნება - „ძეგლის დაცვა“, როგორ უნდა მოხდეს ძეგლების აღწერა, რესტავრაცია, დაცვა როგორც მეპატრონისაგან, ისე მფლობელისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ ფინანსებით დახმარება მათი ბიუჯეტიდან ხდება, თუ მესაკუთრე და მფლობელი ვერ უვლიან სათანადოდ ძეგლს, მაშინ კულტურის ძეგლთან დაცვის ორგანოებს შეუძლიათ მიიღონ ზომები კულტურის ძეგლთან დაზიანების საწინააღმდეგოდ; ამ პროცესის დროს კი მფლობელი ან მეპატრონე არ ეწინააღმდეგება მიღებულ ზომებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ძეგლთან დაცვის ორგანოებს შეუძლიათ, გარკვეულ ჩარჩოებში, მოითხოვონ გაღებული ხარჯების ანაზღაურება.

ამ კანონში განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა „არქეოლოგიური წარმოშობის ძეგლების“ დაცვას და თუ საჭიროება მოითხოვს მის - კონფისკაციასაც.

ძეგლების სხვადასხვა ტიპის დაზიანებაზე ჯარიმა განისაზღვრება 50 000-დან 500 000-მდე. თანაც 1955 წლის 6 აგვისტოს კანონის თანახმად, რომელიც გერმანული კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას ეხება, მოძრავი ძეგლების უკანონოდ გადაადგილება ან ქვეყნიდან გატანა ისჯება თავისუფლების აღკვეთით სამ წლამდე ან ჯარიმით (პარაგრაფი 16). ხოლო, თუ პირი (მეპატრონე ან მფლობელი) არღვევს თავის მოვალეობას, მას ადმინისტრაციული ჯარიმა ეკისრება.

ნორვეგია: ქვეყნის ერთ-ერთი ძირითადი კანონი - N50, რომელიც კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას ეხება 1978 წლის 9 ივნისს იქნა მიღებული. შესწორებები შევიდა 1993 წლის 1 იანვარს - შედგება 6 თავისგან და 29 პარაგრაფისაგან. კანონი არეგულირებს არქეოლოგიური, არქიტექტურული ძეგლების, აგრეთვე, კულტურული მრავალფეროვანი გარემოს დაცვას, ასევე, გარემოს დაცვის და რესურსების მართვის მიმართულებით. კანონის მიხედვით, სახელმწიფო, ამ უმნიშვნელოვანესი რესურსების დაცვის გარანტიად გვევლინება. საინტერესოა მე-20 პარაგრაფი, სადაც ნათქვამია, რომ კულტურული გარემო, მისი კულტურულ-ისტორიული ფასეულობები მეფის დაცვის ქვეშ იმყოფება. დაცვის სიგელით, მეფეს შეუძლია - აკრძალოს ან რეგლამენტი დააწესოს ნებისმიერ მოქმედებაზე, თუნდაც ტრანსპორტის გადაადგილება დაცულ ტერიტორიაზე, თუ ის დაცვის მიზნებს ეწინააღმდეგება... კანონი „შენობათა დაცვის შესახებ“ ძალაში შევიდა 1920 წლის 3 დეკემბერს, ხოლო კანონი N3 „უძველესი ძეგლების“ შესახებ 1951 წლის 29 ივნისს.

ინგლისი: ერთ-ერთ უძველეს საზოგადოებრივ ორგანიზაცია,

რომლის მიზანია, სწორედ, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების გადარჩენა-დაცვა - „ნეშენლ ტრასტ“-ია (National Trust), რომელიც კერძო ინიციატივებით შეიქმნა. დღეს ის უკვე წამყვანი ძალაა, რომელიც ბრიტანეთის კუნძულებზე ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვითაა დაკავებული. მისი ზედამხედველობის ქვეშაა: 565 ათასი აკრი სოფლის ლანდშაფტი, 500 მილზე მეტი ხელშეუხებელი სანაპირო, 300 ისტორიული შენობა და ბაღი, რომელიც ღიაა მნახველისათვის. ორგანიზაციაში 2 მლნ. წევრია გაერთიანებული, 16 რეგიონალურ და 3 წამყვან ლონდონის ბიუროში. ამ ორგანიზაციის პირველი აქტი, რომელმაც ინგლისის პარლამენტი გაიარა, ამტკიცებდა, რომ ის შეიქმნა ნაციისათვის - ისტორიული და ბუნებრივი ძეგლების, ლანდშაფტების შენარჩუნების მიზნით. ამიტომ, ტრასტის მიერ რაიმეს გაყიდვა, მხოლოდ ინგლისის პარლამენტის ნებართვითაა შესაძლებელი. კერძო პირების მიერ თავიანთი ქონების გაყიდვა შემცირდა მის მერე, როცა მათ მფლობელებს დაერთოთ ნება - ასეთ ძეგლებში მუდმივ საცხოვრებლად დარჩნენ.

ინგლისი კულტურის პოლიტიკის გატარებისას ძეგლების დასაცავად ისეთ პოზიციას ეყრდნობა, სადაც საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს და ადგილობრივ ხელისუფლებას განსაკუთრებული როლი ენიჭება, როცა სახელმწიფოს როლი მინიმუმამდეა დაყვანილი.

ასეთ პოლიტიკას მიმართავს აშშ-ც, ავსტრალია, ანუ ინგლისურენოვანი ქვეყნები, რომლებიც კულტურის განვითარებისათვის მსგავსს მოდელებს ახორციელებენ.

მათგან განსხვავებით, საფრანგეთსა და იტალიაში კულტურის პოლიტიკა ეროვნული მემკვიდრეობის დაცვაზე, სახელმწიფოს განსაკუთრებულ როლზეა აგებული. ეროვნული მემკვიდრეობის დასაცავად, ორივე ქვეყნის ხელისუფლებამ, სპეციალიზირებული სახელმწიფო სტრუქტურები შექმნეს [Зарубежное законодательство... Веденин Ю.А. и др., <http://libed.ru/knigi-nauka/965262-1-zarubezhnoe-zakonodatelstvo-oblasti-sohraneniya-kulturnogo-prirodnogo-naslediya-informacionniy-sbornik-sostavite.php>; www.search.rsl.ru].

მაგალითები:

იტალია: კულტურის მემკვიდრეობის/საგანძურის სამინისტრო (1975), საფრანგეთი: კულტურის სამინისტრო, 1970 წელს უმაღლესი და დეპარტამენტული კომისიები ადგილობრივი პეიზაჟების დასაცავად, რომელთაც ისტორიული, სამეცნიერო ან მხატვრული ღირებულება გააჩნიათ და სხვ.

ვიციტ, რომ კულტურის პოლიტიკა - გარკვეულწილად სოციო-კულტურული ფენომენიცაა, რომელიც საზოგადოების სხვადასხვა ფენების კონკრეტული მოთხოვნებით ჩაისახა და კონკრეტულ

ისტორიულ ხასიათთან ერთად, თან ტრანსფორმირების უნარიც გააჩნია. ამიტომ ის, იმ კონკრეტული დროის სოციო-კულტურული სიტუაციების გადასახედიდან უნდა განვიხილოთ.

როცა XX საუკუნის დასაწყისიდან ევროპამ ამაზე ფიქრი დაიწყო, უკვე ახალი პროცესები მიმდინარეობდა - ინდუსტრიალიზაცია, ურბანიზაცია და სხვა, რამაც მოიტანა ახალი კანონების შექმნაც (იტალია, N 1150 კანონი „ურბანისტიკაზე“, 1942 წელი 17.08), ახალი ინიციატივები, ეროვნული იდენტობის შენარჩუნებისა და კულტურული მრავალფეროვნებისათვის.

იტალიაში და გერმანიაში, სადაც XX საუკუნის დასაწყისში ტოტალიტარული სისტემები ფორმირდება, სახელმწიფოს ერთ-ერთი ამოცანა - კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვა ხდება.

XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან, II მსოფლიო ომის შემდეგ, ეს პროცესი გაძლიერდა (იგულისხმება კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვა). მცდელობაა ამ სფეროს საერთაშორისო სამართლის სისტემის შექმნის.

1954 წელს მიიღეს ჰააგის კონვენცია - „კულტურული ფასეულობების დაცვა შეიარაღებული კონფლიქტის შემთხვევაში“, 1972 წელს - იუნესკოს კონვენცია „მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“.

1971-1975 წლებში, იმ ქვეყნებმა, რომლებიც ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაციაში შედიოდნენ, გარემოს დაცვის სფეროში 31 უმნიშვნელოვანესი ნაციონალური კანონი მიიღეს, როცა 1956-1960 წლებში მხოლოდ 4 კანონი იქნა მიღებული, 1960-1965 წლებში - 10 კანონი, 1966-1970 წლებში - 18 კანონი.

1972 წლიდან მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონებში 2005 წლისთვის აღნუსხული დამიღებულია 825 კულტურის და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ობიექტი.

კულტურის პოლიტიკის ეს ეტაპი ომის შემდგომი დანაკარგებით იყო განპირობებული, როცა უამრავი მემკვიდრეობის ძეგლი განადგურებული, მოპარული, უკანონოდ მითვისებული აღმოჩნდა.

XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან მემკვიდრეობის დაცვისათვის საერთაშორისო სისტემა ფორმირებას იწყებს, რადგან ყველამ აღიარა, რომ კულტურული მრავალფეროვნება კაცობრიობის მონაპოვარია. მიუხედავად ევროპული ქვეყნების მידგომების უნივერსალური ხასიათისა, თითოეულ ქვეყანას, ამ სფეროში, თავისი უნიკალური გამოცდილება გააჩნია.

მემკვიდრეობის დაცვის კონცეფციის შექმნაში იტალია გამოირჩევა. საიტერესოა ისიც, რომ სამინისტროში ჩატარდა რეორგანიზაცია და მრავალი საინტერესო გადაწყვეტილება და კანონი მიიღეს:

- 1974 წლის 14 დეკემბერს მიღებული დეკრეტ-კანონი N657;
- 1975 წლის 29 იანვრის კანონი N5;

სამინისტროში შეიქმნა ოთხი ძირითადი ცენტრალური სამმართველო:

1. ბუნებრივი, არქიტექტურული, არქეოლოგიური, მხატვრული და ისტორიული მემკვიდრეობის დაცვის სამმართველო;
2. საარქივო სამმართველო;
3. წიგნის მემკვიდრეობის და კულტურის სამმართველო;
4. გენერალური ადმინისტრაცია და კადრების სამმართველო.

აქვე, სამინისტროსთან რამდენიმე ორგანო შეიქმნა, რომელთაც სამეცნიერო-კვლევითი და სათათბირო ფუნქციები გააჩნიათ. მაგალითად, სამეცნიერო საბჭო - 90 წევრის შემადგენლობით. ამ საბჭოში შედიან ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლების წარმომადგენლებიც, მეცნიერები, ამ სფეროს ექსპერტები. სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფი 4 ცენტრალური ინსტიტუტია გაერთიანებული:

1. კატალოგიზაციის და დოკუმენტიზაციის ცენტრალური ინსტიტუტი;
2. იტალიის ბიბლიოთეკების ერთიანი კატალოგის ცენტრალური ინსტიტუტი;
3. წიგნის რესტავრაციის ცენტრალური ინსტიტუტი;
4. წიგნის პათოლოგიის ცენტრალური ინსტიტუტი.

მათ ადმინისტრაციული ავტონომია გააჩნიათ. საჯარო ბიბლიოთეკებიც მათ უწყებაში შედის;

არსებობენ სხვა სუბიექტებიც, რომლებიც მონაწილეობენ ეროვნული მემკვიდრეობის დაცვის სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკაში. მაგალითად: საზოგადოებრივი სამუშაოს სამინისტრო, რომელიც 1950 ახორციელებს სარესტავრაციო სამუშაოებს (მხოლოდ ტექნიკური მხარე ეხებათ) და ა.შ. ერთ-ერთი სუბიექტია ტურიზმის სამინისტრო, რომელიც იტალიის კულტურული და ტურისტული მარშრუტების დამუშავება-შემუშავებაზეა პასუხისმგებელი.

ბიუჯეტისა და დაგეგმარების სამინისტრო, დაქვემდებარებულ ფონდებში, ინვესტიციების მოზიდვითა და დასაქმებითაა დაკავებული. ეს ფონდები ადმინისტრაციულ პროექტებზე „სწრაფი რეაგირებისათვისა“ შექმნილი და ძალიან ბევრი მიმართულებით მუშაობს.

სამოქალაქო დაცვის სამინისტრო - კიდევ ერთი სუბიექტია სახელმწიფო კულტურის პოლიტიკის. იგი ხელმძღვანელობს სტიქიური უბედურებებით გამოწვეული შედეგების ლიკვიდაციას, რომელიც ხშირია იტალიაში და ამან გამოიწვია 1985 წელს ამ სამინისტროს შექმნაც. ისინი კულტურის მემკვიდრეობის სამინისტროს ხარჯებიდან ათავისუფლებენ, რომელიც სტიქიური უბედურებებით დაზიანებული ისტორიული

ძეგლების აღდგენითი სამუშაოებისათვის არის საჭირო. კულტურის მემკვიდრეობის სამინისტროს თანხას თავად ურიცხავენ, რომელიც აღდგენითი სამუშაოებისათვისაა საჭირო.

იტალიაში, 1970-იან წლებშივე დაიწყო დეცენტრალიზაციის პროცესი. ამას ადასტურებს - 1972 წლის 14 იანვრის დეკრეტი, პრეზიდენტის 1977 წლის 24 ივლისის N616 ბრძანებულება და სხვ. რომლებიც აფართოებენ რეგიონების კომპეტენციას, თუმცა სახელმწიფოს რჩება მაკონტროლებელი ფუნქცია. 20 სამხარეო ობიექტიდან და 94 პროვინციიდან განსაკუთრებული სტატუსის რეგიონებს მეტი უფლებები მიენიჭათ.

1980 წლის 1 აგვისტოს მიღებული იქნა რეგიონალური კანონი ძეგლების დაცვაში მათი საქმიანობის და ურთიერთკოორდინაციის შესახებ. კანონში რეგიონალური სპეციალიზირებული საბჭოს შექმნა იყო ჩადებული, რომელიც კულტურის საკითხებს ზედამხედველობას გაუწევდა.

ცენტრალური ხელისუფლება სამხარეო ხელისუფლებისათვის სუფსიდიებს გამოყოფს. თუმცა, ადგილობრივი ბიუჯეტიდან მხარეებიც გამოყოფენ თანხებს. მაგრამ აქ დიდი დიფერენციაციაა - არსებობს „ლარიზი“ და „მდიდარი“ რეგიონები. შედარებით მდიდარია იტალიის ჩრდილოეთი მხარე.

საქალაქო საბჭოები ქალაქებში კულტურის სიცოცხლისუნარიანობაზე არიან პასუხისმგებლები - კონცერტები, ფესტივალები და ა.შ. ანუ ისინი იტალიის კულტურის პოლიტიკის ძირითადი სუბიექტები არიან: სახელმწიფო, 20 რეგიონი (რომელსაც შეიქმნა 1970 წელს და გააჩნია საკანონმდებლო ძალაუფლება), პროვინციები, მუნიციპალიტეტები. მაგრამ ასეთ პოლიტიკასაც აღმოაჩნდა ხარვეზები - ვერ მოხერხდა მაინც ერთიანი პოლიტიკის შექმნა ეროვნულ დონეზე, რომლის მიზნები როგორ ეროვნულ, ისე საერთაშორისო პრობლემატიკაში დევს. არასაკმარისია სამინისტროებს შორის, რეგიონალურ და მუნიციპალურ ორგანოებს შორის კოორდინაცია, რომელიც, საერთოდ, მრავალსუბიექტიანი კულტურის პოლიტიკისათვისაა დამახასიათებელი. კოორდინაციის მოწოდება - რთული და ხანგძლივი პროცესია. იტალიის ბიუჯეტში კულტურის ფინანსირება ხდება მიმართულების - „განათლება და კულტურა“ მიხედვით. იგი გადანაწილებულია 4 ადმინისტრაციულ დონეზე (სახელმწიფო, რეგიონები, პროვინციები, თემები).

1990 წლის 19 აპრილის კანონი N84 ითვალისწინებს სპეციალურ კულტურულ პროგრამებს კულტურის ძეგლების კატალოგიზაციისათვის, დაცვისთვის, გამოყოფილი იყო გრანტი - 130 მლრდ. ლირის ოდენობით და მოწონებული იქნა 65 პროექტი.

ქვეყნის ეროვნული განძის 60% კერძო მფლობელებისაა, ამიტომაც დიდ როლს თამაშობს კერძო სუბსიდირება, რომელსაც სახელმწიფო წახალისების საშუალებას აძლევს ინვესტიციების ჩადებისათვის და შეღავათებს საგადასახო დეკლარაციით.

ამან ქვეყანაში კულტურის სპონსორობის ბუმი გამოიწვია. 1985 წელს სპონსორობა ასიგნაციამ 650 მლნ. ფრანკს მიაღწია, რაც ორჯერ მეტია, ვიდრე საფრანგეთსა და გერმანიაში, დროის ამავე მონაკვეთში. ძირითადი სპონსორები კი არიან - ბანკები, სადაზღვევო კომპანიები, საწარმოები.

დიდი მოგება მოიტანა ტურიზმმაც, რომელიც ქვეყნის საქმიანობის მნიშვნელოვან სეგმენტს წარმოადგენს. მაგრამ კულტურულმა ტურიზმმა გარკვეული პრობლემებიც მოიტანა:

- ტურისტული მასების რეგულირება სეზონისა და ქალაქების მიხედვით;
- ძეგლების დაცვა დამთვალიერებლებისაგან.

ბოლო პერიოდში იტალიის კულტურის პოლიტიკაში ძეგლთა დაცვის საკითხში შეიმჩნევა მეტი დაახლოება სახელმწიფოსა და კერძო სექტორს შორის. მაგრამ მთავარი პრობლემა მაინც არის - კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის სფეროში ეფექტური ეკონომიკური პოლიტიკის გატარების უზრუნველყოფა.

იტალიის კულტურის მინისტრის ჯულიანო ურბანის სიტყვებით, ევროკავშირის სხვა ქვეყნებს - გერმანიას და ესპანეთს ორჯერ მეტი თანხა ეძლევა ძეგლების მოსავლელად, როცა მემკვიდრეობის ფასეულობებით უფრო ჩამორჩებიან იტალიას. ამიტომ იტალიელები ეძებენ ახალ ფულად წყაროებს, გარკვეული ძეგლების პრივატიზირების გადაწყვეტილება მიიღეს და სხვ.

90-იანი წლებიდან მოყოლებული, კერძო სექტორმა იტალიის ბიუჯეტში ძეგლთა დაცვაზე შეიტანა 61 574 186 ევრო. პარტნიორობა სახელმწიფო-კერძო პრინციპებით დაინერგა, ამან კი გარკვეული სასიკეთო ძვრები მოიტანა. კულტურის პოლიტიკამ, რომლის ერთ-ერთი პირველი განხორციელებელი ევროპაში იტალია აღმოჩნდა, გარკვეული ტრანსფორმაცია განიცადა. დღეს ისინი ცდილობენ განავითარონ სახელმწიფო-კერძო და კორპორატიული სექტორი. ამის ერთ-ერთი მაგალითია ზემოხსენებული კომპანია „პატრიმონიო“. და კიდევ, იუნესკოს მიერ შემოთავაზებულ ფასეულობათა კრიტერიუმებთან ერთად აამოქმედონ კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის ეკონომიკური ფაქტორებიც, ახალი მიდგომებიც [http://tourism.mosgu.ru/o_fakultete/kafedra/cultura/Nauka/mironova.htm; Зарубежное законодательство...Веденин Ю.А. и др., <http://libed.ru/knigi-nauka/965262-1-zarubezhnoe-zakonodatelstvo-oblasti-sohraneniya-kulturnogo-prirodnogo->

როგორც საფრანგეთის კულტურისა და კომუნიკაციის ყოფილი მრჩეველი (2000) ანდრე ლადუსი აღნიშნავს, არ არსებობს ერთი კულტურა, არსებობს მისი მრავალი ფორმა, სახე; ე.ი. „არ არსებობს ოფიციალური ფრანგული კულტურა, თუმცა არსებობს საფრანგეთის ოფიციალური პოლიტიკა კულტურის სფეროში... ოფიციალური კულტურის პოლიტიკა არ კარნახობს კულტურას შინაარსს. ის ცდილობს გარკვეული პრინციპების შესაბამისად ხელი შეუწყოს, წაახალისოს კულტურის ახალი ფორმები და მისი განვითარება“... [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 4].

ანდრე ლადუსი მიიჩნევს, რომ ფრანგული კულტურული გარემო სხვა კულტურების მიმართ გახსნილია, მხოლოდ ამ სიტუაციის გონივრული მართვაა საჭირო. მისი თვალსაზრისით, „...სახელმწიფომ უნდა შეინარჩუნოს კულტურული მრავალფეროვნება, არ უნდა შეზღუდოს, შეაჩეროს კულტურის განვითარება მისი ვითომდა „სიწმინდის“ შენარჩუნების განზრახვით“ [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 7].

ფრანგებისათვის მიზნის სწორად განსაზღვრა უმნიშვნელოვანესია კულტურის მომავლისათვის. ანდრე ლადუსის სიტყვებით რომ გამოვხატოთ: „ჩვენ არ გვაქვს მზა რეცეპტები და ჩვენგან ნუ ელით... ჩვენ ბევრი რამ უნდა ვისწავლოთ ერთმანეთისაგან, ვიყოთ თვითკრიტიკულები და ვიყოთ მზად სხვების თვალსაზრისის გასაზიარებლად, რადგან უამისოდ არ არსებობს კულტურა“ [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 8].

სსრკ-ში კულტურის პრობლემები იმაში კი არ იყო, როგორც რუსი ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ სად ეშვოვით ფული, არამედ როგორ „გაიტანოს“ ცენზურისგან, თორემ მნახველი სულ იყო. წიგნის დაბეჭდვა იყო მთავარი, თორემ წამკითხველს რა გამოლევდა... ეხლა კი რა ხდება?! ფული და ბაზარი შევიდა კულტურაში და მან „საქონლის“ სახე მიიღო [Берелович А.Я.1998]. საფრანგეთში კი ეს პრობლემები ნელა და თან, სახელმწიფოს დახმარებით წყდება. კულტურათა ურთიერთობები ძალიან მნიშვნელოვანია საზოგადოების ცხოვრებაში, ოღონდ, მართო ქვეყნის შიგნით არა. სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობებში თანამედროვე მსოფლიოს განვითარების ტენდენციები იკვეთება.

რას ვაკეთებთ ამ მიმართულებით ჩვენ?!

თავი მეშვიდე

კულტურის პოლიტიკის მენეჯმენტის აუცილებლობა საქართველოში (დესკანდრალიზაცია და რეგიონალური მართვა)

მსოფლიო სივრცეში ინტეგრირება საქართველოსთვისაც უმნიშვნელოვანესია, განსაკუთრებით კი კულტურით, რადგან ქართული კულტურა ეს ჩვენი ერის ანარეკლია. თანამედროვე დიპლომატიაში უკვე გამოიყენება ტერმინი „საგარეო კულტურის პოლიტიკა“, რადგან მიიჩნევა, რომ მთელი მსოფლიოს ქვეყნებისათვის, თავისი ეროვნული ინტერესების დასაცავად, ეს ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური საშუალებაა. ყველა ქვეყანა ცდილობს დაიცვას და გამოიყენოს 1982 წელს, მეხიკოს კონფერენციაზე, კულტურის სფეროში ურთიერთობა-თანამშრომლობაზე იუნესკოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები [UNESCO.Mexico Citi Declaration on Cultural Policies. Word Conference on Cultural Policies. Mexico City, 26 July-6 August 1982 portal.unesco.org/11295421661mexico.../mexico_en.pdf].

არაერთხელ მომიწია ხაზგასმა, რომ კულტურის გარეშე ხარისხიანი საარსებო გარემოს შექმნა შეუძლებელია, სადაც ჩვენ, სოციალური გარანტიების გარდა, შემოქმედების საშუალება და სხვა კულტურებთან ურთიერთობა გვჭირდება. ასევე, ქვეყნის წინსვლისათვის კულტურის სფერო სახელმწიფოსაგან გარკვეული მიდგომებს რომ ითხოვს, რომლითაც შესაძლებელი ხდება არამარტო კულტურის, არამედ სოციალური სივრცის განვითარება. კერძოდ:

- იქმნება წინაპირობა ადამიანური კაპიტალის შექმნა-განვითარებისათვის;
- ინდივიდებში საკომუნიკაციო-საადაპტაციო უნარ-ჩვევები ყალიბდება და ვითარდება; გარკვეულ, კონკრეტულ სოციალურ-კულტურულ პირობებში სოციალიზაცია-ადაპტაციის ფაქტორი ხდება;
- პროფესიონალურ, საზოგადოებრივ და პირად ცხოვრებაში ინდივიდის თვითრეალიზაციისათვის ფართო სპექტრი იქმნება;
- ინდივიდთა თვითიდეტიფიცირება ხდება, რომლებიც საზოგადოების სხვადასხვა სფეროებს ეკუთვნიან, მაგრამ საერთო ისტორიულ-კულტურული ტრადიციები გააჩნიათ.

კულტურული ცვლილებები, მოგეხსენებათ, კულტურის შიგნით მომხდარ ტრანსფორმაციებს გულისხმობს. ჩვენ ვცდილობთ, საერთო და განსხვავება აღმოვაჩინოთ კულტურის პოლიტიკის იმ დინებებთან, რომელიც დღეს მსოფლიოში მიმდინარეობს და ის საქართველოსთან მიმართებაში გავიაზროთ, რადგან ეს პროცესები

ურთიერთსაწინააღმდეგოდ ვითარდებოდა და ვითარდება. ინოვაციური ხასიათის განვითარებისაკენ მცდელობა (უმნიშვნელოდ) შეიმჩნეოდა, მაგრამ არარსებულმა კულტურის პოლიტიკამ უამრავი მიმართულების, ფუნქციების დეგრადირება გამოიწვია, რადგან ქვეყანაში სოციალური აქტივობა დაიკარგა. ეს, თავისთავად, მოსახლეობის მარგინალიზაციის შეგნებულად გაზრდილმა პროცესებმა, ფასეულობათა გადაფასების რთულმა პროცესებმა, ზნეობრიობის ორიენტირებმა, სოციალიზაციის და ინკულტურიზაციის შესუსტებამ გამოიწვია. მიუხედავად იმისა, რომ უამრავი ხელისშემშლელი პირობა და მიზეზი არსებობდა, თითო ინდივიდის, ჯგუფის და ორგანიზაციის დონეზე ქართულმა კულტურამ (საბედნიეროდ) მაინც შეძლო ევოლუციური პროცესების თანამონაწილე გამოსულიყო და მსოფლიო კულტურათა დიალოგში ჩართულიყო, გასაცნობად ქართული ეროვნული კულტურის მახასიათებლები წარმოეჩინა და თვითონაც სხვა კულტურათა ფასეულობები შიგნით შემოეტანა. ამ კულტურათა სინთეზით მივდივართ, ზოგჯერ, სინერგეტიზმამდე (სხვა კულტურებთან კონტაქტით ისეთი ელემენტების ცვლილება, რომელიც ახალი სტრუქტურების ჩასახვას უწყობს ხელს).

ხაზგასმულად მრავალგზის აღინიშნა, რომ კულტურის პოლიტიკის ამოცანაა, კულტურის (ამ ცნების ფართო გაგებით) განვითარებას ქვეყანის რეგიონშიც შეუწყოს ხელი, რაც სწორ მიდგომასა და საჭირო ფინანსური რესურსების თავმოყრას მოითხოვს.

კულტურის პოლიტიკა ისეთ მოცემულობას ემყარება, რომელშიც პოლიტიკური ორგანოები და სხვადასხვა არასამთავრობო ინსტიტუცია ხელოვანთა შემოქმედებითობის განვითარებას უწყობს ხელს, როგორც კონკრეტული ფინანსური წყაროებით, ისე მათი მიღწევების სოციალური წახალისებით. უფრო მეტიც, კულტურის პოლიტიკა - კულტურის გავრცელებასაც ეყრდნობა, რათა რაც შეიძლება მეტი ადამიანი გახდეს მისი მიმღები. გასათვალისწინებელია, რომ კულტურის პოლიტიკა არ არის მხოლოდ ხელოვნების განვითარების ხელშემწყობი აქტივობა (ფართო გაგებით), ის ნებისმიერი აქტივობაა, რომელიც ერის კულტურული და სოციალური იდენტობის ჩამოყალიბებას ემსახურება. სწორედ ამიტომ, კულტურის პოლიტიკის ფარგლებში არსებითი მნიშვნელობის მოვლენისა და ისტორიული პროცესის ანალიზით, თანამედროვე კულტურის არსებული ფორმით ჩამოყალიბება განისაზღვრა. სამწუხაროდ, უნდა ვაღიაროთ, რომ ხელისუფლება კულტურის პოლიტიკისათვის არასაკმარის ფინანსურ რესურსებს ითვალისწინებს, რაც გარკვეულწილად უდავოდ ზღუდავს მის შესაძლებლობებს. ერთადერთ გამონაკლისს „Check in Georgia“ პროექტის ფარგლებში განხორციელებული ღონისძიებები წარმოადგენს.

თუმცა, ყურადსაღებია, რომ კულტურის პოლიტიკა ასევე და ალბათ პირველ რიგში, მრავალრიცხოვანი არასამთავრობო ორგანიზაციის საქმიანობაცაა, რომლებიც ცდილობენ, კულტურული ცხოვრების გარკვეული ფრაგმენტების ფორმირება დამოუკიდებლად მოახდინონ. კულტურის პოლიტიკის განხორციელება ასევე კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლით, ახალი მუზეუმების შექმნით, წარსულის მნიშვნელოვანი მოვლენებისადმი მიძღვნილი გამოფენების გახსნით ხდება. ამავედროულად თვალსაჩინოა, რომ ქვეყნის მიერ განხორციელებული კულტურის პოლიტიკის ძირითადი მიზანია, რაც შეიძლება დემოკრატიული და ელიტარული გახადოს იგი, რათა ყველასათვის თანაბრად იყოს ხელმისაწვდომი კულტურისა და ნებისმიერი კულტურული მოვლენის შესახებ ცოდნა [http://culturepolicy.ge/getfile/8254bf9b-6606-49d2-9279-b5a61879e576/.aspx]

იმედს ვიტოვებ, რომ სამომავლოდ მაინც, საქართველოში კულტურის პოლიტიკის სტრატეგიული დოკუმენტის შექმნა („კულტურის სტრატეგია 2025“) კულტურის სფეროს მუშაობის გაუმჯობესებას მარტო ერთი მიმართულებით კი არ შეძლებს, არამედ საზოგადოებისათვის კულტურის სხვა სფეროების ხელმისაწვდომობასაც შეუწყობს ხელს.

რადგან ჯერ კიდევ გასაკეთებელია:

- კულტურის სფეროში სისტემური და განახლებადი რეფორმები (ამ რეფორმების განხორციელების მიზნით მისი ზუსტი განსაზღვრა და შეფასებაც ჯერ არ მომხდარა);
- რეფორმა ბიუჯეტის სფეროში, რომელიც, პირველ რიგში, კულტურული დაწესებულებების მოღვაწეობის ფინანსურ ასპექტებსა და საორგანიზაციო-სამართლებრივ ფორმებს ეხება.

მაგალითები:

- თავისი არსებობის დღიდან, საქართველოს მხატვართა კავშირი, გამგეობის გადაწყვეტილებით ყოველ წელს ტრადიციულ შემოქმედებით საგაზაფხულო-საშემოდგომო გამოფენებს აწყობდა. საკუთარი საგამოფენო სივრცის დაკარგვის გამო, სადაც მხატვარს უსასყიდლოდ შეეძლო თავისი შემოქმედების ანგარიში წარედგინა საზოგადოების, ერის წინაშე, ბოლო წლებში (იგულისხმება უკანასკნელი 5 წელი, განსაკუთრებით კი 2013-2015 წწ.), მათ ასეთი გამოფენის ჩატარებაზე სხვა საგამოფენო სივრცეში - უარი უთხრეს!
- ნელ-ნელა დაიკარგა, ათწლეულების განმავლობაში, მხატვრების თანხებით შეძენილი ქონება და დღესაც საფრთხეა უკანასკნელი მათი ნავსაყუდელის დაკარგვის, თუმცა მოლაპარაკებები სამთავრობო დონეზე კვლავ გრძელდება.
- 2014 წელს, 16 მარტს, რუსთაველის გამზირზე, გალერეის

წინ მხატვართა სანქცირებული საპროტესტო აქცია მოეწყო. აქციის მონაწილეებმა, თავისი მოთხოვნებით, ეკონომიკის სამინისტროსთან გადაინაცვლა. მაგრამ ამას შედეგი არ მოჰყოლია - შემოქმედის დარღვეული და წართმეული უფლებები უცვლელი დარჩა!

- როდესაც საქართველოს მხატვართა კავშირში 80 წლის იუბილეისათვის მზადება მიმდინარეობდა, რამდენიმე თვის ბრძოლისა და დავის შემდეგ, ორი კვირით ძლივს გამოიყო დ. შევარდნაძის სახელობის ეროვნული გალერეის ქვედა საგამოფენო დარბაზი.

ეს უბრალოდ, მაგალითისათვის!

„მოდური ხელოვანების“ გარდა, სხვა მხატვრების ბედით არავინაა დაინტერესებული და თუ მაინც, რომელიმე მხატვარი სხვა ქვეყნის აუქციონზე გახმოვანდა, სიამაყის გრძნობა გვეუფლება. მაპატიეთ ასეთი შედარებისათვის, მაგრამ ეს ყველაფერი იმ სუფრას წააგავს, როდესაც ზომაზე მეტად გადამთვრალ მოქეიფეებს მხოლოდ მაშინ ახსენდებათ „მშობლები-დედამამიშვილების“ სადღეგრძელო, როცა ვეღარც აზროვნებენ და გულში მჯილისცემით ვინ უფრო მეტად გაინგრევს გულის ფიცარს - ის უფრო პარტიოტია“ [ახობაძე. N4(24). 2014: 107-108].

კულტურის პოლიტიკის ერთ ერთი მნიშვნელოვანია ასპექტია - მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდა კულტურულ ცხოვრებაში. ეს ფორმულირება მრავალი ქვეყნის და დიდი ქალაქების კულტურის პოლიტიკის განმსაზღვრელია. ის საზოგადოების და კონკრეტული პიროვნების ინტერესებზეა გათვლილი, რომლებიც ამ კულტურის სფეროს კეთილდღეობის მომხმარებელია თავად და მისი ნაწილია.

თუ ამ კონცეფციას განვავითარებთ და ექსპერტების აზრს გავითვალისწინებთ, თვითონ საკითხი მოგვთხოვს ძირითადი ორიენტირების გამოყოფას, რომლებიც კულტურული პროცესების თანამედროვე მოთხოვნების განმსაზღვრელი ხდება:

როგორც დარგის სპეციალისტები მიიჩნევენ, მნიშვნელოვანია ყურადღება შემდეგ ასპექტებზე გამახვილდეს - მოთხოვნადობა, მისაწვდომობა, სტატუსი, დინამიზმი, მდგრადობა, ეფექტურობა. დღეს, დეცენტრალიზაციის პოლიტიკის პირობებში, კარგი იქნება თუ კულტურის ნორმატიული ბაზის განვითარებისათვის კანონი „თბილისში და რეგიონებში კულტურის სფეროს პოლიტიკის განვითარების შესახებ“ შემუშავდება, სადაც კულტურის სფეროს საფუძვლები ახალ პირობებში ჩამოყალიბდება და გამყარდება.

- ხედვის შემუშავება: დედაქალაქში (თბილისში) კულტურის სფეროს განვითარება (მთლიანობაში), (პარალელურ რეჟიმში

იგივე საკითხი რეგიონებში);

- თბილისის ცალკეული საზოგადოებრივი ჯგუფების ჩართულობის გაძლიერება ქალაქის კულტურული განვითარებისათვის, რომელშიც ჩართული იქნება არა მარტო საზოგადოების შემოქმედებითი ნაწილი, არამედ მისი „მომხმარებელიც“ (პარალელურ რეჟიმში იგივე საკითხი რეგიონებში);
- თბილისის სტატუსის გამოკვეთა, როგორც კულტურის ერთ-ერთი ცენტრის; ასევე საქართველოს და მსოფლიოს მასშტაბით კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის ცენტრის სტატუსით; (რეგიონების ცენტრების გარშემო სამხარეო და ადმინისტრაციულ ცენტრების სტატუსების გამოკვეთა);
- დედაქალაქის სტატუსის - მულტიკულტურული უნარების, ყოფითობის და თანაცხოვრებისათვის - შენარჩუნება;
- დედაქალაქის დარეგიონალურ დონეზე კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობის გადარჩენა-შენახვა-დაცვა, რომელიც მსოფლიო ხელოვნების, მემკვიდრეობის, ტექნოლოგიების და მართვის მიღწევებთან (ამ თემაზე, როგორც ვიცით არაერთი დარღვევა გამოვლინდა და არაერთგვაროვანი პროცესები მიმდინარეობს დღესაც) იქნება შესაბამისობაში;
- მხატვრული პროდუქტის ფორმირებისათვის, ქვეყნის მასშტაბით შეიქმნას პირობები, რომელიც ხელოვნებისა და ტექნოლოგიების მსოფლიო მიღწევების შესაფერისი და შესაბამისია; ასევე, შემოქმედებითი ინოვაციური იდეების წინ წამოწევა მოხდეს, რისთვისაც ქვეყნის საუკეთესო ოსტატების (ხელოვნების სხვადასხვა სფეროში) და შემოქმედებითი კოლექტივების, ნიჭიერი შემოქმედებითი ახალგაზრდობის მოზიდვაა აუცილებელი.

ალბათ თქვენთვისაც საინტერესოა, თუ რას ფიქრობენ ევროპის ქვეყნებში დეცენტრალიზაციის და ადგილობრივ მმართველობათა სტატუსის შესახებ.

მაგალითები: თუ საფრანგეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრის ლიონელ ჟოსპენის (1937) სიტყვებს მოვიყვანთ „...საფრანგეთში დეცენტრალიზაცია მხოლოდ ას წელიწადში ერთხელ ახსენდებათ და როგორც წესი, ისიც საუკუნის მიწურულს“-ო [ე. ვალონი. კულტურის პოლიტიკა., 2003:9].

ეს პროცესები XVIII საუკუნის მიწურულს დაიწყო და XX ს-ის 1982 და 1992 წლების დეცენტრალიზაციის კანონებით დაგვირგვინდა, რომელმაც კულტურის პოლიტიკის ერთ-ერთი სუბიექტი - რეგიონი გააჩინა. რაც მთავარია, მოხდა ძალიან საინტერესო რამ: ახლად შექმნილმა ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა ინიციატივების წყალობით, აიძულეს სახელმწიფო, რომ „...გადახედოს თავის უფლება-მოვალეობების

საკითხს“, რაც „კანონებში მუდმივად ჩახედვას მოითხოვს“. საინტერესოა ისიც, რომ 1905 წელს ეკლესიის სახელმწიფოსგან გამოყოფის შემდეგ, ეკლესიის მოვალეობაში ასევე შედის: ადმინისტრაციული კუთხით საკულტო ნაგებობების მოვლა-პატრონობა; ასევე - საექსკურსიო მომსახურებაც [ე. ვალონი. კულტურის პოლიტიკა., 2003:10].

საფრანგეთის რეგიონებში, კულტურაზე ზრუნვა - ის მთავარი საშუალებაა, „...რითაც რეგიონალური ასამბლეები ამომრჩეველთან პირდაპირ კავშირს ამყარებენ და მათ მხარსაჭერას მოიპოვებენ“ [ემანუელ ვალონი. კულტურის პოლიტიკა., 2003:13].

ოფიციალური მონაცემებით, 2000 წელს განხორციელდა „მასშტაბური ინვესტიცია“, კულტურის სამინისტროს ფინანსების 50% პარიზს მოხმარდა, რაც ე.ვალონის აზრით იმის მაჩვენებელია, რომ სახელმწიფოს მიერ დაწყებულ მცდელობებს დეცენტრალიზაციის კუთხით არსებული დისბალანსის დასაძლევად - ჯერ ნაყოფი არ გამოუღია, სწორედ ამ პრობლემატიკის გადასაჭრელად და გასაადვილებლად 1998-1999 წლებში შეიქმნა ე.წ. კულტურის საქმეთა რეგიონალური სამსახური. რომელიც დეცენტრალიზაციის პარალელური - დეკონცენტრაციის პროცესის გამოვლინებაა [კოლოკვიუმის მასალები, 2000-2001. კულტურის პოლიტიკა. 2003: 14]. გასაგებია, რომ დეცენტრალიზაციის დროს, გადაწყვეტილებათა მიღების უფლებები არჩევნების გზით მოსულ ადგილობრივ მმართველობით ორგანოებს ეძლევათ, ხოლო დეკონცენტრაცია კი გულისხმობს - ცენტრის მიერ დანიშნული ადგილობრივი ხელისუფლებისათვის იგივე უფლებების მინიჭებას.

დეცენტრალიზაციის პროცესმა შედეგად გამოიწვია ის, რომ კულტურის პოლიტიკის ყველა მნიშვნელოვან მიმართულებას მაინც პარიზში მოეყარა თავი [ჟან გოტიე. კოლოკვიუმის მასალები, 2000-2001. კულტურის პოლიტიკა. 2003: 15]. მოვლენები გაუმჯობესდა, როცა ჟაკ შირაკმა კულტურის საქმეთა მმართველად მარსელ ლანდოვსკი (1915-1999), ცნობილი კომპოზიტორი და კულტუროლოგი, დანიშნა, რომელმაც 10 წლის განმავლობაში, ქალაქის კულტურის სფეროს ბიუჯეტი შვიდჯერ გაზარდა. საინტერესოა ისიც, რომ პარიზში სახელმწიფო დაკვეთის პოლიტიკაც ამოქმედდა. რამაც კულტურის დაწესებულებების ქსელი გააფართოვა. ქალაქების დეცენტრალიზაცია პარიზი-ლიონი-მარსელის კანონს ემყარება და რეგულირდება კულტურის და სხვა სფეროების მართვისადმი ახალი მიდგომებით. ჟან გოტიე მიიჩნევს, რომ პარიზის კულტურის პოლიტიკა ნაკლებ დინამიურია და ხშირად სირთულეებით ხასიათდება. თუმცა, მისივე აზრით, პარიზი „ყოველთვის ღიაა მსოფლიო სააზოგადოებისათვის“...სადაც იმართება მულტიდისციპლინარული ხასიათის ღონისძიებები, რომელიც სხვადასხვა ორგანიზაციის შეთანხმებული თანამშრომლობის შედეგია. მას მიაჩნია, რომ კულტურის

ზემოქმედების არეალის გაფართოება საინტერესო პროექტებითაა საჭირო, რადგანაც „...კულტურა ის სფეროა, სადაც შეთავაზება განსაზღვრავს მოთხოვნას“ [ჟან გოტიე. კოლოკვიუმის მასალები, 2000-2001. კულტურის პოლიტიკა. 2003: 17].

აქ გასათვალისწინებელია ერთი მომენტიც: რომ პარიზი დამოუკიდებელი თვითმმართველობის მქონე სუბიექტია და ის თავად იღებს გადაწყვეტილებას საერთაშორისო პროექტებში საქმიანობაში ჩართულობისათვის.

საქართველოში, მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც უკვე ავლინშეთ, საკანონმდებლო ბაზა - არასრულყოფილია, რეგიონალური განვითარების სტრატეგია (თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რამდენიმე კონცერტს) - უსუსურია და სუსტი. თბილისის შემოქმედებითი ცხოვრება მეტ-ნაკლებად აქტიურია, თუმცა, შეიმჩნევა რიგი წინააღმდეგობები, რომელიც ხელს უშლის თბილისის მოსახლეობას და მის სტუმრებს ეფექტურად დააკმაყოფილოს მათი მოთხოვნები. ეს წინააღმდეგობები როგორც კონცეპტუალურ ხასიათს ატარებენ, აგრეთვე ავლენენ აღმასრულებელ-ორგანიზაციულ დონეზე არსებულ ბარიერებს, რაც შემოქმედებითი და კულტურული ორგანიზაციების, გაერთიანებების ეფექტურ ფუნქციონირებას საოცრად აქვეითებს.

კულტურის სფეროში ანალოგიური ნაბიჯები ჯერ ეხლა იდგმება (აქ არ არის საუბარი იმ კონკრეტულ იურიდიულ დოკუმენტებზე, რომელიც სამუხეუმო გაერთიანებას და კულტურულ მემკვიდრეობას ეხება). თანამედროვე საქართველოში კულტურის სფეროში, გარდა არსებული ხარვეზებისა, სისტემური რეფორმები არ მომხდარა და არ მომხდარა ამ რეფორმების განსახორციელებლად მისი ზუსტი განსაზღვრა და შეფასება; ასევე არ ჩატარებულა რეფორმა ბიუჯეტის სფეროში, რომელიც ეხება პირველ რიგში, კულტურული დაწესებულებების მოღვაწეობის ფინანსურ ასპექტებს და საორგანიზაციო-სამართლებრივ ფორმებს.

როდესაც საქართველოში კულტურის სფეროს მართვაზე ვსაუბრობთ, გასაგებია, რომ ის ჩვენთვის ახალია, საინტერესო და საჭირო. როცა პრაქტიკულ განხორციელებაზე მიდგება საქმე, ვხვდებით, რომ ჯერ კვალიფიკაცია და კომპეტენცია განვითარებადია და ჩამოუყალიბებელი. ხშირ შემთხვევაში ჩვენი ცოდნა (რომელიც კვალიფიკაციის დონის გამსაზღვრელია) არ არის საკმარისი თუ რამდენად კონკრეტულად შეგიძლია შეასრულო სამუშაო, ამოცანების განსახორციელებლად აუცილებელ უნარ-ჩვევებს როგორ გამოიყენებ.

მენეჯმენტის სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ მართვის სწორი წარმართვისათვის, ზოგადად, შემდეგი მექანიზმების ფლობაა აუცილებელი:

- ადმინისტრაციულ-საორგანიზაციო;
- პერსონალთან მუშაობის უნარი;
- ეკონომიკური;
- საინფორმაციო.

სადღესოდ, აუცილებელი გახდა ჩვენი ქვეყნის განვითარებისათვის სტრატეგიული მენეჯმენტის კუთხით აზროვნება ვისწავლოთ, რადგან სტრატეგიული მოქნილობა ეს ის უნარია, როდესაც შეგიძლია ერთი სტრატეგიიდან მეორეზე სწრაფად გადასვლა, თუნდაც შეზღუდული რესურსებით. ამიტომაც დასახული მიზნების მისაღწევად და მისი მართვისათვის - ცოდნა, სამუშაო მეთოდების მუდმივად სრულყოფისათვის კი ზრუნვა - საჭირო.

მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ ეროვნული კულტურის მნიშვნელობის გაგება და გათვალისწინება სტრატეგიულ მენეჯმენტში უმნიშვნელოვანესია.

ჩემი ნაშრომი მოკრძალებული მცდელობაა, მცირედი წვლილი შეიტანოს საქართველოში კულტურის პოლიტიკის გააზრების შესწავლაში, აქტუალური და პირველად საკითხებად გამოკვეთილი პრობლემاتيკა დღის წესრიგში დაეყენოს. რადგან, კულტურის პოლიტიკის წარმატებული მართვისათვის, არ არის საკმარისი ის ქმედებები, რომელსაც კულტურის სამინისტრო და ხელისუფლება ერთად ახორციელებს. აუცილებელია მმართველობითი გადაწყვეტილებებისა და ქმედებების ერთობლიობა (დაგეგმარება, აღსრულება, შეფასება, კონტროლი). ასეთ „ინტუიციურ სტარტეგიას“ კი რომელსაც ჩემი აზრით, ქვეყნის კულტურის პოლიტიკის განხორციელების მესვეურები მიმართავენ, ყოველთვის წარმატებული ვერ იქნება, რადგან ამის მაგალითი მრავლადაა.

საქართველოში უკანასკნელი 30 წლის არასტაბილურ და ცვლად გარემოში არსებობამ, ყველა დონეზე, რისკები ისედაც გაზარდა. ეკონომიკის „ილუზორული წინსვლა“, არაკომპეტენტურობა და არაპროფესიონალიზმი, არაკონკურენტუნარიანი გარემო, არასწორი გადაწყვეტილებები და ა.შ. - ყოველივე ეს, განსაკუთრებით კი კულტურის სფეროს სწორი მართვის განხორციელებას უშლის ხელს. მაგალითად: ავიღოთ უკანასკნელი ერთი წელი. გამოირჩევა სხვადასხვა აქტივობით, ოღონდ ეს აქტივობები სრულიადაც არ არის გააზრებული და გათვლილი - არსებულ არასტაბილურ, ცვალებად გარემოში გამხდარიყო მოქნილი ან ნაკლებად ბიუროკრატიული, ან თუნდაც არჩეული ერთი პოზიციის განვითარება მომხდარიყო; სტრატეგიისა და პროგრამების მიმართულება შეცვლილიყო; მუშაობის მეთოდებს სრულყოფა განეცადა; საქმიანობის ინფორმაციის გამჭვირვალობა და საჯაროობა ადვილად მოსაპოვებელი გამხდარიყო...

სწორედ ამიტომაც, დღეს ჩვენ გვაქვს ქვეყნის განვითარებისათვის მიღებული კულტურის პოლიტიკის სტრატეგიული დოკუმენტი, ოღონდ შეუსაბამობაა არსებულ გარემოს, განმახორციელებლის სტრატეგიას, სტრუქტურას და მიმდინარე პროცესებს შორის, რომელიც აშკარად გამოიკვეთა იმ მაჩვენებლებში, რაც დღეს მივიღეთ. ამიტომ, კულტურის პოლიტიკის დოკუმენტი დღეს ფაქტიურად ფორმალურ სახეს იღებს, რადგან მომავლის „განვითარების სცენარი“ სწორი გზით არ მიმდინარეობს და არც კულტურის სფეროს დაეტყო - ძირითადი მიზნებიდან გამომდინარე მიმართულებების მართვა. ალბათ, ეს ის შემთხვევაა, როდესაც სტრატეგიის და პოლიტიკური კურსის არჩევის მომენტში ორიენტირი მომავალზე უნდა გაკეთდეს, თუ რა თქმა უნდა, მაღალი კვალიფიკაციის მქონე პროფესიონალთა კადრებით ხელმძღვანელობ, რომლებსაც შეუძლიათ მიმდინარე პროცესი მთლიანობაში მოიაზრონ, იცოდნენ რეალურად რომელ დონეზე, საფეხურზე არიან; რა შეიცვალა ამ ერთი წლის განმავლობაში? რა იქნება თუნდაც 5 წლის შემდეგ? მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე რისი კორექცია უნდა მოხდეს?

გასაგებია, რომ ერთი წლის თავზე სამინისტროსაც და ხელისუფლებასაც ვერ მოვთხოვთ სტრატეგიული მიზნების შესრულებაზე გარანტს, რომელიც 15-20 წლის მანძილზე შეიძლება ნათელი გახდეს; ამ მოკლე ვადაში ვერანაირად ვერც ხარვეზები გამოვლინდება და ვერც შედეგების შეცდომებს ვერ შევაფასებთ. წესით, კულტურის სფეროში პოლიტიკური ორიენტირების არსებობა უნდა ეხმარებოდეს მის განმახორციელებლებს სწორი გადაწყვეტილებების მიღებასა და რეალიზაციაში, რადგან სახელმწიფოსა და კულტურის სამინისტროს მიერ განხორციელებული სტრატეგიისა და პოლიტიკის მართებულობა, რესურსების განაწილებისათვის და მართვისათვის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღება - მხოლოდ პრაქტიკაში ვლინდება.

სადღეისოდ, დაინტერესებულმა საზოგადოებამ, როგორი პროცესები მიმდინარეობს კულტურის მართვის მიმართულებით - კარგად იცის და კრიტიკულიცაა, რადგან ვერ ვხედავთ მათ გააზრებულ პასუხისმგებლობას ყველა ამ არაერთგვაროვან პროცესთან. არადა, ხელისუფლებისა და სამინისტროს როლი ქვეყნის კულტურის პოლიტიკის სწორი გზით წარმართვაში - მთავარია, რადგან ბერკეტები მათ ხელთაა. ფეიქრობ, სახელმწიფო კატალიზატორის როლს უნდა ასრულებდეს.

ამ დარგის მკვლევრებმა იციან, რომ გადაწყვეტილებების მიღების დროს არსებობს სოციალური პასუხისმგებლობის კონცეფცია (social responsibility), რომელიც დაფუძნებულია იმაზე, რომ არსებობს საზოგადოების წინაშე - ვალდებულებები, თუმცა ბიზნესში ამ მოსაზრების

საწინააღმდეგო არგუმენტებიც არსებობს (მილტონ ფრიდმანი, არჩი, კეროლი) [ბარათაშვილი და სხვები, 2013: 13-39; 77-85].

კულტურის სფეროს ეფექტიანად მართვისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არა მარტო ადამიანური, არამედ მისი გამოყენების მიზნით, კულტურის სფეროს სხვა რესურსების განსაზღვრა. მარკეტინგული კუთხით კულტურის რესურსების გამოყენების დაგეგმაც ისევე ხდება, როგორც ადამიანური რესურსების. კულტურის სფეროს რესურსების პოტენციალი კი ექსპერტთა აზრით, ასახავს საზოგადოების განვითარების დონეს და კულტურის ფასეულობების შესაქმნის შესაძლებლობებს.

ზოგიერთ ექსპერტს მიაჩნია, რომ დღეისათვის კულტურის რესურსების შესწავლის დაბალი დონეა, ამ პრობლემატიკაზე არ არსებობს მნიშვნელოვანი კვლევები და ლიტერატურა, რომელსაც შეიძლება ენდო. მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ მიუხედავად მცდელობებისა, სინამდვილეში, კულტურის დარგის რესურსების სტრუქტურები ჯერაც განსაზღვრული და გამოკვეთილი ბოლომდე არ არის. განსაკუთრებით კი აზრთა სხვადასხვაობა გამოიკვეთა ამ საკითხის მიდგომებში, არ არსებობს რესურსების არც უზრუნველყოფის და არც შეფასების სრულყოფილი თეორია; დიდი ხანია უკვე უცვლელია ის აზრი, რომ „რესურსები ყოველთვის შეზღუდულია, რადგან ადამიანთა მოთხოვნილებებია განუსაზღვრელი“. ამერიკელი ეკონომისტები კ. მაკკონელი და ს. ბრიუ მიიჩნევენ, რომ ეკონომიკაში რესურსებია: „ყველა ბუნებრივი, ადამიანური და ადამიანის მიერ წარმოებული რესურსები“, რომლებიც გამოიყენება პროდუქტისა და მომსახურების საწარმოებლად. ისინი ეკონომიკურ რესურსებს ორ ნაწილად ყოფენ:

- მატერიალური (ბუნებრივი და კაპიტალი) რესურსები და
- ადამიანური

მათ ფული არ ევლინება ეკონომიკურ რესურსად, რადგან დამოუკიდებლად - ის არაფერს ქმნის [Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс., 2003].

ნათელია, რომ ბუნებრივი და კულტურული რესურსები ქვეყნის ნაციონალურ სიმდიდრეს წარმოადგენენ. ბოლო პერიოდში სხვადასხვა რესურსის გაგებას მიემატა კიდევ ერთი ცნება - „სოციალური რესურსები“, რომელიც შეიძლება აიხსნას, როგორც პიროვნების შემოქმედებითი ენერგიის, ადამიანთა თანამეგობრობის, სოციალურ ჯგუფების ინსტრუქციების რესურსი და ა.შ. მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს რომ სოციალური რესურსი თითქმის ამოუწურავია, რადგან აღდგენადია. განსხვავებით, კულტურის რესურსების გარკვეული ნაწილისაგან - მას აქვს

გაზრდის და არა განადგურების ტენდენცია, დიდხანს შენახვა არ სჭირდება კულტურის ძეგლებით და მათგან განსხვავებით, თუ მოხმარებადი არაა, აზრს კარგავს და დეგრადირდება. ამიტომ გახდა საჭირო და მოთხოვნილი, „სოციალური რესურსების“ მართვის მექანიზმების მოძებნა.

თუ სახელმწიფო ცივილურია, ის თავად განსაზღვრავს კულტურის პოლიტიკას და წარმოადგენს მას თავის კონსტიტუციაში და თანაც, როგორც უმთავრესი მართვის ინსტრუმენტი, გვევლინება ასევე კულტურის პოლიტიკის განხორციელების ძირითად ძალად. ქმნის სტრუქტურებს, რომლებიც პასუხისმგებლები არიან კულტურის სფეროში ქვეყნის ჩართულობაზე. საქართველოში ასეთია კულტურის სამინისტრო, რომელიც, თავის მხრივ, ქმნის ქვედა სტრუქტურებს, რათა განახორციელოს დასახული მიზნები.

კონსტიტუციით სახელმწიფო არის გარანტი, რომ ქვეყანაში დაცული იყოს კულტურის ხელმისაწვდომობა ყველა მოქალაქისთვის, ამიტომაც ქმნის სტრუქტურებს და აწესებს რეგულაციებს. კულტურის სფერო რაღაც ასპექტით მომსახურების სფეროსაც მიეკუთვნება, ამიტომ საბაზრო პირობებში ის რეალურად ხდება ეკონომიკის სექტორი, მაგრამ იმავე დროს საზოგადოებისთვის საგანმანათლებლო-განმავითარებელ ფუნქციას ასრულებს. კულტურის ეკონომიკა საკმაოდ სპეციფიკურია. ამიტომ მას ხშირად მიკროეკონომიკასთან აიგივებენ.

ნორმალურ, განვითარებისაკენ მიმავალ ქვეყნებში, ხელისუფლების ხელმძღვანელი ორგანოები, რომლებიც დარგის რეფორმებს ატარებენ, ამ დარგში ისეთ პირობებს ქმნიან, რაც რეფორმაციული პროცესების მოთხოვნებს შეესაბამება და ხელმძღვანელობენ ამ რეფორმის ამოცანებით. მმართველის პროცესის მიმდინარეობაში შეიძლება გამოვყოთ:

- ფინანსირების პროგრამული ორიენტირება, რომლისათვისაც შეიქმნა ინდიკატორთა მთელი სისტემები, საქმიანი ფინანსირების პრონციპები და არასაბიუჯეტო სახსრების მოზიდვა; მენეჯმენტში საპროექტო ჩვევების დამკვიდრება, ევროპასა და მსოფლიოსთან ინტეგრირების და „საზღვრებს გარეშე“ ურთიერთობის ინსტრუმენტები;
- სამართლებრივი დოკუმენტების ახალი ნორმატივები, რომლებიც ახალ კანონებს ან უკვე მოქმედ კანონებში შესწორებებს შეიცავენ; უშუალოდ, კულტურის სფეროს სწრაფი განვითარებისათვის პროგრამები და კონცეფციები;
- ფინანსირების ახალი ინსტრუმენტები: შრომითი ანაზღაურების კოეფიციენტის შეცვლა (მაღალი კოეფიციენტის შემოტანა), სახელმწიფო დაკვეთების შეცვლა - ერთიანი კაპიტალის ფონდების, სახელმწიფოსა და კერძო პარტნიორობის ჩარჩოებში

საინვესტიციო პროექტების დანერგვა, მარკეტინგული ალიანსები, სამეწარმეო მოღვაწეობის განვითარება, მომსახურების გადახდის გაფართოება, დღევანდელობის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, საბიუჯეტი შესყიდვების პოლიტიკის სწორი გააზრება; ფინანსირებისათვის აუცილებელია, საბიუჯეტი სახსრებიდან - კულტურული მომსახურების ნუსხა გამოიკვეთოს.

მართვის ეს მეთოდები, რომელიც საბიუჯეტო სფეროს ეფექტურ განკარგვაზეა დამოკიდებული, მეორე მხრივ, კულტურის სფეროში მომუშავე ორგანიზაციებს სერიოზულ დამატებით ბარიერებს უქმნის, რადგან მათ კარგად შესწავლილი და გამოკვეთილი პრიორიტეტები არ გააჩნიათ, რაც ახალ დროს, პროგრესს, ახალ მოთხოვნებს მოაქვს. ამიტომაც, ამ ორგანიზაციებში ფინანსური პროცედურები რთულდება, ბიუროკრატიული აპარატი იზრდება და კორუფციის და პრობლემათა მოუგვარებლობის საწინდარი ხდება [ახობაძე, N4(24). 2014: 108].

მხოლოდ, ამ შემთხვევაში შეიძლება ვილაპარაკოთ ცვლილებებზე, რაც რეალურ პრაქტიკულ საქმიანობაში, დღესდღეობით, ვერ ხორციელდება. სისტემური რეფორმა თუ ის სწორად არ იქნა აღქმული და გატარებული, კულტურის საბიუჯეტო ორგანიზაციებს და დაწესებულებებს ძირეულად დაანგრევს. ეს თავისთავად, ყველა იმ ფორმის საკუთრების ორგანიზაციაზე, გაერთიანებაზე, შემოქმედთა ჯგუფზე და ა.შ. ნეგატიურად აისახება, რადგან კულტურის ყველა დარგის შედეგი - აუცილებლად ჰპოვებს ასახვას.

დაუშვათ, დღეს გამოჩნდა ცალკეულ რეგიონში ჩვენს გარდავინმე, ვინც იფიქრა ამ საკითხებზე და ასეთი შეფასებების ახალი მიდგომები შეიმუშავა; შეიმუშავა პროექტების (რომელსაც ისინი ახორციელებენ), მრავალმხრივი შეფასების მეთოდები; ამისათვის ტარდება მონიტორინგი, რომელიც შეიცავს მიმდინარე სიტუაციის მრავალსაქმეტიან ანალიზს, პროცესების მიმდინარეობაზე დამყარებულს. ასეთი მრავალგანზომილებიანი შეფასება კი დამყარებულია ცალკეული სოციალურ-კულტურული მოვლენების კვლევით (პროექტები, ღონისძიებები...). მნიშვნელოვანია:

- რესურსების ანალიზი, რომელიც ამ პრობლემის გარშემო საზოგადოებრივ აზრზეა დამყარებული;

ასევე:

- ზედა სტრუქტურებში ინფორმირებულობა ამ კვლევის საგანზე და მათი დამოკიდებულება;

მართვის ასეთი მეთოდი პრაქტიკაში, შეიძლება არა მთლიანად, მაგრამ ხელს შეუწყობს: ქვეყანაში მიმდინარე სხვადასხვა პროექტების განვითარებას, კულტურის სფეროს დაწესებულებების მოღვაწეობის სწორ

შეფასებას.

ზოგჯერ ასეთი პრაქტიკა ფართოდ არ არის გამოყენებული. რაც შეეხება კულტურის სისტემურ მართვაში არსებულ წინააღმდეგობებს - გამოწვეულია დაუბალანსებელი უწყებრივი მიდგომით. რაც გამოიხატება:

- არასრულყოფილ ინფორმაციულ ბაზაში, რომელშიც არ აისახება იმ პროცესების მრავალსახიერება, რომელიც კულტურის სფეროში მიმდინარეობს. ეს სიტუაცია კავშირშია როგორც ამ პროცესში ჩართულ ინსტიტუციონალურ სუბიექტებთან, ისე ცალკეულ შემოქმედთან, რომლებიც საერთოდ არ ეკუთვნიან არცერთ შემოქმედებით გაერთიანებას, ჯგუფს...

- კულტურის სფეროს განვითარებისათვის სუსტი კოორდინაცია - კულტურის სფეროში მოღვაწე არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და სახელმწიფო რგოლებს შორის (როგორც დედაქალაქში, ისე რეგიონში).

ვინმე დაინტერესებულა, კულტურის სფეროში მომუშავე რამდენი არაკომერციული, არასამთავრობო და საზოგადოებრივი ორგანიზაცია არსებობს, რომელიც ორიენტირებულია მოსახლეობის სხვადასხვა ფენებზე? თუმცა, არსებობს ძალიან მცირე ნაწილი ასეთი ორგანიზაციების, რომლებსაც კულტურის სამინისტრო რაღაც სუბსიდიებით და სხვა ტიპის ფინანსირებით ან არაფინანსური დახმარებით მხარს უჭერს;

მაინც ძნელია თქვა, რომ ეს დახმარება საკმარისია და მიზნობრივი, სახეობა:

- სახელმწიფო ორგანოებსა და კულტურის სამინისტროს მმართველობათა შორის კონტაქტის არასტაბილურობა და ნაკლებად მრავალფეროვნება;

- საკონკურსო პროცედურების დაბალი გამჭვირვალობა, რომელიც კავშირშია ყველა სახის რესურსების არასწორ განაწილებას - გამოყენებაში, რომელიც ბაზრის მონაწილეების - არასამთავრობო ნაწილსა და კულტურის სფეროს ორგანიზაციების ფინანსირებისათვისაა საჭირო და რომლებიც როგორც ქალაქის, ისე სახელმწიფო საკუთრებაა.

თუ დაკვირვებისხართ, ქალაქში ნაკლებად საუბრობენ რეგიონებზე, სადაც თანამედროვე ხელოვნების სხვადასხვა დარგების „კულტურული მომსახურების“ არათანაბარი და სუსტი განვითარება (ზმირ შემთხვევაში, ხელშეწყობის არ არსებულობა) ქვეყნის მოსახლეობის აქტივობის დონეზე ნეგატიურად აისახება.

- ახალგაზრდობის კულტურული მოთხოვნა მხოლოდ კლუბების და კინოთეატრების დასწრებით გამოიხატება და შემოიფარგლება; სხვა კულტურულ დაწესებულებებში ახალგაზრდობის დასწრების ძალიან დაბალი %.

სამწუხაროდ, ჩემი აზრით, დღევანდელი კულტურის სამინისტრო

(როგორც ყოფილი ისე მოქმედი მინისტრით) და გადაწყვეტილების მიღებაში ჩართული რამოდენიმე თანამდებობის პირთან ერთად ქმედითუნაროა და შეუძლებელს ხდის მათ მონაწილეობას არსებულ რეალურ პროცესებში (ამ კონცეფციის დაწერა დაიწყო ერთი მინისტრი დროს, გაგრძელდა მეორის, ხოლო იბეჭდება მესამის დროს – სამწუხაროდ კი ზევრი არაფერი იცვლება...).

საქართველოს კულტურის პოლიტიკის ერთ-ერთი ძირეული და უმნიშვნელოვანესი საკითხია ქვეყანაში როგორც დედაქალაქის, ისე რეგიონალური ტურიზმის და კულტურული ურთიერთობის დამყარების და განვითარების საკითხი.

- მრავალი საქალაქო კულტურული დაწესებულება მაღალი ტურისტული სეზონების პერიოდშიც კი არ არის ძლიერ დატვირთული. არც ქალაქელები არიან სრულყოფილად ამ პროცესში ჩართულნი.

- საკრუიზო ტურიზმი (მიუხედავად მასშტაბების სიმცირისა, ეს დარგი შეიძლება ძალიან მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს ჩვენი ქვეყნისათვის, თუნდაც მისი ერთი რეგიონის, აჭარის განვითარებისათვის. დაინტერესებულა ვინმე - რამდენი ტურისტი შემოდის ზღვით?!)

კულტურის სფეროს დაწესებულებების მოღვაწეობის დაგეგმარების სისუსტე თბილისის და რეგიონალურ დონეზე - ერთ-ერთი საყურადღებო პრობლემაა.

აქ საჭიროა ასეთი ორგანიზაციების მომსახურების კომპლექსური ნორმატივების დამუშავება. ამის სწორ გათვლაზეა დამყარებული კულტურის ორგანიზაციების დაფინანსების საკითხი.

ცენტრისა და რეგიონების არათანაბარი განვითარება რომ მათ შორის კულტურულ გაუცხოებას აღრმავებს და ახალ კონფლიქტურ კერებს აჩენს, როგორც იქნა, ამ საკითხებზე დარგის ექსპერტებმა უკვე ხმამაღალი საუბარი დაიწყეს. აი როგორ აფასებს ამ პროცესებს გიორგი მაისურაძე: „კულტურა, როგორც სიმბოლური კომუნიკაციის საშუალება, სხვადასხვაგვარი სიმბოლური ფორმების ცოდნასა და ინტერპრეტაციასაა აგებული. როდესაც სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებს ერთმანეთის სიმბოლური ენა აღარ ესმით, ურთიერთ ვერ გაგება ან არასწორი ინტერპრეტაცია ერთმანეთზე პროექციის საფუძველი ხდება. კულტურული გაუცხოება იქამდე შეიძლება მივიდეს, რომ ცენტრის და პერიფერიების მოსახლეობა, ფაქტობრივად, სხვადასხვა „ენაზე“ იწყებენ მეტყველებას, რაც ხშირად ურთიერთდაპირისპირებაშიც გადადის. ამის თავიდან ასაცილებლად აუცილებელია კულტურულ სიახლეებს თან ახლდეს საჯარო დისკუსიები. საქმე ეხება არა მხოლოდ ლიტერატურის, მუსიკის, კინოს, თეატრისა თუ ვიზუალური ხელოვნების ნაწარმოებების საჯარო განხილვას, არამედ საგანგებო სემინარებსა თუ დისკუსიებს, რომლებიც

კულტურულ სიახლეებს და სტერეოტიპებს მიეძღვნება. რეგიონებში კულტურულ აქტივობას, რომელსაც ხელს უწყობს დემოკრატიულ-კულტურული პოლიტიკა, ადგილობრივი საზოგადოების უფრო ინტენსიური ჩართულობის გამოწვევა შეუძლია, ვიდრე დიდ ქალაქებში, სადაც კულტურული პროდუქციის მეტი არჩევანიც არსებობს და საზოგადოებაც სოციალურად და კულტურულად ბევრად უფრო მრავალსახოვანია. ამასთანავე, ადგილობრივ-რეგიონალურ კულტურას საკმაოდ ეფექტური სოციალური მედიის ფუნქციაც აქვს. მიუხედავად რეგიონალურ-პერიფერიული ეგზოტიზაციისა თუ იდეოლოგიური დამახინჯებებისა, მასში ჯერ კიდევ შემორჩენილია ხალხური კულტურის ელემენტები. საქმე ეხება არა იმდენად ტრადიციულ ფორმებს, რამდენადაც სოციალური კრიტიკის მუხტს, რომელიც ისტორიულად „კარნავალური“ კულტურის ტრადიციიდან იღებს სათავეს. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია, რომ რეგიონები არ აღმოჩნდნენ პასიურ მიმღებებად, ანუ მათ თავს არ მოახვიონ კულტურის პოლიტიკის ცენტრიდან წამოსული შზა მოდელები. ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია რეგიონებში თავისუფალი კულტურული სივრცეების შექმნა, სადაც ადგილობრივ ინიციატივებს დაეთმობა ადგილი. სახელმწიფომ და დემოკრატიულ პრინციპებზე დამყარებულმა კულტურის პოლიტიკამ სათანადო პირობები უნდა შექმნას და ხელი შეუწყონ რეგიონებში ამგვარი კულტურული ინფრასტრუქტურების განვითარებას, რომელიც ცენტრიდან მიმართულ კულტურულ მისიონერობაზე კი არ იქნება დაფუძნებული, არამედ თანასწორუფლებიანობაზე“ [სიღნაღი კულტურისათვის - მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსები და კულტურის პოლიტიკის რეკომენდაციები; მასურამე. 2014:15-16].

მას შემდეგ, რაც მთავრობამ დაამტკიცა დეცენტრალიზაციის განხორციელების ძირითადი პრინციპები, 2013 წლის მარტიდან, საქართველოში დაიწყო თვითმმართველობის რეფორმის პროცესი (ამაზე უკვე გვქონდა საუბარი), რომლის ფარგლებში ბევრი ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტა იყო გათვალისწინებული, „როგორიცაა:

- თვითმმართველობაში მოქალაქეთა საჭიროებებზე მორგებული მონაწილეობის ფორმების შემოტანა;
- ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის ქონებრივი და ფინანსური გამიჯვნის რეგულირება;
- რეგიონალურ დონეზე თვითმმართველობის ფორმების ეტაპობრივი დანერგვა, არსებული მუნიციპალური დაყოფის შეცვლა მოქალაქეთა საჭიროებების და ინტერესების სპეციფიკის გათვალისწინებით და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები“ [სიღნაღი კულტურისათვის - მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსები და კულტურის პოლიტიკის რეკომენდაციები; მიმოხილვა. 2014:17-14].

სიღნაღის მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსების და კულტურის პოლიტიკის რეკომენდაციების კრებულის - კულტურის სფეროში მუნიციპალურ და ცენტრალურ ხელისუფლებას შორის უფლებამოსილების გამიჯვნის მიმოხილვის ნაწილში ვეცნობით ძალიან საინტერესო მასალას:

„ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის შემდეგ არსებულ მუნიციპალიტეტებს გამოეყოფა 7 თვითმმართველი ქალაქი, რომელიც დამატება უკვე არსებულ 5 თვითმმართველ ქალაქს და რეფორმის პირველი ეტაპის შემდეგ საქართველოში იქნება 12 თვითმმართველი ქალაქი, რაც საშუალებას მისცემს მუნიციპალურ მმართველობას, დაგეგმოს უფრო კონკრეტული და მოქალაქეებზე მორგებული პრიორიტეტები, მათ შორის კულტურის სფეროში. კერძოდ, სასოფლო ტიპის დასახლებებიდან საქალაქო მუნიციპალური ერთეულების გამოყოფით იქმნება იმის შესაძლებლობები, რომ თითოეული ტიპის დასახლებამ საკუთარი უფლებამოსილებები და ეკონომიკური საშუალებები მიმართოს ისეთი ტიპის საჭიროებებისაკენ, სადაც მაქსიმალურად არის გათვალისწინებული თითოეული დასახლებული პუნქტის სპეციფიკა და თვითმყოფადობა“ [სიღნაღი კულტურისათვის - მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსები და კულტურის პოლიტიკის რეკომენდაციები; მაისურაძე. 2014:17-24].

სამწუხაროდ შედეგი ჯერ არ ჩანს. ინფორმაციის ნაკლებობის თუ არარსებობის გამო, რაც კეთდება, ისიც კი არ არის ცნობილი ფართო საზოგადოებისათვის.

ზემოთ უკვე ვახსენე, რომ 2014 წლის 5 თებერვალს საქართველოს პარლამენტმა დაამტკიცა ორგანული კანონი, ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი, სადაც კულტურის სფეროში ადგილობრივი თვითმმართველობის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებებს განსაზღვრავს კოდექსის მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტის „ტ“ ქვეპუნქტი:

- ადგილობრივი თვითმყოფადობის, შემოქმედებითი საქმიანობისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და განვითარება;
- ადგილობრივი მნიშვნელობის კულტურის ძეგლთა მოვლა-შენახვა, რეკონსტრუქცია და რეაბილიტაცია;
- მუნიციპალიტეტის მართვაში არსებული ბიბლიოთეკების, საკლუბო დაწესებულებების, კინოთეატრების, მუზეუმების, თეატრების, საგამოფენო დარბაზებისა და სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ობიექტების ფუნქციონირების უზრუნველყოფა და ახალი ობიექტების მშენებლობა.

ასევე, კულტურის შესახებ საქართველოს კანონის მე-20 მუხლის შესაბამისად, „...სახელმწიფო ხელს უწყობს რეგიონებში კულტურული

საქმიანობის განვითარებისთვის თანაბარი პირობების შექმნას, კულტურული განვითარების სპეციალური სახელმწიფო პროგრამების განხორციელებას, კერძო და საზოგადოებრივი ფინანსური წყაროების მოზიდვასა და დაბანდვას, კანონის ფარგლებში აწესებს საგადასახადო და სხვა შეღავათებს.“

საქართველოს კანონის „კულტურის შესახებ“ 27-ე მუხლი არ უშვებს კულტურის ძეგლების პრივატიზების შესაძლებლობას; ისევე როგორც: სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის სახელმწიფო არქივები, კინო, ფოტო და ფონომაგნიტების სახელმწიფო ფონდები, სამუზეუმო კოლექციები და ფონდები, მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში შეტანილი ძეგლები და ეროვნული მნიშვნელობის სახლ-მუზეუმები პრივატიზებას არ ექვემდებარება. რადგანაც - საქართველოში კულტურის დაცვისა და განვითარების სახელმწიფო გარანტიის საფუძველი - საქართველოს სახელმწიფო პროგრამით გათვალისწინებული დაფინანსებაა.

აქვე მინდა შევუბო კიდევ რამდენიმე საკითხს, რომელზეც სხვადასხვა მიზეზების გამო სრული ინფორმაციის მოპოვება ვერ შეეძლო, მაგრამ საინტერესოა:

- თბილისის კულტურის სფეროს განვითარების ერთ-ერთ კუთხედ უნდა მოიაზრებოდეს საქართველოში, გაზრდილი მიგრანტების რაოდენობის გამო, რომელთაც არავითარი კავშირიც კი არ აქვთ არა მარტო ქართულ, არამედ ევროპულ კულტურასთან. მათ ხშირად არც საკუთარი ნაციონალური კულტურის ცოდნა არ გააჩნიათ, ამიტომ მნიშვნელოვანია კულტურულ პროექტებში მათი ჩართვა.

ევროპულ სახელმწიფოებში უკვე დადგა ასეთი კატეგორიის ბენეფიციარებისათვის კულტურული ორგანიზაციების შექმნის საკითხი, როგორც არასამთავრობო ისე სახელმწიფო დონეზე. საქართველოში, ჩვენი ინფორმაციით, მოსახლეობის სოციალური დაცვის სახელმწიფო ორგანოების ინტერესებში საერთოდ არ განიხილება მიგრანტების დახმარების თემა მათი სოციო-კულტურული ადაპტაციის კუთხით. ამ მიგრანტების იურიდიული დახმარებები გააზრებულია და შესრულებადია, თანაც ხშირ შემთხვევაში, ანაზღაურების საფუძველზე.

მიგრანტთა სოციო-კულტურული ადაპტაციისათვის ხელისუფლების სხვადასხვა რგოლის ძალისხმევის კოორდინაცია კულტურულ და საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან საჭირო, რათა მიგრანტებს ქალაქის ან რეგიონების კულტურულ-ისტორიული განსაკუთრებულობების და ღირშესანიშნავობის გაცნობის ქცევის ნორმები გამოუმუშავდეთ.

ეს პრობლემა არც ადვილი და არც მოკლე ვადაში მოგვარებადი არ

არის, მაგრამ ქალაქის და რეგიონის კულტურის სტრატეგიის ახლებური განვითარების შემუშავების დროს საჭიროა დადგეს ეს საკითხი.

ახალმა ხედვებმა არა მარტო კულტურის სფეროს კონკრეტული ორგანიზაციების, არამედ მთელი კულტურის სფეროს ჯანსაღი კონკურენტული გარემო უნდა მოიტანოს. უნდა გაგრძელდეს, მაგრამ ახალი მიდგომებით და ხედვებით - ფესტივალები, საიუბილეო თარიღები, ეროვნული დღესასწაულები და სხვა კულტურულ-გასართობი, საახალწლო თუ სამეცნიერო ღონისძიებები, რომელიც ტარდება თბილისის, რეგიონის თუ ქვეყნის მასშტაბით, რაც რესურსების აკუმულაციას და სხვადასხვა მოვლენებით გამდიდრებას შეუწყობს ხელს.

გაიხსენეთ, რა რეზონანსი მოყვა „კაზანტიპის“ საქართველოში ჩატარებას... თუმცა, შემდგომ მისი გარდასახვა GemFest-ში მოხდა.

ერთ-ერთი საყურადღებო საკითხია - სტუდენტებისათვის, ახალგაზრდა შემოქმედებისთვის, როგორც ევროპის ქვეყნებში ემახიან - არტ-ინკუბატორების შექმნა. ეს ერთ-ერთი ავტონომიური შემოქმედებითი ინდუსტრიის ფორმაა, რომელიც დამწყები შემოქმედი ახალგაზრდისათვის დახმარების ერთ-ერთი მიდგომაა - „Start up“. არტ-ინკუბატორები შეიძლება შეიქმნას უმაღლეს სასწავლებლებში, კოლეჯებში, უნივერსიტეტების შემოქმედებით კათედრებთან. ამ რგოლის არ არსებობა იწვევს იმას, რომ ახალგაზრდობა, სათანადოდ, არ და ვერ არის ჩართული კულტურულ ტურიზმში და ყველა გზას, საშუალებას ქვეყნის გარეთ ეძებს (რაც არა მარტო ხელოვანთა გადინებას იწვევს, არამედ საუკეთესი ნამუშევრებისაც). ასეთი არტ-კლასტერები სხვადასხვა შინაარსის შეიძლება იყოს - ეთნოკულტურული, მას-კულტურული, მულტი-კულტურული და ა.შ. ხოლო ახალგაზრდა შემოქმედის განვითარებისათვის ისაა ძალიან მნიშვნელოვანი, როცა შესაძლებელი ხდება - შეიქმნას ის პროდუქტი, რომელიც თვითონ ახალგაზრდობის მოთხოვნილებაა.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია შემოქმედებითი ინდუსტრიის სხვადასხვა ტიპის მარკეტინგული ალიანსების შექმნა (ერთჯერადი ან ხანგრძლივი ურთიერთობის ტიპის), რომელიც კულტურული ტურიზმის განუყოფელი ნაწილი გახდება. ევროპაში უკვე აპრობირებული მეთოდია - პროექტი „ღამის მუზეუმები“, როცა მუზეუმები მუშაობენ ტურისტებზე საღამოს 6 საათიდან დილის 6 საათამდე. ამისათვის მზადდება სპეციალური პროგრამები, მასტერ-კლასები, და ა.შ. (2017 წელს, თბილისში ეს პროექტი, ერთჯერადად, მხოლოდ მეორედ წელს განხორციელდა).

არასაკმარისია შემოქმედებითი პარტნიორობა საერთაშორისო დონეზე. ეს რგოლი ძალიან სუსტად არის განვითარებული; განსაკუთრებით კი დაბალი ინსტანციების და წმინდა შემოქმედებით დონეზე.

აქაც ოდნავ წინ წავიწიეთ, როცა კერძო გალერეების საშუალებით მოხდა და გრძელდება ქართველი მხატვრების სოცსბის და კრისტის აუქციონებზე (სხვადასხვა ქვეყნების განყოფილებებში) წარდგინება (ისევ და ისევ სახვითი ხელოვნება).

კულტურული მომსახურების მობილური ფორმების განვითარება - ეს ეხება იმ ობიექტებს, რომელიც ქალაქის ცენტრიდან მოშორებულია - მოძრავი გამოფენები, კონცერტები, თვითშემოქმედების, ფოლკლორის პოპულარიზაცია, სავაჭრო გასართობი ცენტრები...

ოდესღაც, „მხატვრის სახლის“ არსებობის დროს (1979–1993) და მხატვართა კავშირის თანამშრომლობით, მოძრავი გამოფენები საქართველოს მასშტაბით იმართებოდა; შემდგომ წლებში ეს ტვირთი ცალკეულმა პიროვნებებმა აიღეს თავის თავზე - მხატვარმა მიხეილ იაშვილმა წლების განმავლობაში იტვირთა ეს საქმე და დღეს....?!

ცხოვრება წინ მიდის, ახალი მოთხოვნები ჩნდება. ამიტომ, კულტურის სფერო სულ მოითხოვს განახლებას მართვის კუთხით (გერაფრით ვერ გავითავისეთ, რომ კულტურის პოლიტიკა მართვის ერთ-ერთი სახეობაა) და რაც მთავარია, საჭიროა კულტურის სფეროში ისეთი სისტემა შეიქმნას - რომელიც მართვაში გადაწყვეტილებების მიღებისათვის, ეფექტურობის ხარისხს განსაზღვრავს.

როგორც უკვე ავღნიშნე, კულტურის სფეროს განვითარება მრავალი სტრატეგიის საფუძველზე შეიძლება, რომელთაგან ერთ-ერთია - საექსპორტო სტრატეგია. ის გულისხმობს ისეთი კულტურული პროდუქტის შექმნას, რომელიც ორიენტირებულია სხვადასხვა კატეგორიის ტურისტებზე (კულტურათა დიალოგის გათვალისწინებით).

აქ საინტერესოა არტ-სალონების ქსელის არსებობა (დღეს არსებობს რამდენიმე კომერციული არტ-სალონი, რომელიც ან კერძო გალერეაზეა მიბმული, ან მაღაზიაზე. არადა, ქვეყანას საკმაოდ კარგი გამოცდილება აქვს „სოლანის“ ქსელის არსებობით).

წარსულის გახსენება:

მინდა გავიხსენო კულტურის პოლიტიკის საბჭოური მართვის ერთი კონკრეტული მაგალითი, რომელიც მიუხედავად თავისი ისტორიულად რთული პერიოდისა, შესანიშნავი საშუალება იყო სახვითი ხელოვნების მხარდასაჭერად და პოპულარიზაციისთვისაც:

წლების განმავლობაში არსებობდა მთელი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით „მხატვრული ლატარეა“. მისი ბილეთები იაფი იყო და ამიტომ ორგანიზაციებს ავალებდნენ მის გავრცელება-შეძენას. საქართველოშიც შემოდიოდა გარკვეული რაოდენობა და მხატვართა კავშირის წევრები და სისტემის თანამშრომლები ვალდებული ვიყავით გარკვეული რაოდენობა შეგვეძინა. ეს გეგმა იყო და თანაც, სავალდებულო. ერთი

მხრივ, ეს ძალდატანებაა. მაგრამ ამ პროცესს ერთი ძალზედ პოზოტიური მხარე ჰქონდა. გათამაშებაში ხვდებოდა მთელი სსრკ-ს მასშტაბით არსებული მხატვრებისგან სამხატვრო ფონდის მიერ შეძენილი ნამუშევრები; ამ პოლიტიკით საინფორმაციო გაცვლაც ხდებოდა და მხატვრის დაფინანსებაც. ჩვენთან სახლში, დღემდე ინახება „მხატვრული ლატარიით“ მოგებული ნამუშევრები.

გამოდის, რომ ეს ლატარეა ცენტრალური მხატვართა კავშირის ხელმძღვანელობის მიერ შემდგარი კომისიის გადაწყვეტილებებით შეძენილი ნამუშევრების ნაწილობრივ რეალიზაციას უკეთებდა, ფონდებში კი რჩებოდა საუკეთესო ნაწილი, რომელიც ხშირად მუზეუმებში ნაწილდებოდა არა მარტო ქვეყნის მასშტაბით, არამედ საზღვრებს გარეთაც (რასაკვირველია, ასეთი ნამუშევრების რაოდენობა მცირე იყო). ამ პროექტს თავისი ქვედა დინებებიც გააჩნდა, მაგრამ ძალიან კარგი ტრადიცია იყო. რატომ არ შეძლება საქართველოს ეროვნული ლატარიის ხელმძღვანელობამ და კულტურის სამინისტრომ ურთიერთთანამშრომლობის კეთილი ნებით შეიძინოს და გაათამაშოს ქართველი მხატვრების ნამუშევრები?! არჩევანი მათზეა!

დღეს კულტურა სერიოზულ დახმარებას ითხოვს. განსაკუთრებით კი სახელოვნებო მიმართულებები. რეალურად, სახელმწიფოს მათი დახმარება არ შეუძლია და ვერც შეძლებს, თუ გვარდით არ დაუდგა ბიზნეს-სექტორი, სხვადასხვა სააგენტოები, ორგანიზაციები, თვით მოქალაქეები. მე მგონი დადგა დრო - აუცილებლობის და თანამედროვედ მოაზროვნე, განათლებული მენეჯერული კადრებისთვის; ახალი ხედვა, ახალი აზროვნებაა საჭირო კულტურის მართვის სფეროში.

მართალია კულტურის სფეროში მწვავედ დგას ფინანსირების პრობლემა. ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხები ვერ აკმაყოფილებს კულტურის სფეროს მოთხოვნებს. აი, აქაც ცოდნა-გამოცდილებაა აუცილებელი არსებული ფულადი რესურსების სწორი განაწილებისათვის, პრიორიტეტების გამოყოფისთვის...

ვიცი, რომ კულტურის პოლიტიკა მკიდროდ არის დაკავშირებული კულტურის მართვის მეთოდებთან. ეს მეთოდები ხან მოქნილია და ხან მყიფე, უხეში, ხან თვითრეგულირებადი. სსრკ-ში იყო ადმინისტრაციული მართვის სისტემა და 90-იანი წლებიდან, როცა დაინგრა სსრკ და დაიწყო გარდამავალი პერიოდი, არც მაშინ დალაგდა და გაირკვა - თუ საით მიდიოდა კულტურის პოლიტიკის განვითარება. ამას დაემატა ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე არასტაბილური პროცესები, სამი ათეული წელი ან არ, ან ვერ ფიქრობდნენ ახალი კულტურის პოლიტიკის შექმნა-განვითარებაზე; არადა, ეს ქვეყნისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი იყო. თვითონ ცხოვრებამ გვიკარნახა ეს მოთხოვნა. დადგა კონკრეტული

გადაწყვეტილებების მიღების დრო. თითქოს საქართველოც ამ გზას დაადგა. ვნახოთ...

ი. ვებერის გამოთქმა: „ყველაზე რთული ხელოვნება - ეს მართვის ხელოვნებაა“.

საკმარისი არ არის თანხები - ისმის მხოლოდ ეს. ვფიქრობ, ამ შემთხვევაში უნდა მოხდეს პრიორიტეტების განსაზღვრა ფასეულობების და მოთხოვნებიდან გამომდინარე, პირველ რიგში დაფინანსდეს ფუნდამენტური ფასეულობები და ის სფეროები, რომლებსაც შეუძლიათ საბაზრო კონკურენციაში ჩაერთონ, უნდა იწავლონ ბაზრის მოთხოვნა, კანონები, ადაპტირება მოახდინონ დრო-სივრცის მოთხოვნებთან და შეძლონ თავის შენახვაც და მოგების გამომუშავებაც, თანაც დასაქმებასაც შეუწყონ ხელი.

ევროპულ ქვეყნებში კულტურის და ხელოვნების სფეროს არასაბიუჯეტო ფინანსური დახმარება - ძალიან აქტუალური საკითხია. ალბათ, ცუდი არ იქნებოდა მათი გამოცდილებების გაცნობა და გაზიარება საქართველოს პირობების გათვალისწინებით.

ბევრს ჯერ კიდევ გვახსოვს, რომ არც თუ ისე დიდი ხნის წინ ჩვენი ქვეყანა სსრ კავშირის ნაწილი იყო და საბჭოთა იდეოლოგიის გამტარებელი ზედა ფენა, ეგრეთ წოდებული „კერხუმკა“ დაკავებული იყო იმდროინდელი კულტურის პოლიტიკის შემუშავებაში. შეიქმნა ორიენტირები, საერთო განათლება, ყველასთვის ხელმისაწვდომი განათლების სისტემა, სახელმწიფოს მიერ ხელოვნების მხარდამჭერი არა ერთი სტრუქტურა, რომელიც კულტურის დაწესებულებების ფართო სპექტრის შექმნით გამოიხატა.

სსრ კავშირის დანგრევის შემდეგ დავიწყეთ ფიქრი და მივუბრუნდით საკაცობრიო ღირებულებებს, პლურალიზმს. ინტელექტუალური, ესთეტიკური, რელიგიური და მორალური ორიენტაციების გადახედვა მოგვიწია...

აღმოჩნდა, რომ ქვეყანას არ აქვს კულტურის პოლიტიკა, რომელიც მეცნიერულად გააზრებულ მეთოდებზეა დაფუძნებული.

უნდა ვაღიარო, რომ კულტურის პოლიტიკის სირთულეები საქართველოში არ გამოიხატება მარტო - საკანონმდებლო ბაზის არასრულყოფილებით, არც ფინანსების უქონლობით; გასაგებია, რომ პრობლემა კონცეპტუალურ დონეზეა. თითქოს მსოფლიო კულტურულ სივრცეში ინტეგრირებისთვის მზად ვართ, გვინდა, მაგრამ ამისთვის დღემდე ვერ მოვახდინეთ კულტურული მემკვიდრეობის ფასეულობების ბოლომდე გააზრება, დაცვა და განვითარება, თავისი მატერიალური და არამატერიალური კულტურით.

კიდევ და კიდევ, მრავალჯერ გავიმეორებ, რომ პირველ

რიგში, აზროვნება და მიდგომა უნდა შეიცვალოს კულტურისა და ხელოვნებისადმი. ღიაობა უნდა იყოს განსხვავებული აზრისადმი, არ შეიძლება არსებობდეს ერთი და უცვლელი იდეა ან აზრი ამ საკითხებზე, პროცესებზე, პრობლემებზე. მთავარია, საზოგადოებამ ყველა მიმდინარე პროცესის თავისი პრობლემატიკით გაითავისოს, მაგრამ ამ ყველაფრისთვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა განათლება და ინფორმაციულობა, მასმედიის დახმარებით.

ეს ხარვეზები ძალიან მძიმედ დაეტყო დღევანდელ ჩვენს ცხოვრებას. მართალია, გვაქვს დეკლარირებული თავისუფლებები, რომლიც ფურცლებზეა და მათი რეალიზება ბოლომდე ცხოვრებაში ვერ მოხდა. არც საკანონმდებლო ბაზაა დარეგულირებული და სრულყოფილი, ამიტომ, არც ეკონომიკური მხარეა მოგვარებული.

კულტურული ტურიზმი - ჩქარა განვითარებადი სახეა ტურიზმის. თუმცა ის მოღვაწეობის მრავალპროფილური და რთული მიმართულებაა, სადაც ტრადიციული ინფრასტრუქტურების გვერდით (ტურ-ოპერატორები, სასტუმროები, ავია-გადამზიდები, ავტოტრანსპორტი და ტურისტებზე ორიენტირებული მომსახურება) მომსახურების სხვა სფეროებიც ჩართულია. კარგი იქნებოდა, ექსპორტ-იმპორტის და კულტურული ტურიზმის სწორი კულტურის პოლიტიკის განხორციელების კუთხიდანაც თუ დავიწყებთ აზროვნებას. ამ კონცეფციას თავისი სპეციფიკა გააჩნია და დაფუძნებულია საერთაშორისო სავაჭრო მომსახურების ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებზე.

კულტურა, როგორც უკვე ავღნიშნე, დღეს უკვე ეკონომიკური მოღვაწეობის ერთ-ერთი სფეროა, რომელიც ქმნის პირობებს ყველა დარგის ექსპორტისათვის, რომელიც ჩართულია ტურისტული პროდუქტის შექმნაში. ასეთ კავშირში თუ განვიხილავთ ამ საკითხს, კულტურული ტურიზმი კულტურის სფეროს ექსპორტის დამატებით შესაძლებლობებს ქმნის (უცხოელი ტურისტებისათვის). სულ რამდენიმე ათეული წლის წინ კი... პარადოქსია, მაგრამ ფაქტი, რომ 1986 წლის 27 ივლისს, ლეგენდარული ფრედი მერკურის და ანსამბლ Queen -ს კონცერტზე რომ მოვხვედრილიყავი, უამრავი ინსტანციის გავლა და მაღალჩინოსანი ნაცნობების ჩარევა დამჭირდა, თანაც, ამ ნებართვების მოსაგვარებლად ერთი თვით ადრე მომიწია მოსკოვში ჩასვლა, რომ ვიზის და ბილეთის პრობლემა მომეგვარებინა. სამაგიეროდ, დღეს ინტერნეტის განვითარებამ, ქვეყნებს შესაძლებლობა მისცა და გაუფართოვა ასპარეზი თეატრებში, კონცერტებზე, მუზეუმებში ბილეთების წინასწარი დაჯავშნისათვის. ინტერნეტ-ტექნოლოგიების ფართო გამოყენება ტრანს-სასაზღვრო ვაჭრობის განვითარებაში შეგვიწყობდა ხელს, რადგან ეს, საერთაშორისო სავაჭრო მომსახურების, ხვალინდელი დღეა.

უნდა კარგად გავიაზროთ და შევიგნოთ, რომ კულტურის დაწესებულებებისგან უცხოელი ტურისტების მომსახურების ნებისმიერი გამოვლინება - ამ ფორმით მომსახურების იმპორტია. ჩვენ კი ასეთი მომსახურების სფეროს განვითარებისათვის კი საკმაოდ მოუზადებლები ვართ:

- არა საკმარისადაა განვითარებული ინვალიდი და ხანდაზმული ადამიანების მომსახურების სფერო;
- კულტურის სფეროს დაწესებულებები სუსტადაა წარმოდგენილი საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენებზე, ბაზრობებზე, რომელიც უახლოეს წლებში, ოდნავ გამოსწორდა.
- სუსტი კავშირია კულტურის დაწესებულებებს და ტურისტულ ფირმებს შორის, რადგან აქ სხვადასხვა მიზეზებს შორის იკვეთება ერთი მნიშვნელოვანი მხარე: ეს ურთიერთობა რომ გაღრმავდეს, მათ შორის საკუთრების ფორმის განსხვავება არსებობს - ტურისტული ბიზნესი კერძო სექტორს წარმოადგენს, ხოლო კულტურის უმრავლესი დაწესებულება - სახელმწიფოებრივს.

თუ ყველა ამ მიმართულებაში ჩავრღმავდებით, საქართველოში ბევრი საინოვაციო კულტურული პროექტი შეიძლება განხორციელდეს. ამიტომ საჭიროა, *თბილისის დარეგიონების საექსპორტო პოტენციალის ამაღლების ახალი რესურსები, რეზერვები ვეძებოთ სწორედ მომსახურების სფეროში და თანაც, ტურიზმის განვითარებასთან მჭიდრო ურთიერთობით.*

ტერმინი და მიდგომა „შემოქმედებითი ინდუსტრია“, რომელიც გაჩნდა 1990-იან წლებში დიდ ბრიტანეთში (ამის შესახებ, დაწვრილებით, მოგვიანებით ვისაუბრებ), სწაფად გავრცელდა მთელს მსოფლიოში. მისი აზრი იმაში გამოიხატება, რომ კულტურა ხდება არა მარტო სფერო, რომელზედაც „იხარჯები“, არამედ ეკონომიკის მამოძრავებელიც. ინოვაციური კომერციული წამოწყება, რომელიც კულტურას როგორც რესურსს იყენებს, ბევრ ქვეყანაში ეკონომიკის სწრაფმზარდი სექტორი გახდა. ტრადიციული კულტურული ინსტიტუტების გვერდით შემოქმედებითი ინდუსტრიის შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს დიზაინი, მოდა, საგამომცემლო საქმე, მულტიმედიური ტექნოლოგიები და ა.შ.

სოციოლოგების ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ მრავალ ქვეყანაში კულტურის პოლიტიკა უკვე ორიენტირებულია ასიმილაციის მოდელიდან (როცა უმცირესობა უარს ამბობს თავის კულტურულ ტრადიციებზე და ფასეულობებზე, ჩაანაცვლებს რა მას უმრავლესობის ტრადიციებით) მულტიკულტურულ მოდელზე გადასვლით (სადაც ინდივიდი სოციალიზაციას განიცდის როგორც დომინანტ, ისე ეთნიკურ კულტურებთან).

თუ კულტურის პოლიტიკის მიმართულებით მიმდინარე მსოფლიო პროცესებს შევაჯამებთ, შემდეგი დასკვნის გაკეთებას შევძლებთ: კულტურის პოლიტიკის დონეზე დეცენტრალიზაცია შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც სახელმწიფოსა და რეგიონებს შორის თანამშრომლობის ერთგვარი ფორმა - ეს შეიძლება იყოს დეცენტრალიზაცია საქმიანობის, ან გადაწყვეტილების მიღების დონეზე. ექსპერტთა თვალსაზრისით, პირველ ფორმას - საფრანგეთის ცენტრი-რეგიონის ურთიერთობა პასუხობს; დანია, ფინეთი, შვედეთი - მეორე ფორმას, ანუ გადაწყვეტილებების მიღების არჩევანის გადაცემა რეგიონზე. ხოლო ბელგია, ავსტრია, შვეიცარია, გერმანია - ქვეყნები ფედერალური ადმინისტრაციული მოწყობით, უფრო მესამე ტიპის დეცენტრალიზაციის ფორმას დააკავშირეს მკვლევარებმა, აქ მთლიანად გადაწყვეტილების მიმღები რეგიონალური ადმინისტრაციაა, ხოლო სახელმწიფო ხელისუფლება მაკოორდინირებელ-დამხმარე როლს თამაშობს [Мансерт П. 2002: 172 – 173; www.cpolicy.ru/analitics/80.html].

დასკვნის სახით, მინდა იმ აქტივობათა მოხაზაზი გავაკეთო, რომლებიც რეგიონში სოციოკულტურული სიტუაციის შესწავლაში და მის მართვაში დაგვეხმარება. მართებულია, საქმიანობა დავიწყოთ:

- რეგიონალური კულტურის სპეციფიკის განსაზღვრით - ანუ, ადგილობრივი კულტურების მახასიათებლების დადგენა;
- შემდეგ ეტაპზე, რეგიონის სოციოკულტურული მოღვაწეობიდან პრიორიტეტული მიმართულებების გამოვლენა-გამოყოფა;
- მათი დაფინანსების პრობლემატიკის განსაზღვრა (ვინ? საიდან? როგორ?);
- რეგიონის პოტენციალის განსაზღვრა - მატერიალური (ადგილობრივი ბიუჯეტი, სახელმწიფოს წილობრივი დახმარება...) და ადამიანური რესურსები (მისახლეობის კატეგორიების, სოციალური ჯგუფების, კულტურის მომსახურების საკითხების განსაზღვრა).

ამ საკითხების მოგვარების მიზნით, საჭიროა საინფორმაციო კვლევის ჩატარება რეგიონის ცხოვრებაზე, მოპოვებული ინფორმაციის დამუშავება და ანალიზი, რომელიც რეგიონის სოციალურ და კულტურულ თავისებურებებს გამოკვეთავს. სოციო-კულტურული სიტუაციის შესწავლაში იგულისხმება: ამ რეგიონის როგორც ტერიტორიული პასპორტიზაცია, კულტურული მეპინგის ჩართვით, არამედ ისიც, რომ გამოიყოს პრობლემები და გაირკვეს ამ პრობლემების გამომწვევი მიზეზები; რა უშლის ხელს მის მოგვარებას; შესაძლებელი გახდება პრობლემების მოსაგვარებელად მიდგომების გააზრება და შემუშავება; ასეთი მიდგომა დაგვეხმარება - ცენტრის და რეგიონის ურთიერთობის

ჩამოყალიბებაში; რეგიონში - სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტების თანაცხოვრების და თანასაქმიანობის შესაძლებლობების ფორმირებაში, ადგილობრივი შემოქმედებითი და სპეციალისტების პოტენციალის გამოვლენაში, რომლებსაც ამა თუ იმ პროექტების ორგანიზებაც და განხორციელებაც შეუძლიათ.

ვფიქრობ, კარგია, როცა რეგიონის სოციო-კულტურის პოლიტიკის განვითარების კონცეფცია არსებობს, რადგან ის რეგიონალური პროგრამების მომზადებაში გვახმარება. რთული პროცესია ნამდვილად, მრავალეტაპობრივიც, მაგრამ ასეთი აზროვნებით, მიდგომით, იქმნება რეგიონალური მართვის სტრატეგია, რომელიც, რასაკვირველია, პასუხისმგებლობას ცენტრთან ინაწილებს.

კარი მესამე

კულტურული მემკვიდრეობა
როგორც ეკონომიკის დარგის
განსაკუთრებული საშუალება

„როგორ შეიძლება ადამიანების ცხოვრების
დონის ამაღლება კულტურის განვითარების

სტრატეგიის საშუალებით“

(ავტორის კულტურის განვითარების

სტრატეგიის ხედვიდან)

თავი პირველი

კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური შესაძლებლობები

კულტურის სფეროს თავისი ეკონომიკური შესაძლებლობა გააჩნია და აქედან გამომდინარე, მას ხელეწიფება ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში, წინსვლაში უდიდესი წვლილი შეიტანოს. დღეისათვის ჩვენი ქვეყანა საბაზრო ეკონომიკაზე გადასული. აღმასრულებელი ხელისუფლების სხვადასხვა წარმომადგენელი მიიჩნევს, რომ კულტურამ თავისი თავის ფინანსური უზრუნველყოფა უნდა შეძლოს და სახელმწიფო დამკვეთად არ უნდა განიხილებოდეს. „ახლებული“ მიდგომა - კულტურის გასახელმწიფოებრიობისა და გასახალხოების საკითხი კულტურის სფეროში, ახალ პრობლემებს იწვევს, რადგან კულტურის რელური მნიშვნელობის შედეგად შექმნილი პროდუქტები, ღონისძიებები ან ნაწარმოებები და მასის მოთხოვნები ერთმანთს არ ემთხვევა. „კულტურისა და ეკონომიკის ურთიერთობა დღეისთვის გარდამტეხ სტადიაზეა. მათი დაახლოება მხოლოდ დიალოგის საგანია და პრობლემებისა და სირთულეების გარეშე არ მიმდინარეობს. კულტურა დღემდე პარადოქსულ მდგომარეობაში იმყოფება: ერთის მხრივ, შეინიშნება კულტურის უდიდესი როლის ფართოდ აღიარება ეკონომიკასა და წარმოებასთან მიმართებით, მეორე მხრივ კი, ეს ყველაფერი მხოლოდ საუბრის დონეზე რჩება და რეალური ნაბიჯებით არ არის განმტკიცებული...მთელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით კი განვითარებულ ქვეყნებში, იზრდება კულტურულ ფაქტორთა როლი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში“ [[http://www.tafu.edu.ge/webmill/data/file/dziebani/ziebani/1\(54\)_2013.pdf](http://www.tafu.edu.ge/webmill/data/file/dziebani/ziebani/1(54)_2013.pdf) სანადირაძე ნ.2013: 93]

ეს საკითხი აქტუალურია, ამაზე მსჯელობენ ექსპერტები, რუსულ და დასავლურ სოციალურ მეცნიერებებში არსებობს სახელმძღვანელოები, ჩვენს ქვეყანაში კი გარდა რამდენიმე საექსპერტო ნაშრომისა, არც თეორიული ნაშრომებია, არც მზაობაა საკითხის წარმოსაჩენად. ექსპერტთა უმრავლესობა კულტურის როლსა და წვლილს ქვეყნის განვითარებაში - არ აღიარებს, არადა, ქართული საზოგადოების სოციალური და ეკონომიკური განვითარებისთვის მას უდიდესი მნიშვნელობა გააჩნია. კულტურული მემკვიდრეობა ჩვენი იდენტობის განსაზღვრაში გვებმარება, რადგან ათასწლეულების განმავლობაში ყალიბდებოდა და დღესაც, ჩვენი ქვეყნის სახეს განსაზღვრავს. ის ამოუწურავი რესურსია და, სწორედ რომ, ქვეყნის, საზოგადოების კეთილდღეობისთვის, განვითარებისთვის უნდა იქნეს გამოყენებული. თუ „კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა 2014“ - დოკუმენტი ჩავიხედავთ

(რომელიც რამდენიმე ათეული უცხოელი ექსპერტების შრომის შედეგია), გასაგებად წერია, რომ კულტურული მემკვიდრეობის „...სოციალური მნიშვნელობა ბოლომდე არ გვაქვს გაცნობიერებული და შესაბამისად, არც მისი პოტენციალია გამოყენებული... ადამიანთა ყოველდღიური გარემოს გასაუმჯობესებლად“ და იქვე გრძელდება აზრი, რომ „...კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის და მისი შესაძლებლობის გამოყენების გარეშე ვერ მოხდება ქვეყნის სწორი ანუ სიცოცხლისუნარიანი, მდგრადი სოციალური და ეკონომიკური განვითარება“. დოკუმენტში სწორადაა გააზრებული, რომ კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ვალდებულება უნდა აისახოს ყველა დარგის განვითარების ხედვაში, მათ შორის ეკონომიკაშიც [კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა 2014:4-7].

პარადოქსია ისიც, იმის მაგივრად რომ ეკონომიკის სამინისტროს ეზრუნა კულტურული მემკვიდრეობის რესურსების ეკონომიკურ საშუალებებად გამოყენების დანერგვაზე, 2013 წელს პროცედურის გამარტივების მიზნით, უამრავი შენობა ძეგლების ნუსხიდან ამოშალა, სამინისტრომ პარლამენტში შეიტანა კანონში ცვლილების პროექტი, რომელიც მხოლოდ „ძეგლის“ კატეგორიას უნდა შეხებოდა და ამით საფრთხის წინაშე დააყენა აღნუსხული კულტურული მემკვიდრეობის 90%. ამის შესახებ შეგიძლიათ - 2013 წლის ICOMOS საქართველოს კომენტარები საქართველოს კანონში „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ დაგეგმილ ცვლილებებთან დაკავშირებით - იხილოთ.

საქართველოში, 2013-2015 წლებში, ევროკავშირის დახმარებით, პროექტი „თვინინგი“ განხორციელდა. არც ამ პროგრამაშია ეკონომიკური კუთხიდან ხედვა გამოკვეთილი, თუმცა ის მნიშვნელოვან რეკომენდაციებს შეიცავს. ასევე არაფერია ნათქვამი ამ ხედვაზე, ურთიერთთანამშრომლობის შესახებ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასა და კულტურის და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს შორის, 2014 წლის 7 ივლისს გაფორმებულ მემორანდუმში. მთავარ დოკუმენტში - კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“, რომელიც 2007 წელს იქნა მიღებული და ჩაანაცვლა 1999 წელს მიღებული კანონი, ექსპერტებმა მიიჩნიეს როგორც „ფართო დაამბიციური“ [კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა 2014:4-7].

კულტურული მემკვიდრეობის საკითხების სხვადასხვა კონტექსტში გააზრება ჯერ კიდევ XX საუკუნიდან დაიწყო და ეკონომიკური არგუმენტების მთელის სისტემა შეიქმნა: ზოგი მკვლევრის თვალსაზრისით, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა ფუფუნების საგანია და მისი ადგილი მხოლოდ ძლიერ ეკონომიკურ გარემოშია. მედლის მეორე მხრიდან კი ეს საკითხი არ განხილულა, რათა პირიქით, ის ეკონომიკურ საშუალებად გაეაზრებინათ. თანამედროვეობის ერთ-ერთი ცნობილი

ამერიკელი ეკონომისტ-თეორეტიკოსი ჯონ კენეტ გელბრეითი (1908-2006) და სხვანი მიიჩნევენ, რომ კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკა რენტაბელურია და პასუხობს არსებულ ეკონომიკურ გამოწვევებს. ასეთი აზროვნების დაწყებამ კი ახალი ტერმინიც კი გააჩინა - „მემკვიდრეობის ინდუსტრია“ [კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა 2014:4-7]

წარმოდგენილი წიგნი მცდელობაა, დღევანდელ ისტორიულ პერიოდში, განვიხილოთ ქვეყნის კულტურაში მიმდინარე ძირითადი დინამიკები, წარმოვადგინოთ რეკომენდაციები, რომლებიც ხელს შეუწყობს კულტურის სფეროს წამოწევას ქვეყნის პოლიტიკურ ასპარეზზე. ოდესმე გახდებიან კი საქართველოში სოციალური და ხელისუფლება პარტნიორები? მოხდება მათი ჩართულობა კულტურის პოლიტიკის ჩამოყალიბება-განვითარების პროცესში? რომელიც, მართალია, მრავალწახნაგოვანი და რთულია, მაგრამ შესაძლებელი, თუ გლობალურ პირობებში, მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებსაც გავითვალისწინებთ და საქართველოში არსებულ სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოს (წიგნში წარმოდგენილი მასალის ნაწილი, რომელიც საქართველოს ეხება, ეყრდნობა წყაროებს, რომლის მოპოვებაც შესაძლებელი გახდა საქართველოს არასამთავრობო და სამთავრობო უწყებებში).

თავი მეორე

კულტურის თავისებურებები და ეკონომიკური შესაძლებლობები

კულტურის სფეროს ეკონომიკურ შესაძლებლობებზე უკვე ხმამაღლა საუბრობენ - (ევროპარლამენტის კულტურის და განათლების 2013 წლის ბიულეტენი, სადაც მეხუთე თავში „ეკონომიკის და ფიზიკური ზემოქმედება“ და მის მომდევნო თავებში, განხილულია ევროპის კულტურის დედაქალაქებში სტრუქტურული და ინტეგრაციის პოლიტიკის განვითარებაზე კულტურასა და განათლების სფეროებში, წარმატების სტრატეგიებსა და გრძელვადიან ეფექტებზე. განსაკუთრებით ტურიზმისა და ქალაქებში კონკურენტუნარიანობისა და შემოქმედებითი ინდუსტრიების განვითარებით. <http://www.europarl.europa.eu/studies>), რომ კულტურის სფერო მართო ინვესტირებას კი არ ითხოვს, არამედ ინვესტირების უდიდესი პოტენციალი თავად გააჩნია. მაგალითად: საქართველოში ამერიკის საელჩოს მოწვევით ამ საკითხებზე ლექციების წასაკითხად, 2015 წლის ივნისში, მოწვეულმა პენსილვანიის უნივერსიტეტის პროფესორმა, დოქტორმა - დონოვან რიპკემამ, (კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სახელმძღვანელოს

- „მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა“ ავტორმა, ორგანიზაციის - „მემკვიდრეობის საერთაშორისო სტრატეგიები“ დამფუძნებელმა) თბილისში და ბათუმში ჩატარებულ ლექციებში, მოხსენიებულ ნორვეგიის მაგალითზე აჩვენა (კვლევების შედეგად დადგინდა), რომ სამუშაო ადგილის 16.5% მეტი იქმნება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეაბილიტაციის შედეგად, ვიდრე ახალი შენობების აგების შემთხვევაში. „ძველი შენობები - ეს ახალი ეკონომიკა...“ ეს განცხადება გააუღერა მან იუტას მემკვიდრეობის დაცვის ფონდის 2011 წლის კონფერენციის გახსნაზე; თავის გამოსვლებში, როდესაც ლექციებს თემაზე: „ისტორიის შენარჩუნება ეკონომიკის განვითარებისთვის“ კითხულობდა და ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „...ისტორიული მემკვიდრეობის დაცვას აგრეთვე გარემოს დაცვითი და სოციალური ასპექტები აქვს“ და ხშირად კულტურულ მემკვიდრეობას როგორც ტურისტულ სტრატეგიას ისე იხილავს [www.deseretnews.com/article/700135814/Saving-old-buildings-creates-more-jobs-than-new-construction-saves-energy-says-PlaceEconomics-on.html?pg=1].

ასევე, 2013 წლის ნოემბერში, მარსელში ხმელთაშუაზღვის ქვეყნების ეკონომიკის კვირეული მოეწყო. ევროკომისიის განათლების, კულტურის, მრავალენოვან და ახალგაზრდობის დეპარტამენტის პასუხისმგებელი წევრმა ანდრეულა ვასილიუმ თავის მოხსენებაში - კულტურის ეკონომიკის განვითარება და ევროპული ქალაქების კულტურა, სწორედ რეგიონში „... კულტურის უზარმაზარი პოტენციალის, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების შესახებ“ ისაუბრა და აღნიშნა, რომ სულ ცოტა ხნის წინ კულტურის და ეკონომიკის შესახებ ერთად საუბარი ტაბუირებული იყო და მას აპროტესტებდნენ იმის გამო, რომ არ შეიძლებოდა კულტურის „კომერციალიზაცია“. მისი აზრით, რადგან კულტურას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ჩვენს ცხოვრებაში, ამიტომ ეკონომიკური კუთხით კულტურასთან მცირე დოზით შეხებაში ის ვერ ხედავს საშიშროებას. არ უნდა მოხდეს კულტურით „...სამუშაო ადგილების ზრდის და საერთოდ, ეკონომიკური პოტენციალის იგნორირება“. ამიტომ, აღნიშნავს ა. ვასილიუ, კულტურული და შემოქმედებითი სფეროს ეკონომიკური საქმიანობის კუთხით განხილვა ევროკავშირში უკვე აღიარებულია, რომ ინვესტიციების ჩადებამ „...ამ სფეროში შეიძლება დააჩქაროს ადგილობრივი და რეგიონალური განვითარება, ახალი ეკონომიკური საქმიანობა და სამუშაო ადგილების წარმოშობა“ [Mediterranean Economic Week /Marseille 6 November 2013., http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-884_en.htm].

ამ ახალ მიდგომებს მოწინააღმდეგეებიც გამოუჩნდნენ, რომლებსაც

„შიში გაუჩნდათ“: რაჰელ მერჰაკი, ანა კილბერგუ კულტურული ტურიზმის ზრდასთან ერთად რისკების ზრდას და უარყოფით შედეგებს განიხილავენ [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 89-95].

მეცნიერების და ექსპერტთა გარკვეული ჯგუფი მიიჩნევს, რომ კულტურის სოციო-კულტურული ხასიათი და თავისებურება, ეკონომიკური მოღვაწეობისთვის ნამდვილად იძლევა საშუალებას. ქვეყანაში საზოგადოების განვითარების დონის განმსაზღვრელია კულტურის მდგომარეობა და რაც მთავარია, ქვეყანაში კულტურის დაფინანსების პრიორიტეტები.

მოგესხენებათ, რომ სსრ კავშირის დროს კულტურის სფეროში დოტაციებზე იყო უმრავლესი მისი დარგი და მომუშავე დაწესებულება. მაგალითად: მხატვრის სახლი, თეატრები და ა.შ. დაფინანსების შემცირებამ და, უმრავლეს შემთხვევაში, შეწყვეტამაც კი გამოიწვია ძალიან რთული, საშიში და სავალალო შედეგები, როგორც სახელოვნებო დარგების, ისე სოციალური. თვითანაზღაურებაზე გადასვლამ გამოიწვია ის, რომ მათ უნდა გაეთვალისწინებინათ ბაზრის მოთხოვნები (საქართველოში კი ეს ბაზარიც არ იყო ჩამოყალიბებული), ამიტომ ამან, უმრავლეს შემთხვევაში, კულტურის სოციალური მნიშვნელობის და ბაზრის მოთხოვნებს შორის ცდომილებამდე მიგვიყვანა. სხვაგვარად რომ ვთქვა, მოხდა კულტურის სოციალური ფუნქციის სახელმწიფოს ეკონომიკურ ინტერესებთან ცდომილება.

მინდა გაგაცნოთ 1991-1997 წლებში ევროპის კულტურის პოლიტიკის წამყვანი 4 უძლიერესი ფიგურა და კულტურის პოლიტიკის ერთ-ერთ მიმართულებაზე, სპონსორობაზე, მათი მოსაზრებები გაგიზიაროთ. ესენია:

Guy De Wouters – CERC - პრეზიდენტი, ბიზნესის, ხელოვნების და კულტურის ევროპული კომისია;

Carlos Morjandino – EFC - ფონდების ევროპული ცენტრი

Raymond Weber – Council of Europe - განათლების, კულტურის და სპორტის განყოფილების დირექტორი;

Jhr. Daniel Cardon De Lichtbuer – EHG - ევროპული მემკვიდრეობის ჯგუფის თავმჯდომარე.

Guy De Wouters – CERC (ამონარიდი მის მიერ გამოთქმული მოსაზრებებიდან):

1. „... მე მიმაჩნია, რომ განსხვავება „ლიბერალურ“ სისტემებსა და „სამეფო“ სისტემებს შორის უნდა ლიკვიდირებული იქნას.

„ლიბერალიური“ სისტემა - კერძო ინიციატივების ფინანსირებას გულისხმობს (დანია, დიდი ბრიტანეთი და სხვ.);

„სამეფო“ სისტემა - როცა სახელმწიფო აფინანსებს კულტურას (საფრანგეთი, ბელგია, ესპანეთი, იტალია და სხვ.);

მეორეც, გავლენა უნდა იყოს EC მხრიდან, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ დღეს EC ეკონომიკური პრობლემებითაა მოცული და ადგილი კულტურისათვის არ რჩება, მაინც უნდა ვეცადოთ შევცვალოთ ეს სიტუაცია და დამოკიდებულება კულტურისადმი“.

2. რაც შეეხება „საგადასახადო ჰარმონიზაციას“ - წინსვლა ცოტათი შეიმჩნევა, მაგრამ სირთულეა ერთიანი საგადასახადო სისტემის (რეჟიმის) შექმნის საკითხში - რადგან სპონსორობისათვის, ეს საგადასახადო რეჟიმი „შეღავათებს“ უნდა შეიცავდეს, რომელიც სპონსორობისათვის იქნება გათვალისწინებული.

სპონსორობა, უფრო გამჭვირვალე, ეფექტური და პროფესიონალური უნდა გახდეს როგორც ბიზნესის, ისე ხელოვნების, კერძოდ შემოქმედების მხრიდან.

გრძელვადიანი სტრატეგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მხარეა - კორპორატიული სპონსორობა.

...ამიტომ, სპონსორობა არ უნდა ზიანდებოდეს ეკონომიკური ცვლილებების დროს, არამედ საზოგადოების მოთხოვნების ცვლილებებთან შესაბამისი ადაპტაცია უნდა განიცადოს, რადგან ერთ კონკრეტულ სივრცესა და დროში თანაცხოვრობენ“.

Carlos Morjandino – EFC - ფონდების ევროპული ცენტრი

1. მიიჩნევს, რომ „კულტურის პოლიტიკაში სახელმწიფო, თავისთავად თამაშობს მნიშვნელოვან როლს. მაგრამ არის მეორე მხარეც, რომელიც უფრო და უფრო სოციალურ მნიშვნელობას იძენს - კორპორატიული სპონსორები და ფონდები, რომლებიც ფართოდ არის EFC-ში წარმოდგენილი.

კომერციულმა სექტორმა, დღეს, საჭიროა გაიცნობიეროს კულტურის სპონსორობის მნიშვნელობა.

ამასთან ერთად, საგადასახადო პოლიტიკამ უნდა წახალისოს სპონსორობა და ეს - სახელმწიფოს ვალდებულებას

2. “EC კარგა ხანია ერთიან საგადასახადო სივრცის შექმნას ფიქრობს, რომელიც მისი წევრებისათვის - აქტუალურია. ალბათ, როდესაც ეს რეალობად იქცევა, მაგრამ ეს ადვილი არაა, რადგან წევრი ქვეყნების საგადასახადო სისტემის თავისებურებებს უნდა ითვალისწინებდეს, რომლებიც, მეტ-ნაკლებად, სპონსორობისათვის ხელშემწყობი გარემოს შექმნას ხელს უწყობს“.

Raymond Weber – Council of Europe

მიაჩნია, რომ ევროპული კულტურის პოლიტიკა საკმარისად

განვითარებული არაა, რადგან ჩარჩოები გააჩნია. „...კორპორატიული სპონსორობა მოიტანა ბაზრის მოთხოვნებმა... კორპორატიული სტრატეგია განსაზღვრულია, მაგრამ ის მყარ ეკონომიკურ და ფინანსურ ბაზას უნდა ეყრდნობოდეს, რაც მის არსებობას უწყობს ხელს“.

მისი აზრით: ყველა კომპანიისათვის და არა მარტო მსხვილი გადაშდებულებისათვის, ერთნაირი საგადასახადო და სამართლებრივი გარემო უნდა შეიქმნას, რათა „მხარი დავუჭიროთ სპონსორთა ინიციატივებს ყველა მასშტაბში. უნდა შემუშავდეს - ერთიანი ხედვა, რომელიც სპონსორობის განვითარებას ხელს შეუწყობს“.

„ჯერჯერობით, ამ მიმართულებით, ერთიანი ხედვა ერთადერთი ვარიანტია EC-ში და ამიტომაც ერთიანი ვალუტის არსებობა - ერთიან საგადასახადო სივრცეს ითხოვს. კორპორატიული სპონსორობა კი საერთო უნდა გახდეს. ეს ხელს შეუწყობს - ზოგ ქვეყანაში, კულტურასთან დამოკიდებულებაში ვიწრო ნაციონალური ჩარჩოებიდან გამოსვლას“.

Jhr. Daniel Cardon De Lichtbuer – EHG

1. „მე ვხედავ გამოსავალს - ურთიერთობების შეცვლაში. გადაწყვეტილებები კი არ უნდა მივიღოთ, არამედ რეკომენდაციები შევქმნათ. ჩვენს ფილიალებში და იმ ქვეყნებში, სადაც ვმუშაობთ, ჩვენ ღია ვართ მულტიკულტურული გავლენებისათვის...“

2. „ერთიანი საგადასახადო სივრცე საჭიროა. ეს ბევრ რამეს დაარეგულირებს...“

ავილოთინგლისი. კულტურის სექტორი აქტრადიციულად დიდ როლს თამაშობს. იქ 500 000 ადამიანია კულტურის სფეროში დასაქმებული, მოგება კი ბრიტანეთის ეკონომიკისათვის 10 მილიარდი ფუნტია. მხოლოდ ლონდონში, 1995 წელს, კულტურის სექტორის ბრუნვა 7.5 მილიარდ ფუნტს შეადგენდა.

რატომ? იმიტომ, რომ კულტურის მხარდაჭერა კერძო სექტორიდან - ტრადიციულად, რასაც სახელმწიფო კიდევაც წახალისებს... 70-წლების ბოლოს, Arts Council-მა ფინანსური კვლევის რამდენიმე მექანიზმი და პროგრამა დანერგა, სადაც პარტნიორობის მუშაობა ჰარმონიულია, მაღალგანვითარებულია კონკურენციის და თანამშრომლობის „საბაზრო კულტურა“.

მსხვილი კომერციული კომპანიების ნახევარზე მეტი - 60%, კულტურას ეხმარება.

Art & Business-ის მიერ 1996-1997 წლებში ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ კულტურის მხარდაჭერაზე დახარჯული იყო - 95.6 მლნ ფუნტი, უფრო მეტი, ვიდრე 1995-1996 წწ. დახარჯული - 79.8 მლნ“ [www.

ერის ეთნოფსიქიკური მდგომარეობა, მის კულტურული ფსიქოლოგიის თავისებურებაზე მიგვანიშნებს. ცნობილი ფინელი არქიტექტორი და კულტურული მემკვიდრეობის სპეციალისტი, პროფესორი იუკა იოკილეთოს (ICCROM-ის ხელმძღვანელი, 2015) თვალსაზრისით, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა - ნებისმიერი ქვეყნის კულტურის პოლიტიკის ფუნდამენტში მევს და დრო-სივრცეში უნდა განიხილებოდეს. ამავე პრინციპს ეყრდნობა UNESCO საქმიანობა, „კულტურული მემკვიდრეობის“ შემეცნების ობიექტი - არის კულტურა, როგორც ადამიანების ისტორიული და სოციალური გამოცდილება, სოცო-კულტურული გამოცდილება, გამყარებული ტრადიციებით და ნორმებით, ჩვეულებებით, კანონებით. დღეს, ბევრ ქვეყანაში ცდილობენ კულტურული მემკვიდრეობის, განსაკუთრებით კი მატერიალური მემკვიდრეობის გაგება გააღრმავონ; და რაც მთავარია, ფართო საზოგადოებისათვის კულტურული მემკვიდრეობის ჩართულობა და ხელმისაწვდომობა დღევანდელ, თანამედროვე კულტურულ ცხოვრებაში გაიზარდოს.

UNESCO-ს რეკომენდაციები, ძირითადად, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას შეეხება. თემის აქტუალობა იმაში მდგომარეობს, რომ (როგორც ზემოთ ავღნიშნე) დღეს კულტურის და კულტურული მემკვიდრეობის როლის გადაფასება ხდება, როგორც სოციალური ცხოვრებაში, ისე თითოეული ჩვენთაგანის ცხოვრებაშიც. წინამდებარე წიგნი მცდელობაა, რომ: კულტურის სფერო კულტურულ მემკვიდრეობასთან ერთად წარმოვადგინოთ - როგორც ეკონომიკის დარგის განსაკუთრებული სისტემა, მასში ეკონომიკური მოღვაწეობის ძირითადი ასპექტები გამოვყოთ, რათა ეკონომიკური მოღვაწეობისა და ეკონომიკური მექანიზმების შესაძლებლობები გამოიკვეთოს. დროა გავიაზროთ, რომ კულტურის პოლიტიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზანი - ბაზართან კულტურის ადაპტაციაა.

რასაკვირველია, კულტურის პროდუქტს სხვა მახასიათებლებიც გააჩნია და არამატერიალური სარგებელიც აქვს, მაგრამ ამავე დროს, კულტურის სფერო ქმნის გარკვეულ პროდუქტს, რომელიც შეგვიძლია გავყიდოთ და ვიყიდოთ. მაგალითად - პროდუქტს მოიხმარს მომხმარებელი, რომელსაც ესაჭიროება გარკვეული ბაზა, ანუ კაპიტალი, ამ პროდუქტის შესაძენად. რატომღაც, კულტურის და ხელოვნების სფეროში წარმოებულ პროდუქტზე და მის მომხმარებელზე საუბარს და შემდეგ უკვე გააზრებას ეკონომიკის კუთხით, დღეს საქართველოში უმრავლესობა ან გაურბის, ან კატეგორიულად უარყოფს: თუმცა არსებობს

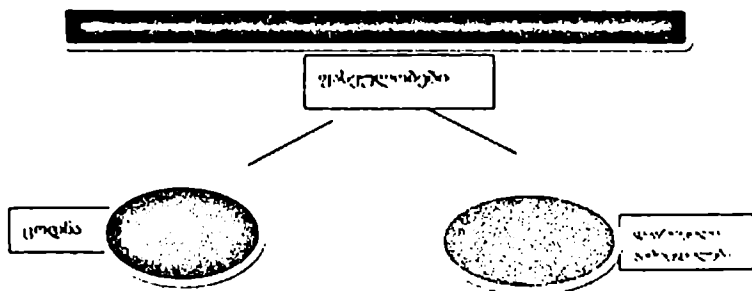
გამონაკლისებიც:

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის გამოცემაში „სახელოვნებო მეცნიერებათა ძიებანი“, #4 (61), 2014, წარმოდგენილია უნივერსიტეტის პროფესორის ნ. სანადირაძის სტატია - „კულტურული ინდუსტრიის ფუნქციონირების ეკონომიკური და სივრცობრივი ფორმები“, სადაც საუბარია მეწარმეობაზე, რომელიც „...კულტურაში ადამიანური საქმიანობის სპეციფიკური სფეროა... კულტურის და ბიზნესის ინტეგრაციის შედეგად წარმოიშვა. დამახასიათებელია საბაზრო ურთიერთობის წარმოშობის, განვითარებისა და ტრანსფორმაციის პერიოდისთვის, რომელიც იქმნება და რეალიზდება საზოგადოებრივი განვითარების ინდუსტრიული და პოსტინდუსტრიული მოდელის ჩარჩოებში ... უნივერსალური მოვლენაა და დამახასიათებელია ადამიანური საქმიანობის განსხვავებული სფეროებისთვის. მისი წყაროები უშუალო კავშირშია მატერიალურ და კომერციულ საქმიანობასთან“ [სანადირაძე ნ.2014: 119].

საქართველოში, კულტურის ეკონომიკაზე მსჯელობა უძნელდებათ, რადგან ჯერ ვერ მოხერხდა იმის გაცნობიერება ვერც სპეციალისტების, ვერც დარგობრივ და მითუმეტეს ვერც სახელმწიფოებრივ დონეზე, რომ ეს დღევანდელი დღის მოთხოვნებიდან გამომდინარე ხედვაა. თუმცა, როგორც ნ. სანადირაძე აღნიშნავს: „კულტურის სექტორს არა მარტო ეკონომიკის ზრდა შეუძლია, არამედ შესაძლებლობას იძლევა შემოქმედებითობას და ინოვაციებს ეკონომიკის სფეროში ხელი შეუწყოს. კულტურის სფეროს ინდუსტრიების უფრო მეტად ხდება თანამედროვე ეკონომიკის მნიშვნელოვანი კომპონენტი“. აღნიშნულ საკითხებზე მსჯელობა ჩვენს ქვეყანაში ბევრ სირთულესთანაა დაკავშირებული, რომელთა უმრავლესობა არა საკითხის ახლებურად გააზრებას, არამედ დამკვიდრებულ სტერეოტიპებსაც უკავშირდება.

ვიციტ, რომ ნებისმიერ საზოგადოებაში არსებობს ფასეულობები - Values. ზოგი მეცნიერი მიიჩნევს, რომ ფასეულობები ადამიანის მოღვაწეობის მიმართულებებს განსაზღვრავენ, განსაკუთრებით კი ცოდნის და გამოცდილებების დასაგროვებლად და რომ, ფასეულობები, ეს ერთ-ერთი ფაქტორია, რომელიც ეკონომიკის წარმატებით განვითარებას განსაზღვრავს [სანადირაძე ნ.2014: 119].

ჩვენთვის საინტერესოა, გერტ ჰოფსტედეს (1928) მოსაზრება, რომლის თვალსაზრისით, ადამიანის ქცევა მის მენტალურ პროგრამებზეა დამოკიდებული, რომელშიც ავტორი გულისხმობს აზროვნების, გრძნობების და ქცევების ნიმუშებს [Hofstade G. 1990].

ჰოფსტედეს თეორიის კულტურათა ინტერაქციის საფუძველში ეს ერთ-ერთი ძირითადი მიმართულებაა. მისი კულტურის ტიპოლოგიის იდეა - „გაზომადობის“ შესახებ ეყრდნობა დებულებას: - ფასეულობა შეიძლება გადავანაწილოთ კულტურის 6 განზომილებაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვა, იგი ეროვნული კულტურის რაოდენობრივი მახასიათებლების პარამეტრების ექვს მოდელს ქმნის:

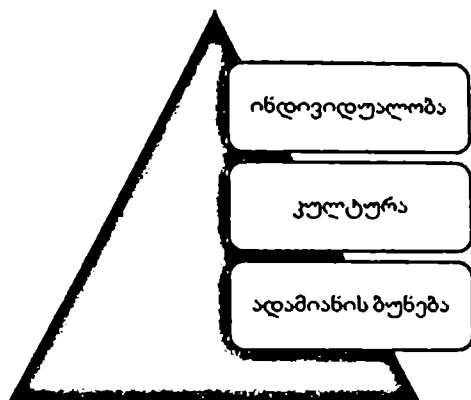
1. ხელისუფლებისაგან დისტანცია;
2. განკერძოება (ინდივიდუალიზმი);
3. ვაჟკაცურობა;
4. გაურკვევლობასთან განრიდება;
5. სტრატეგიული აზროვნება;
6. დაშვება (ინდულგენცია).

და გამოყოფს მენტალური პროგრამების სამ დონეს:

1. ინდივიდუალობა - ნაწილობრივ გადაეცემა გენეტიკურად, ნაწილობრივ ჩამოყალიბდება ხდება სწავლით. მენტალური პროგრამები - სპეციფიკურია კონკრეტული ინდივიდისთვის (მაღალი დონე).
2. კულტურა - ყალიბდება სწავლებით. მენტალური პროგრამები - სპეციფიკურია კონკრეტული ინდივიდთა ჯგუფისთვის (საშუალო დონე).
3. ადამიანის ბუნება - გადაეცემა გენეტიკურად. მენტალური პროგრამები - სპეციფიკურია ყველა ინდივიდისთვის (დაბალი დონე)[Hofstade G. 1990: 6-9].

ამ კლასიფიკაციის შექმნისას ანალიზის გაკეთებაში ჰოფსტედეს ქვეყნის კულტურის დონე ეხმარება. მან შეიმუშავა სპეციალური მეთოდთა კულტურული თავისებურებების ანალიზისთვის. მისი თვალსაზრისით, კულტურის გაზომვადობა - საფუძველია კონკრეტული კულტურის შეფასებისათვის, რომ გადაწყვეტილება იოლად მიიღო.

მაგრამ ის სხვა ფაქტორებსაც განიხილავს: პირადი თვისებები, ოჯახის ისტორია, პირადი კეთილდღეობა... თუმცა მათ ინდივიდთა ქცევების ნაკლებ განმსაზღვრელად მიიჩნევს. ამ თეორიას, მოწინააღმდეგეებიც გამოუჩნდნენ, მხარდამჭერების მიუხედავად.

როცა კულტურის იმ ნაწილზე ვსაუბრობთ, რომელიც ეკონომიკასთან ერთიერთობს, მკვლევარი ი. კუზმინოვი თავის მოსაზრებას გვთავაზობს, რომ გამოიყოს კულტურის სამი დონე:

1. თეორიული ეკონომიკური კულტურა;
2. პრაქტიკული ეკონომიკური კულტურა;
3. მასობრივი ეკონომიკური კულტურა [Кузьминов Я.И. 1993. № 5: 13-23].

განიხილოთ, ასეთი დაყოფის დროს ი. კუზმინოვი რას გულისხმობს.

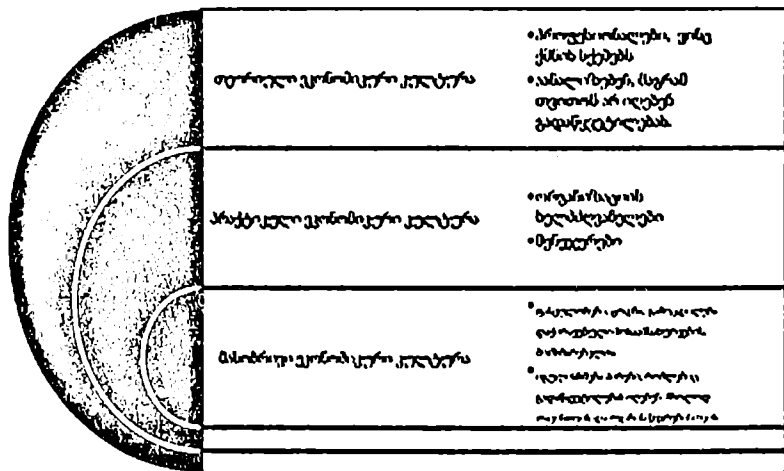
მასობრივი ეკონომიკური კულტურა - ყველაზე ქვედა, პირველი დონე, გულისხმობს დაქირავებული მოსამსახურეების, მომხმარებელთა ფასეულობებს, ცოდნას, გამოცდილებას. იგულისხმება პირები, რომლებიც გადაწყვეტილებას მხოლოდ თავისთვის და ოჯახის წევრებისთვის იღებენ. ამ დონეზე, ცოდნა, როგორც კულტურის ელემენტი, ქვეყნების, განსხვავებულ კულტურებში ეკონომიკურ ქცევაზე ვერ ახერხებს ზემოქმედებას.

ი. კუზმინოვის თვალსაზრისით, ფასეულობებს მასის ეკონომიკური ქცევა განსაზღვრავს. თუმცა სხვადასხვა ქვეყნის, განსხვავებულ კულტურაში, მან შეიძლება განსხვავებული განვითარება ჰპოვოს.

მეორე საფეხური - მენეჯერებს და ორგანიზაციის ხელმძღვანელებს

გულისხმობს, რომლებსაც გადაწყვეტილების მიღების დელეგირება მათ მიერ დაქირავებულმა ათასობით ადამიანმა მისცა.

მესამე, ზედა საფეხური - პროფესიონალი ეკონომისტების კულტურას გულისხმობს, ისინი ვინც სქემებს ქმნიან და რომელსაც მენეჯერებიც, ორგანიზაციის ხელმძღვანელებიც და საერთოდ, ადამიანები, მასობრივი ეკონომიკური ქცევების დროს გამოიყენებენ. ქვედა საფეხურიდან ზევითკენ გადაადგილებისას გადაწყვეტილებების მიღებაში უფრო დიდ როლს თამაშობს თეორიული ცოდნა და უფრო მცირე როლს - ფასეულობები [Кузьминов Я.И. 1993. № 5: 13-23].

როგორც უკვე ავღნიშნეთ, ი. კუზმინოვის აზრით, მასის ეკონომიკურ ქცევას, მათ ეკონომიკური მოღვაწეობის სპეციფიკას და რეზულტატებს - სწორედ ფასეულობები განსაზღვრავს. ამიტომ, ერთი და იგივე ეკონომიკურ პირობებში, სხვადასხვა ჯგუფი, რომელიც სხვადასხვა კულტურას განეკუთვნება, შეიძლება განვითარდეს სხვადასხვაგვარად. მკვლევარს მაგალითად მოჰყავს ჩინური ოჯახები ტაილანდში, აშშ-ში, ინდონეზიასა და სხვ.

ავტორი მიიჩნევს, რომ - ფასეულობები, ერთ-ერთი ის ფაქტორია, რომელიც განსაზღვრავს ეკონომიკის წარმატებით განვითარებას. მეორე ფაქტორი სახელმწიფო პოლიტიკაა, ორივენი კი ინდივიდუალურ ეკონომიკურ ურთიერთობების სტიმულებზე ზემოქმედებენ [Кузьминов Я.И. 1993. № 5: 13-23].

კულტურის რესურსებისა და კულტურული მემკვიდრეობის

როგორც ეკონომიკის დარგის განსაკუთრებულ სისტემად მოაზრებისა და განვითარებისთვის, საჭიროა როგორც სამომხმარებლო, ისე მსყიდველობითუნარიანი ბაზარი. ექსპერტთა აზრით, თვით სიტყვების - „პროდუქტი“, „ბაზარი“ - აღქმა და მნიშვნელობა განსხვავდება სხვადასხვა კატეგორიის და ასაკის ადამიანებში, ხოლო მეცნიერებისთვის ეს ურთიერთობების სისტემაა, სადაც ძალდატანების გარეშე ხდება „რაიმეს“ გაცვლა, რომელიც სხვადასხვა მექანიზმითაა დარეგულირებული, პირველ რიგში კი - ფასებით [Кузьминов Я.И., Бендукидзе К.А., Юдкевич М.М. 2008:59].

ბაზარი ერთ-ერთი ინსტიტუტია, რომელსაც გააჩნია თავისი არეალი, ინტერესები, „მყიდველი“, „გამყიდველი“... როცა ბაზარი ცუდად მუშაობს, ან ვერ მუშაობს, ეს ნიშნავს, რომ მასში არსებული ურთიერთობები, ნდობა, ხდება - დარღვეულია. ამიტომაც, ბაზრის ეფექტურად მუშაობას მონაწილეთა ინფორმაციულობის ხარისხი სიტუაციებზე და ურთიერთზე, ნდობა, ინტერესთა თანხვედრა, კანონით გამყარებული მექანიზმები (ხელშეკრულებები, ფასები...) განსაზღვრავს.

მოვიყვან ერთ მაგალითს ინტერესთა თანხვედრაზე - მთელი მსოფლიო იცნობდა გენიალურ ჯონ ფორბს ნეშს, რომელიც უბრალო საგზაო ავტოავარიის შემთხვევის დროს დაიღუპა. ის იყო XX-XXI საუკუნეების უდიდესი მათემატიკოსი, რომელმაც ნობელის პრემია მიიღო ეკონომიკის დარგში, ხოლო 2015 წელს მიანიჭეს მათემატიკის დარგში უმაღლესი ჯილდო - აბელის პრიზი. ნეში ერთადერთი ადამიანი გახდა მსოფლიოში, რომელმაც ეს ორი უმაღლესი პრემია მიიღო. ჯერ კიდევ 50-იან წლებში, მან შეიმუშავა მოლაპარაკების მართვის კონცეფცია (მათემატიკოსები მას ნეშის განტოლებას უწოდებენ) - მოლაპარაკებების მართვისას, არ აქვს მნიშვნელობა ეს მოლაპარაკებები პოლიტიკურია, სოციალური, ეკონომიკური თუ კულტურული. ორივე მხარემ უნდა გაითვალისწინოს ერთმანეთის ინტერესები.

ეს ეკონომიკური სისტემა მოქმედებს ყველგან, რასაკვირველია - კულტურაშიც. ფასებიც ერთი და იგივე „პროდუქტს“ რამდენიმე აქვს და ეს არჩევანის საშუალებას იძლევა, არა მარტო ფასით, არამედ ხარისხითაც. „მყიდველიც“ და „გამყიდველიც“ ერთმანეთს კარგად იცნობენ [Кузьминов Я.И. 1993. № 5: 165].

თუ ისინი ილტვიან თანამშრომლობისაკენ და არა იმისკენ, როგორ მიაყენონ ერთმანეთს ზიანი, მაშინ შედეგში - მოგებაშია ყველა მონაწილე, ხოლო მოლაპარაკების საერთო ეფექტურობა რამდენჯერმე იზრდება [Peoples.ru].

საქართველოში კულტურის სფეროში ბაზრის გაგება ჯერ არ არსებობს, კულტურის სფეროში გაყიდვები და წარმოება სტანდარტული

ეკონომიკური პრინციპებისა და მოთხოვნა-მიწოდების წესების მიხედვით მიმდინარეობს, ხშირ შემთხვევაში, შეთავაზების მოცულობა ბევრად მეტია მოთხოვნაზე, ფასები დაურეგულირებელია, ბაზრის კონიუქტურა კი სპონტანური. ამის ნათელი მაგალითია თბილისის „მშრალი ხიდის“ სიტუაცია.

მსგავსი პრობლემები ატეატრებში, მუზეუმებში დაა.შ. გართულებულია ისტორიულ-კულტურული ძეგლების შენახვა, დაცვა, რადგან ისინი საერთოდ ვერ ახერხებენ, ძირითადად, თავის შენახვას. დამატებითი თანხების მოძიება საქართველოში ძალიან ძნელია, ბევრისთვის კი შეუძლებელი. მათ შეაქვთ თავიანთ სისტემაში შემოსავლის დამატებითი წყარო - სუვენირები, წიგნების კიოსკები, კაფე-ბუფეტები, ქვე-არენდები, რეკლამის განთავსება, კერძო „ივენტების“ და ექსპოზიციების მოწყობა (თუმცა ასეთი მცდელობა-საქმიანობა ყოველთვის კანონმდებლობასთან თანახმიერებაში ვერ არის. მაგალითად კანონი მუზეუმების შესახებ...).

კულტურის ორგანიზაციებს თვითგადარჩენის მიზნით, ხშირად თავიანთი პირველადი ფუნქცია ავიწყდებათ - კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და მისი პოპულარიზაცია საზოგადოების განვითარებისათვის და, მოგების სურვილს გადაყოლილები, ამ დაწესებულებებს კულტურულ ფუნქციას უკარგავენ... (მაგალითისათვის სვეტიცხოვლის ტაძრის გარშემო არსებული ტერიტორიის გახსენებაც კი საკმარისია).

ბაზარს თავისი ძლიერი სტიმული გააჩნია. საქართველოში კი სამწუხაროდ არ არის კონკურენტუნარიანი ურთიერთობების გარემო, წინააღმდეგობა ეკონომიკურ კანონებში, კულტურის და ხელოვნების პროდუქტის ფასებთან, მოუქნელია და ბევრის სისტემა, არც საგადასახადო შეღავათები და მართვისთვის საჭირო მექანიზმებია ჩამოყალიბებული. ეს ხანგრძლივი პროცესია და ამაზე პროფესიონალები უნდა ფიქრობდნენ.

როდესაც ამ საკითხზე ვიწყებთ აზროვნებას, საინტერესოა გავარკვიოთ, რა ადგილი უკავია მოცემულ საზოგადოებაში (ჩვენს მაგალითზე, საქართველოში) კულტურის ორგანიზაციებს, რამდენად მნიშვნელოვანია მისი ადგილი, რადგან ამ ორგანიზაციების მოღვაწეობა ნათლად ასახავს დამოკიდებულებას კულტურის და ხელოვნების ნიმუშებთან, რა მოთხოვნაა მასზე, რა დონეზე ხდება მისი გამოყენება... მაგალითად: ცეკვა შეიძლება შეასრულოს ყველა ადამიანი წვეულებაზე - ეს არის გართობა, მაგრამ თუ საკონცერტო დარბაზში მას უყურებს მაყურებელი - ეს წარმოდგენაა, ასე ხსნის ფრანსუა კოლბერი, რომლის მიხედვით (ის კულტურისა და ხელოვნების სფეროში მარკეტინგის საკითხებს ეხება) კულტურის ორგანიზაციების არსს, დანიშნულებას, შეგვიძლია 2 მხრიდან შევხედოთ. ვიწრო გაგებით: სამემსრულებლო ხელოვნების

სფეროში (დრამა, მუსიკა, ოპერა, ცეკვა) კომპანიები დაკავებულია მათი შექმნით, წარმოებით და განაწილებით ამ სფეროებში, ასევე სახვითი ხელოვნების სფეროში (მუზეუმი, გალერეა) და ისტორიული მემკვიდრეობის კუთხითაც (ბიბლიოთეკა, ისტორიულ-კულტურული ძეგლები). თუ ფართო მასშტაბიდან შევხედავთ, ისინი თავის თავში კულტურის სფეროს ინდუსტრიას (ფილმები, ხმისჩამწერი სტუდიების პროდუქტი, მიუზიკლი, საგამომცემლო საქმე, ხელოსნობა) და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს (რადიო, ტელევიზია, პერიოდიკა) შეიცავენ.

დარგის სპეციალისტები ბევრს მუშაობენ საკითხზე: ამ პროცესში შემოქმედს, მხატვარს რა როლი ეთმობა?!

კულტურის ნებისმიერ ორგანიზაციაში მხატვარი განსაკუთრებულ როლს იმითმ ასრულებს, რომ მიღებული პროდუქტი მის მიერ არის შექმნილი. თავადაც მოგეხსენებათ, რომ ხელოვნება იყოფა დარგებად. მარკეტინგული კუთხით, მეცნიერებმა ის დაჰყვეს კატეგორიებად იმისდა მიხედვით, რომელი მოღვაწეობითაა დაკავებული.

I კატეგორია - შემოქმედნი: დრამატურგები, ქორეოგრაფები, კომპოზიტორები, მწერლები, პოეტები, ფერმწერები, სკულპტორები.

II კატეგორია - შემსრულებელნი: მსახიობები, მოცეკვავეები, მომღერლები, ინსტრუმენტალისტები.

III კატეგორია - დიზაინერები, რომლებიც ქმნიან დეკორაციების მაკეტებს, კოსტუმებს, განათების ეფექტებს, წიგნის ყდებს და სხვ.

IV კატეგორია - მომსახურე პერსონალი: ოპერატორები, დეკორატორები, ბუტაფორები, რეჟისორის დამხმარენი, კოსტუმერები, გამნათებლები, ამწყობები და ა.შ.

V კატეგორია - ადამიანები, ვინც ხელმძღვანელობენ მთელ ბრიგადას (დამდგმელი) ან მათ მოქმედებას კოორდინაციას უწევენ. ესენია: რეჟისორები, პროდუსერები, დირიჟორები...

VI კატეგორია - სამხატვრო ხელმძღვანელები, რომლებიც ნაწარმოების შესაქმნელად, სხვა შემოქმედებს მობილიზაციას უკეთებენ და მხარს უჭერენ.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ: კულტურის ორგანიზაცია მხატვრის, შემოქმედების გარეშე არ არსებობს და ვერც იარსებებს. მხატვარი სხვა ტიპის წარმოებებშიც საჭიროა, რომელიც კონკრეტულად კულტურის სფეროს არ განეკუთვნება. მაგალითად: სარეკლამო სამუშაოები, რომელიც პროდუქტის შექმნის აუცილებელი პირობაა; სარეკლამო რგოლის შესაქმნელად საჭიროა რეჟისორი, პროდუსერი, მუსიკოსი, მსახიობი, დიზაინერი და სხვ. ერთი და იგივე მსახიობი ჩვენ შეიძლება ვნახოთ კინოშიც, სცენაზეც, ტელევიზიაში და ა.შ. ბაზრის და მოთხოვნების პრობლემებზე პირველად ეკონომისტები დაფიქრდნენ და მარკეტინგის პირველი კურსი 1902 წელს მიჩიგანის

უნივერსიტეტში იქნა წაკითხული, შემდეგ ოპაიოს უნივერსიტეტში და ა.შ. კურსი ძირითადად გათვლილი იყო აშშ-ს არეალზე. 1910 წლიდან ტერმინმა „მარკეტინგი“ - უფრო ფართო დატვირთვა მიიღო. მარკეტინგულ აზროვნებაში დიდი გარდატეხა 50-იან წლებში მოხდა, როდესაც გაცნობიერდა რეკლამის მნიშვნელობა პროდუქტის გაყიდვისთვის და მომხმარებლის როლი ამ პროცესში. შემოდის კომპლექსური მიდგომები და მარკეტინგული მენეჯმენტის კუთხით აზროვნება-საქმიანობა.

კულტურის სფეროს მარკეტინგის საკითხი პირველად დააყენა აკადემიკოსმა, სოციალური მარკეტინგის ერთ-ერთმა პიონერმა ფილიპ კოტლერმა (1931), რომელმაც მიუთითა, რომ კულტურის ორგანიზაციები ქმნიან კულტურის პროდუქტს. მალე გამოჩნდა პირველი წიგნებიც კულტურის სფეროს მარკეტინგზე (მოკვა, მელილო, დიგლზა, რეისი და სხვ. ისინი კულტურის და ხელოვნების მენეჯმენტს იკვლევენ, რომელიც სპეციფიკით ცოტათი განსხვავდება ტრადიციული მარკეტინგისგან). მათში აქცენტი შემოქმედის მიერ შექმნილ პროდუქტზე და მის მომხმარებელთან კონტაქტზეა გაკეთებული. მარკეტინგის საგნის შესწავლამ გააჩინა მრავალი სპეციალიზირებული კურსები და ასპექტები. პირველი სერიოზული სასწავლო პროგრამა კულტურის სფეროს მარკეტინგისა და მენეჯმენტის შესახებ შექმნა 1980 წელს იელის უნივერსიტეტმა და დღემდე გრძელდება, შეიქმნა სამაგისტრო პროგრამებიც. ამან დასაბამი დაუდო, რომ სხვა ქვეყნის უნივერსიტეტებში დაინერგა ეს პროგრამები. შესაბამისი პერიოდის მკვლევრების აზრით, შემოქმედი და მისი შექმნილი პროდუქტი პუბლიკის ფორმირებას ახდენს და არა პირიქით.

კულტურის და ხელოვნების სფეროს პროდუქტის მომხმარებლების სეგმენტშიც არსებობს ქვე-სეგმენტები, სადაც შემოქმედის საქმიანობა მიიჩნევა კომერციულად ან ბაზარზე ორიენტირებულად. აქ ძირითადი მიზანი ფინანსური სარგებელია. თუ ხელოვნების ნიმუში წმინდა შემოქმედების პროდუქტია, მარკეტინგული პროცესი განსხვავებულია ტრადიციული მარკეტინგის ბაზრის პროცესისგან. აქდან გამომდინარე - კულტურის და ხელოვნების სფეროს მარკეტინგი ეს არის: ბაზრის იმ სეგმენტების მიღწევის ხელოვნება, რომლებიც დაინტერესებულია ამ პროდუქტით, ადაპტირებულია პროდუქტთან კომერციული ცვლილებები - ფასი, ადგილი, წინსვლა-გასაღება, რათა დამყარდეს კონტაქტი პროდუქტსა და მომხმარებელს შორის და კულტურის და ხელოვნების სფეროს ორგანიზაციების მისიის და მიზნების განხორციელება ამით მოხდეს [nataliaakulova.ru/wp...2015/02/01...Kotler...Marketing...].

ორ ათეულ წელზე მეტია, რაც შემოქმედი ადამიანებისათვის „ფარდა აეხადა“ საზღვრებს, ჩამოყალიბდა გარკვეული ურთიერთობები, მაგრამ შედეგი აჩვენებს, რომ ეს კოორდინაცია არც „გარეთ“ და არც შიგნით, არ

არის საკმარისი. არადა - „კულტურის პროდუქტები აყალიბებს არა მარტო გემოვნებას, არამედ ქმნის ღირებულებათა სისტემასაც“ თავისი ნორმებით, წესებით [სანადირაძე 5. 2013:90].

„კულტურის სფერო თავისთავად უნდა ქმნიდეს მოთხოვნას, რის შედეგადაც საზოგადოებას უვითარდება როგორც კულტურის პროცესებში თანამონაწილეობის სურვილი, ისე ხარისხის შეფასების კრიტერიუმები“ [სანადირაძე 5. 2013:91].

თავი მესამე

კულტურის სფეროს ეკონომიკური საკითხები თანამედროვე საქართველოში

კულტურის როგორც ეკონომიკური სექტორის განვითარების გზა, საქართველოში წინააღმდეგობებითაა აღსავსე. სოციალურ ანთროპოლოგიურ გაზრდასთან ერთად, არაერთგვაროვნად ხდება - ათასწლეულებით დაგროვილ კულტურულ მემკვიდრეობას, ტრადიციებს და ახლადშექმნილ მატერიალურ და სულიერ ფასეულობებთან დაპირისპირების ფონზე. კულტურის განვითარება კი, როგორც უკვე მრავალჯერ აღვნიშნე, ღირსეულ ცხოვრებას უზრუნველყოფს და თან, ზემოქმედებს სოციალურ ცხოვრების ხარისხზე. ეს გარდაუვალია ხდის, სახელმწიფომ შეიმუშაოს - სახელმწიფოებრივი მიდგომა.

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა (მატერიალური და არამატერიალური), კულტურული მემკვიდრეობის მრავალფეროვნება ტურიზმის განვითარების ერთ ერთ ხელშემწყობ ფაქტორად შესაძლებელია განვიხილოთ, რაც თავისთავად, გავლენას სხვა დამატებითი სერვისების გაძლიერებაზე ახდენს (ინფრასტრუქტურა: სასტუმროები, სერვისის სფერო, გასართობი დასავაჭრო დაწესებულებების შემოსავლის გაზრდას და სხვ.) და კულტურის სფეროში, წარმოებისა და კულტურის პროდუქტების შექმნის გზით, ირიბი ეკონომიკური სარგებლის მომტან და ხელშემწყობ ფაქტორებს წარმოშობს. მაგალითად: ჩამოსული დამთვალიერებელი (ტურისტი, ვიზიტორი) თუ აქტიურად ერთვება ადგილის კულტურულ ცხოვრებაში, ეცნობა რა ისტორიულ-კულტურულ მემკვიდრეობას, ის ფულს ხარჯავს. რაც გულისხმობს: ქვეყნის ეკონომიკაზე - დამატებით ეკონომიკურ სარგებელსა და ირიბ გავლენას.

კულტურის სფეროს მომსახურება უნდა შემდეგნაირად გავიაზროთ:

- რისი მომცემია ეკონომიკური თვალსაზრისით;
- რა შესაძლებლობა დევს მასში (იგულისხმება, როგორც ადამიანური, ისე ფინანსური და სხვა რესურსებიც). მაგალითად: თბილისში,

მსგავსს რესურსებად შეგვიძლია ზოოპარკი, ბიბლიოთეკა, დაცული ტერიტორიები, გოგირდის აბანოები, ბოტანიკური ბაღი, ფუნიკულიორი, აზარტული თამაშების ცენტრები, გასართობი და დასასვენებელი ობიექტები, მუზეუმები, სპორტული და სხვა დაწესებულებები განვიხილოთ, რომლებიც სწორი მენეჯმენტის გამოყენებით საკმაოდ შემოსავლიან ობიექტებად იქცევიან და ამით მათი კომერციული მხარე იძენს ფუნქციას.

კულტურის სფეროს სხვადასხვა მიმართულებებსა და შესაძლებლობებზე მსოფლიომ არც თუ ისე დიდი ხანია დაიწყო ფიქრი და იდეების პრაქტიკული განხორციელება. მაგალითად: 2013 წლის 27 დეკემბერს თბილისის ხელოვნების საერთაშორისო ცენტრში გაიმართა მილანის საერთაშორისო ბაზრობაზე - L'ARTIGIANO IN FIERA (30/11-8/12,2013) წარდგენილი ნამუშევრების ავტორებთან შეხვედრა, სადაც განიხილეს, შეაფასეს გამოფენის შედეგები და საზოგადოებას - მსოფლიო გამოცდილება ტრადიციულ რეწვასთან და მათი შეძენილი გამოცდილება რეწვის ნიმუშების ექსპორტთან დაკავშირებით გაუზიარეს.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში კომერციული და არაკომერციული დაწესებულებებია, რომელთა მიზანიც - კულტურის მიღწევების პოპულარიზაცია და საზოგადოების განათლება, მეცნიერული კვლევები და მათი შედეგებით გამოვლენილი პრობლემების რეგულაციების შექმნა-განხორციელებაა. მათ წამყვანი ადგილი უკავიათ ქვეყნის კულტურის სფეროში, ასეთი ფუფუნება საქართველოში ჩვენ ჯერ არ გავაჩნია.

2012 წლის 12 ნოემბერს, ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური ბიუროს მიერ საჯარო დისკუსია თემაზე: „საქართველოს კულტურის პოლიტიკა წარსულსა და მომავალს შორის“ ჩატარდა, სადაც ბევრი საინტერესო მოსაზრება იყო გამოთქმული. მსგავსი შეხვედრა 2004 წელს მოაწყო ფონდმა „ღია საზოგადოება - საქართველოში“. ორივე შემთხვევაში საუბარი იყო იმაზე, თუ როგორი უნდა იყოს კულტურის პოლიტიკა, რა ეშველება კულტურას და ხელოვნებას.

როგორც კულტურის კვლევისა და კოორდინირების ცენტრის დამფუძნებელი სოფო კილასონია აღნიშნავდა: „2003 წლიდან დღემდე არსებობს ძალიან დიდ ჩამონათვალი იმისა, თუ რა დაფინანსდა. ჩამოთვლილია კონცერტები, პროექტები, გამოფენები, კულტურული ძეგლების რეაბილიტაცია. ჩამონათვალი ძალიან დიდია. კულტურის პოლიტიკა არ არის მხოლოდ სხვადასხვა მიმართულებით დახარჯული ბიუჯეტი. მასში ჩვენ ვგულისხმობთ საზოგადოებაში, კულტურულ სივრცეში მომწიფებული აუცილებლობებისადმი რეაგირებას. ამიტომ ვმიჯნავთ ერთმანეთისგან პროექტებს, რომლებიც ფინანდებოდა და იმ აუცილებლობას, რომელიც იყო კონკრეტულ დროსა და სივრცეში

კულტურის სფეროში" [Georgias_culture_politics...4].

ის მიიჩნევს, რომ კულტურის სფეროში მიმდინარე პროცესების შემაფერებლად შეიძლება გამოიკვეთოს შემდეგი ასპექტები: „პოლიტიზირება, ფასადურობა და ზედაპირულობა“. დაფინანსების სტატისტიკა არ არსებობდა, რადგან ინფორმაციები დახურული იყო. ს. კილასონიას თქმით „...კულტურაში ბოლო წლებში ძალიან დიდი ფული იხარჯებოდა, საქმე ეხება ათეულობით მილიონს... და თანაც, არამიზნობრივად ...კულტურა იყო დეკორაცია, რომელშიც ვითარდებოდა გარკვეული პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი პროცესები“ [Georgias_culture_politics...4].

სამწუხაროდ, ამ კუთხით, დღემდე არაფერი შეცვლილა...

მაგრამ უკვე, 2014 წლის საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკის დოკუმენტში, გარკვევით წერია, რომ „მემკვიდრეობის ეკონომიკას, გარდა პირდაპირი შედეგისა, ახასიათებს განვითარების პროცესის უწყვეტობა, მისი ირიბი ეფექტი კი მზარდია... წარმატებული მაგალითები აჩვენებს, რომ მემკვიდრეობის ეკონომიკა, როგორც საჯარო პოლიტიკა, ყველაზე მომგებიანი პოლიტიკაა რეგიონალური და ადგილობრივი განვითარებისთვის.“ ის ხელს უწყობს „...ახალი ბიზნესის ფორმულირებას, ტურიზმის სტიმულირებას, უძრავი ქონების ფასის გაზრდას, ცხოვრების ხარისხის ამაღლებას, სიღარიბის დაძლევას“ და ა.შ [საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა. 2014: 31].

დოკუმენტში კარგად ჩანს მცდელობა, წინ წამოწიოს მემკვიდრეობის სოციალურ-ეკონომიკური და სტრატეგიული მნიშვნელობა, მოხდეს კონსტრუქციული დიალოგი სახელმწიფოსტრუქტურებსა და პროფესიულ წრეებს შორის, რათა კულტურული მემკვიდრეობის პოტენციალი, მისი რესურსები სრულად იქნას გამოყენებული ქვეყნის მდგრადი განვითარების ეროვნულ პროგრამებში; ასევე, ჩატარდეს კვლევა და ანალიზის საშუალებით, მის „...საფუძველზე დაყრდნობით, დამუშავდეს მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკური არგუმენტები“ [საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა. 2014: 31].

საყურადღებოა, რომ კულტურის ეროვნული პოლიტიკის მიზნების ჩამონათვალში (2011-2014) პრიორიტეტად დასახელებულია:

- ხელოვნების სხვადასხვა სფეროს ხელშეწყობა;
- კულტურული მემკვიდრეობის წახალისება.

მაგრამ აღნიშნული საკითხების გამოკვეთა, არანაირად არ გულისხმობს მათ განხორციელებას, განხორციელების გზების არსებობას ან განცხორციელების მცდელობას. არსებული პრობლემების ანალიზასას მიზეზებად კულტურისა და ხელოვნების სფეროში

ჩართული სპეციალისტების პროფესიული პასუხისმგებლობის დეფიციტი, შემოქმედებითი სექტორისა და სახელოვნებო კრიტიკოსების დიალოგის არქონა და კომუნიკაციის სიმცირე შეგვიძლია დავასახელოთ. ინფორმაციული და ურთიერთობების სიმწირის გამო, ასევე დაბალია საზოგადოების ჩართულობა კულტურის სფეროში მიმდინარე პროცესებში. ამიტომაც ვერ ხერხდება რეალური ზემოქმედება ხელისუფლების მიერ განხორციელებულ ქმედებებზე.

საქართველოში კულტურის პოლიტიკაზე სახელმწიფო დონეზე საუბარი 2013 წელს დაიწყო, როდესაც საქართველოს კულტურის და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს ორგანიზებულმა ექსპერტთა ჯგუფმა შეიმუშავა კულტურის პოლიტიკის კონცეფციის პირველი სამუშაო დოკუმენტი, 2014 წელს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ კვლავ გაანახლა მუშაობა და 2015 წლის დასაწყისში კი, ახალი კონცეფციის შესაქმნელად, კულტურის პოლიტიკის სამმართველო და მოწვეული ექსპერტების სამუშაო ჯგუფი შეიქმნა.

კულტურის პოლიტიკის დოკუმენტზე მუშაობის მთავარი ხარვეზები სხვადასხვანაირად შესაძლოა შეფასდეს, მაგრამ ასევე შესაძლოა გამოვკვეთოთ რამდენიმე ძირეული პრობლემა, რომელიც არამართო კულტურის პოლიტიკის დოკუმენტის შექმნისთვისაა სიძნელე, არამედ სფეროს გაუმჯობესებისთვისაც წარმოადგენს სისუსტეს:

- ხელოვანს, საზოგადოებას და სახელმწიფოს შორის დიალოგის სიმწირე;
- კულტურის პოლიტიკისა და კულტურის პოლიტიკის სტრატეგიის დოკუმენტზე მუშაობის დაუსრულებელი პროცესი.
- კულტურის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის გამჭვირვალობის სიმწირე;
- პროფესიული კრიტიკის არ არსებობა და ა.შ.;

საბედნიეროდ, ეს ხარვეზები ნაწილობრივ აღმოიფხვრა, რადგანაც 2016 წელს, იანვარ-თებერვალში გასაჯაროვდა „კულტურის სტრატეგია 2025“ დოკუმენტის სამუშაო ვერსია, სადაც სამაგალითოდ განხორციელდა სამინისტროს მიერ, საჯაროობის და გამჭვირვალობის პრინციპები, თუმცა მრავალი პრობლემა ისევ გადაჭრას ელოდა. 2016 წლის 1 ივლისს სტრატეგიის ეს უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტი მთავრობამ დაამტკიცა და დაიწყო ახალი ეტაპი...

თანამედროვე საქართველოში კულტურის სფერო სახელმწიფოსგან ფინანსდება, ოღონდ, სამწუხაროდ, დაფინანსების გადანაწილება დარგობრივად, პრიორიტეტების მიხედვით არ არის სწორად გააზრებული. სახვითი ხელოვნების სეგმენტი არათანაბრადაა განვითარებული საქართველოში, რადგანაც უკონტროლოა - დაბალი დონის ბაზარზე;

ხელოვნების სფეროს მართვის დაბალი პროფესიონალიზმი და კვალიფიკაცია, სამთავრობო დაფინანსების და კერძო ინვესტიციების ძალიან მცირე ჩართულობა და ა.შ.

მაგალითი: 2012-2016 წლებში საქართველოს მხატვართა კავშირისთვის სამინისტროდან და მერიის კულტურის განყოფილების მიერ გამოყოფილი თანხა მხატვრების 3 კატალოგის დასაბეჭდად - 30 000 ლარს ვერ აღემატება. ის რომ, კერძო პირების გარდა, სახელმწიფოს არ უზრუნია დაახლოებით ბოლო 30 წლის განმავლობაში, ქართველი ხალხის ეროვნული, სამემკვიდრეო ფონდი ქართველი ხელოვნების მიერ შექმნილი მნიშვნელოვანი ნამუშევრებით (მცირე გამოჩაყლისს ქანდაკების სეგმენტი წარმოადგენს) შეეცსო. ჩვენთვის კარგად ცნობილი ისტორიული კატაკლიზმების შედეგად, სამუზეუმო-საფამოფერო ფონდები გამარცვული და გადადგურებული აღმოჩნდა. თუმცა, 2015 წლის საქართველოს კულტურის და ძეგლთა დაცვის მინისტრის ანგარიში იმედიანად გამოიყურება იმ კუთხით - რაც სამომავლოდ უნდა გაკეთდეს. მაგრამ ჩვენი დღევანდელი რეალობა, სამწუხაროდ უფრო მძიმეა [www.gov.ge საქართველოს მთავრობის სამთავრობო პროგრამის შესრულების ანგარიში - „ძლიერი, დემოკრატიული, ერთიანი საქართველოსთვის“, 2015].

ხელისუფლებასთან საქმიანი დიალოგი (რომელიც რეალურად, ყოველთვის წარმოუდგენელია დამოუკიდებელი კულტურის მოღვაწეებსა და ხელისუფლების წარმომადგენლებს შორის), არასტაბილურია და ეს აისახება დაფინანსების არარეგულარულ ხასიათზე; რომელსაც შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის არასრულყოფილება ემატება, არსებული ხარვეზების და სიმწირის გამო და არც დაფინანსება ხდება პროცედურულად გამჭვირვალე. მნიშვნელოვანია ჩამოთვლილი პრობლემების დეტალური ანალიზი და რეალობის გამოსწორებლად სამოქმედო გზების მონახვა, რომელიც საქართველოში კულტურის რესურსების დაცვას, მისი დარგობრივი განვითარების ხელშეწყობასაც და რენტაბელურად გამოყენებასაც გააუმჯობესებს, არა მარტო კულტურის და ხელოვნების სფეროს და მისი „მომხმარებლებისთვის“, არამედ მთელი ქვეყნის, მისი საზოგადოების ღირსეული, უსაფრთხო მომავლისთვის; ეს კი ნიშნავს: სახელმწიფო დონეზე მოხდეს კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური საშუალების რაკურსში გააზრება. პროცესი რთულია, შეუსწავლელი. ამიტომ, როგორც ავლნიშნე, მუშაობაში სამეცნიერო, საგანმანათლებლო და საინფორმაციო მიმართულების ექსპერტების ჩართვა უნდა მოხდეს; სხვათა გამოცდილების შესწავლით, გაზიარებით, ჩვენი ნაციონალური მახასიათებლების გათვალისწინებით, ახალი კადრების აღზრდა და ძველის გადამზადება - ახალი აზროვნების

განვითარებას შეუწყობს ხელს და მაშინ, არსებული პრობლემების მოგვარებაზე შესაძლებელი გახდება; რა თქმა უნდა, მიზნის მიღწევა უფრო შედეგიანი და მდგრადი იქნება, თუ მასში ხელისუფლებაც მონაწილეობას მიიღებს.

ბოლო წლებში მსოფლიოში გამოცემული სამეცნიერო მასალებიდან ბალიან მნიშვნელოვანს ფილოსოფოსის მარტა ნუსბაუმის წიგნი - „არა მოგებისთვის“ (Not For Profit. Why Democracy Needs the Humanities) წარმოადგენს, რომელშიც საუბარია: ყველა დონის განათლებისათვის ჰუმანიტარული მეცნიერებების და ხელოვნების მნიშვნელობაზე და ის აბათილებს იმ წარმოდგენას, რომ მხოლოდ კარგი განათლება, უპირველეს ყოვლისა, ეკონომიკური ზრდის ინსტრუმენტია. მ. ნუსბაუმი ამტკიცებს, რომ ეკონომიკურ ზრდას ყოველთვის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებასთან როდი მივეყვართ, არამედ - ჰუმანიტარული მეცნიერებების და ხელოვნების უგულვებელყოფა ყოველთვის საშიშროების ქვეშ აყენებს სახელმწიფოს დემოკრატიულ განვითარებას, სოციალური ცხოვრების ხარისხს და მიიჩნევს, რომ დემოკრატიის ისტორიაში გადამწყვეტი როლი აქვს ჰუმანიტარული მეცნიერებებს და ხელოვნებას; ასევე დარწმუნებულია, რომ „2008 წელს დაწყებული მსოფლიო მნიშვნელობის კრიზისი, მიუხედავად თავისი გლობალური ხასიათისა და მნიშვნელობისა, არაფერია იმ კრიზისთან, რომელიც შეუმჩნეველი დარჩა მსოფლიოს და რომლის დიდხანს გაგრძელებაც დამანგრეველი გახდება დემოკრატიული თვითმართველობებისათვის - საგანმანათლებლო კრიზისი... ეს კრიზისი უკვე საფრთხეს წარმოადგენს ჩვენთვის, მაგრამ ჩვენ ჯერ ამას ვერ მივხვდით. ვაგრძელებთ ცხოვრებას, თითქოს არაფერი მოხდა, თუმცა გრანდიოზული ცვლილებები უკვე აბსოლუტურად ყველაფერში შეიმჩნევა... ჩვენ ეს ცვლილებებიც ვერ გავიაზრეთ, ვერ მივხვდით, რამდენად გარდაუვალია, თუმცა ისინი უკვე სულ უფრო და უფრო ზღუდავენ ჩვენს მომავალს“ [Mapra Hycenaym, 2014:15-16].

მას რამდენიმე წამყვანი ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემის რეალობის ამსახველი ფაქტები აქვს მოყვანილი: ამერიკაში, 2006 წლის მონაცემებით, სახელმწიფო დონეზე, ეკონომიკურ სარგებელზე ორიენტირებული პროგრამები მუშაობდა. ჰუმანიტარული მეცნიერებები, ხელოვნება და კრიტიკული აზროვნება, საერთოდ არ იყო გათვალისწინებული. ავტორის აზრით, ჩვენი ცხოვრების მატერიალური მხარის მოგვარებამ იმ სულიერების დავიწყებამდე მიგვიყვანა, რომელიც ადამიანის სამყაროსთან კავშირის უზრუნველყოფს [Mapra Hycenaym, 2014:17-20].

მ. ნუსბაუმი დარწმუნებულია, რომ „...მოგების დევნაში, რომელიც

ახასიათებს დღევანდელ მსოფლიო ბაზარს, განსაკუთრებით, რელიგიური და ეკონომიკური არასტაბილურობის ეპოქაში, შესაძლებელია, სამუდამოდ დაკარგოთ ფასეულობები, რომელსაც დემოკრატიის მომავლისთვის აქვს მნიშვნელობა“ [Mapra Hycbaym, 2014:21].

კულტურის სფეროს დაფინანსების საკითხი საკმაოდ მტკივნეულია არა ერთი ქვეყნის კულტურის პოლიტიკისათვის.

გადავხედოთ, რა მდგომარეობაა ამ კუთხით სხვა ქვეყნებში.

რადგან 2000-იანი წლების დასაწყისში, საფრანგეთის მთავრობა კულტურის მართვის სფეროში სხვადასხვა ბერკეტებს ფლობდა, მან ექსპერიმენტი განახორციელა კულტურის პოლიტიკის მიმართულებით, რომლის მიზანიც იყო - დაიცვას, წარმოაჩინოს და გაამდიდროს ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობა და პარალელურად, თანამედროვე შემოქმედებას, მის გავრცელებას და მისაწვდომობას რაც შეიძლება მეტი ადამიანისათვის ხელი შეუწყოს. ამისათვის გამოიყო მნიშვნელოვანი სახსრები. ეს ექსპერიმენტი თავის მახასიათებლებს ატარებდა:

- ძლიერი სახელმწიფო დაფინანსება, რომელსაც საფრანგეთში ხანგრძლივი ისტორია აქვს და ორმაგ ტრადიციას (მონარქიული და რესპუბლიკური) ეფუძვნება;
- სახელმწიფო დაფინანსება მიმართულია - კულტურის განვითარების ხელშესაწყობად, შეცვალოს ან წარმართოს საბაზრო ძალები, რათა „...გადაარჩინოს ისტორიული წარსული და მეხსიერება“ ბაზრის ზეწოლისაგან. იმავე დროს კი - შემოქმედების სფეროში სიახლის გამოვლენა-გავრცელებას ხელი შეუწყოს.

ამისათვის კი დემოკრატიული საფრანგეთისათვის მთავარი - განსხვავებულ მოთხოვნათა შორის ბალანსის დამყარება იყო. ცნობილია, რომ საფრანგეთი დიდი ხნის განმავლობაში ძლიერ გამოხატული ცენტრალიზებული ქვეყანა იყო, მაგრამ ბოლო პერიოდში დეცენტრალიზაციის პოლიტიკით, კულტურის სფეროს დაფინანსება ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების მხრიდან - გაზარდა, თუმცა, თითოეული ადგილობრივი სტრუქტურის წილი მნიშვნელოვნად განსხვავებულია. განსხვავებულია მიმართულებებიც, რომელთა არჩევა და პასუხისმგებლობის აღება თვით ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებისაგან ხდება. საფრანგეთში კულტურისა და კომუნიკაციის სამინისტროს ბიუჯეტი სახელმწიფო ბიუჯეტის 1% წარმოადგენს [კულტურის პოლიტიკა. 2003, 23-37].

2005 წელს მარტო ლა-სკალამ მიიღო 464 მლნ. ევროდან 25%, რომელიც იტალიის ბიუჯეტში გამოყოფილია სახვითი ხელოვნების განვითარებაზე. ხოლო 2010 წელს ლა-სკალას ბიუჯეტმა 115 მლნ. ევრო (40% სახელმწიფო დოტაცია და 60% შემოწირულობები და შემოსულისთანხა ბილეთების

გაყიდვიდან) შეადგინა.

ესტონეთი - 7 მლნ. ევრო (112 მლნ. კრონი) მარტო ნაციონალურმა ოპერამ მიიღო. ეს კულტურის სამინისტროს ბიუჯეტის 5,4% შეადგენს.

საქართველოში კულტურის სფეროს დაფინანსება 2017 წელს სახელმწიფო ბიუჯეტის - 0.9 % შეადგენს (სახელმწიფო ბიუჯეტი - 11.4 მილიარდი ლარი, კულტურის სამინისტროს ბიუჯეტი - 99,6 მილიონი), ხოლო 2018 წლისათვის ზრდა შეიმჩნევა: სახელმწიფო ბიუჯეტი - 11,4 მილიარდი ლარი, კულტურის სამინისტროს ბიუჯეტი - 131 მლნ ლარი, ე.ი. 1,1%.

იმ ქვეყნებში სადაც კერძო მესაკუთრეობაა განვითარებული, ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების გარკვეული ნაწილი - კერძო მფლობელობაშია.

ნიდერლანდებში სახელმწიფო ბუნებრივი რესურსების დიდი ნაწილი კერძო პირების შეწირულობებით შეიქმნა. იმ ობიექტებზეც, რომელიც კერძო მფლობელობაშია, მეპატრონე სახელმწიფოსთან შეთანხმების გარეშე არაფერს აშენებს ან აკეთებს. 1928 წლიდან ქვეყანაში მოქმედებს „შელაფათების“ კანონი იმ მესაკუთრეებზე, ვის ხელშიცაა - ტყის მასივები, სადაც დაშვებულია მნახველები და ამ ტერიტორიაზე არის ბუნებრივი ფასეულობები ან კულტურული ობიექტები. ხოლო ეს კანონი წყვეტს მოქმედებას, თუ მეპატრონე ცუდად უვლის ამ ქონებას და ეს სახელმწიფო ორგანოებს არ მოსწონს.

დიდ ბრიტანეთში - 1925 წლიდან მიწის საკუთრების კანონი მოქმედებს, სადაც უცხოთა შეუძლია სათემო მიწებზე შეღწევა. სოფლებში, მოთხოვნები ისეთია, რომ ეს გარედან მოსულს, ტურისტს, საშუალებას აძლევს გაეცნოს ბუნების მრავალფეროვნებას შექმნილი „პეიზაჟური დერეფნების“ საშუალებით.

ზოგ ქვეყანაში, სახელმწიფოსა და კერძო მფლობელებს შორის ურთიერთობა ისეა კანონმდებლობით დარეგულირებული და სხვადასხვა ტიპის მექანიზმები მუშაობს, რომ კერძო მფლობელების წახალისება ფულადი ან რაიმე კომპენსაციის სახით ხდება.

ინგლისში ცენტრალიზებული პროგრამები მოქმედებს, რომელიც ფერმერებზე კომპენსაციის გაცემას ითვალისწინებს, თუ ისინი ტურისტებს მათ ტერიტორიაზე შესვლის ნებას რთავენ ან ლანდშაფტურ ობიექტებს უვლიან და ა.შ. განსაკუთრებულ შემთხვევებში სახელმწიფო დოტაციაც კი გამოეყოფად - P. and J. Poore. Protected Landscapes in the United Kingdom. Countryside Commission. 1992.

ინგლისში, შოტლანდიაში და ჩრდილოეთ ირლანდიაში მცირე დოტაციების სისტემა მოქმედებს მათთვის, ვის მფლობელობაშიცაა

ისტორიული შენობები, ნაგებობები, რადგან მათ შენახვაზე გარკვეული თანხა ეხარჯებათ მეპატრონეებს.

ფონდი „ინგლისის ბუნება“ ფერმერებს უხდის კომპენსაციას თუ მათ მიწებზე ხდება რაიმე კვლევითი სახის სამუშაოების ჩატარება. ზოგჯერ, თუ სახელმწიფო კომისია საჭიროდ ჩათვლის ასეთი მიწის მასივები შეიძინოს, მას შეუძლია მფლობელი აიძულოს - მიწის ფართობები გაყიდოს - Abstract of Legislation// "Countryside 1970". London, H.M.S.O., 1964, 193-202.

ტყეების აღდგენით სამუშაოებში სატყეო კომისია კერძო მფლობელებს ეხმარება.

აშშ-ში ბუნებრივ და კულტურულ რესურსებთან ერთად ნაკრძალ-კომპლექსები არსებობს, რომელიც კერძო პირის ან ორგანიზაციის საკუთრებაა. რიგ შემთხვევაში, ამ რესურსების მართვა სახელმწიფო სტრუქტურების ხელშია, თუმცა დამფუძნებელს კონტროლის უფლება რჩება.

აშშ-ს ზოგიერთი ბუნებისდაცვითი და ისტორიული ორგანიზაცია ცდილობს - ასეთი მიწები გამოისყიდონ, რათა ტერიტორიაზე ახალშენებლობები არ მოხდეს. ასეთი პრაქტიკა ინგლისშიცაა, რათა ძველი ნაგებობები და მისი ბუნებრივი გარემო შენარჩუნდეს.

აშშ-ში რესურსების მართვისათვის „ტრასტის მართველობითი ფორმა მიღებული“ - რათა მათი შეძენილი ბუნებრივი და კულტურული ობიექტები გადაეცეს ადგილობრივ სამეცნიერო საგანმანათლებლო ორგანიზაციებს - Goodwin R.H. Some Legal Aspects of Private Action in the Establishment of Natural Areas in the United States// IUCN Publ. News Ser., 1964, N3, 151-162. Discussion: 138-146.

საფრანგეთში ახალი ნაციონალური პარკების ასაშენებელი პროექტები არ განიხილება თუ მას ადგილობრივი ხელისუფლება მხარს არ უჭერს (1976 წლიდან). ინგლისში, ბოლო დრომდე, ნაციონალური პარკების დირექციები უწყებათაშორისო საბჭოებს ექვემდებარებიან. ასეთივე მდგომარეობაა, დაახლოებით, აშშ-ს აღმოსავლეთ შტატებში, სადაც ადგილობრივი ხელისუფლების როლი რესურსების მართვის პროცესში დიდია [Зарубежное законодательство. Информационный сборник. 1999: 41-44].

კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვისათვის, ამ ბუნებრივი რესურსების დაცვისა და მართვის ფორმებისა და მეთოდების ინტეგრაციისათვის ნორვეგიელმა და რუსმა ექსპერტებმა საინტერესო ექსპერიმენტი ჩაატარეს.

მაგალითი: კულტურული ლანშაფტების მართვის კუთხით, 1996 წელს ნორვეგია-რუსეთის ერთობლივი პროექტის - „რეროსი-სოლოვეცის

არქიპელაგის“ განხორციელება დაიწყო. მათი ყველა ქმედება ემყარებოდა საერთაშორისო დოკუმენტებს, განსაკუთრებით - Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention”.

ნორვეგიის სამთავრობო სტრუქტურები აქტიურად ჩაება ამ პროექტში. მმართვეის მოდელის შესაბამეზვეზლად, განსახილველად წარმოდგენილი 104 ტერიტორიიდან არჩეული იქნა 5 ობიექტი.

რუსეთში კი კულტურული ლანდშაფტის კონცეფციამ აღიარება მხოლოდ სამეცნიერო წრეებში ნახა. სამაგიეროდ, ნორვეგიულმა მხარემ, ჩატარებული ანალიზის მეშვეობით, ადექვატურად შეაფასა ტერიტორიები თავისი კულტურულ-ისტორიული და ბუნებრივი ფასეულობებიდან გამომდინარე და ორივე მხარე იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ კულტურული ლანდშაფტების დაცვა უნდა გაგრძელდეს ახალი მეთოდებით.

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საქმეში, ძალიან საინტერესო დამნიშვნელოვანია რომის კულტურული ფასეულობების, რესტავრაციისა და კონსერვაციის საერთაშორისო სწავლების ცენტრის წევრის (ICCROM) გაელ დე გიშენის „პრევენციული კონსერვაციის“ - გამოცდილება, რომლის მიზანია მსოფლიო მუზეუმების მთავარ მიმართულებად პრევენციული კონსერვაცია იქცეს, რაც პირველ რიგში, აზროვნების შეცვლას გულისხმობს. ტერმინი მართალია 1980 წელს გაჩნდა, მაგრამ ჩვენი დროის აღმოჩენა სულაც არ არის, რადგანაც ის უბრალოდ, ნივთებისადმი ფრთხილ და შეგნებულ დამოკიდებულებას გულისხმობს და მოქალაქეობრივი მიდგომა-დამოკიდებულებაა, რითაც გამოიხატება ძველის და ახალის, წარსულისა და თანამედროვეობის, მომავალი შთამომავლობის პატივისცემა [MARDAGA 2001. კულტურის პოლიტიკა. 2003: 47].

ბრიტანეთის მუზეუმის თანამშრომელს, დევიდ უილსონს მიაჩნია, რომ პრევენციული კონსერვაცია კოლექციების შენარჩუნებისათვის და მომავალი თაობებისათვის გადაცემის საქმეში ძალიან მნიშვნელოვანია [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 39].

1990 წელს ნიდერლანდებმა ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, პროექტ „დელტას“ განხორციელება დაიწყო. კირბი ტალეი ირი ამ გეგმას „ეროვნული და კულტურული მემკვიდრეობის მოვლა-გადარჩენის სიმბოლოდ მიიჩნევს [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 55-61].

სამწუხაროდ, თავიდან, მიუხედავად ნიდერლანდებში წარმატებისა, „დელტას“ გამოცდილება და ეს მიდგომა არც ერთმა ქვეყანამ არ გაიზიარა. მაგრამ დროთა განმავლობაში, პრევენციული კონსერვაციის მაგალითები „ღარიბ“ ქვეყნებშიც გაჩნდა.

ამ საკითხების ექსპერტი, დიდი ბრიტანეთის წარმომადგენელი

ICCROM-ში ქეროლ მილნერი სხვა საკითხებთან ერთად, ბრიტანეთის 2500 მუზეუმის მართვისა და ხელშეწყობის პოლიტიკას კოლეგებთან ერთად ახორციელებს.

დიდი ბრიტანეთის კულტურული მემკვიდრეობა მდიდარი და მრავალფეროვანია. ქვეყანა, სადაც 19 დიდი სახელმწიფო მუზეუმი, 1753 წელს, მსოფლიოში პირველი სახელმწიფო მუზეუმის - British Museum დამაარსებელია, რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, ინგლისში ხელოვნების სახელმწიფო გალერეები XIX საუკუნემდე არ არსებობდა. დღემდე მათი მთავარი მისია, მიზანი რჩება: დაიცვას, საზოგადოებას წარუდგინოს კოლექციები, ექსპოზიციები, რათა „...აღზარდოს, შთააგონოს და სიამოვნება მიანიჭოს ხალხს“ [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 63].

ინფორმაციისათვის: 1845 წელს დიდმა ბრიტანეთმა გამოსცა კანონი მუზეუმების შესახებ, რომლითაც მუნიციპალიტეტებს ხელოვნებისა და მეცნიერების სახელმწიფო მუზეუმების დაარსების ნებას რთავდა; 1850 წელს კანონში დამატებითი მუხლი შევიდა - მუზეუმების უფასო დათვალიერების შესახებ, რამაც, როგორც თვით ბრიტანელები თვლიან, ეს დაწესებულებები ეროვნული სიამაყის სიმბოლოდ აქცია და თავად ბრიტანელებს თანასწორუფლებიანობის განცდა გაუჩინა.

თქვენ წარმოიდგინეთ, ამ საგანმანათლებლო-გასართობ-დასასვენებელი პროექტის განხორციელებას ის მოჰყვა, რომ დათვალიერების და კულტურული დასვენების მსურველები ძალიან შორი მანძილიდანაც მოდიოდნენ [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 63].

თავი მეოთხე

პრეატიული ინდუსტრია და კულტურის მკონომიკა

არც ისე დიდი დროა, რაც კულტურის და ეკონომიკის ურთიერთკავშირზე მკვლევარ-ექსპერტები სერიოზულად დაფიქრდნენ. ეს ორი განსხვავებული დარგი ნელ-ნელა, მაგრამ ორგანულ ერთიანობაში, ურთიერთდამოკიდებულებაში, მჭიდრო თანამშრომლობაში შევიდა.

როგორც ამბობენ: შემოქმედება და წარმოება, ფასეულობა და ფასი - ურთიერთ ბალანსში მოვიდა.

თუ ისტორიას გადავხედავთ, თვალნათლივ შეიძლება ეს კავშირი საუკუნეებს წინათაც დაინახოთ, როცა მხატვარი და ხელოსანი ერთი პირი იყო.

სწორედ შუა საუკუნეებში, ჩვენი ეკლესია-მონასტრები (მსგავსად სხვა ქვეყნებისა), ერთდროულად, საგანმანათლებლო და კულტურის

განვითარების, რელიგიურ და თანაც ეკონომიკურ ცენტრებად გვევლინებოდა. გავიხსენოთ გელათის აკადემია, გრიგოლ ხანძთელის სამონასტრო მოღვაწეობა და ა.შ., სადაც ტაძრებთან საგანმანათლებლო კერებთან, ხელოსნების სახელოსნოებთან ერთად გადამწერი ბერები მოღვაწეობდნენ, მიწებს ამუშავებდნენ და სხვადასხვა დატვირთვით მუშაობდნენ.

ისტორიის შემდეგ ეტაპზე, კულტურის და ეკონომიკის გზები გაიყო; ისინი XVII-XVIII საუკუნეებში დამოუკიდებლად არსებობენ და ვითარდებიან. XVII საუკუნე სამეცნიერო რევოლუციების და სამეცნიერო-ტექნიკური წინსვლის არა მარტო საწყისი გახდა, არამედ, როგორც მკვლევარი გ. მირონოვი აღნიშნავს, კულტურის ერთ-ერთი სფეროს - თეატრის საუკუნეც გახდა. ამიტომაც, რომ XVIII საუკუნეს, ხშირად თეატრის საუკუნეს ეძახიან [philosophica.ru>mironov2/69.htm].

უკვე XIX საუკუნეში, მრეწველობის განვითარებით და კაპიტალიზმის გამყარებით, ეს ორი დარგი ურთიერთდისონანსში, გაუგებრობასა და შეუთავსებლობაშია. შარლ ბოდლერი ასე აფასებს ამ პერიოდს: „როცა წარმოება ხელოვნებაში შეაღწევს, ის მისი მომკვდინებელი მტერი ხდება“. მეცნიერება ეკონომიკურ მარწუხებში ექცევა და კულტურაც ზეწოლას განიცდის [philosophica.ru>mironov2/69.htm].

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ახლად წარმოშობილი „კულტურის ინდუსტრია“ ფაქტიურად ეკონომიკის ერთი სექტორი ხდება, მანვე აღმოაგენა - მასკულტურა, რომელმაც მაღალი კულტურა ჩაახშო. რადგანაც მასკულტურა შემოქმედებითობასაც და მხატვრულ ძიებებს უარყოფს, ხოლო მაღალ კულტურას ფული სჭირდება, ფუფუნებად ითვლება და თითქოს, „აქეთ არაფერს იძლევა“. ყოველივე ამან, კულტურის პოსტმოდერნიზმს ჩაუყარა საფუძველი, რომელსაც ექსპერტთა ნაწილი მასკულტურის გაგრძელებად მიიჩნევს.

1980-იან წლებში კულტურასა და ეკონომიკას შორის დამოკიდებულება თითქოს დალაგებას იწყებს, რაც ნაწილობრივ, ზოგიერთ (და არა ყველა) ქვეყანაში მაღალი, ნამდვილი ხელოვნებისადმი ინტერესის გამოვლენით გამოიხატა.

1990-იანი წლებიდან ამ ორი დარგის უკვე არამარტო თანამშრომლობაზეა საუბარი, არამედ საერთაშორისო ფორუმები ეწყობა, საერთო პროექტების განხორციელების გადაწყვეტილებებს იღებენ და სხვ.

1992 წელს, გაეროს და იუნესკოს ინიციატივით, კულტურისა და მისი განვითარებისათვის, მსოფლიო კომისია შეიქმნა. ახალი ამოცანები ისახება და უკვე XXI ს-ში, ეკონომიკურ-სოციალური განვითარებისათვის, კულტურა გადაწყვეტ და მნიშვნელოვან ფაქტორად აღიარეს. ექსპერტები ამას ასე აფასებენ, რომ სხვა შემთხვევაში - კაცობრიობის განადგურების

საფრთხე გაჩნდება, თუ სულიერის და მატერიალურის ჰარმონიული შერწყმა არ მოხდება.

ამ საკითხებზე მთელი მსოფლიოს მეცნიერები, საგანმანათლებლო სექტორის წარმომადგენლები, სოციოლოგები, ფსიქოლოგები და ფილოსოფოსები ხმამაღლა საუბრობენ და გვაფრთხილებენ, რომ - ფასეულობების, კულტურის როლის დაკნინებამ მსოფლიო კრიზისამდე მიიყვანა. ამ პროცესებმა კიდევ უფრო დააჩქარა კულტურის და ეკონომიკის დაახლოება. თუ ეკონომიკას სიმდიდრე მოაქვს, კულტურას - ბედნიერება, ცხოვრებისეული საზრისით, მიზნებით გვავესებს...

დღეს, უკვე ასე ფიქრობს მეცნიერების პროგრესული ნაწილი. თუმცა, მაინც ძალიან ფრთხილია ამ ორი დარგის შეხებაზე საუბარი, ეს ჯერ კიდევ დასაწყისია... უახლესი ისტორიის უკანასკნელ წლებში განვითარებული კონფლიქტებმა და ომებმა, მსოფლიო პროცესების განვითარებამ, თვალნათლივ დაგვანახა (განსაკუთრებით, სირიის მაგალითზე), რომ კულტურის ფასეულობების უგულვებელყოფამ უამრავი ძველი დაანგრია და კაცობრიობის უნიკალური კულტურული მემკვიდრეობის შედევრები დაუკარგა შთამომავლობას.

მაგალითები: 1995 წლიდან, დიდ ბრიტანეთში კულტურის პოლიტიკის სწორმა კურსმა (უქმე დღეებში მუზეუმების მუშაობა) მუზეუმი სხვა კომერციული გართობის და დასვენების ადგილების კონკურენტი გახადა.

ზოგიერთი ქვეყნის უმაღლეს სასწავლებლებში, XXI საუკუნეში სპეციალური კურსებიც კი შეიქმნა „კულტურის/კრეატიული ინდუსტრიის“, კრეატიულ კლასტერებზე. საგანმანათლებლო პროგრამები კრეატიულ ინდუსტრიაშიც განხორციელდა.

მეორე კარის ერთ-ერთ თავში, კულტურის რესურსების გამოყენების და მართვის შესახებ, კულტურული მეპინგის მნიშვნელობაზე ვისაუბრე. მინდა კვლავ დავუბრუნდე ამ საკითხს და შეგახსენოთ, რომ მეპინგის ტექნოლოგია კულტურის ინდუსტრიაში პირველად ბრიტანელებმა გამოიყენეს. ესაა: განსაზღვრული ტერიტორიის კულტურის და შემოქმედებითი რესურსების აღწერა და რუქის შედგება, რათა მოხდეს შემოქმედებითი სექტორის შეფასება და მისი საშუალებებისა და მოთხოვნის განსაზღვრა. ამ მოცემულ ტერიტორიისათვის, ამის საფუძველზე, იქმნება - კულტურის პოლიტიკა. მეპინგი შეიძლება ცალკეული სექტორებისათვისაც (მუსიკა, მუსიკალური პროდუსირება და ა.შ.) იყოს. ევროპის ქვეყნები მუშაობენ მეპინგის საკუთარი მეთოდების შექმნაზე. მაგრამ, დღესაც უპირატესობა „EUCLID“ სააგენტოს მიერ შემუშავებულ მეთოდებს (დიდი ბრიტანეთი) ენიჭება.

2003 წელს ბრიტანელი ექსპერტებისა და EUCLID, შემდგომ კი COMEDIA - სააგენტოების მიერ კულტურის მეპინგის სფეროში დიდი

პროგრამების განხორციელება დაიწყო.

მიტოვებულ ფაბრიკებში და ქარხნებში აშშ-ს და სხვა ქვეყნებში სტუდენტური შემოქმედებით-საგამოფენო "კლასტერების" შექმნის დიდი პრაქტიკაა და ამით მიტოვებულ ინდუსტრიის სივრცეებს ახალი დატვირთვა და სიცოცხლე შესძინეს.

2008 წელს გერმანიაში მთელმა რიგმა მუნიციპალიტეტმა თავიანთ ქალაქში კრეატიული ინდუსტრიის განვითარების გეგმა მოამზადეს.

გერმანიაში ასეთი პროექტიც განხორციელდა: „მაინის-ფრანკფურტი როგორც კრეატიული ქალაქი“. რომელიც ქალაქის გეოგრაფიის უნივერსიტეტმა მუნიციპალური დაკვეთით განახორციელა. მათ ამ კუთხით, კულტურის და ხელოვნების ყველა მიმართულებით, ბრიტანელების გამოცდილება გამოიყენეს.

„კრეატიული ინდუსტრიის“ წამყვანი კონცეფცია როგორც ავღნიშნე, დიდ ბრიტანეთს ეკუთვნის და მისი შედეგია - „შემოქმედებითი კლასტერები“ („Creative Clusters“). ამ თემაზე მიძღვნილი კონფერენციების დოკუმენტებში ძალიან საინტერესო ისტორიებს შეიძლება გაეცნოთ: თუ როგორ ვითარდებოდა ასეთი შემოქმედებითი ინდუსტრია არა მარტო ევროპაში, არამედ აშშ-ში, ლათინურ ამერიკაში, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში, აფრიკის ზოგიერთ ქვეყანაში, პოსტსაბჭოთა სივრციდან - ლატვიაში.

წარმატებულია ეს მიმართულება ჩინეთში, შანხაიში, სადაც კრეატიული ინდუსტრიის ცენტრი შეიქმნა და ამ დარგში ყოველწლიური შანხაის ბაზრობები ტარდება. ჯონ ჰოკინსი, რომელიც „კრეატიული ეკონომიკის“ კონცეფციის ავტორია, შანხაის უნივერსიტეტში მუშაობს და იქ კრეატიული ეკონომიკის ცენტრი დააარსა.

დღეისათვის, ავსტრალია კრეატიული ინდუსტრიის შემსწავლელ ერთ-ერთ წამყვან სამეცნიერო ცენტრად იქცა, განსაკუთრებით კვინსლენდის ტექნიკური უნივერსიტეტის თანამშრომლების სახით - Queensland University of Technology ანუ QUT - მათ ერთ-ერთმა პირველებმა გამოთქვეს თვალსაზრისი, რომ კულტურის პოლიტიკამ აღარ შეიძლება სახელმწიფოს კონტროლის ქვეშ იარსებოს! უნდა მოხდეს სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებადი მედია საშუალებების და სხვა ტიპის საინფორმაციო საშუალებების (მობილური ტელეფონი, ინტერნეტი, თანამგზავრიდან განხორციელებული სერვისები და სხვ.) დერეგულირება [Зеленцова Е. userdocs.ru>kultura/73810/index.html.].

შეგახსენებთ, რომ კრეატიული ინდუსტრიის მიმართულებით, 2000-იანი წლებიდან მსოფლიოს მრავალმა ქვეყანამ ფიქრი და განვითარება დაიწყო, როგორც რეგიონალურ, ისე სახელმწიფოებრივ დონეზე. ისინი დიდი ბრიტანეთის გამოცდილებას ეყრდნობოდნენ. მაგრამ ამ კუთხით

მუშაობამ, სხვადასხვა მიმართულებით, ბრიტანული მოდელის უფრო გაფართოება მოითხოვა.

საინტერესოა 1997 წელს ჩატარებული კვლევა, მანჩესტერის კრეატიული ინდუსტრიის განვითარების მოდგომების შესახებ (კვლევის ჩატარების დაკვეთა მანჩესტერის მუნიციპალიტეტიდან იყო, რომელსაც მანჩესტერ მეტროპოლიტენის უნივერსიტეტის ბაზაზე არსებული პოპულარული კულტურის ინსტიტუტის პროფესორი ჯასტინ ო'კონორი ხელმძღვანელობდა), რომელმაც აჩვენა, რომ ამ სექტორმა საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანა ქალაქების და საერთოდ, რეგიონალური ეკონომიკის განვითარებაში და ზრდაც მოსალოდნელია.

1998 წლის ბრიტანეთის კულტურის დეპარტამენტის მიერ მიღებულმა დოკუმენტმა ხელი შეუწყო კულტურის ინდუსტრიის როგორც კულტურის პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტის, რესურსის ლეგიტიმირებას [creativeindustries.ru>rus/publications/8].

როგორც მკვლევრები მიიჩნევენ, პრინციპიალური განსხვავება „კულტურის ინდუსტრიის“ (Cultural Industries) და შემოქმედებით, კულტურულ ინდუსტრიას (Creative Industries) შორის - არ არის. ხშირად როგორც სინონიმებს იყენებენ. 1998 წელს ბრიტანეთის კულტურის დეპარტამენტმა ასეთი ფორმულირება მოახდინა: „კრეატიული ინდუსტრია - ეს საქმიანობაა, რომელსაც საფუძვლად ინდივიდუალური შემოქმედებითი საწყისი, უნარ-ჩვევები ან ტალანტი უდევს და რომელიც თავის თავში დამატებითი ღირებულებების და სამუშაო ადგილების პოტენციალის შექმნას ატარებს - ინტელექტუალური საკუთრების წარმოებისა და ექსპლუატაციის გზით“. იგი კულტურის მრავალი დარგისგან შედგება, ფულის გამომუშავების სხვადასხვა შესაძლებლობები აქვს და განვითარების განსხვავებული დინამიკა გააჩნია...

დღეს უკვე, ბიზნეს-სტრატეგიებში ყურადღება არა მარტო მატერიალურ, არამედ არამატერიალურ აქტივებს ეთმობა. შემოქმედებითი მიდგომა ახალი, უნიკალური გადაწყვეტილებების საშუალებას იძლევა.

რაც შეეხება თავად ცნებას - „კულტურის ინდუსტრია“ პირველად გერმანელმა სოციოლოგმა ვალტერ ბენიამინმა (1936) თავის ესეში - „ხელოვნების ნიმუშები თავის ტექნიკური რეპროდუცირების ეპოქაში“ - გაანალიზა. შემდგომ უკვე, მისმა კოლეგებმა ის გაასაჯაროვეს. ფრანკფურტის სკოლის სოციოლოგებმა თეოდორ ადორნომ და მაქს ჰორკჰაიმერმა წიგნის „განმანათლებლობის დიალექტიკა“ - ერთ-ერთ თავში: „კულტურის ინდუსტრია“ დაწერეს: „განმანათლებლობა როგორც მასების მოტყუება“, სადაც ისინი აშშ-სა და ევროპაში კულტურის პროდუქციის მასიურ გავრცელებას („მასოვიზაცია“) აკრიტიკებენ.

კულტურის სფეროში საქმიანობის ეკონომიკური კატეგორიების განხილვა ფრანგულ (ჟ.ბ. სეი, კ. გარნიე), შვედურ (კ. ვიკსელი, ე. ლინდალი),

ამერიკულ (ა. სმიტი, დ. კეინსი, ჯ. რესკინი) და სხვა სამეცნიერო სკოლებში დაიწყო.

ამერიკელი ეკონომისტების: უ. ბაუმოლის და უ. ბოუენის (საშემსრულებლო ხელოვნება: ეკონომიკური დილემა., 1966) შრომებში პირველად, სერიოზულად წარმოჩინდა კულტურის ეკონომიკის პრობლემატიკა. ტერმინიც კი შეიქმნა - „ბაუმოლის ავადმყოფობა“ ან „ფასების ავადმყოფობა“. მოგვიანებით კი ფრანგმა კულტუროლოგმა ა. მოლმა „კულტურის სოციოდინამიკაში“ (1967) მისი სოციოკულტურული ციკლების ზოგადი თეორია შემოგვთავაზა [Игнатъева Е.Л. М. ГИТИС., 2006], რომლის შესახებ, მეორე თავში ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი.

უკვე ავღნიშნე, რომ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური თვალსაზრისით გამოყენებას დიდი ყურადღება ექცევა; ამ მიმართულებით არაერთი სამეცნიერო თუ საექსპერტო გამოკვლევა არსებობს, რომელთა შორისაც მნიშვნელოვანია დევიდ ტროსბის პუბლიკაცია, რომელიც ურბანულ მემკვიდრეობაში ინვესტიციების საკითხს ეხება და ერთ-ერთი პირველი მცდელობაა, საქართველოს მემკვიდრეობა ეკონომიკურ კრილში შეფასდეს. კულტურული მემკვიდრეობის სარგებლიანობაზე საუბრისას, აუცილებელია, კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური ასპექტი გავითვალისწინოთ, როგორც აუცილებელი რესურსი ტურიზმის სხვადასხვა ფორმის განვითარებისთვის. მემკვიდრეობაში ინვესტიციების შესახებ გარდა ამ პუბლიკაციისა, ძალიან მნიშვნელოვანია დევიდ ტროსბის წიგნი „ეკონომიკა და კულტურა“ (დაიწერა კემბრიჯის უნივერსიტეტის დაკვეთით 2001 წელს, მრავალ ენაზე ითარგმნა და გამოიცა).

წიგნში კულტურაში მოღვაწეობის ეკონომიკურ ასპექტებზე მკვლევრის ახალი შეხედულება და პირიქით, ეკონომიკის და ეკონომიკური ქცევის კულტურული კონტექსტია განხილული.

ავტორი ცდილობს დაგვანახოს როგორი სახით ხორციელდება კულტურის პროდუქტის შეფასება ეკონომიკურ და კულტურულ ურთიერთობებში და შემოაქვს გაგება - კულტურის კაპიტალი და მდგრადობა. იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას კულტურის პროდუქტის შემოქმედებით წარმოებას ანუ კრეატიულ ინდუსტრიას და მომსახურებას უთმობს, ასევე, ეკონომიკურ განვითარებაში კულტურის როლს, კულტურის ინდუსტრიასა და კულტურის პოლიტიკაში. ის მიიჩნევს, რომ „მსოფლიოში მზარდი უთანასწორობის და ეკონომიკური უსამართლობის ფონზე, უფრო გახსნილი და ადამიანზე ორიენტირებული მიდგომა ეკონომიკასთან ალბათ, მოთხოვნადი გახდება. “შესაძლოა, ვინმეს გონია, რომ ასეთი მიდგომა მხოლოდ მესამე რანგის ქვეყნებთან დაკავშირებით არის საჭირო“, მაგრამ დევიდ ტროსბის თვალსაზრისით, „...იგივე შეიძლება ითქვას იმ ქვეყნებზეც, სადაც „უპრეცედენტო მატერიალური

კეთილდღეობაა“. უნდა ვაღიაროთ, აღნიშნავს დ. ტროსბი, რომ ჩვეულებრივ, ეკონომიკურ წარმატებას, თავისთავად, ენით აუწერელი ადამიანური ზედნიერება არ მოაქვს და მოუწოდებს ეკონომიკის დარგის მეცნიერებს, რომ ...“თუ მათ სურთ ადექვატურად მოახდინონ რეაგირება თანამედროვე პირობებზე, მაშინ მათი (ეკონომისტების) აზროვნების გაფართოება აუცილებელია კულტურის ყველა ასპექტის მნიშვნელობის აღიარებით“ ადამიანის კრეატიულ ინდუსტრიაში, „კულტურის და ეკონომიკის ურთიერთკავშირისა და ეკონომიკის და კულტურის სისტემების შედეგების კვლევით“ [Девид Тросби. 2013:228].

იგი ამტკიცებს, რომ მსოფლიოში „...ეკონომიკა და კულტურა ორი ფუნდამენტური მამოძრავებელი ძალაა, რომელიც აყალიბებს ადამიანის ქცევას“. მაგრამ ის იქვე განიხილავს იმ საშიშროებებს, რომლებიც თან ახლავს ამ ეკონომიკურ-კულტურულ კავშირ-ურთიერთობებს და „...თუ ჩვენ გვინდა პროგრესი მსოფლიოს გასაუმჯობესებლად“, აღნიშნავს დევიდ ტროსბი, მაშინ საჭიროა ღრმა გააზრება ამ კავშირებისა, როგორც პოზიტიური ისე ნეგატიური კუთხიდან [Девид Тросби. 2013:229].

მისი აზრით, დღევანდელი მსოფლიო გლობალიზაციის პირობებში (როგორც კონრეტული ისტორიული პერიოდის), ეკონომიკის და კულტურის ურთიერკავშირის ფორმულირება რობერტ ჰოლტონმა მოახდინა (Holton, 1998, p. 185): „გლობალური რეპერტუარი, არ უნდა განიხილებოდეს როგორც სამომხმარებლო სამოთხე ან smorgasbord (“შვედური მაგიდა”), მაგრამ ეს არც დემონური სისტემაა რომელიც მბრძანებლობის (ბატონობის) ზევიდან ქვემოთ მიდის. ჩვენ ეს ვიცით, არა იმიტომ, რომ ასე ლაპარაკობენ ოპტიმისტი და პრივილეგირებული დასავლური ხმები, არამედ იმიტომ, რომ ეს შეესაბამება მთელი რიგი გლობალური ხმების მოქმედებებს და რწმენას, როგორც დასავლეთში, ისე მის საზღვრებს გარეთ“ [Девид Тросби. 2013:218].

როდესაც კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური თვალსაზრისით გამოყენებას ვეხებით, ის აუცილებლად ტურიზმთან შეხებაშიც უნდა განვიხილოთ. კულტურული (შემეცნებითი) ტურიზმი და ეკო-ტურიზმი დღეს, ექსპერტების მიერ ტურიზმის ინდუსტრიაში, ყველაზე მზარდ სექტორადაა აღირებული, სადაც კულტურის ნაწილს დიდი ეკონომიკური წილი უჭირავს და მნიშვნელოვან რესურსს წარმოადგენს. თუ ამ აზრს განგავითარებთ, ფაქტიურად, საქართველოს გააჩნია ერთ-ერთი უძლიერესი რესურსი - კულტურული მემკვიდრეობა, რომლის სწორი გამოყენებით და ტურიზმთან მჭიდრო ურთიერთობაში მისი განვითარებით თუ მთლიანად ქვეყნის არა, ზოგიერთი რეგიონისთვის მისი გადარჩენის და განვითარებისთვის ერთადერთ რესურსად მაინც იქცევა.

ჯერ კიდევ 1999 წელს მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალურ ასამბლეაზე, სანტიაგოში (ჩილე), 1 ოქტომბერს მიღებული დოკუმენტი - „ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსი“ ტურიზმს განიხილავს როგორც სფეროს, რომელიც იყენებს კაცობრიობის კულტურულ მემკვიდრეობას და შეაქვს თავისი წვლილი მის გამდიდრებაში. თუ ტურიზმის დეპარტამენტში არსებულ სტატისტიკაში ჩავიხედავთ, დღესდღეისობით ჩვენი ქვეყნისადმი ნდობის პრობლემა ჯერ მაინც შეიმჩნევა, თუმცა წინსვლა მაინც ჩანს, რომელიც პირდაპირ ტრადიციულ არქიტექტურასთან და ისტორიულ-კულტურულ მემკვიდრეობასთან, ქართული სუფრის და ღვინის ტრადიციებთანაა დაკავშირებული. საბედნიეროდ, ჩვენი ქვეყნის ნებისმიერი რეგიონის რესურსების პოტენციალი ამის საშუალებას იძლევა.

მიუხედავად თემის აქტუალობისა, ამ საკითხზე საქართველოში სულ რამდენიმე ავტორი მუშაობს. არსებობს სხვადასხვა მოსაზრებები, თუმცა პრიორიტეტულად მაინც ერთი მიმართულება - ტურიზმი რჩება (კულტურის პოლიტიკის არსი - კულტურის სახელმწიფოებრივი განვითარების სტრატეგიის კონცეფცია-ხედვა, ანუ როგორ შეიძლება ადამიანების ცხოვრების დონის ამაღლება კულტურის განვითარების სტრატეგიის საშუალებით - ქეთევან ახოზაძე), სადაც კულტურა და კულტურული მემკვიდრეობა - ეკონომიკის ერთ-ერთ სექტორად შეიძლება განვიხილოთ. თუმცა, არ შეიძლება არ ავლნიშნოთ შემდეგი პრობლემატიკა:

- კულტურული ტურიზმის გააქტიურებულ პერიოდში ძეგლების დაცვა-კონსერვაცია, რომელიც სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების განმსაზღვრელი ფაქტორია და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების დაზიანებისაგან დაცვის ფაქტორიც.

ამ პროცესებში, ანუ მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდა კულტურულ ცხოვრებაში და მისი რესურსად გამოყენება - ესაა ერთ-ერთი ამოსავალი წერტილიც, რომელიც ერთი მხრივ საზოგადოებისა და კონკრეტული პიროვნების ინტერესებს გულისხმობს, რომლებიც ამ კულტურული კეთილდღეობის მომხმარებელია თავად და მეორე მხრივ, კულტურულ კეთილდღეობას, რომელიც მომხმარებლის ყოველდღიური ყოფითობის ნაწილია. ეს ფორმულირება მრავალი ქვეყნის და დიდი ქალაქების კულტურის პოლიტიკის განმსაზღვრელია.

ჩვენი ქვეყნის კულტურის მახასიათებლებიდან, სპეციფიკიდან გამომდინარე, ტურიზმის და კულტურის ურთიერთობის საკითხი ერთ-ერთი ძირეულ საკითხად მიმაჩნია. საქართველოში ტურისტული სეზონების პერიოდშიც კი ნაკლებად დატვირთულია ქალაქის კულტურის დაწესებულებები; თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ არც ქალაქის

მოსახლეობაა აქტიურად ჩართული მიმდინარე კულტურულ ცხოვრებაში.

კულტურული ტურიზმი რომ ერთ-ერთი სწრაფად განვითარებადი სახეა ტურიზმის - უკვე დავინახეთ და, მიუხედავად თავისი მოღვაწეობის მრავალპროფილური და რთული სახისა, სადაც შერწყმულია მატერიალური და სულიერი კულტურის შედეგები, ტრადიციული ინფრასტრუქტურების გვერდით (ტურ-ოპერატორები, სასტუმროები, ავიაგადამზიდები ავტოტრანსპორტი და ტურისტებზე ორიენტირებული მომსახურება) - ჩართულია მომსახურების სხვა სფეროებიც. ვფიქრობ, კარგი იქნებოდა, თუ ჩვენს ქვეყანაში, სპეციალისტებისა და ექსპერტების მონაწილეობით დავიწყებთ აზროვნებას კულტურის ტურიზმის ექსპორტ-იმპორტის კონცეფციაზე, რომელსაც თავისის სპეციფიკა გააჩნია და საერთაშორისო სავაჭრო მომსახურების ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებზეა დაფუძნებულია.

დადგა დრო, ვაღიაროთ, რომ კულტურა, როგორც ზემოთ ავღნიშნე „... დღეს უკვე არის ეკონომიკური მოღვაწეობის ერთ-ერთი სფერო, რომელიც ქმნის პირობებს ყველა დარგის ექსპორტისათვის, რომელიც ჩართულია ტურისტული პროდუქტის შექმნაში. ასეთ კავშირში თუ განვიხილავთ ამ საკითხს, კულტურული ტურიზმი უცხოელი ტურისტებისათვის კულტურის სფეროს ექსპორტის დამატებით შესაძლებლობებს ქმნის. ინტერნეტის განვითარებამ ქვეყნებს გაუფართოვა ასპარეზი ბილეთების დაჯავშნისა თეატრებში, კონცერტებზე, მუზეუმებში. ინტერნეტ-ტექნოლოგიების ფართო გამოყენება ხელს შეგვიწყობდა ტრანს-სასაზღვრო ვაჭრობის განვითარებაში, რადგან ეს, საერთაშორისო სავაჭრო მომსახურების, ხვალინდელი დღეა“ [ახობაძე ქ. 2014: 111-112].

კარგია გავიაზროთ, რომ კულტურის დაწესებულებებისგან უცხოელი ტურისტების მომსახურების ნებისმიერი ფორმა - არის მომსახურების იმპორტი, ამ ფორმით. ჩვენს ქვეყანას უამრავი ხარვეზები აქვს ამ სფეროში; თუნდაც ის, რომ ჯერაც არ არის კარგად გააზრებული უნარშეზღუდული და ხანდაზმული ადამიანების მომსახურება, მაგრამ მცდელობა შეიმჩნევა...

კულტურის სფეროს დაწესებულებები სუსტად იყო წარმოდგენილი საერთაშორისო ტურისტულ გამოფენებზე, ბაზრობებზე, რომელიც უახლოესს წლებში, ოდნავ გამოსწორდა. ყველაზე მტკივნეული თემაა - კულტურის დაწესებულებებს და ტურისტულ ორგანიზაციებს შორის სუსტი კავშირი, რადგან აქ სხვადასხვა მიზეზებს შორის იკვეთება მნიშვნელოვანი მხარე: მათ დაახლოებასა და მჭიდრო თანამშრომლობისაში არსებული პრობლემები, რომელიც პირველ რიგში, საკუთრების ფორმის განსხვავებაში ვლინდება (ტურისტული ბიზნესი კერძო სექტორს წარმოადგენს, ხოლო კულტურის უმრავლესი დაწესებულება - სახელმწიფოებრივს). ასევე, ხელისშემშლელია, მათ

შორის, დაურეგულირებელი საკანონმდებლო ურთიერთობა, სპონსორობა და თანამშრომლობა. აღნიშნულის მოსაგვარებლად, ვფიქრობ, ბევრი ინოვაციური პროექტი შეიძლება განხორციელდეს. ამიტომ საჭიროა, თბილისის და რეგიონების საექსპორტო პოტენციალის ახალი რეზერვების მოძიება, სწორედამომსახურების სფეროში და თანაც, ტურიზმის განვითარებასთან მჭიდრო ურთიერთობით.

კულტურის სფეროში ინოვაციური პროექტების განხორციელება მოგებისა და შემოსავალის მომტანი საქმიანობაა, მოხდება ბაზრის განვითარება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, ჩვენი კულტურის პრესტიჟის ამაღლება; მათი განხორციელება მიმართულია სოციალურ-ეკონომიკური დონის ამაღლებისკენ და მასზეა, ბევრ შემთხვევაში, სამომავლო მდგრადობა.

სიახლის დანერგვა ადვილი პროცესი არ არის. მას ჯერ გამოკვეთა, შესწავლა სჭირდება და რისკ-ფაქტორების განსაზღვრა, რათა ვარაუდი მაინც შეიმუშავო შესაძლებელ რეზულტატებზე.

ეს სუბიექტური, შემოქმედებითი აქტია, რომელიც ცოდნას და გამოცდილებას ეყრდნობა, რომელიც კიდევ დამატებით ითხოვს გემოვნებას, ინტუიციურ აზროვნებას, კრეატიულობას [ახობაძე ქ. 2014. N4(24):105].

ინოვაცია რომ დანერგო, ისიც საქართველოში, კარგად უნდა იცნობდე სფეროს, მის საშუალებებს, მათი სპეციფიკიდან გამომდინარე, განსაზღვრო სიახლის მასშტაბურობა და ხარისხი, მოთხოვნადობა. პროცესი იწყება იდეიდან და მთავრდება კომერციული სარგებლით, თუმცა ხშირად ახალი ხედვა მიუღებელი ხდება ან კონკრეტული ჯგუფისთვის, ან მთლიანად საზოგადოებისთვის.

წინა თავებში ვახსენე, რომ ევროპაში უკვე აპრობირებული მეთოდია - პროექტი „ღამის მუზეუმები“, როცა მუზეუმები მუშაობენ ტურისტებზე საღამოსნსაათიდან დილისნსაათამდე. ამისათვის მზადდება სპეციალური პროგრამები, მასტერ-კლასები, და ა.შ. ამ გამოცდილების გაზიარებით, 2011 წლის ივნისში, მუზეუმების კვირეულში, ჯანაშიას სახელობის ისტორიის მუზეუმის გახსნის შემდეგ, ნ. სანადირაძის იდეით და შრომით, მუზეუმი 22:00 საათამდე მუშაობდა, თან 18:00 საათის შემდეგ შესვლა უფასო იყო. მისივე ინიციატივით, 2012 წელს ეთნოგრაფიულ მუზეუმში (10-ვე ეზოში) ტარდებოდა თეატრალიზებული, არარელიგიური დღესასწაულები... სამწუხაროდ, შემდეგ წელს ხელმძღვანელობის მხარდაჭერის გარეშე ვერ გაგრძელდა ეს საინტერესო პროექტები, მაგრამ 2017-2018 წწ. ამ პროექტმა ახალი სიცოცხლე შეიძინა და სასურველია, განვითარება განიცადოს. ასევე, ძალიან მნიშვნელოვანი რამ მოხდა ქართულ სამუზეუმო სფეროში 2017 წლის 4 დეკემბერს. თბილისის მუზეუმების გაერთიანების თბილისის მერიის მხარდაჭერით და დაფინანსებით, თანამედროვე ტექნოლოგიების

დანერგვით (პალოგენური ექსოზიციით და 3D), შეიქმნა პირველი პრეცედენტი საქართველოს სამუზეუმო სივრცეში და დედაქალაქს მიემდგნა პირველი მულტიმედიური სამუზეუმო სივრცე - ნიკოლოზ ბარათაშვილის სახლ-მუზეუმის სახით.

საქართველო სამკურნალო საკურორტო მემკვიდრეობით ძალიან საინტერესოა და მისი ტურიზმის კუთხითაც განვითარება ძალზედ მნიშვნელოვანია. მარტო წყალტუბოს მაგალითს თუ მოვიშველებთ, დღეს იქ არსებული რესურსების მხოლოდ მცირე ნაწილია ათვისებული და გამოყენებული. ქალაქში აუთვისებელია და უფუნქციოდ დგას უამრავი შენობა, როცა ის სასტუმროები, რომლებიც ფუნქციონირებენ, საკმარისი არ არის და არც გასართობი პროგრამები ხორციელდება, იშვიათი გამოინაკლისის გარდა (მაგალითად: 2015-2016 წლების სექტემბერში ჩატარებული ახალგაზრდული ფესტივალი...).

ქართული არქეოლოგია მდიდარია თავისი განვითარების ისტორიით და აღმოჩენებით, რომელიც შესაძლებელია უფრო მასშტაბურად გამოყენებული იქნას კულტურული ტურიზმის ფარგლებში.

მაგრამ რეალობაში ყველაფერი ასე ადვილად არ ხდება. რადგან ექსპერტები ფიქრობენ, რომ ტურიზმს შესაძლოა ჰქონდეს დადებითი და უარყოფითი შედეგები, რადგან ძეგლის ცვეთა გამოუსწორებელ ზიანს მიაყენებს ჩვენი კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ძეგლებს; ამიტომაც ხშირად სვამენ კითხვებს: რა გავლენას მოახდენს კულტურული ტურიზმის ასეთი გააქტიურება ჩვენი ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე? ან შეიძლება კი იმ დაზიანების რისკების შემცირება, რაც ამ ძეგლებს ტურიზმის მხრიდან ემუქრება? ასიათასობით ტურისტის ძეგლებზე მისვლა რას მოიტანს ძეგლისათვისაც და შემოგარენისათვისაც?

ზოგი ევროპელი ექსპერტის თვალსაზრისით, ტურიზმის გააქტიურება ქვეყნის არქეოლოგიური გათხრების ტერიტორიაზე საფრთხეს უქმნის მის შემდგომ არსებობას. ბერძენი მკვლევარი ქრისტოს დუმასი გათხრებს არქეოლოგიის კვლევის დესტრუქციულ მეთოდად მიიჩნევს, თუმცა ამ საკითხს მეორე მხარეც გააჩნია: დღევანდელ რეალობაში, არქეოლოგიური გათხრები ტურისტების მოზიდვის ერთ-ერთი საშუალებაა, ანუ მას „სიმდიდრის გენერატორს“ უწოდებს და აღნიშნავს, რომ ეს საქმიანობა იმ მოტივით მაინც გამართლებულია, რომ ინფორმაციის ამ გზით მიღება და ჩაწერა წარსულის სურათის რეკონსტრუქციის საშუალებას იძლევა [კულტურის პოლიტიკა. 2003: 83-88].

ჩვენი ტაძრები, ეკლესია-მონასტრები ერის უმრავლესობის წარმოდგენაში გადაჭდობილია მართლმადიდებლობის არსთან. მას საკრალური მნიშვნელობა აქვს ყველა მორწმუნე ქრისტიანისთვის. მაგრამ

მისასაღმებელია, რომ ამ საკრალურობის გარდა, ის დღეს შემეცნებით დატვირთვასაც იძენს. საკულტონაგებობების გვერდზე ჩნდება მუზეუმები, საკონცერტო დარბაზები, კვების ობიექტები, ნაციონალური სუვენირების დახლები, მაღაზიები. მათ მოწიწების გარდა ძეგლის ტურიზმის ობიექტის ფუნქციაც შესძინეს. ხშირად ეს დამზინჯებულ ფორმას იღებს, როგორც ეს სვეტიცხოველთან მისვლამდე და ტაძრის განახლების მცდელობებში აისახა, თუმცა, იმედია დაიხვეწება და განვითარდება, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სვეტიცხოველის ძეგლის ხელმისაწვდომობამ, მასზე ასეთმა „ზრუნვამ“ შესაძლოა მისი უსაფრთხოების საკითხი დააყენოს და სამუდამოდ დაამახინჯოს ქართველებისათვის (და არა მართო ჩვენთვის) წმინდა სალოცავი და უნიკალური ისტორიულ-არქიტექტურული და კულტურული ეს ძეგლი.

გრაკლიანის არქეოლოგიურმა ძეგლის გათხრებმა საზოგადოების დიდი ინტერესი და დამთვალიერებელთა ნაკადის გაზრდა გამოიწვია. შესაძლოა, სამომავლოდ, კულტურის ამ რესურსის სწორმა მენეჯმენტმა, გონიერმა მართვამ ადგილობრივი ეკონომიკის წინსვლას და ძეგლის აღმზრდელობითი ფუნქციის გაძლიერებას შეუწყოს ხელი (მეტნაკლებად, ეს პროცესი უკვე დაწყებულია).

რელიგიური ფასეულობები ეს ჩვენი კულტურული მემკვიდრეობის ნაწილია და დღევანდელობაში კი - ტურიზმის ობიექტები, რომელსაც ბევრი განვითარებული ქვეყანა (ისრაელი, იტალია...) კულტურის ინდუსტრიის რესურსად იყენებს. მისი ზარი იმაში გამოიხატება, რომ „... კულტურა ხდება არა მარტო სფერო, რომელზედაც „იხარჯები“, არამედ ეკონომიკის მამოძრავებელიც“ [ახობაძე ქ. 2014. N4(24): 111-112].

ჩვენ უდიდესი კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობა გაგვაჩნია (თუმცა ნუსხაში შეტანილია მხოლოდ 6803). ქვეყნის შიდა და გარეთა ტურიზმში აუცილებელია ამ რესურსებით ვისარგებლოთ, როგორც საშუალება, როგორც რესურსი - ეკონომიკური განვითარებისთვის; ამ კუთხით მუშაობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ნათელია, არსებობს დიდი პოტენციალი და მცირე გამოყენება. ამას თავისი მიზეზები გააჩნია. მაგალითად: არსებული რესურსების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობა, გაუმართავი ინფრასტრუქტურა, შეუმუშავებული მარშრუტები, არაკვალიფიციური კადრები, გაუმართავი კავშირი ეკლესიასა და ტურისტულ ფირმა-სააგენტოებს შორის და სხვ.

რელიგიური ტურიზმი უნდა განიხილებოდეს შემეცნებითი კუთხითაც, რომელიც ჩვენი ქვეყნის ისტორიის და ტრადიციების გაცნობას ითვალისწინებს. პილიგრიმობა უნდა იყოს ეკლესიის და სახელმწიფო ინსტრუქტების საერთო ინტერესის ქვეშ, რომელსაც ადამიანები ტურისტული სააგენტოების და ფირმების დახმარებით განახორციელებენ. ეს ურთიერთდამხმარე ღონისძიებები უნდა იყოს.

კარგი იქნება თუ რელიგიური ტურიზმის მხარდაჭერა სამეცნიერო-საზოგადოებრივი და საინფორმაციო უზრუნველყოფით მოხდება, რაც ამ სფეროს ეკონომიკური კეთილდღეობისთვის გამოყენებას ხელს შეუწყობს, რადგან მიღებული სახსრები შეიძლება მოხმარდეს როგორც ძეგლების დაცვა-აღდგენას, ისე საჭირო ინფრასტრუქტურის განვითარებას, რომელსაც დასაქმების პროცესიც და ეკონომიკური სარგებელიც თან ახლავს. ასეთი თანამშრომლობით, შეიძლება ტურიზმის უარყოფითი გავლენის შესუსტება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე და ეს ინდუსტრია მის სასიკეთოდ გამოიყენოს.

სულ ცოტა ხნის წინ, 2015 წლის დეკემბერში, ქართველი კოლეგების თხოვნით და ამერიკის საელჩოს დახმარებით, თბილისში მოწვეული იყო ამერიკელი დოქტორი ლინდა ესიგი, რომელმაც სტუდენტებისათვის ჩაატარა ლექციები თემაზე: "Learning Arts Entrepreneurship", სტუდენტების კლასტერების შესახებ (ზემოთ, უკვე მომიწია ამ მიმართულების აღნიშვნა). სამწუხაროდ, სამეცნიერო გამოცემების სიმწირის გარდა, კულტურის სფეროებში საჭირო სტატისტიკის მოძიებაც თითქმის შეუძლებელია. ტრადიციული მეცნიერება არ არის ამ საკითხებით დაკავებული და არც გამოცდილებაა საკმარისი. ამიტომ, მათი დახმარებით და თითოეული მოქალაქის ძალისხმევით საჭიროა: კულტურას დაუბრუნდეს (მთელი მისი სფეროების ერთობლიობით) თვითმყოფადი არსი, რაც შესაძლებელია მხოლოდ ჩვენი ცნობიერების ამაღლებით, შეცვლით. დროა, კულტურამ შემოაღწიოს ჩვენს ცხოვრებაში, იყოს ხელმისაწვდომი, გახდეს ყველა ჩვენთაგანის ცხოვრების შემადგენელი ნაწილი.

კულტურაში დევს მორალური სტანდარტი: რა მიიღოს! რისგან განთავისუფლდეს!

რუსი მკვლევარი ა. დოლგინი თავის წიგნში „კულტურის პრაგმატიკა“ კულტურის და ეკონომიკის ფასეულობებს შორის არსებულ დისბალანსს ეხება, რომელიც მისი აზრით „...დაღს ასვამს კრეატიული ინდუსტრიის ან მთლიანად, კულტურის ფუნქციონირებას“ [Долгин А. 2002.:15].

მისი აზრით, კონკურენტული გარემოს ანალიზი - პირველადი ამოცანაა, რადგან: კულტურის ინდუსტრიის დარგები სხვადასხვა გარემოში სხვადასხვაგვარად ვითარდება, აყალიბებს კონიუქტურას, რომელიც მათდამი სოციალური მიერ მიანიჭებულ უპირატესობას გამოხატავს, რომელიც ცვლადია და ბაზარზე ფასების დარეგულირება რთულდება ასეთი ურთიერთობების დისბალანსის გამო [Долгин А. 2002.:54].

სამურაებმა დღემდე იაპონურ კულტურას ჩაის სმის კულტურა შემოუნახეს, რომლის დროსაც სამყაროს შეიმეცნებდნენ; რომის იმპერიაში - წელიწადში 50 ტიპის დღესასწაული ტარდებოდა, რომელიც იმდროინდელი საზოგადოების ყველა ფასეულობას მოიცავდა. სპარტაში

კულტურა და ხელოვნება მეგრძოლის სულის ფორმირებისთვის, ამაღლებისკენ, ერთიანობის და ძალის განცდისთვის იყო მიმართული; რუსეთმა - სამეგლისო ხელოვნება განავითარა. უმდიდრესი კულტურის საქართველოში კი საზოგადოების განვითარებისათვის დღემდე ვერ შეგვიფასებია მისი რეალური მდგომარეობა და ადგილი.

უკვე ავღნიშნე, რომ სულ სხვა სურათს გვისახავს 2013 - 2015 წლებში საქართველოს მთავრობის მიერ გაკეთებული სამთავრობო პროგრამის შესრულების ანგარიში - „ძლიერი, დემოკრატიული, ერთიანი საქართველოსთვის“, სადაც ჩამოთვლილია მათ მიერ კულტურის სფეროში განხორციელებული სამუშაოს ნუსხა [საქართველოს მთავრობის სამთავრობო პროგრამის შესრულების ანგარიში - „ძლიერი, დემოკრატიული, ერთიანი საქართველოსთვის“, 2014].

ჩამონათვალი ერთის შეხედვით, უკვე ავღნიშნე, სოლიდურია. სამწუხაროდ, ჩემი აზრით, ვინაიდან პრიორიტეტები არ არის სწორად განსაზღვრული თავისი არსისა და ფასეულობების მიხედვით, მოკლევადიანი სამოქმედო გეგმები ჯეროვნად არ არის გათვლილი - ქვეყანას ეს უდიდესი შესრულებული სამუშაო, საერთოდ არ დასტყობია და მით უმეტესს, ეკონომიკური თვალსაზრისით, არც მოსახლეობის ცხოვრების დონე არ აუმაღლებია. საფიქრებელია ისიც, რომ ღრმა შესწავლის გარეშე, ვერ ხერხდება არსებული პრობლემების გამოვლენა და კატეგორიულად დაყოფა მათი სიმძიმის ხარისხის მიხედვით. შემდეგ კი, საკანონმდებლო ხარვეზების გამო, ვერ ხორციელდება ამ პრობლემების მოგვარება. იმედს ვიტოვებ, იმ დროს, როცა სამინისტროს ხელშია მთელი ბერკეტები, კულტურის სფეროზე გამოყოფილი 2018 წლისათვის გაზრდილი ბიუჯეტი ცოტათი მაინც მიზნობრივად დაიხარჯება.

თავი მეხუთე

აქლთუროს სფეროში არტ-მენეჯერის აუცილებლობის
მოთხოვნის გაჩენა (ისტორიულ ჭრილში)
ანტრეპრენიორი - როგორც სამეცნიერო კონცეფცია

ექსპერტები და დარგის მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ გარემოში, სადაც არტ-მენეჯმენტი გამოვლინებას ახდენს - იმართება ან რეგულირდება პოლიტიკით; ზოგჯერ - კონსტიტუციით, ზოგჯერ - სამართლებრივი აქტებით, საერთაშორისო კონვენციებით, ზოგჯერ - კულტურის პოლიტიკით. ასეთი პოლიტიკა ყოველთვის ღირებულებებს და კურსს, მიმართულებას განსაზღვრავს, რომელიც ქვეყანაში არსებულ შემოქმედებით ინდუსტრიებს, გარკვეულწილად კი ტენდენციებს და პრიორიტეტებს კარნახობს.

რადგანაც კულტურის პოლიტიკა არსებული რესურსების ათვისებასც ნიშნავს, მისი კარგი ცოდნა - უმნიშვნელოვანესია.

როდესაც ნებისმიერ დონეზე - კრიზისი დგება, ნებისმიერი ბიზნესის ხელმძღვანელობა ცდილობს: გადარჩეს, შეინარჩუნოს თავისი მომხმარებელიც და არაპროდუქტიული ხარჯები. ასეთი სტრატეგია ადამიანს უფრო კრეატიულს ხდის და კულტურაც მობილური ხდება. მსოფლიოში კულტურის მართვის საერთაშორისო სისტემა შექმნილი. დღეს, კულტურის სფეროში ანტრეპრენიორის (არტ-მენეჯერის) მოთხოვნა გაჩნდა. ანტრეპრენიორობა კულტურაში - მენეჯმენტის განსაკუთრებული ფორმაა, რომელიც სხვებისაგან განსხვავდება, რადგან აქ საქმე კულტურის პროდუქტთან გვაქვს. როგორც მენეჯმენტის მამად წოდებული, ამერიკელი მეცნიერი პიტერ დრუკერი მიიჩნევს: ინოვაცია მენეჯმენტისგან - განუყოფელია. ანტრეპრენიორები კი ხიდს აგებენ კულტურის ეკონომიკური ორიენტაციის მექანიზმებსა და შემოქმედებით პროცესებს შორის. მეცნიერები თანამედროვე მენეჯმენტს როგორც მართვის მეცნიერებასა და პრაქტიკას, როგორც ორგანიზაციის მართვის და მმართველობითი გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესს განიხილავენ. ძალიან საინტერესო კვლევები აქვთ არტ-მენეჯმენტის კუთხით მ. ლერნერს, ვან დერ სვანს (ჰოლანდიელი მეცნიერი), გ. ჰაგურტს, რომელმაც კულტურულ-ეკოლოგიური მენეჯმენტის მოდელი შექმნა. საერთოდ, მეწარმეობისა და სამეწარმეო საქმიანობის არსის შესახებ ეკონომისტების ინტერესი ჯერ კიდევ ეკონომიკური მეცნიერების ჩასახვის მომენტიდან იწყება. ასეთი საქმიანობის შესახებ მეცნიერულ კვლევებს აწარმოებდნენ რ. კანტილიონი (1680-1734), ა. სმიტი (1723-1790), ჟ. ბ. სეი (1767-1832), ი. შუმპეტერი (1883-1950), პ. დრუკერი (1909-2005) და სხვ.

ყოველი მათგანი განსაკუთრებულ ყურადღებას სამეწარმეო საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტებს აქცევდა [manageexpert.ru].

გ. ჰაგურტის კულტურულ-ეკოლოგიური მენეჯმენტის მოდელი მოიცავს:

- კულტურული თვითგამოვლინების თავისუფლებას;
- მხატვრული, შემოქმედებითი ცხოვრების ემანსიპაციას;
- ეროვნული უმცირესობების კულტურული იდენტობის პატივისცემას;
- თანასწორობის საფუძველზე კულტურული პარტნიორობა.

ამ მოდელის განხორციელების ინსტრუმენტებად კი მიაჩნია:

- ერთიანი კულტურის პოლიტიკის არსებობა ყველა დონეზე (სახელმწიფო, რეგიონალურ და ადგილობრივ);
- მოლაპარაკება კულტურის პროცესების მართვის ყველა დონეზე სოციო-კულტურული თამანშრომლობის შესახებ;
- ტექნოლოგიური ინოვაციების განხორციელება ეკოლოგიის, კულტურათა თანასწორობისა და თვითმყოფადობის დაცვით;
- ერთიანი ორგანიზაციული განვითარებისათვის რეკომენდაციების შემუშავება.

მისი აზრით, ასეთი მოდელი ერთგვარი „თამაშის წესებია“ კულტურასა და სახელმწიფოს შორის, კულტურასა და საზოგადოებას შორის [booklot.ru/Жанры...-literatura/upravlenie...].

XX საუკუნეში, ორი ავტორიტეტული ეკონომიკური სკოლის, ორი გამოჩენილი ეკონომისტის დამსახურების შედეგად „ანტრეპრენიორობის“ შესახებ სამეცნიერო დისციპლინა აღმოცენდა. ეს ეკონომისტ-მეცნიერები იყვნენ Joseph Schumpeter [1883-1950 ავსტრიელი და ამერიკელი ეკონომისტი, პოლიტოლოგი, სოციოლოგი] და Israel Kirzner (ეკონომისტი, ავსტრიელი სკოლის წარმომადგენელი).

თუ ი. შუმპეტერი „ანტრეპრენიორს“ განიხილავდა როგორც ინოვატორს, რომელსაც „ეკონომიკაში შეაქვს ცვლილებები არსებული რესურსების ახალი კომბინაციებით გამოყენებით, ი. კირცნერი მას განიხილავს შუამავლის როლში (arbitrageur), რომელიც პოულობს ადრე სხვების მიერ შეუმჩნეველ შესაძლებლობებს - მოგების მიღების კუთხით და მოიპოვებს რა მას, ბაზარს წონასწორობისაკენ (equilibrium) ამოძრავებს.

ორივე სკოლა „ანტრეპრენიორს“ განიხილავს, როგორც ეკონომიკის მამოძრავებელ ძალას (disruptive force) „შემოქმედებითი მსხვერვის“ (creative destruction) გავლით. ე.ი ერთდროულად ხდება არსებულის ნაცვლად - ახალი პროდუქტების და ბიზნეს-მოდელების შექმნა, რომელიც საზოგადოების მდგრად განვითარებას უზრუნველყოფს. მათი აზრით, მენეჯერის მოდელი საკმაოდ რთულ წარმოებას წარმოადგენს, რომელიც

თავს გეხვევა საქმიანობის დასაწყისიდანვე, მრავალფეროვნებით ხასიათდება იქიდან გამომდინარე - თუ რა ტიპის საქმიანობას იწყებ (business entrepreneurship, social entrepreneurship, political entrepreneurship, community entrepreneurship, knowledge entrepreneurship) [academia.edu/Documents/in/Israel_Kirzner].

თვით ტერმინი - „ანტრეპრენიორი“ კი განისაზღვრება როგორც პიროვნება, რომელსაც აქვს უნარი ახალი იდეა, გამოგონება აქციოს წარმატებულ ინოვაციად. ექსპერტები მიიჩნევენ - აშშ „დგას ამ ორ ვეშაპზე - ინიციატივა და ნოვატორობა“. მათი აზრით, როცა საზოგადოებას „ანტრეპრენიორობის“ მდიდარი ტრადიცია გააჩნია, ისინი კრიზისების დროსაც კი ეკონომიკური კუთხით წარმატებულნი არიან. და თუ, საზოგადოებაში „ანტრეპრენიორები“ არ არიან, ამას სტაგნაციამდე და საზოგადოებრივ კრიზისამდე მივყავართ.

ცნობილია, რომ XIX საუკუნის ბოლოს მისი დაგამოიჯვნა „კაპიტალისტსა“ (საწარმოო საშუალებების მფლობელი) და „ანტრეპრენიორის“ - გაგებებს შორის, როგორც Jeffry Timmons და Howard Stevenson (Harvard University) ფიქრობენ, „ანტრეპრენიორობა“ წარმოადგენს: „...შესაძლებლობების რეალიზაციას იმის მიუხედავად, რესურსები პირად საკუთრებაშია თუ კონტროლის ქვეშ.“ არსით „ანტრეპრენიორობა“ - ნიჭიერი, ტალანტის მქონე ადამიანების ძიებების პროცესია, რომლებსაც ლიდერის თვისებები გააჩნიათ და შეუძლიათ წარმოადგინონ კაპიტალი „ნოუ-ჰაუ“-ს მხარდასაჭერად.

ზოგიერთ ქვეყანაში, ხელისუფლება კულტურის „ანტრეპრენიორის“ მხარდაჭერაში და მის განვითარებაშია დაინტერესებული, როგორც საზოგადოების განვითარებისათვის საჭირო „მოტორი“ (სხვადასხვა ფორმით): საგანმანათლებლო პროგრამებში „ანტრეპრენიორობის“ ინტეგრაცია, რისკ-ფაქტორების რეგლამენტირებისთვის სპეციალური კანონმდებლობის შექმნა, ნაციონალური კამპანიების ჩატარება, ისეთი ორგანიზაციების შექმნა, რომელშიც ჩართული იქნება სპეციალიზირებული სახელმწიფო სააგენტოები, ბიზნეს-ინკუბატორები (business incubators), სამეცნიერო და არასამთავრობო ორგანიზაციები (NGOs)...

დღეს, „ანტრეპრენიორობა“ მთელს მსოფლიოში, 100-ზე მეტი სამეცნიერო და სასწავლო დაწესებულებების კვლევის ობიექტია: მაგალითად, „Global Entrepreneurship Monitor (GEM)“; წარმატებულ „ანტრეპრენიორებზე“ იქმნება ლეგენდები, იღებენ ფილმებს, მათი სახეები ცნობილია მთელ მსოფლიოში; მათი მოღვაწეობა ითვლება საზოგადოებისათვის სარგებლიანი, რასაც ვერ ვიტყვით საქართველოზე.

ექსპერტები დღის წესრიგში ხშირად წამოაყენებენ საკითხს - „ანტრეპრენიორად“ იბადები თუ ყალიბდები?

როცა ბაზარზე, საბაზრო ურთიერთობებზე, წარმოებაზე არის

საუბარი, იქვე ჩნდება წარმოდგენა მეწარმეებზე და მეწარმოებაზე. მაინც ვინ არიან ისინი?!

ვ. დალის ცნობილ ლექსიკონში, ეს სიტყვა გაგებულია როგორც „კაპიტალისტი, რომელიც ფლობს საწარმოს“.

სამწუხაროა, მაგრამ რეალობა, რომ ჩვენ მოვდივართ პოსტსაბჭოთა სივრციდან. კომუნისტური გაგებით ეს არის მცირე საწარმოს, მაღაზიის, კომერციული დახლის და ა.შ. ნებისმიერი მფლობელი, ასევე თუ ხსნი კაფეს, რესტორანს - ითვლები მეწარმედ. მაგრამ თუ პიტერ დრუკერის წიგნს „ინოვაციები და ანტრეპრენიორობა“ გადავხედავთ, ეს ასე არ არის. დრუკერი მიიჩნევს, რომ ინგლისურიდან „ანტრეპრენიორის“ თავმნა „მეწარმედ“, აზრობრივად - არასწორია. ეს საკითხი წამოტივტივდა 90-იან წლებში. უნდა ვაღიაროთ, რომ საბჭოური გაგება კულტურის „მეწარმოებაზე“ და დასავლურ „ანტრეპრენიორს“ შორის - განსხვავდება. როცა მეცნიერებმა ამის ანალიზი გააკეთეს ბიზნეს ფორუმებზე, კონფერენციებზე და ა.შ. ავტორიტეტულმა თეორეტიკოსებმა ხაზგასმით აღნიშნეს მათ შორის არსობრივი დიდი განსხვავება. ამაზე წერენ რობერტ ბიზიჩი და მაისლა პიტერსი თავიანთ წიგნში „ანტრეპრენიორობა“ [www.refmanagemerit.ru/writer-6094-2.html].

ამერიკელებმა, ჯერ კიდევ 50-იან წლების შუაში, ანტრეპრენიორული მიმართულების შესწავლა ბიზნესში დაიწყეს. მათ აღმოაჩინეს უამრავი სპეციფიკური მომენტი, რომელიც ამ სიტყვის მნიშვნელობაში, ინგლისურ ენაში, საერთოდ არ მოიაზრებოდა. ამიტომ, ყურადღება ანტრეპრენიორის ფრანგულ ტერმინზე გაამახვილეს, რომელიც თავის დროზე, XVIII საუკუნეში, ინგლისელმა ეკონომისტმა რიჩარდ კანტილიონმა გამოიყენა, რომელიც ანტრეპრენიორად ისეთ ადამიანს მოიაზრებდა, რომელიც ბაზრის პირობებში საქმიანობს, მოღვაწეობს.

ახლებური გაგება, ანტრეპრენიორის მოღვაწეობაზე როგორც ნოვატორზე, XX საუკუნეში ჩნდება. შემდგომში ამ საკითხის წინ წამოწევისთვის აღიარება სწორედ ჯოზეფ ალიო შუმპეტერმა (1883-1950) მიიღო. ის წერდა, რომ ანტრეპრენიორის ამოცანაა წარმოების რეფორმის გზით, ახალი პროდუქტის წარმოებისათვის ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა ან უკვე წარმოებული პროდუქტების ახალი მეთოდებით, ახალი რესურსების წყაროს ან ახალი გასაღების აღმოჩენით.

როგორც ვხედავთ, ანტრეპრენიორობა არის სისტემა:

1. ინოვაციების (ახალი ტექნოლოგიები, ახალი პროდუქტი, ახალი ბაზარი და ა.შ);
2. რისკის პირობებში საქმიანობის;
3. საქმიანობაში თავისუფალი მანევრირების, ინიციატივებით გამოხატული ქცევებით.

საბჭოური გაგება განსხვავდება ასეთი გაგებისაგან.

პიტერ დრუკერი მიიჩნევს, რომ ანტრეპრენიორობა წმინდა წყლის ამერიკული მოვლენაა და ანტრეპრენიორობის გაჩენამ ეკონომიკაში, შესაძლებელი გახადა მენეჯმენტის სფეროს წინსვლა. თუ ადრე მენეჯმენტი რატომღაც მსხვილი კომერციული ორგანიზაციების მოღვაწეობის სფეროსათვის იყო მიკუთვნებული, ბოლო წლებში მენეჯმენტის იდეამ გირე საწარმოებზეც, არაკომერციულ დაწესებულებებზეც, საზოგადოებრივ ორგანიზაციებზეც, სახელმწიფო აპარატზეც... გავრცელდა. ამიტომ „ანტრეპრენიორის“ ახალმა აზრობრივმა დატვირთვამ დაგვანახა, რომ ასეთი ადამიანი ბიზნეს-სექტორში უამრავია. დიდ კომპანიებში მათ ინტრაპრენიორებს (intrapreneurs) ეძახიან.

მაგალითები:

1. დიდ უნივერსიტეტში გაჩნდა სეზონური პროდუქტის გასაღების პრობლემა. ინტრაპრენიორების ჯგუფს იძახებენ; ისინი ქმნიან სეზონური პროდუქტის ფასდაკლებით გაყიდვების განყოფილებას და ამით აგვარებენ პრობლემას.
2. ცეკვის ანსამბლს პრობლემა აქვს სპეციალური ფეხსაცმლით მომარაგების. ინტრაპრენიორები უმალვე ქმნიან თავიანთ ბიზნეს-ნიშას - ისინი არა მარტო ამარაგებენ მოცეკვავეებს ფეხსაცმლით, არამედ თვითონ იწყებენ გასაყიდად ამ ფეხსაცმლის წარმოებას.
3. კომპიუტერული გიგანტი IBM მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ინტრაპრენიორობა მას დაეხმარებოდა კომპანიის ზრდაში და შექმნა ასეთი პრეცედენტი: მისი ქუდის ქვეშ არსებული ქვეგანყოფილებები გახადა ცალკე, დამოუკიდებელ წარმოებად, სათავეში - დირექტორთა საბჭოთი. დასაწყისში ამან მოახდინა მომსახურე პერსონალის ენთუზიაზმის სტიმულირება, თუმცა შემდეგ ნეგატიურ რეზულტატამდე მიიყვანა კომპანია.

ამ საქმის თეორეტიკოსები მიიჩნევენ, რომ ორგანიზაციებმა წარმატებული მუშაობისათვის არჩევანი ანტრეპრენიორებზე და ინტრაპრენიორებზე უნდა გააკეთონ. ასეთ შემთხვევაში, ბიზნესის წარმატება გარანტირებულია. პიტერ დრუკერი მათ „მაშველებს“ უწოდებს და ფიქრობს, რომ თანამედროვე საზოგადოებაში ისინი აუცილებლობას უნდა წარმოადგენდნენ.

XX საუკუნის გამოჩენილ ანტრეპრენიორებად ითვლებიან:

ჰენრი ფორდი (ავტომობილთმშენებლობა), ჯონ ბირპონტ მორგანი (საბანკო საქმე), თომას ედისონი (ელექტროტექნიკა), ზილ გეიტსი (პროგრამული უზრუნველყოფა), სტივ ჯობსი (პერსონალური კომპიუტერი), რიჩარდ ბრენსონი (მას.ინფორმაციის საშუალებები და ტრანსპორტი) და სხვ.

მაგრამ კულტურის და ხელოვნების სფეროს მენეჯმენტი და

ანტრეპრენიორის როლიც, სპეციფიკიდან გამომდინარე, განსხვავებულია, თუმცა ემყარება მარკეტინგის ზოგად პრინციპებს. ეს კი, მომავალ კვლევებს მივანდოთ....

დასკვნა

ბოლოთქმაში კი მინდა, სულ მცირე ხნით, უახლესი ისტორიის წარსულში დაგაბრუნოთ: როდესაც 1991 წელს საქართველოს პრეზიდენტის ზვიად გამსახურდიას მთავრობამ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, იმ დროიდან, წესით, ქვეყნის ეროვნული და სულიერი იდენტობის დაცვის საკითხი დღის წესრიგში უნდა დამდგარიყო, რაც თავისთავად ვალდებულებას აკისრებდა მთავრობას - პასუხისმგებელი ყოფილიყო შთამომავლობასთან, სახელმწიფოს მხრიდან კულტურის როგორც ფუნდამენტური პრინციპის აღიარებით, რომელიც ერის გაერთიანების და განვითარების საფუძველი გახდებოდა. 1990-იანი წლებიდან დღემდე (რამდენიმე პრეზიდენტი შეიცვალა ქვეყანაში და მაინც...) ამისათვის ურთულესი ამოცანების გადაჭრა იყო საჭირო - რაც ითხოვდა ქართველთა მსოფლმხედველობის შეცვლას და სხვა სახელმწიფოებრივ პრიორიტეტებთან ერთად, ახალი ხედვის ჩამოყალიბებას - კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას და ძველ-ახალ ფასეულობებთან ჰარმონიზაციას. ვიცი, რომ სახელმწიფოს საძირკვლის ორი უმთავრესი და აუცილებელი კომპონენტია - კულტურა და განათლება, რომელზედაც საზოგადოების ცხოვრება შენდება. კულტურის სტრატეგიის დოკუმენტის მიღებით უნდა მომხდარიყო სახელმწიფოს მხრიდან მოქმედების ერთიანი თანმიმდევრული სისტემის გამომუშავება. ეს არის მთავარი - სახელმწიფოს იდეოლოგიის, ქვეყნის ინტერესებზე მორგებული კულტურის პოლიტიკის.

დროის ცვლილებამ ახალი გამოწვევები მოიტანა.

და მაინც, თითქმის ოცდაათი წელია ვსაუბრობთ იმაზე, რომ - არ დაიკარგოს ქართული სულიერი და მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ტრადიციები, ფასეულობები (ამასობაში, დავამახინჯეთ საუკუნეებს გადარჩენილი კულტურული მემკვიდრეობის საგანძურის რამდენიმე ძეგლი: საკმარისია, სვეტიცხოველში დაგებული „იტალიური კაფელის იატაკი, ვახტანგ გორგასლის სარკოფაგის შეცვლა და ა.შ.); შეიცვალოს პროფესიული განათლების სისტემა (აიღეთ ნებისმიერი უმაღლესი სასწავლებლის ხარისხის დონე, სადაც სხვა ქვეყნების საგანმანათლებლო პროგრამები არასწორადაა „დაკომპირებული“, რომელიც ვერაფრით ითავისებს და ითავსებს ქართულ საგანმანათლებლო სივრცის ვერც პრობლემებს და ვერც მოთხოვნებს), რადგან სოციალური მცირე ნაწილის

გარდა, საზოგადოება კვალიფიკაციის და პროფესიონალების გარეშეა დარჩენილი, რომელიც არც კია შემოქმედებასა და რაიმე ღირებულის ქმნადობაზე ორიენტირებული. მოვიტან რამდენიმე მაგალითს: თბილისის სამხატვრო აკადემიის ერთ-ერთ დოკუმენტში შეტანილია, რომ „ხატვა დამხმარე საგანია“, უკვე ავღნიშნე, რომ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში კონკრეტული ადამიანების ხელდასმით საქართველოს ისტორია სავალდებულო საგნების სიიდან ამოიღეს, გადახედეთ საქართველოს ტელევიზიებს და მათი ჟურნალისტების სამეტყველო ენას... რასაკვირველია, ეს პრობლემები კონკრეტული პიროვნებების ჭრილში არ შეიძლება განვიხილოთ, რადგან ეს საერთო პრობლემებია, ეროვნულ დონეზე: დაბალი ხარისხის სწავლებას, განათლებას - პროფესიონალიზმის დაბალ ხარისხთან მიყვავართ. სულ რამდენიმე თვის წინ ერთ-ერთმა მსოფლიო მეცნიერთა გაერთიანებამ 300 ჟურნალისტი და მკვლევარი პლაგიატობის გამო გარიცხა ორგანიზაციიდან.

განათლების სისტემაში მრავალი ნაღმია ჩადებული და ერთ-ერთი ასეთი ნაღმია ისეთი დისციპლინის უარყოფა, როგორიც „საქართველოს ისტორია და კულტურა“, რომელიც ღრმა და პირდაპირ კავშირშია ეროვნულ და მსოფლიო ფასეულობებთან.

ალბათ, ახალი დროის ყველაზე დიდი გამოწვევაა განათლების და კულტურის სფეროების არსებული საკანონმდებლო ბაზის გადახალისება-შეცვლა, რომელიც დღევანდელი მოთხოვნების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს, რაც ქვეყნის სასიცოცხლო საკითხების მოსაგვარებლად - რეგულირებისთვისაა საჭირო. ეს ყოველივე კი ხალხის კეთილდღეობასთან და სახელმწიფოს უსაფრთხოებასთან პირდაპირ არის დაკავშირებული და დაბალანსებას ითხოვს.

სახვითი ხელოვნების დარგები მეათეხარისხოვნადაა მიჩნეული. მრავალი მაგალითი შემიძლია მოვიყვანო, მაგრამ ორ მათგანზე შევჩერდები მხოლოდ: ქართული შავკრიალა კერამიკის განვითარების ისტორია, წარმოების მეთოდები და ნიმუშები - უნიკალურია მსოფლიოში. მხატვართა კავშირის ბაზაზე არსებული ამ უნიკალური საწარმოს ბედი, მხატვართა კავშირის სხვა ქონებასთან ერთად გაურკვეველ მდგომარეობაშია და ხელისუფლებისაგან - „განაჩენს“ ელის. დაიშალა, განადგურდა გრაფიკის უნიკალური სახელოსნო.

სამწუხაროდ, აღარ დადგა დრო, როცა შემოქმედი კულტურის პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი სუბიექტიც და ობიექტიც გახდებოდა.

დასკვნით ნაწილში შეიძლება ვთქვათ, რომ ქვეყანაში საზოგადოების განვითარების დონის განმსაზღვრელი კულტურის მდგომარეობაა. ამიტომ ქვეყანაში კულტურის დაფინანსების პრიორიტეტები მთავარია. როგორც ავღნიშნე, კულტურის სფეროს ბაზარს თავისი ძლიერი სტიმული გააჩნია.

ჩვენთან კი კონკურენტუნარიანი ურთიერთობების გარეშე ჯერ ვერ ჩამოყალიბდა, არსებული წინააღმდეგობებია - ეკონომიკურ კანონებში, კულტურის და ხელოვნების პროდუქტის ფასებთან, დაბეგვრის სისტემაში, საგადასახადო შეღავათების სათხებში, გაუმართავ და ჩამოყალიბებელ მართვისთვის მექანიზმებშიც და ა.შ.

საქართველოში, უკანასკნელი რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში დამყარებულმა ეკონომიკურმა უთანასწორობამ, სოციალურმა სიდუხჭირემ, ნაციონალურმა წინააღმდეგობებმა, ომებმა, არასრულყოფილმა საკანონმდებლო ბაზამ, სასამართლო სისტემის სისუსტემ, მოიტანა არაეფექტური ადმინისტრაცია, მოხელეთა მასიური კორუფცია „ზემოდან“, ტრადიციების, კულტურული მემკვიდრეობის, ყველაფერი „ძველის“ ფასეულობების დანგრევა და სამწუხაროდ, მივიღეთ არშემდგარი „ახალი...“ თუმცა, აშკარად იყო მცდელობა (უმნიშვნელოდ), კულტურის სფეროს ინოვაციური ხასიათის განვითარებისაკენ. მაგრამ უფრო დიდი პროცენტი არასწორი ქმედებები იყო.

ქვეყანაში არარისპირობები, სტიმული, მოტივაცია, უნარ-ჩვევები, რომ მოქალაქე ჩაებას „შრომის და ნიჭის ბაზრის სოციალურ კონკურენციაში“. ეს კი იწვევს ადამიანების იმედგაცრუებას, მასობრივ მარგინალიზაციას, კრიმინალიზაციას, სოციალური უკმაყოფილების ზრდას. სახელმწიფომ ჯერ ვერ მოახერხა შეექმნა მოქალაქეებისთვის პირობები, როცა შეგიძლია იშრომო და ლეგალიზაცია გააკეთო შენ შემოსავალს.

პრობლემა ის კი არ არის, რომ ქვეყანა ცუდად იმართება (როდისმე კარგად იმართებოდა?), არამედ იმაში, რომ ჩვენ, ადამიანებს, რომლებსაც გვიყვარს ჩვენი სამშობლო და გვაქვს ინტელექტუალური, პროფესიონალების რესურსი, აღარ დაგვიტოვებს მოტივაციაც კი, რომ პატიოსან სოციალურ კონკურენციაში, კანონის ფარგლებში ვიცხოვროთ და მივეჩვიოთ კანონიერებას. ასე ხომ უკეთ გამოჩნდებოდა ქართული ნიჭიც და პროფესიონალიზმით მიღებული შედეგები?! ყველა ადამიანი ერთმანეთისგან განვსხვავდებით შრომისმოყვარეობით, ინტელექტით, ნიჭით და ა.შ. მაგრამ ხომ ყველამ ვიცით, რომ თავისუფალი და ჯანსაღი კონკურენციის დროს, ადამიანს შანსი აქვს მეტი გამოიმუშავოს. ეს კი მთავარია თანამედროვე საზოგადოების სოციალური კულტურისთვის.

პრობლემებმა იმატა. თანაც, პრობლემების შესწავლა-გააზრებას, უკანასკნელი 30 წელი სახელმწიფოებრივ დონეზე, არც არავინ ჩაუღრმავდა. გულსატკენია, რომ უფროსი და საშუალო თაობები დაუფასებელი წავიდნენ ამ ქვეყნიდან; ქვეყნის საგანძურის დიდი ნაწილი ბუზუუმების ოთახებში და ყუთებში გამოიკეტა; ეროვნული სიმდიდრე ქვეყნის გარეთ გაიფანტა; განათლების სისტემა დაინგრა და სისტემურ

ცვლილებას ვერავინ ბედავს, ვერ აკეთებს ან არ აკეთებს?!

როგორც უკვე ავღნიშნე, გადაწყვეტილების მისაღებად, სისტემური ანალიზი გვჭირდება, რომელიც რთულ, გაურკვეველ პირობებში, რომელიც გადატვირთულია ფაქტებით და რთულია შესაფასებლად, დაგვეხმარება ალტერნატიული ვარიანტების მოძებნაში, პრობლემების გადასაჭრელად და ა.შ.

როგორც ჩანს, საქართველოს ხელისუფლება ადგილობრივ რესურსებს ნაკლებად ენდობა. ვფიქრობ, რომ არც მოქალაქეთა უმრავლესობას აქვს მკაფიო წარმოდგენა იმაზე, თუ რა მიზნები და განზრახვა გააჩნია კულტურის სფეროში ჩვენი სახელმწიფოს ხელისუფალთ. თუ მთავრობა კულტურას ნაციონალურ სიმდიდრედ აღიარებს მაშინ, ადამიანების ის რესურსი მოიძებნება, რომლებიც ქვეყანაში, კულტურის პოლიტიკის განვითარებისათვის, საჭირო მექანიზმებს შეიმუშავებენ.

საზოგადოების სოციალური განვითარება თავისთავად ითხოვს, კულტურის სფეროში, სახელმწიფოსაგან გარკვეული მიდგომების გამომუშავებას, რომელიც ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სოციალურ ინსტიტუტს წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ შევეცადე ჩემს მიერ წარმოდგენილ წიგნში გადმომეცა სახელმწიფოებრივი განვითარებისათვის კულტურის სტრატეგიის კონცეფცია და მიმეთითებინა გზები, თუ როგორ შეიძლება ადამიანების ცხოვრების დონის ამაღლება კულტურის განვითარების სტრატეგიის საშუალებით, როდესაც, ფაქტიურად, საქართველოს ერთ-ერთი უძლიერესი რესურსი - კულტურული მემკვიდრეობა გააჩნია. ტურიზმის და კულტურის ურთიერთობის საკითხი ერთ-ერთი ძირეულ საკითხად მიმაჩნია.

ჩემი აზრით, ვინაიდან პრიორიტეტები თავისი არსისა და ფასეულობების მიხედვით არ არის სწორად განსაზღვრული, მოკლევადიანი სამოქმედო გეგმები ჯეროვნად არ არის გათვლილი, ქვეყანას უდიდესი შესრულებული სამუშაო საერთოდ არ დაეცყო და მითუმეტეს, არც მოსახლეობის ცხოვრების დონე ეკონომიკური თვალსაზრისით არ აუმაღლებია. საფიქრებელია ისიც, რომ ღრმა შესწავლის გარეშე, არსებული პრობლემების გამოვლენა და კატეგორიულად დაყოფა მათი სიმძიმის ხარისხის მიხედვით ვერ ხერხდება. შემდეგ კი, საკანონმდებლო ხარვეზების გამო, ამ პრობლემების მოგვარება ვერ ხორციელდება, იმ დროს, როცა მათ მოსაგვარებლად, მთელი ბერკეტები სამინისტროს ხელშია.

ქვეყნის დემოკრატიული აღმშენებლობისათვის, მისი წარმატებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ხალხის ერთიან ნებას, ტრადიციების და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას, ურთიერთთანადგომას, თანამშრომლობას, შრომის დაფასებას, ფასეულობებს ენიჭება...

საქართველო არ უნდა გაემიჯნოს მსოფლიოში მიმდინარე თანამედროვე პროცესებს, მაგრამ მან თვითონ უნდა განსაჯოს, რა ცვლილება, რეფორმა მიუსადაგოს ათასწლეულების მანძილზე არსებულ ტრადიციებსა და კულტურას. ჩვენი ოცნებები ფუჭი რომ არ დარჩეს, საჭიროა აზროვნების შეცვლა. ცნობიერების ამაღლება და განათლება ხელს შეუწყობს ქვეყნის მდგრად განვითარებას და კულტურის ინტეგრაციას საზოგადოების კეთილდღეობისათვის. ინტეგრირება მსოფლიო სივრცეში, როგორც სხვებისთვის, ისე საქართველოსთვისაც მნიშვნელოვანია; განსაკუთრებით კი კულტურით, რადგან, კიდევ ბევრჯერ გავიმეორებ: ქართული კულტურა ეს ჩვენი ერის ანარეკლია!

P.S. დამერწმუნეთ, ბევრად უფრო ადვილია, იცვლიო წარსული თავის ფასეულობებით, ვიდრე - დღევანდელობაში მიმდინარე პროცესების ანალიზი აკეთო. ამას ბევრი მიზეზი აქვს (ინფორმაციული, პროფესიონალური, ადამიანური და ა.შ.). საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შექმნას შემოქმედებისთვის მატერიალური პირობები.

ასეთი პოლიტიკური ინფორმაციულობის მიუხედავად, როცა დასახმარებლად ტელევიზიებს Facebook და სხვა ქსელური საინფორმაციო პორტალებიც „წამოეშველათ“, კულტურის სფეროს ინფორმირების წედომა % მაინც დაბალია და მაფიქრებინებს, რომ ჩვენდა სამწუხაროდ, არც ვართ ამაზე ორიენტირებული.

ეს შეცდომები რომ სისტემური ხასიათისაა, ამას ვხვდებით... მაგრამ მართო ჩვენს ქვეყანაში როდია პრობლემები.

ავიღოთ EC-ის პროექტი - „ჰორიზონტი 2020“, რომლის წინააღმდეგ ევროპელ მცენიერები გამოვიდნენ მხოლოდ იმიტომ რომ მსგავსი შეცდომებია დაშვებული და არა-გაანალიზებული.

იმიტომ, რომ ჩვენს ქვეყანას ათეული წლები კულტურის სტრატეგია არ გააჩნდა - არაერთი სტრატეგიული შეცდომა იქნა დაშვებული, კულტურის, მეცნიერების, აღზრდა-განათლების და სპორტის სფეროში, არაერთი უპასუხისმგებლო გადაწყვეტილება იქნა მიღებული, თუმცა სწორედ ამ დარგებმა მოუტანა საქართველოს მსოფლიო აღიარება.

ყველაფერი ამის გამოსწორება შესაძლებელია, თუ უკვე ძალაში შესული „კულტურა 2025“ დოკუმენტის სამოქმედო მოკლევადიანი გეგმების მიღებისას ეს „ნაღმები“, ხარვეზები გათვალისწინებული იქნება და მართვის მექანიზმები - თანამედროვე. მაშინ, შედეგსაც მივიღებთ.

დრო და სივრცე იცვლება, ამიტომ მასთან ადაპტირებაა მისაღწევი. რათა კონსტიტუციით მონიჭებული უფლებები ხელისუფლების მხრიდან, გარანტიებით იყოს გამყარებული. ამიტომ, ჩვენი ქვეყნის გასაძლერებლად, ორივე მხარე ვალდებული ვართ დავიცვათ საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობა, გავითვალისწინოთ წინაპრების უმნიშვნელოვანესი

გამოცდილება და განვავითაროთ კულტურა, მთელი თავისი შემადგენელი სფეროებით ჩვენივე ღირსეული ცხოვრებისათვის. ხოლო, თუ პრობლემებს ისევ ვიწრო გაგებით მივუდგებით, მხოლოდ ერთ დონეზე მოხდება მისი გააზრება, რომ სახელმწიფოსგან მხოლოდ თანხები საჭირო - ეს შედეგამდე არ მოგვყვანს.

პარტნიორობა, დიალოგი, ინტერესთა თანხვედრა - ამის გარეშე რაიმეს კეთება, ძალიან ძნელია.

რეკომენდაციები:

- ჩატარდეს მოკვლევითი სამუშაოები კულტურის რესურსების მეპინგის მიმართულებით;
- კულტურის ეკონომიკური სარგებლის ასპექტის გამოსაკვეთად, პირველ რიგში, საჭიროა დადგინდეს ორიენტირები;
- მუდმივად განახლებადი იყოს სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილება-მიღწევების შესწავლა-გათვალისწინება, ოღონდ ჩვენი ქვეყნის ინტერესების, კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული მახასიათებლების, საშუალებების და პირობების გათვალისწინებით;
- სხვა ქვეყნების გამოცდილების გაზიარება და აპრობირებული პროექტების დანერგვა ქართულ სივრცეში, რომელიც არ დაარღვევს ქართული კულტურის, კულტურული მემკვიდრეობის როგორც მატერიალურ, ისე არამატერიალურ ფუნდამენტურ ღირებულებებს;
- კულტურის და ხელოვნების სფეროში არსებული პრობლემების მოგვარებით დაინტერესებული სპეციალისტების სამუშაო ჯგუფის შექმნა, რომელიც ჩამოაყალიბებს, შექმნის ერთ საერთო ხედვას და გამოკვეთავს კულტურული მემკვიდრეობის საშუალებით ეკონომიკური სარგებლის მიღების ასპექტს;
- ექსპერტთა საბჭოს შექმნა, რომელიც შეისწავლის და ხელს შეუწყობს კულტურის სფეროში ინოვაციური პროექტების დანერგვას;
- ტურიზმის სხვადასხვა მიმართულებების გაძლიერება კულტურის რესურსებისა და ადგილების ჩართულობით.
- ადამიანური რესურსების გადამზადება, დარგობრივი მიმართულებების ანალიზი და შესწავლა.
- სახელმწიფო ჩართულობა და მხარადჭერა კულტურის ინიციატივების ხელშეწყობისთვის.
- საკომუნიკაციო არხების გაძლიერება კულტურის სფეროში მომუშავე სუბიექტებს, საზოგადოებას და სახელმწიფოს შორის;
- საზოგადოების ჩართულობის გაძლიერება კულტურის და ხელოვნების განვითარების და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კუთხით.
- კულტურის სფეროში მიმდინარე პროცესების გამჭვირვალობა და

ხელმისაწვდომობა საზოგადოებისთვის;

უწყებათაშორისი დაწესებულებებისა და ინსტიტუციების თანამშრომლობის ხელშეწყობა;

ინვესტიციების წახალისებისთვის დაბეგვრის შედეგების სწორი პოლიტიკის გატარება;

საგადასახადო პოლიტიკის საკანონმდებლო ბაზის გადახედვა და გაძლიერება კულტურული მიმართულებისა და კულტურის ხელშეწყობი პროგრამებით.

კარგი იქნება თუ შემუშავდება კულტურის ნორმატიული ბაზის განვითარებისათვის - კანონი „თბილისში და რეგიონებში, კულტურის სფეროს პოლიტიკის განვითარების შესახებ“, რომელშიც კულტურის სფეროს საფუძვლები ახალ პირობებში ჩამოყალიბდება და გამყარდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

რეზოლუციები, დოკუმენტები, ინტერნეტ-რესურსები

საკვანძო სიტყვები: კულტურა, კულტურული მემკვიდრეობა, კულტურის ფილოსოფია, კულტურის ფსიქოლოგია, კულტურის პოლიტიკა, ტრადიციები, ევროკავშირი, ევროპარლამენტი, მენეჯმენტი, მარკეტინგი, კულტურის მარკეტინგი, ბაზარი, პროდუქტი, ფასეულობები, კულტურული ტრანსმისია, UNESCO, ICCROM, გაერო...

1. მეჟუევი ვ.მ. „კულტურა და ისტორია“. –მ., 1977., ელექტრონული ვერსია.
2. Межуев В.М.Идея культуры: очерки по философии культуры. М.2006
3. Хрестоматия по Культурологии, под редакцией А.А. Радугина. М.,1998, ელექტრონული ვერსია
4. ვ. ჩიქოვანი. „მავნე ტრადიციების წინააღმდეგ ბრძოლა XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული პერიოდიკის მიხედვით“. გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1979.
5. ქ. ახოზაძე. კულტურული მემკვიდრეობის არსი. საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტულინგვისტური სამეცნიერო ჟურნალი „Scripta manent“, №3(23), 2014.
6. ქ.ახოზაძე. კულტურის პოლიტიკის არსი. წერილი პირველი. საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტულინგვისტური სამეცნიერო ჟურნალი „Scripta manent“, №4(24), 2014.
7. ქ. ახოზაძე. კულტურის პოლიტიკის არსი. წერილი მესამე, საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტულინგვისტური სამეცნიერო ჟურნალი „Scripta manent“, №1(25), 2015.
8. Кравченко А.И. (2002):Культурология:Учебное пособие для вузов.-3-е изд. М.Академический проект. bookkucheba.com/page/kulturologis/
9. Morten Stige, Cultural Heritage Management, City of Oslo, 2012, Mission Report within RCCHD Project.
10. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა, 2014.
11. Кузьминов Я.И. Теоретическая экономическая культура в современной России // Общественные науки и современность. 1993. № 5.
12. Peoples.ru
13. Georgias_culture_politics.pdf...ელექტრონული ვერსია...ნახვა, 09.10.2015
14. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა. ნახვა, 07.10.2015
15. Марта Нуссбаум. Не ради прибыли Зачем демократии нужны

- გუმანитарные науки. Перевод с английского Марины Бендет. Издательский дом Высшей школы экономики, МОСКВА, 2014.
16. Девид Тросби. Экономика и Культура. Перевод с английского Инны Кушнаревой. Издательский дом Высшей школы экономики, МОСКВА, 2013.
 17. А.Долгин. Прагматика культуры. Фонд научных исследований «прагматика культуры». М.: 2002.
 18. ლობანიძე გ. „ქართული სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორია“, 2001.
 19. ხაზარაძე ნ. „კავკასიურ-აღმოსავლური სამყარო“, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია. თბილისი., 2012.
 20. საქართველოს ისტორია. ნ. ხაზარაძე, ხ. თოდაძე, მ. ქუთათელაძე, ნ. ჯორჯიკია. სტუ, 2009.
 21. კულტუროლოგია. დამხმარე სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლებისათვის პროფ. ა.ნ. მარკოვას რედაქტორობით, -მ.: იუნკიტი-დანა; 2007. სამართლიანი საქართველო., 2009.
 22. ქართველი ხალხის ეთნოგენეზი. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია. გამომცემლობა „მატიანე“, 2002.
 23. ჩიქოვანი ნ. „საქართველოს კულტურული რაობა და ცივილიზაციური კუთვნილება ცივილიზაციათა თეორიის კონტექსტში“. (თეორიული და მეთოდოლოგიური ასპექტები). თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა., თბილის., 2005.
 24. ჯიჯეიშვილი ქ. ყიფიანი მ. ჩხიკვიშვილი გ. „პოლიტიკური ფსიქოლოგია“. საქართველოს ილია ჭავჭავაძის სახელობის საერთაშორისო სამეცნიერო-კულტურულ-საგანმანათლებლო კავშირი „საზოგადოება ცოდნა“, თბილისი., 2011.
 25. ჭკუა ვაისაგან. ავტორთა ჯგუფი., მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი. თბილისი., 1994.
 26. ქართული სუფრა და სამოქალაქო საზოგადოება., დისკუსიები კავკასიურ ინსტიტუტში, N4., მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი. თბილისი., 2004.
 27. ჯავახიშვილი ივ. ქართული სამართლის ისტორია, ტომი 1-2. თბ. 1965.
 28. უოლკოჟსკი დ. კამერონი გ.- „საზოგადოებასთან ურთიერთობის სტრატეგია და პრაქტიკა“, თბ., 2011
 29. დრაგიჩევიჩ-შეშიჩი, სტიკოვიჩი ბ., - „კულტურა, მენეჯმენტი, ანიმაცია, მარკეტინგი“. თბ. 2007
 30. კულტურის პოლიტიკა. საფრანგეთის დასხვა ქვეყნების გამოცდილება; თბ, გამომცემლობა ნეკერი, 2003
 31. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ .V. „საბჭოთა საქართველო“,

თბ. 1972.

32. ციხისთავი ნ. ტრადიციების აღორძინება და სახელმწიფოთა პრაგმატული არჩევანი 21-ე საუკუნეში. რელიგიათამცოდნეობითი ძიებანი, საქართველო: რელიგია და თანამედროვეობა. N 1-2, თბილისი, 2009.
33. სონდულაშვილი ნ. კულტურა, როგორც ეროვნული მენტალიტეტის და ერის ინტელექტუალიზმის წყარო. საისტორიო ვერტიკალები., თბილისი, 2008.
34. მაალუფი. ა. დამლუპველი იდენტობები., *Les identites meurtrieres.*, (თარგმანი ფრანგ. დოდო ლაბუჩიძე-ხოფერია) თბილისი, იმპრესი, 2007.
35. ტერეშენკო ვ.ი. ეკონომისტის საუბრები (30 წელი ამერიკაში), თბ., 2006
36. ნ.ჩაფიძე. ეროვნული კულტურის სოციალური ფუნქცია. სერიით „ტრადიცია და თანამედროვეობა“. თბ., 1985.
37. ლ. მელიქიშვილი. ტრადიციულ წეს-ჩვეულებების სტრუქტურული ანალიზი და ინოვაცია. სერიით „ტრადიცია და თანამედროვეობა“. თბ., 1986.
38. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი IV, თბ. 1967
39. ქართლის ცხოვრება, ტ IV, ს.ყაუხჩიშვილის გამ., 1973,
40. სიბრძნის ენციკლოპედია. წიგნი X, თბ. 2014.
41. ოთარ ლორთქიფანიძე, ძველი ქართული ცივილიზაციის სათავეებთან, თსუ-ს გამომცემლობა, თბ., 2002
42. ქეთი ჯიჯიშვილი. შტრიხები საქართველოს პრეზიდენტთა პოლიტიკური პორტრეტისათვის; 2009, თბილისი.
43. ნინო სანადირაძე. კულტურული ინდუსტრიის ფუნქციონირების ეკონომიკური და სივრცობრივი ფორმები. საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი, „სახელოვნებო მეცნიერებათა ძიებანი“ #4 (61), 2014 [http://www.tafu.edu.ge/files/pdf/dziebani/ziebebi_4_\(61\)_2014.pdf](http://www.tafu.edu.ge/files/pdf/dziebani/ziebebi_4_(61)_2014.pdf)
44. ნინო სანადირაძე. კულტურული მემკვიდრეობა და მუზეუმები გლობალიზაციის ეპოქაში... [http://www.tafu.edu.ge/webmill/data/file/dziebani/ziebani_1_\(54\)_2013.pdf](http://www.tafu.edu.ge/webmill/data/file/dziebani/ziebani_1_(54)_2013.pdf)
45. ქ. ახოზაძე, საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი, „სახელოვნებო მეცნიერებათა ძიებანი“, N4 (65), 2015.
46. *Georgias_culture_politics.pdf*... ელექტრონული ვერსია.
47. საქართველოს მთავრობის სამთავრობო პროგრამის შესრულების ანგარიში - „ძლიერი, დემოკრატიული, ერთიანი საქართველოსთვის“,

2015 წელი, სექტემბერი...www. gov.ge

48. 286648830-საქართველოს-კულტურისა-და-ძეგლთა-დაცვის-სამინისტროს-სამი-წლის-ანგარიშის-პრეზენტაცია, ელექტრონული ვერსია...
49. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პოლიტიკა, 2014, ICOMOS -საქართველო <http://rcchd.icomos.org.ge/?!=G&m=7>,
50. ენდრიუ ჰეივუდი – ეკონომიკური სისტემები, Posted by: burusi, 23/08/2013, ნახვა, 19.03.2015
51. ნინო სანადირაძე, კულტურის სფეროს მენეჯმენტი და დაგეგმარება. სახელმძღვანელო. თბ., 2011.
52. სტრატეგიული მენეჯმენტი. ბარათაშვილი ე., ზარანდია ჯ., ფარესაშვილი ნ., გენადი იაშვილი., აბრალავა ა., იაშვილი თ., სახელმძღვანელო, თბ., 2013.
53. Уайт Л. Избранное:Наука о культуре. М. 2004, РОССПЭН
54. Уайт Л. Избранное: Эволюция культуры. М. 2004, РОССПЭН
55. Молчанов С.Н. Об использовании понятия «культурные ценности» и «культурное наследие» в международном праве//Научно-производственный центр по охране и использованию памятников истории и культуры Свердловской области. <http://www.patrimoni.ru> .
56. Культурная память и культурное наследие: понятийный анализ. Романова
57. Культурология. История мировой культуры. Учебник для вузов/ Маркова А.Н.-2-ое изд., перераб. и доп.-М:ЮНИТИ,2002.
58. Курьянова Т. С. Культурное наследие: смысловое поле и практика. Вестник Томского Гос. Университета № 26 2011. (ელექტრონული ვერსია)
59. ბრიტნეთის ენციკლოპედია, 1984, ტ8. 1151.
60. The (Legal) Culture of Cultural property, by Mauro Bussani. P.401-402. <http://biblio.juridicas.unam.mx>
61. Jukka Jokilehto, Definition of Cultural Heritage. References to documents in history, ICCROM, Working Group “Heritage and Society/ Selected by J.Jokilehto (Originally for ICCROM, 1990) Revised for CIF: 15 January 2005,
62. Prott L.V. Problems of Private International Law for the Protection of the Cultural Heritage, Recueil des Cours/ Hague: Academic de Droit. 1989. Vol.
63. Blake J. The International and Comparative Law Quarterly? Vol.49. #1. 2000. (ელექტრონული ვერსია).
64. კულტურის პოლიტიკა. საფრანგეთის და სხვა ქვეყნების გამოცდილება. თბ/. გამომცემლობა „ნეკერი“, 2003.
65. Зарубежное законодательство. Информационный сборник. М. Институт

Наследия. 1999.

66. კულტურა, კულტურის რესურსები და კულტურის პრიორიტეტები. ნინო სანადირაძე. დიმიტრი თუმანიშვილის 65 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია, თბილისის სამხატვრო აკადემია, 2015, 11-12 ივნისი.
67. www.unesco.ge
68. Cultural Mapping Project | St Thomas stthomas.ca/content/cultural-mapping-project <http://www.culturalmapping.com/index.html>
69. Creativeindustries.ru>rus/publications/8.
70. philosophica.ru>mironov2/69.htm.
71. Е. Зеленцова. Креативные Индустрии. Зарубежный Опыт прикладных исследований. userdocs.ru>kultura/73810/index.html.
72. Игнатъева Е.Л. Экономика Культуры. Учебное пособие, 2-е изд. Уточн. И доп. М. ГИТИС, 2006
73. Howard P. Heritage: management, interpretation, identity. Continuum: London, 2003.
74. Гудков Л.Д., Дубин Б.В., Введение в социологию культуры // [http://www.iek.edu.ru/progs/\[lgidk1.htm](http://www.iek.edu.ru/progs/[lgidk1.htm)
75. Назаретян А. П. Демографическая утопия «устойчивого развития» // Общественные науки и современность. 1996. № 2. С. 145—152.
76. Социология культуры: Учеб. Пособие, Опубликовано на портале: 04-06-2006, Анастасия Витальевна Матецкая. Ростов-на-Дону, 2006. PDF Document.
77. Ерасов Б.С. Социальная культурология. - М.:Аспект-Пресс, 2000.
78. Данъко Т.П. Управление маркетингом. М.: Инфра-М, 2001. - 334 с.
79. Диксон П. Управление маркетингом. М.: ЗАО «Издательство «Бивом», 1998. - 560 с.
80. Дороти Д. Паблсити и паблик рилейшнз. М.: Информационно-издательский дом Филинь, 1996. - 283 с.
81. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения. М.: ФАИР-ПРЕСС, 1998. - 288 с.
82. Котлер Ф. Основы маркетинга. М.: Прогресс, 1991. - 736 с.
83. Новотный О., Фишер Я. Экономика культуры. М.: Прогресс, 1990. - 278 с.
84. Рубинштейн А.Я. Экономика искусства. М.: Рик Культура, 1991. - 182 с.
85. От В.Вундта к Ф. Боасу: Проблемы «Доисторического искусства в психологическом ключе» // Новик Ю.О. »
86. Thomas R. Rochon, Culture Moves: Ideas, Activism, and Changing Values, Princeton U. Press, 1998, ISBN 0691011575, p.55-56
87. anthropology.ru/ru/educ/courses/psy...

88. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов, 1998 г.
89. Гуревич П. Словарь по культурологии, 1996 г.
90. Anagarika Govinda. „Art and Meditation (an introduction and 12 abstract paintings), Allahabad, 1936.
91. Anagarika Govinda. "The Way of the White Clouds". London, 1966, Fourth reprint, 1972.
92. Anagarika Govinda. "The Inner structure of the I Ching, the Book of Transformation, .San Francisco, 1981, reprinted: Art Media Resources. ISBN 0-8348-0165-5
93. Hofstade G. Cultures and organizations. Software of the Mind. N.Y.: McGraw-Hill, 1990. P 6-9; westwood.wikispaces.com/file/view/Hofstede.pdf
ელექტრონული ვერსია...
94. Prott L.V. Problems of Private International Law for the Protection of the Cultural Heritage, Recueil des Cours/ Hague: Academic de Droit. 1989. Vol. 5. P. 224-317.
95. Kaizerling - Battlelog/Battlefield 3 battlelog. battlefield.com/bf3/user/Kaizerling/Battlelog is a free social platform that ties into Battlefield 4 and Battlefield 3 and lets you socialize, track stats, plan your next game, and more from your web
96. Howard P. Heritage: management, interpretation, identity. Continuum: London, 2003.
97. დ. ჯანელიძე. ქართული თეატრის ხალხური საწყისები. თბ, 1948, გვ.340. <http://evergreen.tsu.ge/eg/opac/record/16543>
98. Экономикс - Макконнелл К.Р., Брю С.Л. - Учебник , 2003, institutiones.com
99. Травин Д., Маргания О., Европейская модернизация, 2004, -665.,
ელექტრონული ვერსია, ნახვა 19.06.2015. <http://www.twirpx.com/file/943819/>
100. журнал Знание-Сила, № 9, 2005, «Демографические странности»,
ელექტრონული ვერსია, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/49424>,
101. http://tourism.mosgu.ru/o_fakultete/kafedra/cultura/Nauka/mironova.htm
102. Востряков. Л.Е. Культурная политика: [www.culture29.ru/ .../0bfb4cb9753cded37c6339eae422bbc7.pdf](http://www.culture29.ru/.../0bfb4cb9753cded37c6339eae422bbc7.pdf)
103. www.cpolicy.ru/analytics/80.html;
104. Мангсет П. Риски и достижения децентрализации. Экология культуры., 2002: 172 – 173; www.cpolicy.ru/analytics/80.html].
105. Матарассо Ф., Лэндри Ч. Как удержать равновесие? Двадцать одна стратегическая дилемма культурной политики // Культурная политика в Европе: выбор стратегии и ориентиры.– М.: «Издательство Либерей»,

106. [http://culturepolicy.ge/getfile/8254b9b-6606-49d2-9279-b5a61879e576/.aspx](http://culturepolicy.ge/getfile/8254b9b-6606-49d2-9279-b5a61879e576/>.aspx) სიღნაღი კულტურისათვის - მუნიციპალიტეტის კულტურის რესურსები და კულტურის პოლიტიკის რეკომენდაციები; გვ 186. პუბლიკაცია მომზადდა და გამოიცა სათემო განვითარების ცენტრის (CDC), სათემო კავშირი „ნუკრიანის“ (CUN) და კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრის (CTC) ერთობლივი პროექტის „სიღნაღი კულტურისათვის“ ფარგლებში, აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის (EWMI) პროგრამის „საქართველოში საჯარო პოლიტიკის, ადვოკატირებისა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება“ (G-PAC) მხარდაჭერითა და ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დაფინანსებით.
107. <http://rcchd.icomos.org.ge/?l=G&m=4-4&JID=5&AID=36&l2>,
108. Jokilehto J. World Heritage: Defining the outstanding universal value. City & Time 2 (2): 1. ... the modern movement in the conservation of cultural heritage. www.ceci-br.org/novo/.../CT-2006-45.pdf. 2006. (ელექტრონული ვერსია).
109. DEFINITION OF CULTURAL HERITAGE - CIF – Icomos, 15 December, 1982 - DEFINITION OF CULTURAL HERITAGE. REFERENCES TO DOCUMENTS IN HISTORY. Selected by J. Jokilehto. (Originally for ICCROM). <http://www.cif.icomos.org/.../Heritage%20definitions.p> (ელექტრონული ვერსია).
110. On Definitions of Cultural Heritage, Prof. Dr. Jukka Jokilehto (16. July.2008), <http://www.siteresources.worldbank.org/.../article> Jukka (ელექტრონული ვერსია).
111. UNESCO: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12024&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (ელექტრონული ვერსია)
112. ICOMOS: <http://www.international.icomos.org/charters.htm> (ელექტრონული ვერსია)
113. Council of Europe: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Resources/Texts/default_en.asp (ელექტრონული ვერსია)
114. www.ungeorgia.ge/geo/პუბლიკაციები
115. Newsland.com/news/detail/id/662755 копия, Культурная политика без культуры...
116. Hsscm.msu.ru/news копия, Культурная политика без культуры:новости ...
117. peoples.ru/science/mathematics/john_forbes_nash...
118. UNESCO.Mexico Citi Declaration on Cultural Policies. Word Conference on Cultural Policies. Mexico City, 26 July-6 August 1982 portal.unesco.org.

org/.../11295421661mexico.../mexico_en.pdf

119. RoyalLib.ruauthor/veber_maks.html все книги Вебер Макс
(ელექტრონილი ვერსია)
120. 90.ru.attachments/skryt_fragm_obbestva.pdfЭкономическая социология,
(ელექტრონული ვერსია)
121. lemill.net/content/lessonplans/gaero-da...dokumentebi/view – გაერო და
საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები
122. www.justice.gov.ge/Ministry/Index/315 – გაერო (UN) - საქართველოს
იუსტიციის სამინისტრო
123. www.bu.org.ge – ადამიანის უფლებათა ლექსიკონი
124. www.mfa.gov.ge/index.php?sec_id=538&lang_id=GEO; იუნესკოს
ბირთადა დოკუმენტები
125. www.unesco.org/ulis/en/faq.html – UNESDOC; იუნესკოს დოკუმენტები
და პუბლიკაციები
126. socium.ge/index.php/.../66-metsniereba-rogorc-motsodeba-da-kheloba...
მოსაზრებები მაქს ვებერის სტატიაზე „მეცნიერება როგორც მოწოდება
და პროფესია“, ავტ. ანა ყარალაშვილი, ელექტრონული ვერსია
127. www.deseretnews.com/article/700135814/Saving-old-buildings-creates-
more-jobs-than-new-construction-saves-energy-says-PlaceEconomics-on-
html?pg=1;
128. თბილისის კულტურის პოლიტიკა <http://www.ytaunion.com/yta>
129. rulibs.com.ru_zar/management/lukov/0/j276.html
130. booklot.ruЖанры...-literatura/upravlenie...
131. marketing.wikireading.ru46986
132. itexts.netavtor...makarevich...mass...read/page-32.html[http://itexts.net/
avtor-eduard-fedorovich-makarevich/205693-socialnyy-kontrol-mass-
eduard-makarevich/read/page-32.html](http://itexts.net/avtor-eduard-fedorovich-makarevich/205693-socialnyy-kontrol-mass-eduard-makarevich/read/page-32.html)
133. kultura-socio.ruashpargalki...art-menedzhment.html
134. academia.eduDocuments/in/Israel_Kirzner
135. refmanagement.ruitem-6094-2.html
136. nataliaakulova.ruwp...2015/02/01...Kotler...Marketing...
137. Philip Kotler. A Framework for Marketing Msnsgement. Second Edition.
2001, 2003, New Jersey 07458; 2006. . www.FinancialManager.ru
138. Менеджмент в сфере Культуры:От теории к практике. Минск, 2010, pdf.
139. Каран М.С. О Субстанции, строения и функциях культуры//теория и
практика культуры:альм.М.,2005.вып.3
140. Эпштейн М.Н. Философия возможного.СПб.2001.
141. Востряков Л.Е. Региональная культурная политика пореформенной
России:субъектное измерение.СПб.,2005

142. Флиер А.Я. Мультикультуральность//Обсерватория культуры.2008.№2.
143. Аванесова Г.А., Астафьев О.Н. Социокультурное развитие российских регионов:региональная политика и механизмы самоорганизации.М..2004.
144. Лисаковский И.Н. Культурология:воздействия Сильные и Слабые// Социокультурное пространство:структура и процксы.М.,1996.
145. Житков В.С.,Соколов К.Б. Культурная политика России:теория и история.М.2001.
146. Хелд Д.,Гольдблат Т. Д.,Макгрю Э., Перратон Дж. Глобальные трансформации:политика, экономика, культура.М.,2004.
147. Хуг Л., Маркс Г.Многоуровневое управление в ЕС (Multy level Governance in EU:Unraveling the Central State,But How? Types of Multy-Level Governance. Institute for Advanced Studies, Vienna "Poliotical Sciense Series"87.March 2003 <http://www.ahs.ac.at/>).

შინაარსი

წინასიტყვაობა (ლია მელიქიშვილი ეთნოლოგი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი)	3
ავტორისაგან (ქერთულ-ინგლისურ-რუსულ ენაზე)	5
პირი პირველი კულტურული მემკვიდრეობა და მისი მნიშვნელობა	
თავი პირველი კულტურული მემკვიდრეობის არსი	14
თავი მეორე კულტურული მემკვიდრეობის როლი და მახასიათებლები	27
თავი მესამე ტრადიციები, ადათები და თანამედროვეობა	31
პირი მეორე კულტურის პოლიტიკა და მისი არსი	
თავი პირველი კულტურის პოლიტიკის მნიშვნელობა და მისი ფუნდამენტური ღირებულებები	52
თავი მეორე კულტურის პოლიტიკის ძირითადი მექანიზმები; კონვენციები და საერთაშორისო გამოცდილება	71
თავი მესამე კულტურის რესურსების გამოყენება-მართვის მნიშვნელობა; რესურსების მეპინგი	75
თავი მეოთხე კულტურის პოლიტიკის თანამედროვე და ისტორიული რაკურსი	89
თავი მეხუთე კულტურის პოლიტიკის მოდელების ტიპოლოგია	104

თავი მეექვსე კულტურის პოლიტიკის საერთაშორისო გამოცდილება მართვის და საკანონმდებლო დონეზე (ევროპის ქვეყნების მაგალითზე)	109
თავი მეშვიდე კულტურის პოლიტიკის მენეჯმენტის აუცილებლობა საქართველოში. (დეცენტრალიზაცია და რეგიონალური მართვა)	121
პარი მისამე კულტურული მემკვიდრეობა როგორც ეკონომიკის დარგის განსაკუთრებული საშუალება	
თავი პირველი კულტურული მემკვიდრეობის ეკონომიკური შესაძლებლობები	147
თავი მეორე კულტურის თავისებურებები და ეკონომიკური შესაძლებლობები	149
თავი მესამე კულტურის სფეროს ეკონომიკური საკითხები თანამედროვე საქართველოში	163
თავი მეოთხე კრეატიული ინდუსტრია და კულტურის ეკონომიკა	173
თავი მეხუთე დღევანდელი დღის კულტურის სფეროში არტ-მენეჯერის ანუ ანტრეპრენიორის აუცილებლობის მოთხოვნის გაჩენა (ისტორიულ ჭრილში)	187
დასკვნა	192
რეკომენდაციები	197
გამოყენებული ლიტერატურა	199
	209